

quod nefas est dici, clericus, aut sæcularis præsum-
pserit, ab omnium Christianorum consortio se
noverit compescendum, &c. *Marisc. c. 15. Mel-*
dens. cap. 73.

CAPUT VII.

1. q. 1. c. 12.

Sæpe malorum consortia etiam bonos corrup-
punt, quanto magis eos, qui ad vitia proni sunt.
Nulla ergo communio ultra sit Hebræis ad fidem
Christianam translatis cum his, qui adhuc in ve-
teri ritu consistunt, ne forte eorum participio
subvertantur. Quicumque ex his infidelium con-
sortia non vitaverint, & hi Christianis donentur,
& illi publicis cædibus deputentur. *Tolet. IV. c.*
61. Tolet. VIII. cap. 12. Burch. lib. 4. cap. 84.
Ivo lib. 1. tit. 2. cap. 67. panorm. & part. 1. c.
278. decr.

CAPUT VIII.

Interdictum est juxta capitula sanctorum Pa-
trum, ut nemo Christianorum cum (*Judæis*)
manducet, & bibat, vel quidquid comedi, aut
potari potest, a Judæis accipiat: „Nimis enim“,
juxta quod ait Cæsarius Arelatenfis ecclesiæ Epi-
scopus: „indignum est, atque sacrilegum eorum
„ cibos a Christianis sumi, cum ea, quibus nos
„ fruimur, ab illis judicentur immunda, ac sic
„ inferiores incipiant esse Christiani, quam Ju-
„ dæi“. Et omnes eorum convivas, ipse, & san-
ctus Syagrius Aduorum Episcopus cum aliis
multis excommunicaverunt. *Meten. cap. 4. A-*
gathens. 40.

TITULUS X.

NE JUDÆI IN FERIIS PASSIONIS, ET
RESURRECTIONIS CHRISTI IN
PUBLICUM PRODEANT.

CAPUT I.

De Judæis
c. 15. Gr. IX.
c. 1. eod. tit.
in 4. coll.

IN diebus lamentationum, & Dominicæ Pas-
sionis in publicum minime prodeant (*Judæi*)
eo quod nonnulli ex ipsis talibus diebus sicut ac-
cepimus, ornatus non erubescunt incedere, ac
Christianis, qui sacratissimæ Passionis memoriam
exhibentes, lamentationum signa prætendunt,
illudere non formidant. Illud autem districtissime
inhibemus, ne in contumeliam Redemptoris pro-
filire aliquatenus præsumant. Et quoniam illius
dissimulare non debemus opprobriū, qui probra
nostra delevit, præcipimus, præsumptores hujus-
modi per Principes sæculares condignæ animad-
versionis adjectione compesci, ne crucifixum pro
nobis præsumant aliquatenus blasphemare. *Inn.*
III. in conc. gen. Later. c. 68.

Esaias, 51.

CAPUT II.

Judæi a die cœnæ Domini, usque in secundam
sabbati in Pascha, hoc est, ipso quadriduo pro-
cedere inter Christianos, neque catholicis populis
se ullo loco, vel quacumque occasione miscere
præsumant. *Aurel. III. c. 29. Meld. 73.*

CAPUT III.

Judæis, a cœna Domini, usque ad primam
diem post Pascha, secundum edictum bonæ recor-
dationis domini Childeberti Regis per plateas,
aut forum quasi insultationis causa, deambulan-
di licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis
sacerdotibus Domini, vel clericis impendant:
nec ante sacerdotes confessum, nisi ordinati ha-

bere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsum-
pserit, a judicibus locorum, prout persona fuerit,
distringatur. *Marisc. c. 14. Meld. c. 73.*

CAPUT IV.

Childebertus Rex Francorum. Judæis a cœna
Domini usque in primum Pascha per plateas, aut
forum quasi insultationis causa deambulandi li-
centia denegetur. *Apud syn. Melden. d. c. 73.*

TITULUS XI.

NE CHRISTIANI JUDÆORUM FERIAS
AGANT, NEVE ALIO MODO EORUM
RITIBUS FAVEANT.

CAPUT I.

SI quis Episcopus, presbyter, diaconus Pascha
ante æquinoctium vernum cum Judæis cele-
braverit, deponatur. *Apost. c. 7. G. 8. L.*

CAPUT II.

Si clericus, vel laicus ingrediatur synagogam
Judæorum, vel hæreticorum ad orandum, depo-
natur, & excommunicetur. *Apost. c. 65.*

CAPUT III.

Episcopus, presbyter, diaconus, clericus je-
junans cum Judæis, vel festa celebrans, vel xenia
festorum ab eis accipiens, ut azyma, vel aliud
quid, deponatur, laicus excommunicetur. *Apost.*
cap. 70.

CAPUT IV.

Si Christianus oleum offerat * in templo Gen-
tilium, vel in synagoga Judæorum in eorum fe-
stis diebus, aut lucernas incendat, excommuni-
cetur. *Apost. c. 71.*

* deferat.

CAPUT V.

Admonere placuit possessores, ut non patian-
tur fructus suos, quos a Deo percipiunt cum gra-
tiarum actione, a Judæis benedici, ne nostram ir-
ritam, & infirmam faciant benedictionem. Si
quis fecerit, ab Ecclesia abiiciatur. *Elib. c. 49.*

CAPUT VI.

Episcopus, presbyter, diaconus, qui contra Ni-
cæni concilii decretum Pascha cum Judæis cele-
brat, deponatur, & qui cum eo jam deposito
communicat. *Ant. c. 1.*

CAPUT VII.

Qui sabbato vacant, ut Judæi, anathema
Christo sint. *Laod. c. 29.*

CAPUT VIII.

Non oportet a Judæis, vel hæreticis munera
missa festiva accipere, neque cum eis festos dies
agere. *Laod. 37. Meld. c. 73.*

CAPUT IX.

Non oportet a Judæis azyma accipere aut com-
municare cum impietate eorum. *Laod. cap. 38.*
Meld. cap. 73.

CAPUT X.

Superstitionibus Judaicis, vel feriis inhæren-
tem, a conventu Ecclesiæ separandum. *Cartbag. 26. q. 5. Au-*
guriis, c. 11.
IV. cap. 89. Burch. lib. 10. cap. 7. Ivo lib. 8. tit.
6. cap. 4. panorm. & part. 11. c. 35. decr. Tarr.
lib. 4. cap. 73.

CAPUT XI.

Tanta est quorundam cupiditas, ut quidam
eam appetentes, juxta quod ait Apostolus, et-
iam a fide erraverint. Multi quippe ex sacerdo-
tibus, ac laicis accipientes a Judæis munera, per-
fidiam

1. Tim. c. 6.

fidiam eorum suo patrocinio fovent, qui non immerito ex corpore Antichristi esse noscuntur, quia contra Christum faciunt. Quicumque ergo deinceps Episcopus, clericus, secularis illis contra fidem Christianam suffragium, vel munere, vel favore præstiterit, ut profanus, & sacrilegus anathema effectus, ab Ecclesia catholica, & regno Dei habeatur extraneus, quia dignus est, ut a corpore Christi separetur, qui inimicis Christi patronus efficitur. *Tolet. IV. cap. 57. Meld. 74. Vid. Tolet. VIII. c. 12.*

CAPUT XII.

28. q. 1. Nul-
lus. 13. Nemo clericus, vel laicus azyma apud Judæos comedat, aut cum eis habitet, aut eos in morbis vocet, aut ab eis medicinam accipiat, aut in balneis cum eis lavet. Sin minus, clericus deponatur, laicus excommunicetur. *Trull. cap. 11. Ivo part. 13. c. 116. decr. Cæs. lib. 8. c. 102.*

TITULUS XII.

NE JUDÆI CHRISTIANOS USURIS VEXENT.

CAPUT I.

De usur. cap. 13. Gr. IX. c. 3. cod. tit. in 4. coll. **Q**uanto amplius Christiana religio ab exactione compescitur usurarum, tanto gravius super Judæorum perfidia inolefcit, ita quod brevi tempore Christianorum exhauriant facultates, &c. Statuimus, ut si de cetero quocumque prætextu Judæi a Christianis graves, & immoderatas usuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter. Christiani quoque si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compellantur ab eorum commerciis abstinere. Principibus autem injungimus, ut propter hoc non sint Christianis infesti, sed potius tanto gravamine Judæos studeant cohibere. Ac * eadem poena Judæos decernimus compellendos, ad satisfaciendum ecclesiis pro decimis, & oblationibus debitis, quas a Christianis de domibus, & possessionibus aliis percipere consueverant, ante quam ad Judæos quocumque titulo devenissent, ut sic ecclesiæ conserventur indemnes. *Inn. in conc. gen. Lat. c. 97.*

CAPUT II.

Judæos ad remittendas usuras (*cruce signatis*) per secularem compelli præcipimus potestatem. *Inn. III. in conc. gen. Lat. c. ult.*

TITULUS XIII.

PRINCIPES CHRISTIANI PROPULSENT AB ECCLESIA INJURIAS JUDÆORUM.

CAPUT I.

Erunt catholice fidei (*principes*) assertores, eamque & ab hac, quæ imminet, Judæorum perfidia, & a cunctarum hæresum injuria defendentes, &c. *Tolet. VIII. c. 10.*

CAPUT II.

Erga Judæos a Christianis Principibus, ac ceteris omnibus Dei fidelibus, tam clericis, quam laicis, viris, seu feminis, sacrorum canonum, & antiquorum Regum, atque legum jura serventur, &c. *Meld. c. 73. in princ.*

TITULUS XIV.

COMMUNIA DE JUDÆIS.

CAPUT I.

Apostolici præcepti verba sunt, *apud Ju. 2. Cor. 10. g. dæos, atque Gentiles sine offensione nos esse debere.* Hoc quisquis Christianus est, tota animi virtute custodit *. *Miltiades ep. unic. in princ. Cælest. ep. 1. in princ.* * *custodiat.*

CAPUT II.

Orat Ecclesia, ut Judæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat. *Cælest. ep. 1. c. 11.*

CAPUT III.

Reccaredus Rex constitutionem fecit contra Judæos, quam eorum pecuniis noluit tollere. *Greg. ep. 3. c. 3. lib. 7. c. 122. reg. post princ. ad eund. Reccared.*

CAPUT IV.

Episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, sive Gentilem, sive Hæreticum, sive Judæum, usque ad missam catholicorum. *Carth. IV. c. 84. Burch. lib. 3. c. 28. Ivo lib. 2. tit. 4. c. 14. panorm. 3. part. 3. c. 33. decr. Cæs. lib. 4. c. 91.* *De conf. d. 1. cap. 66.*

CAPUT V.

Ne intra saluatorium *, aut oratorium (*sanctimonialium*) ingredi permittantur præcipue Judæi. *Matisc. c. 2.* * *saerarium.*

CAPUT VI.

Judæis non liceat corpus deducere psallendo, sed ut eorum habuit mos, & consuetudo antiqua corpus deducant, & deponant, quod si facere aliter præsumperint, inferant Comiti civitatis auri uncias sex. *Narbonen. c. 9.*

CAPUT VII.

Inflexibilis Judæorum perfidia, deflexa tandem videtur pietate, & potentia superna; nam excellentissimus, & Christianissimus Princeps, &c. non sinit degere in regno suo eum, qui non est catholicus, &c. Quisquis succedentium temporum regni fortitus fuerit apicem, non ante conscendat regiam sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit, hanc se catholicam non permissurum eos violare fidem, &c. Si temerator hujus promissi extiterit; sit anathema maranatha in conspectu Dei, & pabulum efficietur ignis æterni, similique cum eo damnatione perculsis, quicumque sacerdotum, vel quilibet Christianorum ejus implicati fuerint errore. Quæ vero in universalis synodo de Judæis conscripta sunt, confirmamus, &c. *Tolet. VI. c. 3.*

CAPUT VIII.

Baptizati Judæi quocumque loco, certo tempore converfentur, festis tamen præcipuis novi testamenti serie consecratis, & diebus illis, quos olim sanctione veteris legis sibi mer censabant esse solemnes, in civitatibus, publicisque conventibus cum summis Dei sacerdotibus celebrare præcipimus; ut eorum conversationem, & fidem, & Pontifex approbet, & veritas fervet. Hujus vero temerator edicti, prout Episcopus * permiserit, * *etis.* aut flagris, aut abstinentiæ subiacebit. *Toletan. IX. cap. 17.*

CAPUT IX.

De Judæorum execranda perfidia discretis titulorum sententiis editas noviter a glorioso Principe leges vigilantibus sensuum intentione perlegimus,

mus, districto etiam gravitatis pondere earum instituta probavimus, &c. (*Tituli legum*). Ne Judæi aut se, aut filios suos, vel famulos a baptismi gratia subtrahant. Item, ne Judæi, more suo celebrent Pascha, vel carnis circumcisiones exercent; ac ne Christianum quemquam a fide Christi dimoveant. Item, ne Judæi sabbata, ceteraque festivitates ritus sui celebrare præsumant. Item, ut omnis Judæus diebus Dominicis, & in prænotatis diebus ab opere cesset. Item, ne Judæi ex propinquitate sui sanguinis connubia ducant, & ut sine benedictione sacerdotis nubere non audeant. Item, ne Judæi religioni nostræ insultantes, sectam suam defendere audeant: nec a fide refugientes, alibi se transducant. Et ne quilibet refugientes eos suscipiat. Item, ne Christianus a Judæis quodcumque muneris contra fidem Christi accipiat. Item, ne Judæi libros legere audeant, quos Christiana fides repudiat, &c. Item, professio Judæorum, quomodo unusquisque ad fidem veniens, indiculum professionis suæ conscribere debeat. Item, condiciones Judæorum, quas jurare debeant hi, qui ex eis ad fidem venientes, professiones suas dederint. Item, de Christianis mancipiis Judæorum, quæ se non prodiderint Christiana, sive de publicatoribus eorum. Item, ne Judæi a quolibet potestate accepta extra regiam ordinationem, Christianum quemque impetere, plectere, vel distringere audeant, &c. Item, ne Judæi administratorio usu in ordinem villicorum, atque actorum, Christianam familiam redigere audeant, & de damnis eorum, qui talia ordinanda injunxerint. Item, Judæus ex alius provinciis, vel territorii ad Regis nostri ditionem pertinentibus veniens, Episcopo loci, vel sacerdoti se præsentare non differat; ut sciat, quid eum in toto observare conveniat. Item, ut concursus Judæorum diebus institutis ad Episcopum fieri debeant. Item, ut quicumque Judæum secum assequentem habuerit, expetente sacerdote eum apud se retinere non audeat. Item, ut cura omnis distinguendi Judæos solis sacerdotibus debeat. Item, de damnis sacerdotum, vel judicum, qui Judæis instituta legum adimplere distulerint. Item, ne judices quidquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum conniventiam, judicare præsumant. Item, ut Episcopi tunc immunes habeantur a damnis, cum eorum presbyteros ad ea, quæ ipsi non correxerint, remisissent corrigenda. Item, de servata Principibus miserendi potestate in his, qui conversi ad fidem Christi veraciter fuerint. Item, ut Episcopi omnes Judæis ad se pertinentibus libellum de suis editum erroribus tradant; & ut professiones eorum, vel condiciones in scriiniis ecclesiæ condant. Quarum omnium legum promulgatio gravis, sicut synodali judicio comprobata, ita generali omnium nostrorum definitione, in eorum erit deinceps excessus exercenda. *Folc. II. c. 9.*

CAPUT X.

Si quis fidem in Christum negavit, vel ad Judaismum, vel idolorum cultum, vel Manicheismum, vel aliud quid tale impietatis genus delivisse visus sit; qui suapte quidem sponte ad ejus-

modi malum irruens, deinde ad se rediens, totum vitæ suæ habet penitentia tempus. Numquam enim, si mystica peragatur oratio, Deum una cum populo adorare dignus censetur, sed seorsum precabitur; a sacramentorum autem communione omnino erit alienus. In hora autem sui excessus tum sacramenti parte dignus censebitur, &c. *Greg. Nyss. ep. canonic. c. 2.*

CAPUT XI.

Innocentius constitutum fecit de omni ecclesia, & de regulis monasteriorum, & de Judæis, & de Paganis. *Ex Pontif.*

TITULUS XV.
DE PAGANIS: ET QUOD ECCLESIA CUPIT OMNES INFIDELES AD FIDEI COGNITIONEM PERVENIRE.

CAPUT I.

ORat Ecclesia, ut infidelibus donetur fides; ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus. *Cælest. ep. 1. c. 11.*

CAPUTA II.

Episcopus nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, sive Gentilem, sive hæreticum, sive Judæum usque ad missam catechumenorum. *Carth. IV. c. 84. Burch. lib. 3. c. 28. Ivo lib. 2. tit. 4. c. 14. panorm. 6. part. 3. c. 33. decret. Cæsar. lib. 4. c. 91.*

TITULUS XVI.

DENT OPERAM CHRISTIANI, UT ABOLEATUR CULTUS IDOLORUM.

CAPUT I.

Gentilitatis ritum, & doctrinam, &c. abijcite: & populum vobis a Deo commissum piis admonitionibus edocete; & a sacrificiis mortuorum omnino devitate, &c. *Greg. III. ep. 3. in med. ad Bajorajos.*

CAPUT II.

De his, qui Christianitatis bonum suscipere renuunt, & idolis immolant, vel genua curvant, nihil aliud scribere possumus vobis, nisi ut eos ad fidem rectam monitis, exhortationibus, & ratione illos potius, quam vi, quod vane sapiant, convincatis; opera manuum suarum, & insensibilia elementa; cum sint homines intellectuabiles, adorantes, immo dæmonis suam cervicem flectentes, & immolantes, &c. *Nicol. ad consult. Bulg. c. 41. Ivo part. 1. c. 181. 6. part. 1. c. 85. decret. Cæsar. lib. 12. c. 88.*

CAPUT III.

Admonere placuit fideles, ut quantum pos-
sunt, prohibeant, ne idola in domibus suis habeant. Si vero vim metuunt fervorum, vel se ipsos puros conservent. Si non fecerint, alieni ab ecclesia habeantur. *Elib. c. 41.*

CAPUT IV.

Si quis idola fregerit, & ibidem fuerit occisus; quia in Evangelio non est scriptum, neque invenitur ab Apostolis unquam factum; placuit in numerum eum non recipi martyrum. *Elib. c. 60.*

CAPUT V.

Si in alicujus presbyterio * infideles aut faculas accenderint, aut arbores, fontes, vel saxa venerentur: si hæc eruere neglexerit, sacrilegii se esse reum cognoscat. Dominus autem, vel ordina-

De cons. d. 1. cap. 16.

* *predio, &c.*

dinator rei ipsius, si admonitus emendare noluerit; communionem privetur. *Arelat. II. c. 23.*

C A P U T VI.
Idolorum reliquiae per totam Africam deleantur, nam in multis locis maritimis, & possessionibus diversis hic error manet. Et templa eorum, quae in agris, & occultis locis cum dedecore sunt, destruantur, de voluntate Imperatoris. *Carth. c. 59. G. Carth. V. c. 15. Afr. 25. L.*

C A P U T VII.
Petatur ab Imp. ut reliquiae idololatriae non solum in simulacris, sed in quibuscumque locis, vel lucis, vel arboribus omnino deleantur. *Carthag. c. 85. G. Carth. V. c. 15. Afr. 51. L.*

C A P U T VIII.
Placuit & illud adversus haereticos, vel Paganos, vel eorum superstitiones, ut legati missi de hoc glorioso concilio, quidquid utile providerint, a gloriosissimis Principibus impetrent. *Milevit. cap. 11.*

C A P U T IX.
Sunt, qui Kal. Jan. colunt, cum Janus homo Gentilis, & Rex fuerit, Deus esse non potuit, &c. Sunt etiam, qui in festivitate cathedrae domini Petri Apostoli cibos mortuis offerunt, & post missas redeuntes ad domos proprias, ad Gentilium revertuntur errores, & post corpus Domini sacras daemones accipiunt, &c. Quemcumque in hac fatiditate Pastores, atque presbyteri persistere viderint, vel nescio (quas) ad petras, aut arbores, aut ad fontes designata loca Gentilium perpetrare, quae ad Ecclesiae rationem non pertinent, eos ab Ecclesia sancta (hac) auctoritate repellant, nec participare sancto altario permittant, qui Gentilium observationes custodiunt, &c. *Turon. II. c. 23.*

C A P U T X.
Quoniam pene per omnem Hispaniam, sive Gallicam idololatriae sacrilegium inolevit: cum consensu gloriosissimi Principis (Reccaredi) sancta synodus ordinavit, ut omnis sacerdos in loco suo una cum iudice territorii, sacrilegium memoratum studiose perquirat, & exterminare inventum non differat. Omnes vero, qui ad talem errorem concurrunt sine discrimine, qua poterunt, animadversione coerceant. Quod si neglexerint, sciant se utique excommunicationis periculum esse subituros. Si qui vero domini extirpare hoc malum de possessione sua neglexerint, & familiae prohibere noluerint, ab Episcopo & ipsi a communionem pellantur. *Tolet. III. c. 16.*

C A P U T XI.
Exod. 10. 4. Praecepta Domini sunt dicentis: *Non facies tibi sculprile*, &c. Cultores idolorum, veneratores lapidum, accensores facularum & excultores fontium admonemus, ut agnoscant, quod ipsi spontanea se morti subiiciunt, qui diabolo sacrificare videntur, &c. Ac proinde omne sacrilegium idololatriae, vel quidquid illud est, contra sanctam fidem, in quo insipientes homines captivati, diabolicis culturis inserviunt, sacerdotis, vel iudicis instantia inventum, ut sacrilegia eradantur, & exterminata truncentur. Eos vero, qui ad talem errorem accurrunt, & verberibus coerceant,

& onustos ferro dominis suis tradant, &c. Domini tamen eorum, qui nuntiatos sibi talium servorum errores ulcisci noluerint, & excommunicationis sententiam perferant, & iura servi illius, &c. se amisisse cognoscant, &c. *Tolet. XII. cap. 11.*

C A P U T XII.
Cum dominus praecipiat: *Non facies tibi sculprile*, &c. Cultores idolorum efficiuntur, veneratores lapidum, accensores facularum, excultores sacra fontium, vel arborum, auguratores quoque seu praecantatores, &c. Rectoribus ecclesiarum Dei studere, ut, &c. suo eos restituant creatori. De quibus sacrilegiis extirpandis multa sanctorum Patrum in diversis conciliis clarent edicta, &c. Cum consensu, & iussu Egicani Regis decernimus, ut omnes Episcopi, seu presbyteres, vel hi, qui iudicandis causarum negotiis praesunt, in cujuscumque loco praemissa sacrilegia, vel quaelibet alia, &c. reppererint, emendare, & extirpare non differant, &c. quod si emendare neglexerint, iudex loci sui dignitate privatus, anni unius spatium erit sub poenitentia constitutus, &c. Si qui vero pro talium defectione obliterint sacerdotibus, aut iudicibus, ut ea nec emendent, nec extirpent, &c. sint anathema in conspectu divinae Trinitatis, &c. *Tolet. XVI. cap. 2.*

C A P U T XIII.
Unusquisque Episcopus in sua parochia sollicitudinem habeat, adjuvante graphone, qui defensor ecclesiae est, ut populus Dei paganas non faciat, sed ut omnes spurcicias Gentilitatis abiciat, & respuat, sive profana sacrificia mortuorum, &c. sive hostias immolaticias, quas stulti homines juxta ecclesias ritu pagano faciunt, &c. sive illos sacrilegos ignes, quos Nefri vocant, sive omnes quaecumque sunt Paganorum observationes, diligenter prohibeant. *Franc. syn. Capit. lib. 5. cap. 2.*

C A P U T XIV.
Unusquisque Episcopus in sua parochia sollicitudinem habeat, ut populus Christianus Paganismum non faciat. *Suession. sub Pipino.*

C A P U T XV.
Summo decertare debent studio Episcopi, & eorum ministri, ut arbores daemones consecratae, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, ut nec rami, vel furculum inde audeat amputare, radicitus excindantur, atque comburantur. Lapidem quoque, quos in ruinosis locis, & silvestribus daemones ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vovent*, & deferunt, funditus effodiantur, atque in tali loco proiciantur, ubi nunquam a cultoribus suis venerari possint, & omnibus annuntietur, quantum scelus sit idololatria, & qui haec veneratur, & colit, quasi Deum suum negat, &c. Si quis hoc transgressus fuerit, fidem perdidit, & est infideli deterior, &c. *Nannet. cap. 20.*

C A P U T XVI.
Quicumque Antistites huiusmodi nefas (idololatriae) agi permiserit, vel peractum in sua dicecesi protinus abolere distulerit, a loci sui officio pulsus, unius anni excursu sub poenitentia ma-

* fovent.

ma-

* *amente, f.* maneat religatus lamento*, &c. *Tolet. XVI. in tom. Regis Egicani.*

TITULUS XVII.
NE PAGANI COGANTUR SUSCIPERE
FIDEM CHRISTI.

CAPUT I.

DE his, qui Christianitatis bonum suscipere renuunt, & idolis immolant, vel genua curvant, nihil aliud scribere possumus vobis, nisi ut eos ad fidem rectam monitis, exhortationibus, & ratione illos potius, quam vi, quod vane sapiant, convincatis, opera manuum suarum, & insensibilia elementa, cum sint homines intellectuabiles, adorantes, immo dæmoniis suam cervicem flectentes, immolantes; nam, ut Apostolus docet: „ scimus, quoniam nihil est idolum, „ sed quæ immolant gentes, dæmoniis immo- „ lant“. Jam vero si vos non audierint, cum eis nec cibos sumere, nec ullam penitus communio- nem habere, &c. Nulla igitur cum his, qui non credunt, idolaque adorant, miscenda communio est. Porro illis violentia, ut credant, nullatenus inferenda est. Nam omne, quod ex voto non est, bonum esse non potest. Scriptum est enim: *Voluntarie sacrificabo tibi, & rursus: Voluntaria, inquit, oris mei, beneplacita fac Domine; & iterum: Et ex voluntate mea confitebor illi.* Ultronea quippe Deus obsequia, & exhiberi tantum ab ultroneis præcipit, nam si vim inferre voluisset, nullus omnipotentia illius resistere potuisset, &c. *Nicolaus ad consulta Bulgaror. cap. 41. Ivo part. 1. cap. 181. & 182. & part. II. cap. 85. & 86. decret. Cæsar. lib. 32. cap. 88.*

CAPUT II.

Non esse inferendam Pagano violentiam, supra docuimus capite xli. *Nicolaus ad consulta Bulgarorum cap. 102. Ivo part. 1. cap. 182. decret. Cæsar. lib. 12. cap. 88.*

TITULUS XVIII.
NE CHRISTIANI COMMUNICENT CUM
PAGANIS, NEQUE EORUM
LIBROS LEGANT.

CAPUT I.

EXcommunicentur, qui cum Judæis, & Sarracenis præsumperint habitare. *Alex. III. in conc. Later. cap. 26.*

CAPUT II.

Necesse est, ut salutis causa filius, qui sermonem receperit veritatis, a parentibus separetur incredulis, aut rursus pater separetur a filio, aut filia a matre. Et hoc modo inter propinquos, atque consanguineos credentes, atque incredulos, scientia, atque ignorantia, veritatisque, & erroris pugna confurgit, &c. Quod si dicat aliquis, & quomodo justum videtur, separari filios a parentibus? Audi quomodo, quia cum ipsis, si in errore permaneant, neque illis proderunt, & ipsi cum illis pariter interibunt. Justum igitur, & valde justum est separari eum, qui salvari vult, ab eo, qui non vult, &c. *Clem. epist. 3. post princ.*

CAPUT III.

Infidelibus nolite conjungi, nec cum eis ullam participationem habere. Talia vero agentes, non fideles, sed infideles judicantur. Unde ait Apo- *Tom. V.*

stolus: *Quæ portio fideli cum infideli? aut quæ participatio justitiæ cum iniquitate? Callist. epist. 2. in princ.*

CAPUT IV.

Nulla cum his, qui non credunt, idolaque adorant, miscenda communio est, &c. Si queritis, quid de (*idololatriis*) judicandum sit, Apostolum Paulum audite, qui cum Corinthiis scriberet, ait: *Quid mihi de iis, qui foris sunt?* &c. *1. Cor. 5. d.* Veruntamen auferte malum ex vobis ipsis, ne videlicet vobiscum morans, ut cancer serpat, aut certe, dum a fidelibus sibi communicari conspicit, suæ vanitati communicari putet, ac per hoc veracior, & sanctior suam sectam, quam nostram existimet religionem. Propter conscientiam ergo magnopere idola colentium cavenda est omnino communio: nam qui idololatriis communicat, ipsis idolis, immo dæmoniis communicare videtur, &c. *Nicolaus ad consult. Bulgar. cap. 41. Ivo part. 1. cap. 182. & part. II. cap. 86. decret. Cæsar. lib. 12. cap. 88.*

CAPUT V.

Cum paganus, quod sit Christianis pactum faciendum, Apostolus indicat, qui *nullam communionem luci ad tenebras, Christi ad Belial, fideli cum infideli*, dat intelligi debere prorsus existere. Verum si eo fidelis animo pactum cum infideli constituit, ut eum ad cultum veri Dei possit attrahere, non est prohibendum, &c. Inveniuntur autem nonnulli sanctorum, & fidelium cum alienigenis, & infidelibus pacta, & amicitia, & foedera contraxisse diversa, sed eos non tamquam infidelitatem eorum, & superstitionem approbantes, coluisse; sed tamquam in angariis diversis usibus implicasse, & præcipue in terrenis eos quæstibus, & servilibus occupasse. *Nicolaus ad consult. Bulgar. cap. 82.*

CAPUT VI.

De libris profanis, quos a Sarracenis vos abstulisse, ac apud vos habere perhibetis, quid faciendum sit, inquiretis. Qui nimirum non sunt reservandi, *corrumpunt enim*, sicut scriptum est, *mores bonos colloquia mala*; sed utpote noxii, & blasphemii igni tradendi. *Nicolaus ad consult. Bulgar. cap. 103.*

CAPUT VII.

Petatur a Christianis Imperatoribus, cum contra divina præcepta in multis locis convivia ita fiant, ex Gentili errore ducta, ut Christiani Gentilibus clam conjungantur; ut hæc prohibeant, & ex urbibus, & possessionibus expellant, maxime in natalibus martyrum per urbes, & sacra loca hæc sordes inferuntur, quibus diebus, quod dicere turpe est, choreas per agros & plateas, ducunt, & matronarum bonos, & aliarum multarum mulierum pudor contumeliis afficiuntur, ita ut sanctæ fidei cultus periclitetur. *Cart. c. 61. G. Afr. 27. L.*

CAPUT VIII.

Episcopus Gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. *Carthag. IV. c. 16. Burch. lib. 1. c. 95. Ivo lib. 2. tit. 11. c. 44. panorm. & part. 4. c. 160. & part. 5. cap. 197. decret. Anselm. lib. 7. c. 102. in addit. Cæsar. lib. 2. c. 29. & lib. 4. c. 56.*

TITULUS XIX.
NE FIDELES CONJUNGANTUR
CUM PAGANIS.

CAPUT I.

*Distinct. 22.
Quoniam.
15.*

Lectores, & cantores non ducant uxores alterius sectæ, liberos non copulent in matrimonio cum hæretico, Judæo, vel Gentili, nisi promittat orthodoxam fidem recipere: contra veniens canonice puniatur. *Chalc. c. 14. Ivo lib. 3. tit. 8. c. 27. panorm.*

CAPUT II.

*De Judæis,
c. 15. Gr. IX.
s. 1. eod. tit.
in 4. coll.*

In nonnullis provinciis a Christianis Judæos, seu Sarracenos habitus distinguit diversitas, sed in quibusdam, &c. contingit interdum, quod per errorem Christiani Judæorum seu Sarracenorum & Judæi, seu Sarraceni Christianorum mulieribus commiscantur, &c. Statuimus, ut tales utriusque sexus in omni Christianorum provincia, & omni tempore, qualitate habitus publice ab aliis populis distinguantur, cum etiam per Moysen hoc ipsum legatur eis injunctum. *Innoc. III. in conc. gen. Later. c. 68.*

*Levit. 19.
Deuteronom.
22.*

CAPUT III.

Propter copiam puellarum Gentilibus minime in matrimonium dandæ sunt virgines Christianæ, ne ætas in flore tumens, in adulterio resolvatur animæ. *Elib. c. 15.*

CAPUT IV.

Si quis sacerdotibus idolorum filias suas junxerint, placuit nec in fine eis dandam communionem. *Elib. c. 17.*

CAPUT V.

Si quis fidelis habens uxorem, cum Judæa, vel Gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur, &c. *Elib. c. 78.*

CAPUT VI.

Puellæ fideles, quæ Gentilibus junguntur, aliquanto tempore a communione separentur. *Arelat. cap. 11.*

CAPUT VII.

Liberi clericorum Gentilibus, vel hæreticis (aut schismaticis, L.) matrimonio non copulentur. *Carthag. 21. G. Carthag. III. c. 12. L.*

TITULUS XX.
NE CHRISTIANI PAGANORUM SUPERSTITIONI FAVEANT.

CAPUT I.

*26. q. 7. c.
15.
* brumam, f.*

Si quis Kal. Januarias, & bromæ * colere præsumperit, aut mensas cum dapibus in domibus præparare, & per vicus, & plateas cantationes, & choreas ducere, quod maxima iniquitas est coram Deo, anathema sit. *Zachar. in synod. Roman. c. 9. Burch. lib. 10. c. 16. Ivo part. 11. cap. 43. decr.*

CAPUT II.

** offerat.*

Si Christianus oleum mittat * in templum Gentilium, vel in synagogam Judæorum in eorum festis diebus, aut lucernas accendat, excommunicetur. *Ap. c. 71.*

CAPUT III.

Divinos, vel sortilegos, sacrificia mortuorum vel lucorum, vel fontium, auguria, vel phylacteria, vel incantatores, & veneficos, id est, maleficos, & observationes sacrilegas, quæ in vestris finibus fieri solebant, omnino respuentes,

tota mentis intentione ad Dominum convertimini, &c. *Greg. III. ep. 2. in med. ad Germanos.*

CAPUT IV.

De Kal. Januar. vel ceteris auguriis, phylacteriis, incantationibus, vel aliis divertis observationibus, quæ Gentili more observari dixisti apud beatum Petrum Apostolum, vel in urbe Roma, hoc a nobis, & omnibus Christianis detestabile, & perniciosum esse judicamus, &c. *Zach. ep. 6. post med. ad Bonif. incip. Susceptis.*

CAPUT V.

Placuit prohiberi, ut cum rationes suas accipiunt possessores, quidquid ad idolum datum fuerit, acceptum non inferant. Si vero post interdictum fecerint, per quinquennii spatia temporis a communione esse arcendos. *Elib. c. 40.*

CAPUT VI.

Sacerdotes, qui tantum sacrificantium coronam portant, nec sacrificant, nec de suis sumptibus aliquid idolis præstant, placuit post biennium accipere communionem. *Elib. c. 55.*

CAPUT VII.

Matronæ, vel earum mariti vestimenta sua ad ornandam sæculariter pompam non dent: si fecerint, triennii tempore abstineant. *Elib. c. 57.*

CAPUT VIII.

Si in alicujus presbyterio * infideles aut faculas accenderint, aut arbores, fontes, vel saxa venerentur: si hæc erigere neglexerint, sacrilegii se esse reum cognoscat. Dominus autem, vel ordinator rei ipsius, si admonitus emendare noluerit, a communione privetur. *Arel. II. c. 23.*

CAPUT IX.

Si hæretici, vel Gentiles, ab Episcopo heredes relinquuntur, etsi propinqui sint, etsi ab intestato succedant, anathema dicatur Episcopo, & a nomine ejus sacerdotes abstineant. *Carthag. c. 82. G. Afr. c. 48. L.*

CAPUT X.

Non oportet cum Paganis festa celebrare, & communicare impietati eorum. *Laod. c. 39.*

CAPUT XI.

Si quis Christianus, ut est Gentilium consuetudo, apud cujuscumque feræ, vel pecudis exta, invocatis insuper nominibus Paganorum fortasse juraverit, si se ab hac superstitione communitus noluerit cohibere, donec reatum emendet, a confortio fidelium, vel Ecclesiæ communione pellatur. *Aurel. IV. c. 16.*

CAPUT XII.

Ad nos pervenit, quosdam de populis catholice fidei, execrabili ritu, die quinta feria, quod dicitur Jovis excolere, & operationem non facere. Quam rem pro Dei timore execrantes, & blasphemantes, quicumque ab hac die præter festivitates in eo die venientes, ausus, vel ausa fuerit vacare, & operam non facere; si ingenuus est, aut ingenua, de ecclesia repellendum, & sub penitentia mittendi anno uno, & elemosyna, & fletu satisfaciatur, ut eis Dominus ignoscat: si Servus aut ancilla fuerit, contenta * flagella correcti domino consignentur, & ultra talia eos observare non permittant. *Narbon. c. 15.*

CAPUT XIII.

Non licet Kal. Jan. vecolo * aut cervolo facere: ** vitulo, f.*

re:

* prædio, f.

*De heret. c.
5. Gr. IX. c.
8. eod. tit. in
1. coll.*

* castena, f.

* vitulo, f.

re: vel sternas diabolicas observare. Sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus. *Antisiod. c. 1.*

CAPUT XIV.

Non licet compensas in domibus propriis nec vigiliis in festivitibus sanctorum facere: nec inter fentes, aut arbores sacros*, ac rivos vel ad fontes vota exolvere: sed quicumque votum habuerit, in Ecclesia vigilet, & matricolæ ipsum votum, aut pauperibus reddat. Nec subtrilia, aut pede, aut hominem* lineo fieri penitus præsumat. *Antisiod. c. 3.*

* ac rivos.

* homine, f.

CAPUT XV.

Kalendas, vota, & Brumalia, & Kalendarum Martii* conventum ex Christianorum repub. tollimus. Item mulierum publicas saltationes, & quæ nomine falorum deorum Gentilium ex viris, vel mulieribus fiunt choreæ, & festa; quæ omnia aliena sunt a Christianis. Nemo etiam vir mulieris stolam induat, nec mulier viri, neque personas comicas, vel satyricas, vel tragicas inducant. Neque Dionysi nomine exclamato uvas exprimant. Neque dum vinum in cuppis diffundunt risum moveant ignorantia, vel stultitiæ prætextu demoniaco modo operantes. Qui fecerint clerici deponantur, laici excommunicentur. *Trull. c. 62. Pœnit. Rom. tit. 7. c. 1.*

* Martii, f.

CAPUT XVI.

Incendia, quæ ante domos, vel opificinas in Neomeniis quidam ponunt, & super ea veteri more transfiliunt cessare jubemus. Quisquis tale fecerit, clericus deponatur, laicus excommunicetur. Scribitur enim quarto Regum: *Manassen altare ædificasse militiæ celi*, &c. *Trull. c. 65.*

4. Reg. 21. a.

CAPUT XVII.

Qui jurant, ut Gentiles, pœnitentia canonicoercoerct, nos excommunicatione. *Trull. 95.*

CAPUT XVIII.

Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis. *Mart. Brac. c. 70. Burch. lib. II. c. 38. Ivo part. II. c. 63. decr.*

De conf. d. 1. c. 28. Non oportet. in fin.

CAPUT XIX.

Non liceat Christianis tenere traditiones Gentilium; & observare, & colere elementa, &c. *Mart. Brac. c. 73. Raban. c. 24. de pœnit. Burchard. lib. 10. c. 13. Ivo part. II. c. 40. decr.*

26. q. 5. c. 5.

CAPUT XX.

Non liceat iniquas observationes agere diebus Kalendarum, & otis vacare Gentilibus, neque lauro, aut viriditate arborum cingere domos. Omnis hæc observatio paganissima est. *Martin. Brac. c. 74. Raban. c. 24. de pœnit. Burch. lib. 10. c. 15. Ivo part. II. c. 42. decr.*

26. q. 7. c. 13.

TITULUS XXI.

NE CHRISTIANI DEFERANT AD PAGANOS ARMA, ET ALIA, QUIBUS IPSI NOCERE POSSINT REIPUB. CHRISTIANÆ.

CAPUT I.

ITA quorundam animos occupavit sæva cupiditas, ut cum gloriantur nomine Christiano Sarracenis arma, ferrum, & ligamina* galearum deferant, & pares eis, aut etiam superiores in malitia fiant; dum ad impugnandos Christia-

De Judeis c. 6. Gr. IX. in 1. coll. * ligamina.

nos arma eis, & necessaria subministrant. Sunt etiam, qui pro sua cupiditate in galeis, & piraticis Sarracenorum navibus regimen, & curam gubernationis exercent. Tales igitur a communione Ecclesiæ præcisos; & excommunicationi pro sua iniquitate subjectos, & rerum suarum per sæculi Principes catholicos, & Consules civitatum privatione multari, & capientium servos, si capti fuerint, fore censemus. Præcipimus etiam, ut per ecclesias maritimarum urbium crebra, & sollemnis excommunicatio proferatur in eos. *Alex. III. in conc. gen. Lat. c. 24.*

CAPUT II.

Excommunicamus, & anathematizamus illos falsos, & impios Christianos, qui contra ipsum Christum, populum Christianum Sarracenis arma, ferrum, & ligamina* deferunt galearum, eos etiam, qui galeas eis vendunt, vel naves, quique in piraticis Sarracenorum navibus curam gubernationis exercent, vel in machinis aut quibuslibet aliis aliquod eis impendunt consilium, vel auxilium in dispendium terræ sanctæ, ipsarum rerum suarum privatione multari, & capientium servos fore censemus. Præcipientes, ut per omnes urbes maritimas diebus Dominicis, & festivis hujusmodi sententia innovetur, & talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum, quod ex substantiâ tam damnata perceperint, & tantundem de sua in subsidium prædictæ terræ transmiserint, ut æquo judicio, in quo deliquerint, puniantur. Quod si forte solvendo non fuerint, alias sic reatus talium castigetur, quod in pœna ipsorum aliis interdicator audacia similia præsumendi. *Inn. III. in conc. gen. Lat. c. ult.*

De Judeis c. 17. Gr. IX.

* ligamina.

TITULUS XXII.

PAGANI NON GERANT MAGISTRATUS, NEQUE HABEANT MANCIPIA CHRISTIANA.

CAPUT I.

JUDÆI, sive Sarraceni nec sub alendorum puerorum obtentu, nec pro servitio, nec alia qualibet causa Christiana mancipia in domibus suis permittantur habere, excommunicentur autem, qui cum eis præsumperint habitare. *Alex. III. in conc. Later. cap. 26.*

De Jud. c. 5. Greg. IX. in 1. coll.

CAPUT II.

Ne Judæi officiis publicis præficiantur, &c. Hoc idem extendimus ad Paganos, &c. *Inn. III. in conc. gen. Lat. c. 69.*

De Judeis, c. 16. Gr. IX. c. 2. eod. tit. in 4. coll.

TITULUS XXIII.

INFIDELIS NON POTEST ACCUSARE CHRISTIANUM.

CAPUT I.

SEMPER in accusatione clericorum primo persona, fides, vita, & conversatio blasphemantium perscrutetur. Nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide infidelis est. Nec eis omnino est credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ conversationis vitam ducunt, quoniam tales & facile, & indifferenter lacerant, & criminantur recte, & pie viventes, &c. *Nicæn. c. 45. apud Jul. ep. 2. c. 11. Xyst. ep. 1. in fin. Hadr. c. 4. ad Episc. Mediom. Capit. lib. 5. c. 183. & 239. & lib. 7. c. 147. in add. Burch. lib. 1. c. 144. Ivo part. 5. c. 257. decr. Ans. lib. 3. c. 88.*

c. 1. de heret. Greg. IX. in 1. coll.

CAPUT II.

Accusandi non sunt (*sacerdotes Domini*) ab infamibus, &c. aut alterius sectæ, vel religionis hominibus. *Pontian. ep. 1. in princ. Trosl. c. 4.*

CAPUT III.

6. 9. 1. 6. 17. in fin. Nec liberti, neque suspecti, nec rectam fidem vel dignam conversationem non habentes, summos sacerdotes possunt accusare. *Steph. epist. 1. cap. 1. Burch. lib. 1. cap. 173. Ivo part. 5. c. 291. decr. Deusd. cap. 3.*

CAPUT IV.

2. 9. 7. 6. 25. Paganos, & hæreticos scias non posse Christianos accusare, aut vocem eis infamationis inferre. *Cajus ep. unic. c. 1. Ivo lib. 4. tit. 7. c. 11. pan. Ans. lib. 3. c. 45. Tarr. lib. 2. c. 15.*

CAPUT V.

Persona, fides, vita, & conversatio, atque suspicio accusantium enucleatim primo inquirenda est. *Marcellus ep. 2. in med.*

CAPUT VI.

4. 9. 6. O. mibus. c. 2. Gentilis ad accusandum clericos non admittatur, nisi suam causam prosequatur. *Carth. c. 130. G. Carth. VI. c. 2. L. Afr. 96. L. Ivo part. 16. c. 64. decr.*

TITULUS XXIV.

DE IIS, QUI CREDUNT, ET NONDUM SUNT BAPTIZATI.

CAPUT I.

Dist. 48. c. 1. Antequam quis baptizetur, docendus est, non statim post Gentilitatis conversionem est baptizandus. Multo minus est statim ordinandus Episcopus, cum dicat Apostolus: *Non neophytus, ne forte elatus in iudicium incidat, & laqueum diaboli. Nicæn. c. 2. Marr. Brac. c. 22. Joann. VIII. in VIII. vel IX. syn. gen. act. 2. Ivo in prolog. panorm. & decr.*

CAPUT II.

* paganos. Quicumque (*ex Eunomianis, & Montanistis, & Sabellianis*) rectæ fidei adscribi volunt, ut Græcos * admittimus, & primo quidem die ipsos Christianos facimus, secundo catechumenos &c. & sic eos catechizamus, sive iniciamus, & curamus, ut longo tempore versentur in ecclesiis, & audiant scripturas, & tunc eos baptizamus. *CP. cap. 7. G.*

CAPUT III.

Flamines si fuerint catechumeni, & se a sacrificiis abstinerunt, post triennii tempora ad baptismum admittantur. *Elib. c. 4.*

CAPUT IV.

Gentiles si infirmitate desiderant sibi manus imponi, &c. placuit eis manus imponi & fieri Christianos. *Elib. c. 4.*

CAPUT V.

Ne quis Christianus aut Gentilis ad idolum Capitolii sacrificandi causa ascendat, & videat. Si fecerit, pari crimine teneatur. Si fuerit fidelis, post x. annos acta poenitentia recipiatur. *Elib. 59.* Cetera vide parte secunda, vbi de catechumenis, & de baptismo agitur.

TITULUS XXV.

COMMUNIA DE PAGANIS.

CAPUT I.

De Judeis c. 15. Gr. IX. c. 1. eod. tit. in 4. coll. IN nonnullis provinciis a Christianis Judæos,

seu Sarracenos habitus distinguit diversitate, &c. contingit interdum, quod per errorem Christiani Judæorum seu Sarracenorum, & Judæi, seu Sarraceni Christianorum mulieribus commiscetur, &c. Statuimus, ut distinguantur, &c. *Inn. III. in conc. gen. Lat. c. 68.*

CAPUT II.

Episcopus, presbyter, diaconus fideles peccantes, vel infideles delinquentes verberans deponatur. *Ap. c. 27. G. 28. L. Ans. lib. 6. c. 159.*

CAPUT III.

Apostolici præcepti verba sunt, apud Judæos, atque Gentiles sine offensione nos esse debere, hoc quisquis Christianus est, tota animi virtute custodit. *Milt. ep. 1. in princ. Celest. ep. 1. in princ.*

CAPUT IV.

Si licet persecutionem Paganorum fugere annon? Salutare consilium damus, si fieri potest, locum inveneris, insta ad prædicandum illis, si autem supportare non valueris eorum persecutionem, habes præceptum dominicum, ut in aliam ingrediaris civitatem. *Zach. ep. 5. ad Bonif. ant. te fin. ejus init. Benedictus Deus.*

CAPUT V.

Adversus hæreticos, vel Paganos, vel eorum superstitiones, legati missi de hoc glorioso concilio, quidquid utile providerint, a gloriosissimis Principibus impetrent. *Milev. c. 11.*

CAPUT VI.

Lectores in ecclesia in habitu sæculari ornato non psallant, neque granos * Gentili ritu dimittant. *Brac. I. c. 29.*

CAPUT VII.

Qui jura civilia discunt, non debent Paganorum moribus uti, neque in theatrum ascendere *, vel cylistras celebrare, vel præter communem usum stolas inducere, &c. aut excommunicentur. *Trull. 71.*

CAPUT VIII.

Mercatores hujus regni, Christiani sive judæi mancipia Pagana, quæ per tot populos, & civitates fidelium transeuntes ad manus infidelium, & sævissimorum hostium nostrorum perducunt, ex quo & ipsi infelices servi, qui si a Christianis emerentur, poterant salvari, miserabiliter pereunt, & inimicorum regni maximus numerus augetur, coerceant a piis Principibus nostris, & intra Christianorum fines vendere compellantur, ne tam horrenda crudelitate, & aperta infidelitate, & animarum damnis Deus exasperetur, & vires hostibus augeantur. *Meld. c. 73. in fine, ex Tolet. IV. c. 59.*

CAPUT IX.

Sarracenis sufficit, quod in eremo lapidi inanimato sacrificia faciant, acclamentque hanc vocem *chobar*, quod a patribus acceptum per puerilia mysteria, & festa peragunt. *Germanus Episcopus CP. ad Thomam Episcopum Claudiopoleos, post princ. VII. syn. act. 4. post princ.*

CAPUT X.

Innocentius constitutum fecit de omni ecclesia & regulis monasteriorum, & de Judæis, & de Paganis. *Ex Pontif.*

Index Librorum, & Titulorum.

LIBER PRIMUS.			
De Pontifice Maximo.			
Tit. i.	D E Petri Apostoli, & successorum Romanorum Pontificum Primatu. pag. 13. col. 1.		
Tit. ii.	De fide catholica Ecclesie Rom. 18. 2.		
Tit. iii.	Pontifex Maximus est Pastor universalis. 21. 2.		
Tit. iv.	Romana Ecclesia mater est, & caput aliarum. 27. 1.		
Tit. v.	De electione, & consecratione Pont. Max. 30. 2.		
Tit. vi.	De Conciliorum generalium convocacione ad Pont. Max. pertinente. 33. 1: 207. 1.		
Tit. vii.	Præesse Legatos Pontif. Max. in conciliis. 35. 1: 207. 1.		
Tit. viii.	De confirmatione conciliorum a Pontifice Maximo. 37. 1: 208. 2.		
Tit. ix.	De restitutione damnatorum, & ejectorum a synodis, & de dampnandis a Pont. Max. sine synodis. 38. 2.		
Tit. x.	De majoribus negotiis ad Pont. Max. referendis. Pars prior. 40. 1.		
	De variis negotiis ad Pont. Max. referendis. Pars posterior. 42. 1.		
Tit. xi.	Episcopos, & Metropolitanos, & Primate constituuere, Pontificis Maximi est. 43. 2.		
Tit. xii.	Episcoporum mutatio ad Pontificem Maximum pertinet. 44. 2.		
Tit. xiii.	Pontifex Max. omnes iudicat, & iudicatur a nemine. 45. 1.		
Tit. xiv.	Solus Pont. Max. iudicat omnes Episcopos. 48. 1.		
Tit. xv.	Ad Pontificem Maximum appellatur ab omnibus. 52. 2.		
Tit. xvi.	Pontifex Max. Imperatores, & Reges potest excommunicare, & privare ditione, illorumque subditos fidelitatis sacramento solvere. 55. 2.		
Tit. xvii.	De decretis, & decretalibus Pontificum Maximorum. 56. 2.		
Tit. xviii.	De pœnis, quibus afficiuntur ii, qui Pont. Max. injuriam faciunt, aut eius præcepta contemnunt, aut facultates eius, aut Ecclesie Romane surripiunt. 59. 1.		
Tit. xix.	Varia privilegia, & decreta Pontificis Max. 60. 1.		
	Pontifex Max. confirmat Episcoporum electiones. Pars prima. Ibid.		
	Proferatur nomen Pont. Max. in Missæ celebratione. Pars secunda. Ibid.		
	De sanctitate, qua multi Pontifices Max. præditi fuerunt. Pars tertia. Ibid. 2.		
	De sacramento, quo se obligavit Bonifacius Episcopus Gregoria II. Pars quarta. Ibid.		
	Alia privilegia, quæ ad caput redigi non possunt. Pars quinta. 61. 1.		
	Varia decreta, quæ summam Pontificis Max. potestatem indicare videntur. Pars sexta. 62. 1.		
Tit. xx.	Communia de Pont. Max. De accusatione, & purgatione Pontificis Max. Pars prior. Ibid.	63. 1.	
	Varia. Pars posterior. Ibid.		
Tit. xxi.	De Legatis, & delegatis Pont. Max. 64. 2.		
LIBER SECUNDUS.			
De Patriarchis, & Primatibus.			
Tit. i.	De institutione & electione Patriarcharum, & Primatum. 67. 1.		
Tit. ii.	De numero, loco, & dignitate Patriarcharum. 68. 1.		
Tit. iii.	De Patriarcha Alexandrino. 70. 1.		
Tit. iv.	De Patriarcha Antiocheno. Ibid. 2.		
Tit. v.	De Patriarcha Hierosolymitano. 71. 2.		
Tit. vi.	De Patriarcha Constantinopol. 72. 1.		
Tit. vii.	De provinciis, quæ ad singulos Patriarchas pertinent. 74. 2.		
Tit. viii.	Patriarcha electus synodicam ad alios Patriarchas mittit. Ibid.		
Tit. ix.	De variis Primatibus Orientis. 75. 1.		
Tit. x.	De Primatibus Africa. Ibid.		
Tit. xi.	De Gallie Primatibus. Ibid. 2.		
Tit. xii.	De privilegiis Primatum. 76. 1.		
Tit. xiii.	De reverentia, quæ debetur Patriarchis, & Primatibus. Ibid. 2.		
Tit. xiv.	Ad Patriarchas, & Primate pertinent majores causæ, & graviora negotia. Ibid.		
Tit. xv.	Patriarchæ, & Primate dant iudices. 77. 1.		
Tit. xvi.	Patriarchæ, & Primate iudicant de Metropolitanis. Ibid.		
Tit. xvii.	Patriarchæ, & Primate iudicant Episcopos. Ibid. 2.		
Tit. xviii.	De appellatione ad Patriarchas, & Primate. 79. 1.		
Tit. xix.	Patriarchæ, & Primate possunt Episcopos, & Metropolitanos excommunicare, & deponere. Ibid.		
Tit. xx.	Patriarchæ, & Primatis est congregare concilia provincialia. Ibid. 2.		
Tit. xxi.	Patriarchæ, & Primatis est Episcopos suspensos absolvere, spoliatos restituere, innocentesque defendere. 80. 1.		
Tit. xxii.	De modo, quo Ignatius Patriarcha CP. reconciliavit Episcopos, presbyteros, & alios clericos. Ibid. 2.		
Tit. xxiii.	Ne quisquam laicus subito ascendat ad Patriarchatus dignitatem. Ibid.		
Tit. xxiv.	De his quæ Patriarchæ, vel Primatis facere prohibentur. 81. 1.		
Tit. xxv.	Patriarchæ, & Primate a Pont. Max. vel a synodo generali iudicantur. Ibid. 2.		
Tit. xxvi.	Quibus de causis possint Pa-		

<i>riarchæ excommunicari, & deponi.</i>	83. 1.	<i>bant in electione ostendere, quem</i>	
Tit. xxvii. <i>Communia de Patriarchis,</i>		<i>vellent sibi præesse Episcopum, &</i>	
<i>& Primatibus.</i>	Ibid. 2.	<i>non populus solus.</i>	105. 1.
LIBER TERTIUS.			
De Archiepiscopis, & Metropolitanis.			
Tit. i. <i>De institutione Archiepiscoporum.</i>	84. 1.	Tit. v. <i>Qualis debeat eligi Episcopus.</i>	106. 2.
Tit. ii. <i>De consecratione, & electione,</i>		Tit. vi. <i>Neophyti non possunt eligi Epi-</i>	
<i>& confirmatione Archiepiscoporum.</i>	85. 1.	<i>scopi, neque laici.</i>	110. 1.
Tit. iii. <i>De reverentia, quæ debetur Ar-</i>		Tit. vii. <i>Digami non possunt eligi Episc.</i>	113. 1.
<i>chiepiscopis.</i>	Ibid. 2.	Tit. viii. <i>Ne homines improbi, aut alias</i>	
Tit. iv. <i>De pallio Archiepiscoporum.</i>	86. 2.	<i>indigni eligantur Episcopi.</i>	114. 1.
Tit. v. <i>Ne unus Metropolitanus duas</i>		Tit. ix. <i>Ne indocti eligantur Episcopi.</i>	115. 1.
<i>provincias obtineat, neque unam</i>		Tit. x. <i>Nullus ordinetur Episcopus, qui</i>	
<i>provinciam in duas dividat.</i>	87. 2.	<i>non sit natus annos triginta.</i>	116. 1.
Tit. vi. <i>Archiepiscopi est Episcopos or-</i>		Tit. xi. <i>Quorum membrorum defectus</i>	
<i>dinare, aut illorum ordinationi</i>		<i>weter aliquem esse Episcopum.</i>	Ibid.
<i>consensum præbere.</i>	88. 1.	Tit. xii. <i>Potestas secularis ne in Episco-</i>	
Tit. vii. <i>In administratione sacramen-</i>		<i>pi electione auctoritatem suam ty-</i>	
<i>torum & celebratione Divinorum</i>		<i>rannice interponat.</i>	Ibid. 2.
<i>officiorum sequantur Episcopi Pro-</i>		Tit. xiii. <i>Ne quisquam per simoniam eli-</i>	
<i>vinciales ordinem præscriptum a</i>		<i>gatur, aut consecretur Episcopus.</i>	117. 2.
<i>Metropolitano.</i>	89. 2.	Tit. xiv. <i>Communia de electione Epi-</i>	
Tit. viii. <i>Varia negotia ad Archiepisco-</i>		<i>scopi.</i>	119. 1.
<i>pum pertinentia.</i>	Ibid.	Tit. xv. <i>Qui dignus est Episcopatu, non</i>	
Tit. ix. <i>De cura Metropolitanorum erga ec-</i>		<i>debet illum recusare.</i>	120. 2.
<i>clesiam suam, & diœceses, & per-</i>		Tit. xvi. <i>De confirmatione electionis E-</i>	
<i>sonas subditorum Episcoporum, &</i>		<i>piscopi.</i>	121. 1.
<i>de sede vacante.</i>	90. 1.	Tit. xvii. <i>De numero Episcoporum, qui</i>	
Tit. x. <i>Archiepiscopi est vocare Episco-</i>		<i>interesse debent consecrationi E-</i>	
<i>pos ad concilium.</i>	91. 1: 240. 2.	<i>piscopi.</i>	Ibid. 2.
Tit. xi. <i>De judiciis Metropolitanorum.</i>	92. 2.	Tit. xviii. <i>Episcopus non ordinetur sine</i>	
Tit. xii. <i>Archiepiscopus audit appella-</i>		<i>consensu Metropolitanorum.</i>	123. 2.
<i>tionem, & querelas, quæ de Episco-</i>		Tit. xix. <i>De ceremoniis, quæ servari</i>	
<i>pis deferuntur.</i>	93. 2.	<i>debent in consecratione Episcopi.</i>	125. 1.
Tit. xiii. <i>Archiepiscopus circumbeat diœ-</i>		Tit. xx. <i>Communia de consecratione E-</i>	
<i>cesim, cum opus fuerit.</i>	94. 2.	<i>piscopi.</i>	Ibid.
Tit. xiv. <i>Ne Archiepiscopus avaritiæ</i>		Tit. xxi. <i>Quæ debeant observari in con-</i>	
<i>causa suffraganeorum diœceses cir-</i>		<i>stituendis novis Episcoparibus.</i>	Ibid. 2.
<i>cumeat.</i>	Ibid.	Tit. xxii. <i>Episcopi non constituantur in</i>	
Tit. xv. <i>Archiepiscopi a Pontif. Max. a</i>		<i>oppidis, neque in parvis civitati-</i>	
<i>Patriarcha, & a synod. judicantur.</i>	95. 1.	<i>bus.</i>	126. 1.
Tit. xvi. <i>Nihil Metropolitanus sine Epi-</i>		Tit. xxiii. <i>Ne duo sint Episcopi unius ci-</i>	
<i>scopis, nihil Episcopi sine Metro-</i>		<i>vitatis.</i>	127. 1.
<i>politano agere debent; exceptis</i>		Tit. xxiv. <i>Ne vivente Episcopo alius E-</i>	
<i>iis, quæ ad singulorum parochias</i>		<i>piscopus constituatur.</i>	Ibid. 2.
<i>pertinent.</i>	96. 1.	Tit. xxv. <i>De Episcopo qui non vult su-</i>	
Tit. xvii. <i>De iis, quæ Archiepiscopi fa-</i>		<i>scipere curam sui Episcopatus, &</i>	
<i>cere prohibentur.</i>	97. 1.	<i>de eo, quem populus suscipere non</i>	
Tit. xviii. <i>De variis quibusdam Metro-</i>		<i>vult.</i>	128. 1.
<i>politans ecclesiis, quarum mentio</i>		Tit. xxvi. <i>De vita, & honestate Epi-</i>	
<i>fit in conciliis, & Pontificum epi-</i>		<i>scoporum.</i>	Ibid. 2.
<i>scopis.</i>	Ibid. 2.	Tit. xxvii. <i>De vestibus, & insignibus</i>	
Tit. xix. <i>Communia de Archiepiscopis.</i>	98. 2.	<i>Episcoporum.</i>	131. 2.
LIBER QUARTUS.			
De Episcopis, sive Pontificibus,			
vel Sacerdotibus.			
Tit. i. <i>De potestate, & dignitate Episc.</i>	99. 1.	Tit. xxviii. <i>De tonsura Episcopi.</i>	132. 1.
Tit. ii. <i>De institutione Episcoporum, &</i>		Tit. xxix. <i>De domo, vestitu, supellecti-</i>	
<i>de officio ipsorum.</i>	100. 2.	<i>le Episcopi.</i>	Ibid.
Tit. iii. <i>Quibus gradibus debeat Episco-</i>		Tit. xxx. <i>De temperantia Episcopi in</i>	
<i>pus ascendere ad Episcopatum.</i>	102. 2.	<i>victu.</i>	133. 1.
Tit. iv. <i>Populus, & clerus olim sole-</i>		Tit. xxxi. <i>Episcopus pauperes alar.</i>	134. 1.
		Tit. xxxii. <i>Episcopi quos libros legere</i>	
		<i>debeant.</i>	135. 2.
		Tit. xxxiii. <i>Ne Episcopus venationi, aut</i>	
		<i>aucupiis operam det.</i>	136. 2.
		Tit. xxxiv. <i>Ne Episcopus ludos secula-</i>	
		<i>res spectet.</i>	Ibid.
		Tit. xxxv. <i>De castitate Episcopi.</i>	137. 1.
			Tit.

- Tit. xxxvi. *Ne Episcopus uxorem ducere audeat.* 138. 1.
- Tit. xxxvii. *Episcopus, qui habet uxorem abstineat ab illa.* Ibid.
- Tit. xxxviii. *Ne apud Episcopum habitent femine, præter matrem, & sororem, &c.* 139. 2.
- Tit. xxxix. *Ne femina ulla apud Episcopum habitet.* 141. 1.
- Tit. xl. *Ne Episcopi soli cum feminis loquantur.* Ibid. 2.
- Tit. xli. *De Episcopo lapsa a castitate.* 142. 1.
- Tit. xlii. *Ne quisquam audiat Missam Episcopi, quem certo scit concubinam habere.* Ibid. 2.
- Tit. xliii. *Episcopus habeat semper secum testes suæ vitæ.* Ibid.
- Tit. xliv. *Episcopi est conficere chrisma.* 143. 2.
- Tit. xlv. *Episcopi est conferre sacramentum confirmationis.* Ibid.
- Tit. xlvi. *Episcopi munus est, consecrare ecclesias, & altaria.* 144. 2.
- Tit. xlvii. *Ne Episcopus pretium ullum accipiat causa consecrandi eccles.* 145. 1.
- Tit. xlviii. *Ne Episcopus in aliena diœcesi ecclesias consecret.* Ibid. 2.
- Tit. xlix. *Solus Episcopus confert sacros ordines, & virgines consecrat.* Ibid.
- Tit. l. *Ne Episcopus clericum alienum ordinet, aut suscipiat.* 146. 1.
- Tit. li. *Episcopus seruet canonum statuta in conferendis ordinibus, & beneficiis; aut det pœnas.* 148. 1.
- Tit. lii. *Ne Episcopus causa administrandi sacramenta, munera accipiat.* 149. 2.
- Tit. liii. *Ne Episcopus in conferendis ecclesiis parochialibus, aut aliis beneficiis, ullam simoniæ suspicionem det.* 153. 1.
- Tit. liv. *Ne Episcopus in aliena diœcesi Episcopalia munera exequatur.* 154. 1.
- Tit. lv. *Episcopi contineant se suis finibus, abstineantque alienis.* 155. 2.
- Tit. lvi. *Episcopus nihil faciat sine consensu Archiepiscopi, præter ea, quæ pertinent ad suam diœcesim, & obtemperet illi.* 156. 2.
- Tit. lvii. *De vigilantia Episcopi in pascendo grege.* 157. 1.
- Tit. lviii. *Episcopi adhibeant diligentiam in oppugnandis hæreticis.* 160. 2: 461. 1.
- Tit. lix. *Munus Episcopi est docere clericos, & reliquum populum.* 161. 2.
- Tit. lx. *De iudicio Episcopi.* 165. 2.
- Tit. lxi. *De immunitate Episcoporum.* 169. 1.
- Tit. lxii. *Episcopus corrigat subditos.* Ibid. 2.
- Tit. lxiii. *Episcopi visitent diœceses.* 172. 1.
- Tit. lxiv. *De sumptibus, qui decernuntur Episcopis, cum visitant diœceses.* 173. 1.
- Tit. lxv. *Episcopi veniant ad synodum.* 174. 1: 244. 1.
- Tit. lxvi. *Qui prius ordinati sunt Episcopi, priorem locum obtinere debent.* 175. 2: 208. 1.
- Tit. lxvii. *Episcopi habeant honorem presbyteris.* 176. 1.
- Tit. lxviii. *Ne Episcopi sint superbi.* Ibid. 2.
- Tit. lxix. *Ne Episcopus sit iracundus.* 177. 2.
- Tit. lxx. *Ne Episcopus tributa clericis imponat, neve ipsorum, aut Ecclesiæ res iniuste eripiat.* Ibid.
- Tit. lxxi. *Ne Episcopus in ulla re avaritiæ, aut simoniæ suspicionem præbeat.* 179. 2.
- Tit. lxxii. *Ne Episcopi Principibus laicis honorem nimium tribuant.* 180. 1.
- Tit. lxxiii. *Ne Episcopi negotiis secularibus operam dent.* Ibid.
- Tit. lxxiv. *Ne Episcopus armis utatur.* 181. 2.
- Tit. lxxv. *Ne Episcopi constituant sibi successores.* Ibid.
- Tit. lxxvi. *De adiutoribus Episcoporum.* 182. 1.
- Tit. lxxvii. *Ne Episcopus relicta sua ecclesia ad aliam se transferat, nisi magna ex causa.* Ibid. 2.
- Tit. lxxviii. *De residentia Episcoporum, & ne sine gravi causa Imperatorem adeant.* 185. 1.
- Tit. lxxix. *Ne Episcopus dimittat Episcopatum.* 186. 2.
- Tit. lxxx. *Episcopus res ecclesiæ curet, illasque secundum canonum statuta dispenseret.* 187. 1.
- Tit. lxxxii. *De parte, quæ ex bonis ecclesiasticis ad Episcopum pertinet.* 191. 2.
- Tit. lxxxiii. *Omnia ecclesiastica graviora ad Episcopum deferantur, nihilque agant presbyteri sine ipsius consensu.* 193. 1.
- Tit. lxxxiiii. *Ne quisquam bona Episcopi defuncti surripere audeat.* 194. 1.
- Tit. lxxxv. *Cum Episcopus non potest, curet Archiepiscopus res ecclesiæ.* 196. 1.
- Tit. lxxxvi. *Episcopus cum discedit longius ex diœcesi, deferat litteras commendaticias.* Ibid.
- Tit. lxxxvii. *Peregrino Episcopo locus sacrificandi detur.* Ibid. 2.
- Tit. lxxxviii. *Revereantur omnes Episcopum, nullusque illi injuriam facere audeat.* Ibid.
- Tit. lxxxix. *Ne presbyteri, aut Abbates Episcoporum munera attingant.* 202. 1.
- Tit. lxxxix. *Presbyter non potest reconciliare pœnitentem sine iussu Episcopi.* Ibid. 2: 296. 1.
- Tit. xc. *Communia de Episcopis.* 203. 1.

LIBER QUINTUS.

De Conciliis, & Synodis, sive Conventibus.

- Tit. i. *De auctoritate conciliorum.* 204. 1.
- Tit. ii. *Quibus de causis concilia congregari oporteat, & in primis majora.* 205. 2.
- Tit. iii. *Conciliorum generalium convocatio ad Pont. Max. pertinet.* 33. 1: 207. 1.
- Tit. iv. *Legatos Pont. Max. præesse in conciliis.* 35. 1: 207. 1.
- Tit.

- Tit. v. Quo pacto concilium habeatur, & de modestia, quam omnes in eo servare debent. 207. 1.
- Tit. vi. Ut prius ordinati Episcopi priorem locum in conc. obtineant. 175. 2: 208. 1.
- Tit. vii. Concilium generale singulis annis habeatur. 208. 1.
- Tit. viii. Concilium generale non iudicet de Pont. Maximo. Ibid.
- Tit. ix. Pontifex Maximus confirmat generale concilium. 37. 1: 208. 2.
- Tit. x. Canones conciliorum, & Pontifici decreta servantur ab omnibus. 208. 2.
- Tit. xi. De quattuor conciliis generalibus Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi. 213. 1.
- Tit. xii. De synodo Nicæna. 217. 1.
- Tit. xiii. De numero canonum concilii Nicæni. 218. 2.
- Tit. xiv. Canones quidam concilii Nicæni, præter viginti notos. 219. 1.
- Tit. xv. De simbolo Nicæno, & Constantinopolitano. 220. 1.
- Tit. xvi. De Constantinopolitana secunda synodo generali. Ibid. 2.
- Tit. xvii. De Ephesina tertia synodo generali. 221. 1.
- Tit. xviii. De Chalcedonensis quarta generali synodo. 222. 1.
- Tit. xix. De quinta synodo generali, Constantinopolitana secunda. 223. 2.
- Tit. xx. De tertia Constantinopolitana, & sexta generali synodo. 226. 1.
- Tit. xxi. De repetita synodo sexta Constantinopolitana in Trullo. 228. 1.
- Tit. xxii. De Nicæno secundo, sive septimo generali concilio, & de octavo, CP. quarto. 229. 2.
- Tit. xxiii. De eisdem octo conciliis generalibus varia. 230. 1.
- Tit. xxiv. De variis conciliis, in quibus interfuerunt Romani Pontifices, præter ea, quorum extant acta, & canones. 231. 1.
- Tit. xxv. De constitutis Romanor. Pontificum, præter suprascripta. 236. 2.
- Tit. xxvi. De falsis conciliis, aut veris corruptis, item de falsis, aut corruptis decretis Pontificum Romanorum, & de falsis Episcopis, aut Legatis, & subscriptionibus conciliorum. 237. 1.
- Tit. xxvii. Patriarche est convocare Metropolitanos omnes sibi subiectos ad synodum. 240. 1.
- Tit. xxviii. Archiepiscopi est vocare Episcopos ad concilium. 91. 1: 240. 2.
- Tit. xxix. Ne Archiepiscopus convocet aliena concilia. 240. 2.
- Tit. xxx. Synodus provincialis singulis annis saltem semel cogatur. Ibid.
- Tit. xxxi. Quo pacto concilium provinciale publicari extra locum concilii debeat. 243. 2.
- Tit. xxxii. Episcopi veniant ad synodum provincialem. 174. 1: 244. 1.
- Tit. xxxiii. Qui presbyteri, & Abbates intersint in synodis. 244. 1.
- Tit. xxxiv. Laici non intersunt in conciliis non generalibus. Ibid. 2.
- Tit. xxxv. Res omnes magnæ, & arduæ ad synodum deferantur. 245. 1.
- Tit. xxxvi. Judicia de rebus gravioribus ad synodum deferuntur. 246. 2.
- Tit. xxxvii. Synodus iudicat inter Episcopos, & clericos. 250. 1.
- Tit. xxxviii. Synodi est punire Episcopos, presbyteros, & reliquos cler. Ibid. 2.
- Tit. xxxix. De appellatione ad synod. 252. 2.
- Tit. xl. Reconcilientur in synodo Episcopi, vel clerici dissidentes. 253. 1.
- Tit. xli. De pœna, qua afficitur, qui synodo non obtemperat. Ibid. 2.
- Tit. xlii. A synodis damnatos, & eiektos Pont. Max. restituit, & alia acta rescindit. Ibid.
- Tit. xliii. De synodis damnatis. 254. 1.
- De synodo Ariminensi Arianorum. Pars prima. Ibid.
- De synodo Ephesina secunda Dioscori. Pars secunda. Ibid.
- De pseudosynodo CP. Iconomachorum sub Constantino Copronymo Imp. Pars tertia. Ibid. 2.
- De pseudosynodis CP. Phorii. Pars quarta. 255. 1.
- De synodo quadam Romana, in qua damnatus est Formosus Papa. Pars quinta. 256. 2.
- De aliis conciliis inutilibus, & damnatis. Pars sexta. 257. 1.
- Tit. xlii. Communia de conciliis. 258. 1.
- Tit. xlii. De synodis Episcopalibus. Ibid. 2.
- LIBER SEXTUS.
- De Chorepiscopis, & Presbyteris, sive Sacerdotibus.
- Tit. i. De institutione Chorepiscoporum, & ne Chorepiscopi Episcoporum munera attingere audeant. 259. 1.
- Tit. ii. De rebus, quas Chorepiscopi facere possunt. 262. 2.
- Tit. iii. De institutione presbyterorum. Ibid.
- Tit. iv. De potestate, & dignitate presbyteri, sive sacerdotis. 264. 1.
- Tit. v. De ordinatione presbyterorum. 265. 2.
- Tit. vi. Ne laicus statim presbyter fiat. Ibid. & 436. 2.
- Tit. vii. Qui prohibeantur esse presbyteri. 268. 1.
- Tit. viii. De ætate presbyterorum. 269. 1.
- Tit. ix. Presbyteri sint docti, & sciant administrare sacramenta. Ibid. 2.
- Tit. x. Munus presbyteri est docere, & corrigere plebem. 271. 1.
- Tit. xi. Ne presbyteri ecclesias accipiant a laicis, sed ab Episcopis. 273. 2.
- Tit. xii. De parte, quæ ex redditibus ecclesiasticis ad presbyterum pertinet. 274. 2.
- Tit.

- Tit. xiii. *Quomodo presbyteri bona ecclesie dispensare debeant.* Ibid.
- Tit. xiv. *Presbyter pauperes alatur.* 275. 2.
- Tit. xv. *De benedictione presbyteri.* Ibid.
- Tit. xvi. *De variis muneribus presbyteri.* 276. 1.
- Tit. xvii. *Presbyteri constituantur in vicis, & in parvis civitatibus.* Ibid. 2.
- Tit. xviii. *De residentia, & ministerio presbyterorum in suis ecclesiis; & ut presbyteri, qui in vicis degunt, diebus sollempnioribus ad civitatem veniant.* 277. 1.
- Tit. xix. *Ecclesiis presbyteri proprii praeferantur, & non conducticii.* Ibid.
- Tit. xx. *De modo eligendi parochum: & ut electus curam populi suscipiat.* Ibid. 2.
- Tit. xxi. *De presbyteris peregrinis.* Ibid.
- Tit. xxii. *Ne presbyteri parochianos alienos apud se recipiant: neve illis sacramenta conferant.* Ibid.
- Tit. xxiii. *Varia de parochis, & ecclesiis parochialibus.* 278. 1.
- Tit. xxiv. *Habeatur honor presbyteris.* Ibid. 2.
- Tit. xxv. *De ordine antiquorum presbyterorum & aliorum clericorum servando.* 280. 1.
- Tit. xxvi. *De vita, & honestate presbyterorum.* Ibid. 2.
- Tit. xxvii. *De castitate presbyteri.* 282. 2.
- Tit. xxviii. *Ne presbyter uxorem ducere audeat, aut concubinam.* 283. 2.
- Tit. xxix. *Presbyter, qui habet uxorem, abstineat ab illa.* 284. 2.
- Tit. xxx. *Ne apud presbyterum habitent feminae praeter matrem, & sororem, & quasdam alias personas.* 287. 1.
- Tit. xxxi. *Ne femina ulla apud presbyterum habitet.* 289. 1.
- Tit. xxxii. *Ne presbyter solus sermones conferat cum feminis.* Ibid. 2.
- Tit. xxxiii. *De presbyteris, qui in fornicationem inciderunt.* 290. 2.
- Tit. xxxiv. *Ne quisquam audiat Missam presbyteri, quem scit concubinam habere.* 292. 1.
- Tit. xxxv. *Presbyter habeat semper secum testes suae vitae.* Ibid.
- Tit. xxxvi. *De temperantia presbyteri in victu.* Ibid.
- Tit. xxxvii. *De vestibus sacerdotum.* 293. 2.
- Tit. xxxviii. *De tonsura presbyteri.* 294. 1.
- Tit. xxxix. *Presbyteri obediant Episc.* Ibid.
- Tit. xl. *Presbyteri nihil agant sine consensu Episcopi.* 295. 1.
- Tit. xli. *Presbyter petat chrisma suo Episcopo, & non ab alieno.* 296. 1.
- Tit. xlii. *Presbyter non potest reconciliare poenitentem jussu Episc.* 202. 2: 296. 1.
- Tit. xliii. *Ne presbyter duas ecclesias obtineat.* 296. 1.
- Tit. xliv. *Ne presbyter relicta sua ecclesia ad aliam se transferat.* 297. 1.
- Tit. xlv. *De presbyteris, qui ante ordinationem, vel postea crimen capitale commiserunt.* 298. 1.
- Tit. xlvi. *Presbyter, qui poenitentiam suscepit ea peccata potest sacra facere.* Ibid. 2.
- Tit. xlvii. *Nullam presbyteri in ordinum susceptione, aut reliquorum sacramentorum administratione simulationem committant.* 299. 1.
- Tit. xlviii. *Ne presbyteri pretio sacerdotia consequantur.* 301. 2.
- Tit. xlix. *Ne presbyteri avaritia studeant.* 302. 1.
- Tit. l. *Ne presbyteri negotiis saecularibus dent operam.* Ibid. 2.
- Tit. li. *Ne presbyter ludos saeculares spectet.* 303. 2.
- Tit. lii. *Ne presbyteri vagentur per plateas, aut alibi.* 304. 1.
- Tit. liii. *Ne presbyter venationi, aut aucupio operam det.* Ibid. 2.
- Tit. liv. *Ne presbyter arma portet.* 305. 1.
- Tit. lv. *De variis rebus, quas presbyteri facere prohibentur.* Ibid.
- Tit. lvi. *De Presbyteris, qui prohibentur offerre sacrificium.* 306. 2.
- Tit. lvii. *Presbyter excommunicatus a suo Episcopo, non suscipiatur ab alio.* Ibid. 2.
- Tit. lviii. *Ne presbyter sine formata suscipiatur.* Ibid.
- Tit. lix. *De feminis, quae presbyterae appellantur.* 307. 1.
- Tit. lx. *De filiis presbyterorum.* Ibid. 2: 406. 1.
- Tit. lxi. *De Archipresbyteris, & de eorum officio.* 307. 2.
- Tit. lxii. *De Decanis.* 308. 2.
- Tit. lxiii. *De Capitulis, & Collegiis, & Canonicis ecclesiarum cathedralium.* 309. 1.
- Tit. lxiv. *De Presbyteris Cardinalibus, & de titulis Presbyterorum Urbis Romanae.* 310. 1.
- LIBER SEPTIMUS.
- De Diaconis, & Hypodiaconis, & Diaconissis.
- Tit. i. *De institutione diaconorum, & de variis eorum muneribus.* 312. 1.
- Tit. ii. *Diaconi ministri sunt presbyterorum in sacrificio missae, possuntque eucharistiam tribuere laicis.* 314. 2.
- Tit. iii. *A quo ordinetur diaconus, & ne quisquam praeter Episcopum manus illi imponat.* Ibid.
- Tit. iv. *Ne quis diaconus, aut hypodiaconus ordinetur, qui non prius ordines inferiores suscipiat.* 315. 1: 337. 2.
- Tit. v. *De aetate, & qualitate ordinandorum diaconorum.* 316. 1.
- Tit. vi. *De vestibus, & insignibus diaconorum.* Ibid. 2.
- Tit. vii. *De alimentis diaconorum.* 317. 1.
- Tit. viii. *Diaconi habeant honorem Episcopis, & presbyteris, & antiquo-*

- quioribus diaconis; & clerici inferiores diaconis. Ibid. 2.
- Tit. ix. Diaconi nihil agant sine consensu Episcopi, & reveantur illum. 318. 2.
- Tit. x. Diaconi, & alii clerici, qui in vicis degunt, diebus sollempnioribus ad civitatem veniant. 319. 1.
- Tit. xi. Ne diaconus in aliena civitate commoretur, neve suam ecclesiam relinquat. Ibid.
- Tit. xii. Ne diaconus sine litteris sui Episcopi suscipiatur. Ibid. 2.
- Tit. xiii. De vita, & honestate diaconorum, & hypodiamonorum. 320. 1.
- Tit. xiv. De temperantia diaconi, & hypodiamoni in victu. Ibid.
- Tit. xv. De castitate diaconi, & hypodiamoni. Ibid. 2.
- Tit. xvi. Ne diaconus, vel hypodiamonus uxorem ducere audeat, aut concubinam habere. Ibid.
- Tit. xvii. Diaconus, & hypodiamonus, qui habet uxorem, absteat ab ea. 322. 1.
- Tit. xviii. Ne apud diaconum, vel hypodiamonum habitent feminae, praeter matrem, & sororem, &c. 324. 2.
- Tit. xix. Ne diaconus solus sermones conferat cum feminis. 325. 2.
- Tit. xx. De diaconis, & hypodiamonis, qui in fornicationem inciderunt. 326. 1.
- Tit. xxi. De filiis diaconorum, & aliorum clericorum. 327. 1.
- Tit. xxii. Diaconus & hypodiamonus habeant semper secum testes suae vitae. Ibid.
- Tit. xxiii. Ne diaconi, aut hypodiamoni usuras exigant. Ibid. 2.
- Tit. xxiv. De diaconis, qui pretio ordines obtinent, aut res alias spirituales vendunt. Ibid.
- Tit. xxv. Ne diaconi, aut hypodiamoni negotiis secularibus operam dent. 328. 1.
- Tit. xxvi. Ne diaconus vestitu seculari utatur. Ibid. 2.
- Tit. xxvii. Ne diaconus venationi, aut aucupii operam det. 329. 1.
- Tit. xxviii. Diaconus non potest offerre sacrificium. Ibid.
- Tit. xxix. Diaconus non baptizet injussu Episcopi, aut presbyteri, nisi cum necessitas compellit. Ibid.
- Tit. xxx. De diacono, vel hypodiamono, qui crimen capitale ante ordinationem, vel postea commisit. Ibid. 2.
- Tit. xxxi. Communia de Diaconis. Ibid.
- Tit. xxxii. De Diaconis Cardinalibus. 330. 1.
- Tit. xxxiii. De Archidiacono, & de officio, & potestate ejus. 331. 1.
- Tit. xxxiv. De hypodiamonis, & muneribus, quae ad eos pertinent. 333. 1.
- Tit. xxxv. Hypodiamonus non ordinetur ante viceesimum annum. Ibid. 2.
- Tit. xxxvi. De caeremoniis in ordinatione hypodiamoni. Ibid.
- Tit. xxxvii. De his, quae hypodiamoni facere prohibentur. 334. 1.
- Tit. xxxviii. Diaconissae non ordinentur ante quadragesimum annum. Ibid.
- Tit. xxxix. Diaconissae non nubant. Ibid.
- Tit. xl. De diaconissis non ordinandis. 335. 1.
- Tit. xli. Communia de diaconissis. Ibid. 2.
- LIBER OCTAVUS.
- De Acolythis, & aliis clericis inferioribus.
- Tit. i. De acolythis, & de eorum officio. 335. 1.
- Tit. ii. De exorcistis, & eorum officio. Ibid. 2.
- Tit. iii. De lectoribus, & eorum officio, & de his, quae facere prohibentur. 336. 1.
- Tit. iv. De ostiariis, & de eorum officio. Ibid. 2.
- Tit. v. De psalmistis, sive cantoribus & de custodibus martyrum; & de eorum officiis. 337. 1.
- Tit. vi. De minoribus ordinibus ante sacros ordines suscipiendis. 315. 1: 337. 2.
- Tit. vii. Clerici inferioris ordinis habeant clericis ordinis superioris, & laici clericis honorem. 337. 2.
- Tit. viii. Clerici, qui non sunt sacris ordinibus initiati uxores ducere possunt. 338. 1.
- Tit. ix. De aconomo, defensore, executoro, & paramonario, & de eorum officio. Ibid.
- Tit. x. De clericorum nomine, & munere. 339. 1.
- Tit. xi. De tonsura clericorum. Ibid. 2.
- Tit. xii. Quales debeant esse clerici. 340. 2.
- Tit. xiii. Clerici meliores collocentur in altiori dignitatis gradu. 341. 2.
- Tit. xiv. Clerici ordinantur ab Episcopo, vel Chorepiscopo, cum consensu clericorum. 342. 1.
- Tit. xv. Ne clericus alienus ordinetur sine licentia sui Episcopi. Ibid.
- Tit. xvi. De his, qui clerici ordinari non prohibentur. 343. 1.
- Tit. xvii. De vita communi clericorum. Ibid.
- Tit. xviii. Quo pacto sint educandi clerici a pueritia. 344. 1.
- Tit. xix. De alimentis clericorum. 345. 1.
- Tit. xx. Ne plures clerici in ecclesiis constituentur, quam earum facultates ferre possunt. 346. 1.
- Tit. xxi. Clerici victum sibi quarant aliquo artificio, vel opere. Ibid. 2.
- Tit. xxii. De exercitationibus clericorum. Ibid.
- Tit. xxiii. De vestibus clericorum. 347. 1.
- Tit. xxiv. Clerici servent gravitatem, & ludos seculares non spectent. Ibid. 2.
- Tit. xxv. De ordine clericorum servando. 348. 1.
- Tit. xxvi. Ne cum clericis habitent feminae, praeter matrem, &c. Ibid.
- Tit. xxvii. Ne clericus feminis valde familiariter utatur, neque solus cum illis sermones conferat. 350. 1.
- Tit. xxviii. Communia de continentia clericorum. 351. 1.
- Tit. xxix. Clerici reveantur Episcopum,

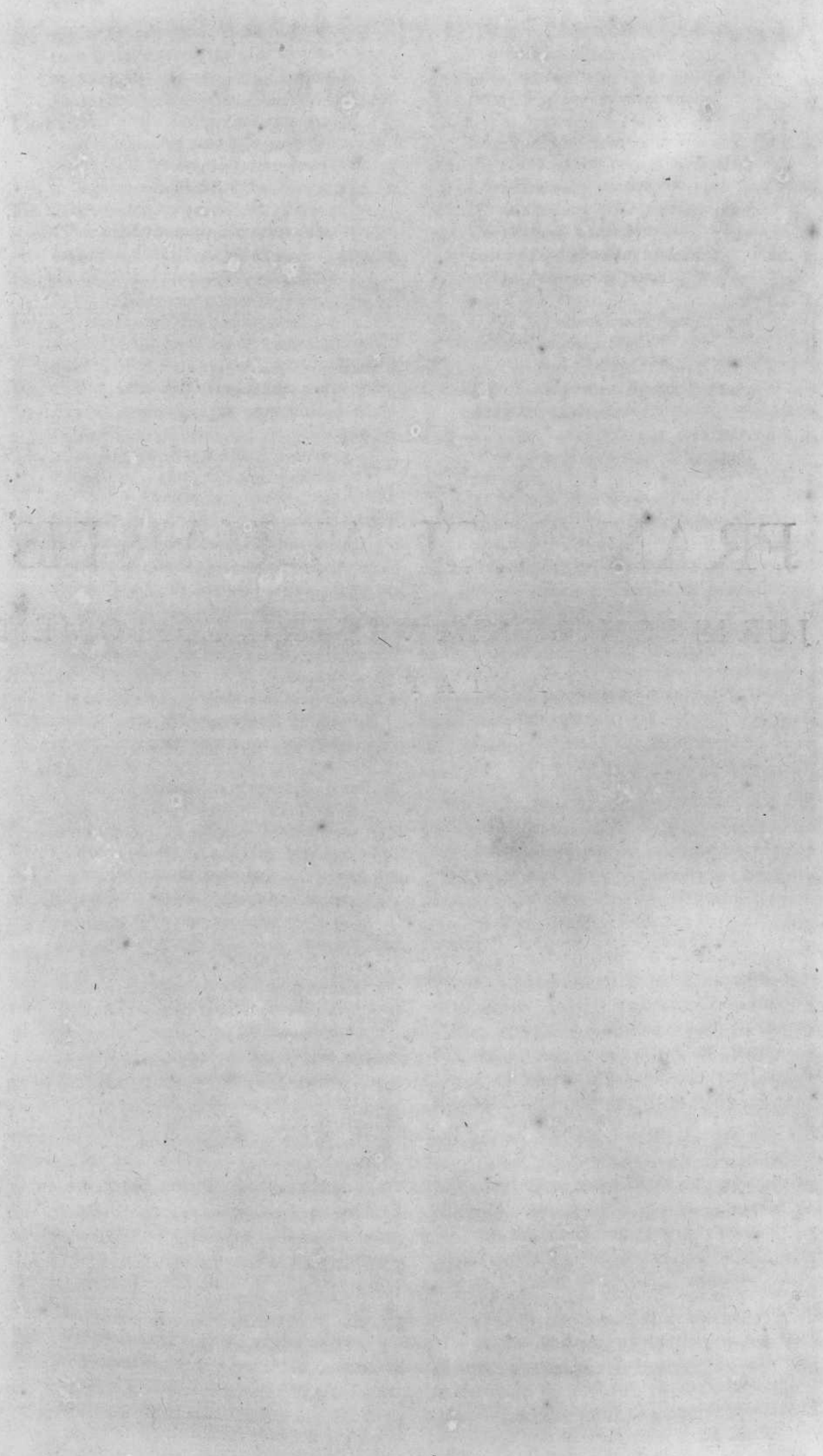
- pum, & nihil agant sine eius consensu.* Ibid. 2.
- Tit. xxx. *Ne clericus sine litteris sui Episcopi discedat, neve ab ullo suscipiatur.* 352. 1.
- Tit. xxxi. *Ne clericus in aliena civitate commoretur, neque suam ecclesiam relinquat.* 353. 2.
- Tit. xxxii. *Ne quisquam clericum alienum a suo Episcopo advocet.* 355. 1.
- Tit. xxxiii. *Nullus clericus censeatur in duabus ecclesiis, aut in una duo obineat beneficia.* Ibid.
- Tit. xxxiv. *Ne clerici a laicis ecclesias accipiant, neve laici illas conferant.* Ibid. 2.
- Tit. xxxv. *De immunitate clericorum.* 356. 1.
- Tit. xxxvi. *De clericis, qui in ordinum susceptione, aut in aliorum sacramentorum administratione simoniam committunt.* 357. 1.
- Tit. xxxvii. *Ne clerici beneficia ecclesiastica, aut res alias spirituales emant, aut vendant.* 360. 2.
- Tit. xxxviii. *Ne clerici evigant usuras.* 361. 1.
- Tit. xxxix. *Ne clerici negotiis secularibus dent operam.* 362. 2.
- Tit. xl. *Ne clerici alea ludant.* 364. 1.
- Tit. xli. *Ne clerici vagentur, aut otiosi in foro sedeant.* Ibid.
- Tit. xlii. *Ne clerici venationi, aut aucupio operam dent.* Ibid. 2.
- Tit. xliii. *Ne clerici armis utantur.* Ibid.
- Tit. xliii. *Ne clerici gula, aut ebrietati dediti sint.* 365. 1.
- Tit. xlv. *Clerici ne ingrediantur tabernas.* Ibid. 2.
- Tit. xlvi. *De poena, qua afficitur clericus, qui munus suum negligit.* 366. 1.
- Tit. xlvii. *De clericis apostatis.* Ibid. 2.
- Tit. xlviii. *Communia de clericis.* Ibid.
- LIBER NONUS.
- De Monachis, & Canonicis regularibus, & de sacris Virginibus.
- Tit. i. *Ne religiones novae instituantur, neve monasteria sine jussu Episcopi edificentur.* 368. 1.
- Tit. ii. *De voto.* Ibid.
- Tit. iii. *Ne quisquam ante legitimam aetatem monachus fiat.* Ibid. 2.
- Tit. iv. *Ne quis invitus efficiatur monachus.* 369. 1.
- Tit. v. *Ne quisquam fiat monachus cum spe ascendendi ad altioris dignitatis gradum.* Ibid.
- Tit. vi. *In monasteriis tantum haec personae sint, quae ali possint.* Ibid.
- Tit. vii. *De probatione regularium personarum.* Ibid. 2.
- Tit. viii. *De professione monachorum.* 370. 1.
- Tit. ix. *Monachi servent regulam, quam profiterentur.* Ibid.
- Tit. x. *Filii a parentibus monasterio traditi, si postea consenserint,*
- non possunt inde discedere.* 371. 1.
- Tit. xi. *De conjugibus, qui ad religionem se conferunt.* Ibid. 2.
- Tit. xii. *Quo pacto servi possint fieri monachi.* 372. 1.
- Tit. xiii. *Quibus de causis aliqua persona monasteriis includantur.* Ibid. 2.
- Tit. xiv. *De paupertate, & obedientia monachorum.* 373. 2.
- Tit. xv. *De jejniis monachorum.* 374. 2.
- Tit. xvi. *De virginis laudibus.* 375. 1.
- Tit. xvii. *De castitate monachorum, & Canonicorum.* Ibid.
- Tit. xviii. *Ne monachi cum feminis sint in balneis.* 376. 2.
- Tit. xix. *Ne feminae habitent in monasteriis monachorum, aut ea ingrediatur, neque viri introeant in monasteria sanctimonialium.* Ibid.
- Tit. xx. *Ne monasteria monachorum, & sanctimonialium sint duplicia, vel vicina, neve in eodem choro sint.* 377. 1.
- Tit. xxi. *Presbyteri, aut monachi, qui faciunt sacra apud sanctimonialibus, statim discedant.* Ibid. 2.
- Tit. xxii. *Ne Monachi, vel Canonici feminis, neve sanctimonialibus viris valde familiariter utantur.* Ibid.
- Tit. xxiii. *De sanctimonialibus lapsis, & de earum corruptoribus.* 379. 1.
- Tit. xxiv. *De virginibus sacris, quae per vim fuerunt stupratae.* 383. 2.
- Tit. xxv. *Ne sanctimonialis habitet cum Episcopo, aut presbytero, aut quocumque alio viro.* Ibid.
- Tit. xxvi. *Ne quisquam praeficiatur monasteriis sanctimonialium injussu Episcopi, neve ipse praefectus familiariter versetur cum eis.* 384. 1.
- Tit. xxvii. *Monachi, & sanctimonialibus, bonas canonicas cantent.* Ibid.
- Tit. xxviii. *Monachi ascendere possunt ad sacros ordines, si Episcopus, & Abbas assensum praebeant.* Ibid. 2.
- Tit. xxix. *Monachi, qui ad Episcopatum ascendunt, nisi debent vestitu monachali.* 385. 2.
- Tit. xxx. *Etiam clerici possunt monachi fieri, exceptis Episcopis.* 386. 1.
- Tit. xxxi. *De monachis, & sanctimonialibus ab instituto vitae cursu discedentibus.* Ibid.
- Tit. xxxii. *De variis rebus, quas monachi facere prohibentur.* 388. 1.
- Tit. xxxiii. *Ne monachi negotiis secularibus dent operam.* Ibid. 2.
- Tit. xxxiv. *Ne simonia locus ullus sit apud monachos, & sanctimonialibus.* 390. 2.
- Tit. xxxv. *Ne monachi fenerentur.* 391. 2.
- Tit. xxxvi. *Ne monachi invocant in tabernas, aut ebrietati sint dediti.* Ibid.

- Tit. xxxvii. *Ne monachi intersint nuptiis, aut ludis publicis, aut turpibus.* 392. 1.
- Tit. xxxviii. *De monachorum vel Sanctimonialium vestitu.* Ibid.
- Tit. xxxix. *Ne monachi laicis sacramenta tribuant.* Ibid. 2.
- Tit. xl. *Quonam modo possint monachi, vel Canonici ex una religione ad aliam se conferre.* Ibid.
- Tit. xli. *De monachis, qui vagantur, aut ignoti sunt, aut fingunt se monachos esse.* Ibid.
- Tit. xlii. *De monachis solitariis, & eremitis.* 394. 1.
- Tit. xliii. *De Abbate, sive Præposito monachorum, & de electione eius, & munere.* 395. 1.
- Tit. xliv. *De Prioribus monachorum.* 396. 2.
- Tit. xlv. *Abbatibus monachorum, & Canonicorum, & Abbatissæ dent operam, ut suppetant monachis, quæ necessaria sunt.* 397. 1.
- Tit. xlvi. *Ne unus Abbas præsit duobus monasteriis, aut duo Abbates uni monasterio.* Ibid. 2.
- Tit. xlvii. *De capitulo Abbatum.* 398. 1.
- Tit. xlviii. *Ne laici monachis præsent, aut apud illos habitent, aut Abbatias conferant, neve monachi eas ab ipsis accipere audeant.* Ibid. 2.
- Tit. xlix. *De Abbatibus, & aliis Prælatiis Canonice, & de eorum munere.* 400. 1.
- Tit. l. *De vita, & honestate Canonice.* 401. 2.
- Tit. li. *De victu, & vestitu Canonice.* 403. 2.
- Tit. lii. *De Canonicis beati Augustini, quibus nihil erat proprium.* 405. 1.
- Tit. liii. *De capitulis Canonice, & de visitandis eorum monasteriis.* Ibid.
- Tit. liv. *De claustris Canonice, & de officio janitoris.* Ibid. 2.
- Tit. lv. *De callario, & pistrino præfectis, & de aliis famulis Canonice.* Ibid.
- Tit. lvi. *De nosocomio Canonice.* 406. 1.
- Tit. lvii. *Filii presbyterorum, vel Canonice, & alii illegitimi Canonice sacris possunt initiari.* 307. 2: 406. 1.
- Tit. lviii. *Communia de Canonicis regularibus.* 406. 1.
- Tit. lix. *De Canonicis feminis.* Ibid. 2.
- Tit. lx. *Ad Episcopum pertinet cura monachorum, & sacrarum virginum, & monasteriorum.* 407. 2.
- Tit. lxi. *Monachi, & Canonice, & Sanctimoniales sint in potestate Episcopi illumque revereantur, & ne iniussu ipsius discedant.* 408. 2.
- Tit. lxii. *Ne Episcopi potestate sibi in monachos concessa abutantur.* 409. 2.
- Tit. lxiii. *Ne Abbas iniussu Episcopi res monasterii alienet.* Ibid.
- Tit. lxiv. *Monachi decimas prædiorum dent ecclesiis.* 410. 1.
- Tit. lxv. *Qualis debeat esse Abbatissa, & de eius munere.* Ibid. 2.
- Tit. lxvi. *Quæ ætate, & qua die oporteat virgines conservari.* 411. 1.
- Tit. lxvii. *Ne quisquam præter Episcopum virgines consecrari.* 412. 1.
- Tit. lxviii. *De consecratione viduarum.* Ibid. 2.
- Tit. lxix. *Virgines aliqua, & vidua non consecrata, nubere prohibentur.* 413. 1.
- Tit. lxx. *Ne virgines nuptias execrentur.* Ibid. 2.
- Tit. lxxi. *Sanctimoniales ne egrediantur ex monasterio, & de portaria, sive janitricæ.* 414. 1.
- Tit. lxxii. *Virgines, & Vidua, quæ se Deo consecrant, vitent corporis nimium ornatum.* 415. 1.
- Tit. lxxiii. *Ne sanctimoniales vasa sacra, aut pallas contingat.* Ibid.
- Tit. lxxiv. *Communia de sanctimonialibus.* Ibid. 2.
- Tit. lxxv. *De privilegiis concessis aliquibus religiosis, & ne eis abutantur.* Ibid.
- Tit. lxxvi. *De quibusdam Pontificibus Maximis, qui monasteria ædificarunt.* 416. 2.
- Tit. lxxvii. *Communia de monachis.* 417. 1.
- LIBER DECIMUS.
De Laicis catholicis.
- Tit. i. *Quales debeant esse Christiani.* 419. 1.
- Tit. ii. *Qualis debeant esse Rex, & quod sit eius munus.* 420. 2.
- Tit. iii. *De Regis potestate, & de dignitate potestatis sacerdotalis, quæ major est Regia.* 424. 1.
- Tit. iv. *De utilitate, quam optimi Principes rebus ecclesiasticis afferunt.* 425. 1.
- Tit. v. *Quales iudices, & ministros a Rege constitui oporteat.* Ibid. 2.
- Tit. vi. *Ne Rex sit superbus, aut crudelis.* 426. 1.
- Tit. vii. *Subditi Regibus obediant, & opem ferant.* Ibid. 2.
- Tit. viii. *Communia de Regibus.* 427. 1.
- Tit. ix. *Laici primitias, decimas, & oblationes clericis persolvant, & ne suas, aut alienas sibi retinere audeant.* Ibid. 2.
- Tit. x. *Ne laici beneficia iniussu Episcopi tribuere, aut clerici ab ipsis accipere audeant.* 429. 2.
- Tit. xi. *Ne laici rebus ecclesiasticis se immisceant, aut eas sibi vindicent, aut tributa clericis imponant.* 432. 2.
- Tit. xii. *Ne laici Gentilium, aut judæorum, aut hereticorum dies festos colant, aut illorum superstitionibus faveant.* 435. 2.
- Tit.

- Tit. xiii. Ne laici fiant Episcopi, presbyteri, vel diaconi, aut inferioris ordinis clerici, sed per gradus & tempora ascendant. 110. 1: 265. 2: 315. 1: 337. 2: 436. 2.
- Tit. xiv. Ne laici dominicis, & festis diebus absint ab ecclesia sua. 437. 1.
- Tit. xv. Fideles erudiantur a sacerdotibus. Ibid. 2.
- Tit. xvi. De honore a laicis, & aliis deferendo his, qui digni sunt. Ibid.
- Tit. xvii. De energumenis, & amentibus. 438. 1.
- Tit. xviii. Parentes filios nutriant, & erudiant. Ibid. 2.
- Tit. xix. Filii obediant parentibus, & servi dominis suis. 439. 1.
- Tit. xx. De servis, & libertis non ordinandis. Ibid.
- Tit. xxi. Quo pacto servi possint effici monachi. 440. 1.
- Tit. xxii. Quo modo manumitti possint servi ecclesie. Ibid.
- Tit. xxiii. Liberti ecclesie semper sunt addicti ipsi ecclesie, cuius fuerunt servi, & omnes eorum posteris. 441. 1.
- Tit. xxiv. Quibus de causis liberti ecclesie in servitutem revocentur. Ibid. 2.
- Tit. xxv. De conjugio servorum, & libertorum. 442. 1.
- Tit. xxvi. De manumissis in ecclesia. Ibid. 2.
- Tit. xxvii. Communia de servis, & libertis ecclesie, & aliorum. 443. 1.
- Tit. xxviii. Communia de laicis. 444. 1.
- LIBER UNDECIMUS.
- De Hæreticis, & Apostatis, & Schismaticis.
- Tit. i. Ne quisquam de fide catholica disputet in turba, neve symbolum fidei componat. 445. 1.
- Tit. ii. Fide recta, & operibus bonis consequimur Christiani aternam felicitatem. 446. 2.
- Tit. iii. Communia de fide. 448. 2.
- Tit. iv. De apostatis, & de pœnitentia illis imponenda. 449. 1.
- Tit. v. De pœnitentia imponenda hæreticis resipiscenibus. 453. 2.
- Tit. vi. De recipiendis hæreticis, cum resipiscunt. 454. 1.
- Tit. vii. Hæretici, cum recipiuntur ab ecclesia, detestentur hæresim, in qua fuerunt. 455. 2.
- Tit. viii. Hæretici sine forma Ecclesie baptizati, si ad Ecclesiam veniunt iterum baptizentur. 457. 2.
- Tit. ix. Hæretici rite baptizati per manus impositionem, aut per fidei professionem suscipiantur ab Ecclesia. 459. 1.
- Tit. x. Baptizati apud hæreticos, qui formam Ecclesie servant, non rebaptizentur. 460. 1.
- Tit. xi. Num hæretici post mortem possint damnari, aut absolvi. Ibid. 2.
- Tit. xii. Episcopi adhibeant diligentiam in oppugnandis hæreticis. 160. 2: 461. 1.
- Tit. xiii. Principum est, opem ferre Ecclesie contra hæreticos. 461. 1.
- Tit. xiv. De libris hæreticorum reiiciendis, & comburendis. Ibid. 2.
- Tit. xv. Hæreticis mos est, catholicorum libros depravare. 463. 1.
- Tit. xvi. Ne catholici communicent cum hæreticis, neve illorum dona accipiant. Ibid.
- Tit. xvii. Ne catholici matrimonia cum hæretici contrahant. 465. 1.
- Tit. xviii. Hæreticus non potest accusare, neque esse testis. Ibid. 2.
- Tit. xix. Ne clerici donent, aut relinquunt bona sua hæreticis. 467. 2.
- Tit. xx. De ordinatis ab hæreticis, & schismaticis. Ibid.
- Tit. xxi. Ne hæretici, aut baptizati ab hæreticis sacris iniriuntur, exceptis Novatianis, & aliis quibusdam. 470. 2.
- Tit. xxii. De pœnis, quæ propositæ sunt fautoribus hæreticorum. 471. 2.
- Tit. xxiii. De basilicis hæreticorum. 472. 2.
- Tit. xxiv. De Novatianis, sive Catharis, & de pœnitentia lapsis non dene-ganda. 473. 1.
- Tit. xxv. De Origenis, & sociorum damnatione. Ibid. 2.
- Tit. xxvi. Contra Paulum Samosatenum, & Photinum, & alios, qui Christum tantum esse hominem dicebant. 475. 1.
- Tit. xxvii. Contra Sabellianos, & Patripassianos, personas Divinas revera distinctas esse. Ibid. 2.
- Tit. xxviii. De Manichæis, & de variis eorum erroribus. 476. 2.
- Tit. xxix. Contra Manichæos, Priscillianistas, Eustathianos, & alios, qui eos carniū detestabantur. 477. 2.
- Tit. xxx. Contra Catharos, Manichæos, Eustathianos, Priscillianistas, & alios, qui primas, vel secundas nuptias damnabant. 478. 1.
- Tit. xxxi. De equalitate trium Divinarum personarum contra Arianos. 479. 1.
- Tit. xxxii. Varia de Arianis. 480. 2.
- Tit. xxxiii. Contra Macedonium, qui Spiritum sanctum creaturam esse dicebat. 481. 1.
- Tit. xxxiv. Contra Eustathium, & socios, qui varias hæreses amplectebantur. Ibid. 2.
- Tit. xxxv. Contra Apollinarem qui Christum animam rationis participem habere negabat. 482. 2.
- Tit. xxxvi. De Priscillianistis, variisque eorum erroribus. 483. 2.
- Tit. xxxvii. Contra Priscillianistas, qui dicebant, non enania a Deo fuisse creata. 484. 2.
- Tit. xxxviii. De anima, & corpore humano,

- mano, & de resurrectione mortuorum decreta catholica contra Manichæos, Priscillianistas, & alios hereticos.* 485. 1.
- Tit. xxxix. *Contra Pelagianos, qui gratiam Divinam non esse necessariam, sed liberum arbitrium homini sufficere dicebant.* 486. 1.
- Tit. xl. *De baptismo pueris necessario, & de peccato originali, contra Pelagianos, & alios hereticos.* 489. 2.
- Tit. xli. *Contra Pelagianos, qui dicebant, justum numquam peccare.* 492. 1.
- Tit. xlii. *De Donatistis, qui baptismum hereticorum nullo modo admittebant.* Ibid. 2.
- Tit. xliii. *Contra Nestorianos, & eos, qui in Christo duas personas constituebant.* 493. 1.
- Tit. xliv. *Contra Eutychen, Dioscorum, Acephalos, & alios hereticos, qui in Christo duas naturas negabant.* 494. 2.
- Tit. xlv. *Ne quisquam addat Trisagio: Qui crucifixus es, &c. contra Petrum Fullonem Antiochenum.* 496. 2.
- Tit. xlvi. *Contra Monothelitas, qui tantum unam voluntatem, & unam operationem Christo tribuebant.* 497. 1.
- Tit. xlvii. *De Iconomachis, & de veneratione imaginum.* 498. 2.
- Tit. xlviii. *Contra Berengarium, & reliquos Sacramentarios, qui corpus Christi vere esse in sacramento Eucharistiæ negant.* 499. 1.
- Tit. xlix. *Contra Gilbertum Porretanum Pictaviensem Episcopum.* 501. 2.
- Tit. l. *Contra aliquos hereticos, qui liberum arbitrium negant.* 502. 1.
- Tit. li. *Contra Græcos, qui dicunt Spiritum sanctum procedere tantum a Patre, & non a Filio. Pars prior.* Ibid.
- Varia decreta, in quibus Spiritus sanctus dicitur procedere a Patre, non facta mentione Filii, in quibus tamen non excluditur Filius. Pars posterior.* 504. 1.
- Tit. lii. *Contra varios hereticos, quorum hæreses ad certa capita redigi vix possunt.* Ibid. 2.
- Tit. liii. *De Pœnis, quæ sunt hereticis constituta.* 507. 1.
- Anathemata contra hereticos. Pars prior.* Ibid.
- De aliis pœnis hereticorum. Pars posterior.* Ibid. 2.
- Tit. liv. *De schismaticis.* Ibid.
- Tit. lv. *Varia decreta, in quibus simonia dicitur hæresis simoniaca.* 509. 2.
- Tit. lvi. *Communia de hereticis, & schismaticis.* 510. 2.
- LIBER DUODECIMUS.
De Judæis, & Paganis.
- Tit. i. *Ne Judæi inviti cogantur suscipere Christianam religionem.* 512. 1.
- Tit. ii. *De privilegiis Judæorum, qui ad Christianam fidem se conferunt.* Ibid. 2.
- Tit. iii. *De Judæis, qui a religione Christiana defecerunt.* 513. 1.
- Tit. iv. *Judæorum filii fideles apud Christianos educantur, & non priventur hereditate paterna.* Ibid. 2.
- Tit. v. *De Judæorum servis, præsertim Christianis.* 514. 1.
- Tit. vi. *Nulli Judæis magistratus, aut honores mendentur.* 515. 1.
- Tit. vii. *Ne Judæi Christianas, neve Christiani Judæas uxores ducant, aut illis copulentur.* Ibid. 2.
- Tit. viii. *Ne Judæi clericos accusent, neve Christianorum testimonia recusent.* 516. 2.
- Tit. ix. *Ne Christiani cum Judæis cibum sumant, neve eis valde familiariter utantur.* Ibid. 2.
- Tit. x. *Ne Judæi in feriis Passionis, & Resurrectionis Christi in publicum prodeant.* 517. 1.
- Tit. xi. *Ne Christiani Judæorum ferias agant, neve alio modo eorum ritibus faveant.* Ibid. 2.
- Tit. xii. *Ne Judæi Christianos usuris vexent.* 518. 1.
- Tit. xiii. *Principes Christiani propulsent ab Ecclesia injurias Judæorum.* Ibid.
- Tit. xiv. *Communia de Judæis.* Ibid.
- Tit. xv. *De Paganis, & quod Ecclesia cupit omnes infideles ad fidei cognitionem pervenire.* 519. 2.
- Tit. xvi. *Dent operam Christiani, ut aboleatur cultus idolorum.* Ibid.
- Tit. xvii. *Ne Pagani cogantur suscipere fidem Christi.* 521. 1.
- Tit. xviii. *Ne Christiani communicent cum Paganis, neque eorum libros legant.* Ibid.
- Tit. xix. *Ne fideles jungantur cum Paganis.* 522. 1.
- Tit. xx. *Ne Christiani Paganorum superstitioni faveant.* Ibid.
- Tit. xxi. *Ne Christiani deferant ad Paganos arma, & alia, quibus ipsi nocere possint reipubl. Christianæ.* 523. 1.
- Tit. xxii. *Pagani non gerant magistratus, neque habeant mancipia Christiana.* Ibid. 2.
- Tit. xxiii. *Infidelis non potest accusare Christianum.* Ibid.
- Tit. xxiv. *De iis, qui credunt, & nondum sunt baptizati.* 524. 1.
- Tit. xxv. *Communia de Paganis.* Ibid.

FRANCISCI ADUARTIS
IN
JURIS PONTIFICII VETERIS EPITOMEN
NOTATIONES.

AD ANTON. CARRAFAM CARDINALEM
FRANCISCI ADUARTIS
PRÆFATIO.

QUAMVIS hi libri Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, quos in manibus habeo, nonnullis difficultatibus implicati sint, nihil tamen mihi tantum negotium facit, quantum crebra eorundem canonum repetitio, quam ex altera parte utilem esse puto, ex altera vero timeo, ne cuiuspiam molesta fortasse videatur. Quoniam autem tu ipse Cardinalis amplissime me ad suscipiendum hoc onus impulsisti, te oro, atque obsecro, ut modo ab occupationibus maximis, quibus te distentum esse certo scio, animum paulisper avoces, proponam enim breviter rationes, quæ in utramque partem occurrunt, ut his cognitis, penitusque perspectis, tuam sententiam, cui valde ego assentiar, explicare, totamque hanc controversiam dijudicare possis. Egi ego sæpe de hac repetitione cum ipso Archiepiscopo, & licet virum illum eruditissimum magna observantia colerem, de hac una re tamen ab ipso aliquando dissentiebam, ejusmodique repetitionem his argumentis oppugnabam. Primo fastidium illi obiiciebam, quod canones repetiti essent legentibus allaturi. Addebam repetitionem hanc repugnare methodo, qua viri doctissimi in tradendis artibus semper usi sunt, quibus nihil antiquius est, cum accurate de aliqua re disputant, quam ea quæ videntur supervacanea refecare. His adjungebam inscriptionem nullo modo cum his libris congruere, multoque illorum molem majorem esse, quam titulus præferret: absurdum autem esset cum ipse epitomen se scribere profiteretur, ita ab instituto discedere, ut non solum Romanorum Pontificum, & Conciliorum decreta semel proferret, sed iterum, & sæpius eosdem Canones inculcarer. Hæc mihi tunc in mentem veniebant, & modo veniunt, quæ plurimum videntur obstare. Sed non deerant ipsi tunc, nec modo desunt argumenta, quibus contraria opinio confirmatur, quæ tantum apud me pondus habuerunt, ut manus tandem dederim, libenterque de sententia priore decesserim. Sed antequam longius progrediar, ut appareat, quid hoc loco potissimum veniat in controversiam, illud tibi Cardinalis amplissime affirmo, nullum in hac collectione titulum integrum repeti, immo si aliquando idem titulus ad duos libros pertinet, in priore canones omnes collocantur, in altero vero tantum ejusdem tituli fit mentio. Illud itaque vocatur in disceptationem; Num cum iidem canones, variis, & diversis titulis conveniunt, expediat eos in uno tantum, an vero satius sit eosdem in omnibus titulis adscribere. Proposui jam in medium supra rationes, quibus constat hanc repetitionem vitandam esse: reliquum est, ut eas proferam, quibus contraria pars confirmatur.

Primum enim, cum hæc collectio in multos libros sit distributa, ita Antonius Augustinus illos edere volebat, ut alii aliorum adminiculo non egerent, sed singuli in omnia, quæ ad illud hominum, aut rerum genus pertineret, complecterentur. Deinde licet hæc repetitio fortasse aliquibus fastidium afferat, tamen, si res attente perpenditur, longe, multumque superat hanc satietatem utilitas, quam alii ex eadem percipient: Si enim omnia, quæ spectant ad aliquem titulum statim, & sine ulla mora inspicere possunt, nescio, cur quispiam velit ipsa decreta ex aliis locis magno labore quærere, & graviter ferat eadem simul omnia puncto temporis sibi ante oculos proponi. Præterea cum multi homines tot, tantisque occupationibus distineantur, ut vix ullum tempus vacuum habeant, alii autem inertes sint, & desidiosi, nullumque laborem in litterarum studia infumere velint, certe his omnibus utilissimum erit ea omnia simul invenire, quæ si longe lateque dispersa essent, aut contemnerent, aut negotiis impediti in aliud tempus reservarent. Immo & illis, qui in otio sunt, & his studiis delectantur, utilius est titulum integrum intueri propter multas causas, quas silentio prætereo, & licet alia nulla subsit causa, ne in evolvendis libris operam per-

dant, frustra que faciant temporis jacturam. Præterea si hæc epitome legeretur eo ordine, quo scripta est, ut alii libri legi solent, certe tunc molesta esset hæc repetitio; at vero, cum certum sit, viros doctos, qui ad collectiones decretorum se applicare solent, totos se ad eam tantum partem conferre, quæ tunc sibi necessaria est, sane non video, cur ipsi eam integram esse ægre ferant, cum eam integram esse illis maxime conducatur. His accedit alia ratio, quam firmissimam semper putavi: Si enim canones, qui repetuntur, in uno, & eodem titulo omnes essent, fortasse supervacanea esset hæc repetitio, at vero sunt dispersi, & variis libris adjuncti, nemoque potest illos reperire, quin magnam molestiam capiat, magnamque hujus collectionis partem evolvat. Ut si quis querat de adulterio, oportebit alia decreta ex libro de poenitentia, alia ex libro de excommunicatione, alia ex libro de depositione, alia ex aliis locis depromere, frustra que in his libris evolvendis tempus consumere, quæ modo conjuncta, & methodo quadam, & ordine in libro de criminibus tit. de adulterio continentur. Ad extremum ipse Ant. Augustinus hanc methodum secutus est, a qua si discedimus, non solum in his libris, quos ipse inchoatos, & imperfectos reliquit, sed in illis duodecim, qui jam perfecti & suis numeris absoluti in vulgus emanarunt, multa erunt delenda, multa necessario refecanda. Alia permulta ad hanc sententiam confirmandam adducere poteram, sed ne tibi, Cardinalis amplissime, amplius sim impedimento, silentio modo prætermitto. Illud extremo loco tantum addam, me his argumentis convictum in hanc posteriorem sententiam inclinare, quam tamen ita amplector, ut longe, quam tu probaveris, etiamsi contraria sit, antepoam.

CUM multæ collectiones extent Juris Pontificii veteris, timeo ne fortasse hæc, quam in manibus habeo, aliquibus supervacanea videatur. Quamquam autem addunt mihi animos multi viri ingenio, & conditione præstantes, qui eam videntur comprobare; tamen cum variæ sint hominum opiniones, & sententiæ, suspicor multos non defuturos, qui eam improbent, & reprehendant.

Quoniam autem video multa obiici posse, proponam ea argumenta, quæ firmitiora sunt, breviterque respondebo, & meam sententiam explicabo.

Primum illud opponi potest jam esse, ut antea dixi, alias collectiones. Video hoc ita esse, sed in hac, quod fortasse in aliis desideratur, illud maximi videtur momenti, quod omnes disputationes præcipuæ ita sunt inter se conjunctæ, ut facile cuique sit, quidquid antiqui canones de quacumque re statuerunt, statim cognoscere. Summus enim Burchardum, aut Ivonem, imo sumamus in manus Gratianum, quarum utique quid ipse afferat de Episcopis & de munere ipsorum, quid de Conciliis, quid de Sacramentis, quid de aliis rebus magni ponderis, & momenti, certe pace ejus, quem magni facio, dixerim, ea omnia dispersa, & dissipata partim in hoc, partim in illo loco continentur: At vero in hac collectione nulla est disputatio paulo illustrior, quæ non integra commodo loco reperiat, & quicquid ad eam in jure veteri pertinet, non sit simul conjunctum. Itaque in omnia, quæ apud Gratianum magno studio, & temporis spatio, ope, & auxilio glossarum vix reperiuntur, in hac collectione sine ullo labore, & molestia conjuncta statim occurrunt, quod facile quivis experire potest.

Præterea illud fortasse obiicietur, hanc collectionem Juris Canonici plurimum ab aliis dissidere, titulosque ipsos esse insolitos, & inauditos, & hoc item verum est, cum enim ordo admodum dissimilis sit, oportet ipsam item dissimilem esse, & alios titulos habere: Imo si non ab aliis dissideret, inutilis esset, cum enim, ut dictum est, multæ sint juris veteris collectiones, si hæc aliis similis esset, vix utilitatem ullam afferre posset.

Deinde illud nonnullis est molestum, quod repetuntur sæpe canones in hac collectione. Fateor rem ita se habere, extatque de hac re observatio longa, in qua ratio redditur, multaque afferuntur, sed quia modo illam ostendere non possum, illud tantum proferam omnes disputationes graviores in hac collectione ita proponi, ac si una non penderet ex alia, ideoque necessariam esse hanc canonum repetitionem (a). At

vero

(a) Vide supra pag. 537. & 538.

vero illud tantum ex hac repetitione sequitur detrimentum, quod collectio longior erit: sed certe hoc incommodum, si res diligenter perpenditur, multis utilitatibus compensatur. Primum enim omnia in promptu sunt, & non est necesse, quod multis laboriosum est, & difficile canones in alio, & in alio loco investigare. Deinde melius intelliguntur cum simul sint, & inter se facile conferri possunt.

Item ordo in aliquibus libris minus fortasse probatur, putantque aliqui alios titulos utiliores excogitari potuisse. In hac re sane maxima diligentia adhibita fuit, hoc enim in collectionibus caput est, ut canones sint optimo ordine distributi. Sed est animadvertendum aliud esse rationes, & argumenta, & aliud canones disponere, cum enim quis suo ingenio utitur, & rationes tantum affert, potest eum ordinem tenere, quem existimat optimum esse: At vero cum canones in titulos coniicit, aliquando huiusmodi sunt, ut non valeat ipse sequi ordinem illum, quem videt accommodatum esse, sed alium quem ipsi canones postulare videntur. Memini me in libro de ordinibus admonitum fuisse, ut de materia, & de forma titulos conficerem, & certe optimum erat consilium, sequutusque fueram eum ordinem in aliis libris de sacramentis; sed in libro de ordinibus, aut de matrimonio non possunt hi tituli collocari, quia non sunt canones de hac re in iure antiquo. Quare nihil est, quod quispiam putet disputationem aliquam mutilam, & mancam esse, quia deest hic, aut ille titulus: aliquando enim res ipsa non patitur, ut illi tituli adhibeantur.

Hæ sunt rationes, quæ videntur præcipue obstare, & obiici posse: nescio, an illas satis refutaverim.

Præter hæc argumenta, illud mihi in hac collectione negotium facit (a) num expediat, hanc collectionem in lucem proferri, cum canones illi veteres magna ex parte sint jam abrogati, & iure novo constet, quid oporteat observari. Poteram certe hoc loco multa de horum decretorum utilitate proferre, sed iis omissis, illud tantum dico, non hos canones modo in lucem proferri; sunt enim apud Gratianum, & apud alios decretorum collectores, & si aliqui apud hos non sunt, in conciliorum voluminibus, & in aliis libris vulgo circumferuntur. Itaque non prodeunt modo de novo in lucem, sed cum jam fuerint editi, data fuit opera, ut decreta omnia, quæ ad singula Personarum, aut rerum genera pertinent, facile reperirentur.

Secundum Caput necessarias esse observationes, ut omnes intelligant, quæ decreta sint abrogata, & quæ adhuc observari debeant. Certe cum hæc collectio præcipue ad homines doctos pertineat, non videntur admodum necessariæ: jam enim hi sciunt, quid sit abrogatum, & quid habeat vim. Deinde tam perspicuum est aliquando hos, aut illos canones esse abrogatos, ut supervacaneum sit id observare. Nihilominus ubi videbuntur necessariæ observationes, facile erit illas adungere (b).

(a) Nonnulla his interserit Aduartes, quæ nos consulto prætermisimus, quod ea non admodum ad propositum facere visa sunt.

(b) Pausa item hic, sæpius ab Aduarte relata, amittenda duximus.

FRANCISCI ADUARTIS

IN JURIS PONTIFICII VETERIS EPITOMEN

NOTATIONES.

In Partis I. Libri VI. Titulum LXIV. &
Lib. VII. Titulum XXXII.

Imeo ne quisquam moleste ferat, Episcopos in hac collectione Cardinalibus anteponi, tantumque de Cardinalibus in libro de presbyteris, & de diaconis mentionem fieri, cum tamen hac nostra ætate amplissimum dignitatis gradum teneant, honoreque, & auctoritate, variisque ornamentorum generibus non solum Episcopis, & aliis Prælati minoribus, verum etiam longe Patriarchis, & Primatibus antecellant. Sed oportet animadvertere hanc collectionem esse juris Pontificii veteris, nullumque in ea decretum continere, quod recentius sit Pontificatu Innocentii III. at vero olim licet plurimum Cardinales auctoritate valerent, magnaque esset illorum dignitas, & amplitudo, tamen sine dubio in conciliis, & in aliis locis priores partes Episcopi obtinebant. Patet hoc ex Conciliis antiquis, estque tam certum, ut supervacaneum putem de hac re plura commemorare. Itaque non negamus, magnum semper fuisse habitum honorem presbyteris, & diaconis Romanis, etiam primis illis temporibus, antequam appellarentur Cardinales: at vero non statim ab initio, sed multis post annis ad hanc summam amplitudinem, in qua nunc sunt, paulatim (ut mox dicemus) tanquam per quosdam gradus ascenderunt. Erant igitur a principio presbyteri, & diaconi loco, & dignitate inferiores; nihilominus tunc etiam summi Pontifices magni illos faciebant, illorumque opera in negotiis arduis plurimum utebantur, eosque plerumque in consilium adhibebant. Illud enim erat tunc in more positum, ut cum res gravissimæ occurrerent, concilium cogeretur, Episcopique finitimi vocatu Pontificis Max. accederent; at vero, cum erant leviores, aut moram non patiebantur, aut difficile erat Episcopos convenire, convocabantur presbyteri, & diaconi, appellabaturque congregatio illa *presbyterium*, ut constat ex epistola D. Cornelii ad D. Cyprianum, cujus initium est: *Quantam sollicitudinem*; quæ inter epistolas ejusdem Cypriani circumfertur. In hac igitur epistola scribit Cornelius, cum negotium quoddam magnum occurrisset, se presbyterium congregasse, hoc est presbyteros Romanos, ut eorum concilio uteretur. Hæc autem sunt Cornelii verba: *Omni actu ad me perlato placuit contrahi presbyterium. Assuerunt etiam Episcopi quin-*

que, qui & hodie presentes fuerunt, ut firmato concilio, quid circa personas eorum observari deberet consensu omnium statueretur, & ut votum omnium, & concilium dinosceres, etiam sententias nostras placuit in notitias vestras perferri, quas & subjectas leges. His ita gestis in presbyterium venarunt Maximus, Urbanus, Sidonius, & plerique fratres, qui eis se adjunxerunt, summis precibus desiderantes, ut ea, quæ ante fuerant gesta in oblivionem cederent, nullaque eorum mentio haberetur. Hæc Cornelius. Idem etiam patet ex epistola Sincii ad Ecclesiam Mediolanensem, in qua se item contra Jovinianum hæreticum, ejusque socios, presbyterium dicit congregasse, summoque omnium consensu hæreticos illos e numero piorum ejectos fuisse. Licet autem aliquando interessent presbyterio aliqui Episcopi, a majore tamen presbyterorum numero adhuc presbyterium dicebatur, ut apparet ex eadem epistola Cornelii, qui licet quinque Episcopi convenisse affirmit, adhuc congregationem illam appellat presbyterium. Præterea etiam primis illis temporibus magna in conciliis Romanis, quibus ipsimet Pontifices Maximi præerant, illorum erat auctoritas, multumque presbyteri, & diaconi Romani reliquos omnes presbyteros, & diaconos dignitate superabant. Itaque cum in aliis conciliis antiquis, quibus Archiepiscopi præerant, aut Patriarchæ, neque proferantur nomina presbyterorum, neque extet subscriptio eorum, tantumque illi nominentur, & subscribant, qui erant legati absentium Episcoporum, in synodis Romanis contra & scribuntur sæpe nomina presbyterorum, & extant item eorumdem subscriptiones, ut constat ex variis conciliis, quæ enumerare longum esset, & in primis ex Concilio Romano sub D. Gregorio, in quo post Episcopos statim xxv. presbyteri subscribunt. Solebant item Pontifices illos ad varias provinciâs de rebus gravissimis Legatos mittere: immo & ad concilia generalia, quibus nomine Pontificis sæpe præfuerunt. Possumus id probare ex concilio Nicæno ad quod missi sunt a Silvestro Virus, & Vincentius presbyteri Romani: & ex synodo Ephesina, in qua cum Archadio, & Projecto Episcopis Philippus presbyter nomine Cælestini Romani Pontificis interfuit: item ex Chalcedonensi, in qua Paschatino, & Lucenio Episcopis Leonis Pontificis Maximi Legatis Bonifacius presbyter tertius adjunctus est. Immo perpaucæ extant synodi, in quibus unus saltem ex legatis non sit presbyter, aut diaconus, imo aliquando solis presbyteris, & diaconis mandatum fuit

fuit

fuit hoc munus a summo Pontifice, ut apparet ex Synodo VI. generali, ad quam Agathonis jussu Theodorus, & Georgius presbyteri, & Joannes Diaconus legati missi sunt. Itaque illud certum est, etiam vetustis illis temporibus, presbyterorum, & diaconorum ordinem Romæ in honore magno fuisse. Sed postea (ut dictum est) ad multo majorem conscendit. Cum enim in electione Pontificis Maximi magna sæpe Romæ essent dissidia, civitasque ipsa in contrarias partes distraheretur, & quod indignissimum erat, schismata aliquando existerent, quæ Ecclesiæ summum detrimentum afferebant, immutata est omnino forma electionis, solisque Cardinalibus ab Innocentio II. jus eligendi mandatum fuit. Cum autem Cardinalium Collegium hoc amplissimo honore auctum esset, & propter hanc causam Viri clarissimi, & sapientissimi tunc in primis cooptarentur, Pontifices Max. deinceps, qui videbant se horum tantum eximia prudentia, & consilio Ecclesiam administrare, officiumque suum cumulate præstare posse, noluerunt jam ab illo tempore Episcopos a suis Ecclesiis abducere, præter quam cum res occurrerent gravissimæ, & quæ ad Ecclesiæ dignitatem maxime pertinerent. Ex quo illud effectum est, ut cum antea frequentissima essent concilia, quotannisque quorundam Pontificum ætate (ut constat ex Registro Joannis VIII. & Gregorii VII.) haberi solerent, post eundem Innocentium II. multo pauciora fuerint concilia, & tandem hæc consuetudo congregandi synodos Romanas, exceptis generalibus, paulatim penitus obsolescit. Itaque in locum veterum synodorum, hæc consistoria, quæ nunc vigent, videntur successisse, quæ res sine dubio ipsi Cardinalium collegio novum, eximiumque attulit splendorem. Quantum autem conjectura assequi possum, ut earundem synodorum hæc consistoria imaginem quamdam, & similitudinem haberent, voluerunt Summi Pontifices, ut præter presbyteros, & diaconos, sex adessent Cardinales Episcopi, (qui cum dioceses haberent finitimas, etiam si Romæ essent, commode propter Ecclesiarum vicinitatem illas administrare possent) ut major auctoritas decretis ipsius firmaretur. Si enim constitutiones Conciliorum provincialium, quæ nonnumquam tantum quatuor, aut quinque Episcoporum sunt auctoritate comprobata, merito magni æstimamus, quanti erunt æstimanda hujus clarissimi Senatus decreta, cui ipsemet Pontifex Maximus præest, sexque Episcopi, totque alii presbyteri, & diaconi Cardinales interesse solent? Cum igitur jam (ut ad propositum redeamus) ad hanc amplitudinem Cardinales pervenissent, ut & deligerent Pontificem, & eum, magna ex parte, ex suo collegio designarent: præterea ut ejusdem essent consilarii, in rebusque gravissimis administri, & adjutores, ex ipsiusque latere ad Reges potentissimos publicæ utilitatis causa sæpissime proficerentur, Pontificisque mandata perferrent, consentaneum sane fuit, ut qui Pontificem Maximum deligunt, & qui conciliorum omnium so-

cietate, totque aliis vinculis cum Pontifice Max. erant conjuncti, nequaquam ab ipsius latere discederent, sed in conciliis, & in omnibus aliis locis proximi essent eidem Pontifici. Quare in Concilio Lugdunensi sub Innocentio IV. primus locus illis merito datus est, aliaque honoris insignia partim in ea synodo, partim postea sunt concessa. Cum igitur hæc collectio, quæ nunc in lucem prodit, ad eam usque ætatem non perveniat, mirum non est, si in eo loco Cardinales collocantur, qui, ut patet ex his, quæ dicta sunt, eisdem sine dubio præcis illis temporibus debebatur. Hanc igitur ob causam, ut omnia paucis complectar, in hac collectione prius de Episcopis, quam de Cardinalibus fit mentio, reponunturque canones, qui ad ipsos Cardinales pertinent, in libro de presbyteris, & in libro de diaconis, ita tamen reponuntur, ut ipsi Cardinales ab aliis presbyteris, atque diaconis tamquam digniores separentur.

In Partis I. Librum IX.

CUM videam hac nostra ætate religiosorum familias non solum contumeliis ab hæreticis vexari, verum etiam a multis catholicis fere contemni, & pro nihilo duci, decrevi, cum in hunc librum de Monachis inciderim, accuratius de illis, quam de aliis personarum generibus disputare. Cum enim in hoc libro tot extent de monachis conciliorum, & Pontificum maximorum decreta, cum viri religiosi tantæ curæ sint Ecclesiæ, ut in illorum moribus confirmandis, ipsique Monachis ad majorum normam, vetustamque disciplinam instituendis, tum in conciliis antiquis, tum hac nostra ætate in Tridentino magno opere Patres elaboraverint, operæpretium erit modo diligentius, quam hætenus feci, de illis differere, ne in colligendis synodorum, & Pontificum decretis, quæ in hoc libro continentur, culpam fortasse operam frustra consumpsisse videamur. Neque vero quisquam mihi obijciat illorum vitia, qui ab instituto vitæ cursu discedunt; cum enim de aliqua re disputatio suscipitur, ut ejus vis, & natura intelligatur, oportet detractis vitiis illius perfectam, & expletam formam considerare.

De origine & primo Monachorum initio multa occurrunt, & ut omittamus eos, qui a Joanne Baptista, immo ab Helia, & Helisæo asserunt emanasse, sane Cassianus, qui suis libris Monachorum instituta complexus est, ab Apostolis existimat profluxisse; induitque Piamonem (a) Abbatem de hac re copiose disputantem, possumusque hanc sententiam D. Dionysii auctoritate confirmare, qui ita de Monachis (b) loquitur, ac si præcis illis temporibus Monachorum ordo in Ecclesia florisset. Eidem sententiæ favere videtur Philo Judæus, qui ut est apud D. Hieronymum (c) formam vivendi, qua utebantur discipuli D. Marci, & alii Christiani ætate Apostolorum, talem descripsit, qualem Monachi sequi solent. Eisdem item Apostolis nonnulli Canonici sui instituti initium acceptum referunt, a quibus, & a D. Marco, qui primus Ecclesiæ Alexandrinæ præfuit, eamque optimis institutis, & legibus

(a) *Collat. lat. 18. c. 5.*

(b) *Lib. de Ecclesiast. hierarch.*

(c) *De script. Eccl.*

temperavit, se eam vitæ normam accepisse gloriantur. Cum enim hanc Apostolorum disciplinam jam paulatim labentem, & prope cadentem D. Augustinus (a) in suam pristinam dignitatem restitisset, suoque, & suorum discipulorum exemplo confirmasset, ab ipso ad multas Europæ Ecclesias dimanavit, tam lateque diffusa est, ut omnes fere illustriores Ecclesiæ idem vivendi genus complecterentur, ut constat ex D. Gregorio (b) ex Nicolao (c) II. & ex aliis, quæ tandem formam per manus ad nostram usque ætatem pervenit. Novi annis superioribus exortam fuisse inter canonicos, & monachos Benedictinos de antiquitate controversiam, cujus constituendæ causa scio multa de hac re fuisse in medium prolata, quæ quoniam omnibus sunt in promptu eorum commemoratione supersedeo. Sed omissis Canonicis, ad Monachos jam redeo, quos etsi demus Cassiano, ab Apostolis initium duxisse, tamen D. Antonii ætate in monastica disciplina viguit, ut inde in primis principium duxisse videantur. Primus enim Paulus Thebæus se in desertum quemdam locum recepit, in eoque vitam multos annos egit. Deinde Antonius in Ægypto, & paulo post Hilarion in Syria idem vivendi genus complexi sunt, ad quos cum multi discipuli se adungerent, & deinceps alii, atque alii eundem vitæ cursum tenerent, tanta brevi temporis spatio monachorum extitit multitudo, ut Ægypti, & Syriæ solitudines vix jam solitudines essent; & speluncæ, quæ tantum antea serpentibus, & feris patebant, essent tunc sanctorum hominum domicilia. Cum enim multa in Urbibus homines ipsos a rebus caelestibus avocare soleant, nullumque fretum tor motus, tantasque, & tam varias habeat agitationes, quantas perturbationes, & quantos æstus habet humana vita, se totos a Civitatibus, & a rei familiaris cura ad solitudinem alacres, & lati tamquam ad tutum, & tranquillum portum conferebant, resque omnes fere humanas despicientes, in divinis tantum, quasi vitæ suæ tabernaculum collocabant, illarumque tantum, & amore flagrabant, & meditatione pascebantur. Et quoniam nostrarum cupiditatum undæ, ut mare profundam sic effervescent, turbidique animorum motus quasi procellæ sævissimæ etiam eos qui in portu videntur esse persæpe procul a terra abripiunt, & ad scopulos appellant, ubi naufragium faciunt, & obruuntur: ita hi homines sapientissimi se instruebant, ut solitudinem, & silentium velut firmissimas quasdam moles fluctibus obicentes magna ex parte aditum tempestatibus intercluderent. Quamvis autem a principio tanto solitudinis studio tenerentur, ut omnium fere hominum conspectum superent, tamen cum oculis pene cernerent ejusmodi vitam maximis periculis expositam esse, si absque duce, & magistro illi se dederent, edificarunt viri illi præstantissimi cœnobia, variasque leges tulerunt, quibus illa Religiosorum republica temperaretur. Extant hodie Basilii Magni, extant Pachomii, extant aliorum institutiones, quibus magna ex parte Monachi olim utebantur. Extant Cassiani libri, quibus consuetu-

dines, & ritus Ægyptiorum, quos præter cæteros hæc vita solitaria delectavit, copiosissime persequitur. Ex eo tempore duæ religiosorum familiæ exortæ sunt, altera eorum, qui vitam solitariam agebant, altera eorum, qui in cœnobiis commorabantur, quos Præfecti, sive Abbates in officio continebant, erantque illis vitæ duces, & si aliqua foris perturbatione commovebantur, suis monitis, & consiliis illam depellere, animisque agris conabantur afferre medicinam, omniaque necessaria ad vitam tuendam suppeditabant.

Ex his initiis exortæ hæc duæ Monachorum familiæ tam longe lateque diffusæ sunt, ut quæ a principio exiguis finibus continebantur, paulo post in magnam Asiæ partem, ex eaque in Italiam, Galliam, aliasque Europæ Provincias paucis post annis permanerint. Quamvis autem in Europa ætate D. Hieronymi mentio sit Monachorum, constetque nonnullos in solitudine, & alios in cœnobiis vixisse, certumque sit (d) duo cœnobia a Cassiano fuisse ædificata, at vero D. Benedictus monasticam disciplinam tunc fere incipientem, ita sua virtute, suisque legibus, & institutis aluit, & confirmavit, ut quæ antea obscura erat, & in tenebris jacebat, quasi sol quidam omnes eas regiones, quæ ad solis occasum spectant, & in primis Italiam, & Galliam clarissima quadam luce compleverit. Tunc itaque monasticus ordo tam altas radices egit, ut paucis post annis multos ramos produxerit, qui omnes ab eodem trunco, nempe a viro sanctissimo Benedicto dimanarunt. Ab hoc Cluniacenses, & Cistercienses, ab hoc Carthusiani, & aliæ religiosorum familiæ profluerunt. Ab hoc tot Pontifices Romani, tot viri doctrina, & virtute præstantes extiterunt, ut sicuti cælum stellis, ita Ecclesia sancta eximio illorum splendore decoretur. Fuit itaque, ut omnia in pauca conferam, monachorum princeps in Asia, & Africa Antonius, in Europa Benedictus. Cumque duo sint, ut jam ostendi, monachorum genera, alii omnino solitarii, qui Anachoretæ vocantur, alii vero qui in cœnobiis degunt. Priores illi plurimum in Asia viguerunt, estque magna apud auctores antiquos illorum mentio, ut apparet ex Hieronymo, Cassiano, Theodoro, Palladio, & ex aliis scriptoribus latinis, & grecis, qui multa de his Anachoretis, sive solitariis monachis memoriæ prodiderunt. In Europa vero etsi nonnulli in solitudinem se receperunt, multo tamen pauciores hanc vivendi rationem amplexi sunt. Quamvis autem apud Ægyptios a principio multi monasticæ vitæ ignari, solitariam illam vivendi rationem ingrederentur, tamen cum postea Patres illi, ut antea dicebam, Anachoretarum pericula cogitatione percurrebant, eos tantum in solitudinem se abdere passi sunt, qui prius in cœnobiis vitam egissent, neque his omnibus, sed illis tantum, qui magnos in virtute progressus fecissent, magnumque modestiæ, & temperantiæ specimen dedissent, solitudinem patere voluerunt. Constat hoc ex Cassiano (e) multis in locis, & ne fastidium afferam, illud tantum (f) quod in libris de capitalibus vitiis scribit in medium pro-

(a) Vid. D. Aug. in serm. de vitiis, & moribus. Et syn. Aquigr. c. 112. & 113.

(b) Ad August. in glor. Episc. cap. 1. & 2.

(c) In syn. Rom. cap. 4.

(d) Genad. in catal. illustr. vir. Tritem.

(e) Col. lat. 18. c. 4. 5. 6. collato 19. c. 3. (f) Lib. 5. sive de spiritibus in cast. marg. cap. 36.

ponam: Itaque cum de Palestine monasteriis ad oppidum, quod Diolcos appellatur, rudes adhuc venissemus, ibique plurimam turbam cœnobii disciplina constrictam, & optimo ordine monachorum, qui etiam primus est, institutum mirifice videremus, alium quoque ordinem, qui excellentior habetur, idest Anachoretarum, eunctorum præconiis instigati, sagacissima corde videre properavimus. Hi namque in cœnobiis primum diuissime commorantes, omni patientiæ, ac discretionis regula diligenter edocti, & humilitatis pariter, ac nuditatis virtute possessa, atque ad purum vitiorum universitate consumpta, dirissimis præliis congressuri, penetrant eremi profunda secreta: Hæc Cassianus.

Neque solum hic usus in Asia, sed item in Europa viguit, ut apparet ex concilio Agathensi (a) 1. 38. (a) & Venetico (b), & Tolerano VIII. (c) & videtur significare D. Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum, cujus hæc sunt verba: (b) 6. 5. (c) 6. 5. De nido monasteriorum ejusmodi volumus egredi milites quos eremi rudimenta dura non terreat. Hæc Hieronymus. Ex his patet, ut eos monachos, qui in cœnobiis degunt, omittamus, duo esse Anachoretarum genera; aliqui enim posteaquam in cœnobio commorati sunt, & voto religionis se obstrinxerunt, Abbatis jussu se in solitudinem conferunt, & hi vere, & proprii religiosi sunt, magnusque fuit olim eorum numerus, non solum in Asia, & in Africa, verum etiam in Europa, ut patet ex his, quæ diximus, & ex decreto Bonifacii VIII. in c. *Privilegiis*, de verb. signif. lib. 6. Viguitque etiam hæc consuetudo apud ipsos religiosos, qui proprie *Mendicantes* vocantur, ut apparet ex eodem Bonifacio cap. 1. de excess. Prælat. in 6. qui cum prohibeat mendicantes nova monasteria injussu sedis Apostolicæ edificari, statim eos excipit, qui vitam solitariam agunt, ait enim: *Per hoc tamen eis, qui vitam duxerint eremiticam, seu solitariam eligendam de majorum suorum licentia, quia cellas, mansiones, seu habitacula in eremis, sive locis, ubi non sit hominum habitatio, de propinquo possint acquirere, ac mutare non intelligimus interdixit.* Itaque licet hac ætate raro monachorum præfecti faciant hanc potestatem, olim tamen, ut constat ex iis, quæ diximus, sæpe eam facere solebant: sunt præterea alii Anachoretæ, quorum magnus numerus est in nonnullis provinciis, qui neque in cœnobiis umquam vitam egerunt, neque ullo religionis vinculo tenentur astricti, sed ipsi, dummodo Episcopus faciat potestatem, in solitudine tandiu degunt, quamdiu volunt liberamque illis semper est inde discedere, & in alium locum convolare. Hi autem cum neque obedientiæ, neque paupertatis voto sint devincti, cumque omnia, quæ habent, tamquam propria possideant, nescio quonam modo religiosi possint appellari.

His monachorum generibus, de quibus hæcenus verba feci, accesserunt postea mendicantes, quorum operam perutilem esse Ecclesiæ, nullus catholicus dubitat. Cum enim solitarii omnes, tam Anachoretæ, quam alii, qui in cœnobiis vi-

tam agunt, tantum in rerum divinarum contemplatione versentur, & a negotiis aliis, licet ea gravissima sunt, magna ex parte animos alienos habeant, oportuit certe alias esse religiosorum familias, quæ non solum ad Deum Optimum Max. mentes appellerent, verum etiam easdem propter Deum ad Christianorum salutem referrent. Cum enim omnes religiosi ad charitatis perfectionem aspirent, consentaneum sane est, cum charitas ipsa, quam sibi ante oculos proponunt, non solum in Deum suo pondere feratur, verum etiam ad homines amandos alliciat, aliquos esse, qui ita se ad Deum conferant, ut etiam ipsius Dei causa aliorum hominum commodis interserviant. Exortæ sunt igitur Mendicantium, exortæ sunt aliorum religiosorum familia, ut sua varietate majorem Ecclesiæ utilitatem afferrent, & si quid in una desideraretur, id in alia continuo reperiri posset, & ex omnibus simul, quasi ex membris corpus quoddam religiosæ vitæ integrum, perfectumque omni ex parte constaret. Ex duobus igitur charitatis præceptis tria religiosorum genera dimanarunt, quæ totam hanc, quam cernimus, religiosorum varietatem complectuntur. Nam aut sunt ad Deum Opt. Max. contemplandum destinati, ut Benedictini, & Cistercienses, aut aliorum hominum utilitati prospiciunt, ut milites, qui in D. Joannis religionem coaptantur, & alii religiosi, qui in nosocomiis suam operam pauperibus ægrotis navant, aut utrumque simul munus complectuntur, ut Mendicantes, qui partim in humanis, & divinis laudibus, partim in curandis non corporibus, sed animis hominum ægris, in habendis concionibus, in excipiendis confessionibus, & in aliis ejusmodi exercitationibus ætatem consumunt. Itaque quemadmodum stellæ omnes, licet lumen accipiant ab eodem sole, omnesque pulcherrimæ sint, & suo splendore cælum illustrent, non tamen omnes eodem modo lucent, neque omnes habent eandem vim, neque eandem naturam; eodem modo religiosorum familia, licet omnes in ipsam Deum referantur, omnesque suo decore Ecclesiæ exornent, non tamen omnes eadem habent ornamenta, neque enim eadem instituta sequuntur, neque in iisdem studiis operam ponunt, sed est magna illorum varietas, suæque varietate multo majorem Ecclesiæ utilitatem important, quam si una sola, aut paucissimæ tantum essent. Alii enim preces adhibent, & populi christiani negotia Deo commendant. Alii suo exemplo homines ad virtutem impellunt. Alii suis cohortationibus a vitis abducunt. Alii in studia literarum incumbunt, eaque in reipublicæ christianæ utilitatem conferunt. Alii libros scribunt, ut ex illis etiam absentes fructum percipere possint. Alii cum hæreticis pugnant, eosque convincere, & ad religionem catholicam revocare conantur. Ego sane miror eos, qui in Religiosos invehantur, & quoniam alii sunt ignavi, & desidiosi, Monachos omnes Reipublicæ Christianæ inutiles putant, cum certum sit tot viros eruditione, & rerum gestarum gloria floruisse, ut vix ex ullo hominum genere uberiores umquam fructus

Ecclesiæ collegerit. Possem id ego plurimis summorum hominum exemplis confirmare. Possem multos antiquos Patres ut Basilium, Gregorium Nazianzenum, Gregorium Magnum: possem multos recentiores, ut D. Thomam, D. Bonaventuram percensere, qui tantum rerum divinaram cognitione, tantum vitæ sanctitate præstiterunt, ut vera magis excelluerint, difficile sit judicare: possem illorum libros enumerare, quibus non solum Ecclesiæ olim profuerunt, sed etiam hisce nostris temporibus profunt: possem illorum illustria, & gloriosa facta in medium adducere, veterum monumentis consignata, quæ nobilissimorum omnium ducum victorias, omnium Romanorum triumphos, omnium Græcorum trophæa ita suo lumine obscurant, ut quemadmodum stella in radio solis, sic omnia veterum Imperatorum præclara facinora in horum splendore vix sane cernantur. Sed quia hæc non sunt hujus loci, me jam ad meum munus, a quo paulum digressus sum, ad meumque pensum revocabo. Et quoniam de religionum varietate loquebamur, timeo, ne quispiam mihi obiiciat nonnulla Conciliorum decreta, quæ religionum multitudinem videntur improbare, & ut cætera omittam, quæ longum esset commemorare, certe Concilium Lateranense (a) magnum Innocentio III. Pont. Max. habitum, ab hoc magno religionum numero videtur abhorrire, cujus verba hæc sunt: *Ne nimia religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam religionem inveniat, sed quicumque ad religionem converti voluerit, unam de approbatis assumat.* In eadem est sententia synodus generalis Lugdunensis (b), quæ sententiam Lateranensis laudat, & confirmat; sed sane si hæc Concilia perpendantur, non pugnant, imo his, quæ dicta sunt, valde consentiunt, tantum enim abest, ut varietatem religionum Synodus Lugdunensis (c) reprehendat, ut quatuor mendicantium ordines ibidem confirmat. Non itaque vituperant ipsa concilia varietatem, sed vituperant nimiam varietatem; non dicunt tantum: *Ne diversitas*, sed addunt, *ne nimia diversitas confusionem inducat.* Ego sane omnes Religiosorum familias Pontificis Max. auctoritate roboratus veneror, ut par est, & magni facio, novi uberrimos fructus ex illis ad Ecclesiam pervenisse. Scio non solum eas, quæ antiquiores sunt, verum etiam recentiores tantam operam in agro Christi colendo posuisse, ut licet pater familias his, qui novissima hora venerunt, parem mercedem reddat, nemo sane de illo juste conqueri possit. Video denique singulas religiosorum familias, velut gemmas pulcherrimas ita collucere, ut quælibet una re aliqua in primis excellat. Itaque si eas sigillatim contempler omnes maxime necessarias judico: at vero si in omnes simul oculos conicio, timeo ne quispiam confusionem illam, quam concilia tanto ante præsentiebant, jam fere imminere putet. Ego certe omnes a principio gravissimas ob causas fuisse institutas credo, sed modo res nostræ ad eum statum pervenerunt, ut periculum sit, ne tot

[a] De relig. domib. cap. ult.

(b) o. ult. de relig. domib. in 6.

(c) d. 6. ult.

religiosorum ordines ipsimet religionum splendori tenebras afferre videantur. Si enim tot homines ad monasticam disciplinam apti se ad religiones conferrent, ut nullus locus vacuus esset, certe oporteret omnes conservari, sed si tempora ejusmodi sunt, ut non monasteria hominibus, sed homines monasteriis desint, & hac de causa cœnobio, quæ tantum hominibus huic vitæ generi idoneis pateri debebant, nonnumquam his pateri soleant, qui dedecori sunt religiosi, equidem nescio, an hæc tanta ordinum multitudo sit necessaria. Deinde cum sæpe contingat, ut qui virtute, & eruditione præstant, certas aliquas religiones præter cæteras amplectantur, ad easque magna ex parte cum hanc viam ingrediuntur, convolare soleant, certe necesse erit, ut alii religiosorum ordines, ne domos vacuas habeant, si non multos, saltem nonnullos ignavos, & ad onera religionis sustinenda impares nonnumquam excipiant, immo fortasse, quod indignissimum est, ut aliquando rogent, & blanditiis pelliciant. Præterea periculum est, ne præfecti ob eandem causam, vix eorum, qui in suam religionem ascribi volunt, mores audeant experiri, immo periculum est, ne licet experiantur, & suo instituto parum idoneos videant, tamen eos, si ingenio, & eruditione valent, non solum non eiiciant, verum etiam discedere volentes, retineant, & ad perseverandum hortentur. Denique ut omnia in pauca conferam, ex hac religionum multitudine sequitur, ut multo plures sint monachi, quam ipsarum religionum dignitas videtur postulare. Quare quemadmodum cum corpus humanum sanguine redundat, solet sanguis emitte, non quod vitiosus, sed quia multus sit, eodem modo [firmi mihi loqui licet] fortasse hanc religionum multitudinem oporteret contrahi, & ad pauciores familias adduci, non quod inutiles, sed quod multæ sint. Et quemadmodum in bello, quamvis multi sint præstantissimi duces, unus tamen tantum deligitur Imperator, & cæteri reiciuntur, non quod ignari rei militaris sint, sed quia militaris disciplina non patitur eisdem castris multos præesse Imperatores; eodem modo quamvis omnes religiosorum familiae præstantissimis institutis abundant, tamen cum plures sint, quam hoc tempus postulare videtur, equidem non video, cur non possint aliqua in primis deligi, & cætera omnes (præsertim cum non sit magnum inter eas discrimen) eidem adjungi, aut de medio tolli. Hæc autem omnia ita dico, ut nihil temere affirmem, sed sanctissimi Domini nostri Sixti V. judicium longe his rationibus anteponam. Atque de his hæcenus, invitatus enim de ejusmodi rebus, quæ ad me non pertinent loquor, sed me Concilii Lateranensis, & Lugdunensis decreta in has angustias compulerunt.

Hæc autem quæ dicta sunt de multitudine religionum, multo magis dici possunt de multitudine cœnobiolorum, quæ de causa multis Conciliorum decretis, & tandem Concilii Tridentini auctoritate cautum fuit, ne monasteria injussu Episcopi edificarentur. Cum enim aliqui præfecti tanto desiderio propagandæ religionis te-

ne-

neantur, ut gravissimum onus, quod suis humeris imponunt, vix perpendant, seque utilitatem afferre putent, cum maximum afferunt detrimentum, sapienter multæ synodi (a) decreverunt, ut res ad Episcopum deferretur, ut ipse eam suis ponderibus examinaret, etsi erraret præfæctus sui officii illum admoneret. Si enim multa ædificantur monasteria, necesse est multos monachos congregari, qui in illis commorentur; at vero magnum colligere numerum virorum, qui munera monachorum propria præstare possunt, difficillimum sane est, præsertim cum iidem præfæcti amplissima alia habere soleant cœnobia, quibus necessario debent mittere supplementum. Deinde quoniam Monachi cum ea non suppetunt, quæ necessaria sunt ad vitam tuendam, coguntur illa aliquando extorquere precibus importunis, & quos gratos esse civibus oportet, sunt plerumque molesti, & injucundi, & qui res humanas se despexisse gloriantur, majore nonnumquam illarum desiderio flagrant, quam monachos decet, consulto Patres [b] in multis conciliis, & tandem in Tridentino [c] statuerunt, ne plures monachi in cœnobia cooptarentur, quam aut ipsorum facultatibus, aut benignitate civium commode possent ali. Et quia parva monasteria obesse solent religionibus cum monachi in illis vix religionis leges servare valeant, majoreque utantur libertate, quam patitur monastica disciplina, cumque iidem postea si ad majora cœnobia confluunt, aliis moribus assueti, vix religionis severitatem pati possunt, longitudinem precum ægre ferant, vigiliis nocturnis defatigantur, & tandem cum suo exemplo non raro noceant, suoque fastidio alios stadium currentes remorentur, merito Gregorius XIII. piæ memoriæ lege sanxit, ne monasterium ullum ædificaretur, quod duodecim saltem Monachos alere non posset.

Hæc sunt quæ de monasteriis, & Monachis mihi in mentem venerunt: occurrebant præterea multa de probatione, & de probationis tempore, de professione, & de quibusdam Religionibus, quæ longe, quod ad professionem attinet, ab aliarum consuetudine discedunt, de paupertate, de castitate, de obedientia, de vestitu, de exercitationibus, in quibus olim versabantur: sed mihi non est in animo ea omnia, quæ ad religionem spectant, commemorare, sed ea tantum in medium proferre, quæ ad hujus libri explicationem videntur pertinere.

Restabat modo, ut de præfæctis verba facerem, sed quia video longam esse hanc disputationem, timeoque ne extra fines, quos mihi a principio constitui, fuerim egressus, nolo modo ea persequi, quæ de ipsis, ipsorumque electione, & muneribus dicere volebam. Illud autem proferam, quod inter omnes constat, summoque multorum conciliorum, & sanctorum Patrum consensu confirmatur, munus hoc temperandi rempublicam monachorum, & continendi illos in officio gravissimum esse, & non ad quoscumque, sed ad eos tantum pertinere, qui omni virtutis genere, & in primis vitæ integritate, & prudentia reliquis

omnibus antecellunt. Præfæctus namque est dux, & princeps, ipse gubernacula tractat, ipsiusque cura, & virtute sæpissime salus monachorum, & cœnobii dignitas continetur. Quemadmodum enim civis Regis, & milites ducis studia, magna ex parte sequi solent, ita monachi plerumque præfæcti mores imitantur, vehementiusque illius exemplo, quam ulla cohortatione commoventur. Est itaque ipse velut speculum, in quo monachorum mores expressi cernuntur, est exemplar, quod sibi ad imitandum proponunt, est denique Præfæctus tamquam sigillum, & monachi tamquam cera, in qua imprimitur illius imago. Quare si Præfæctus vult monachos temperantia, patientia, & aliis virtutibus florere, caput est, ut ipse iidem virtutibus floreat, talemque se monachis præbeat quales cupit monachos esse. Vix enim monachi illius oratione flectentur, nisi prius illius exemplū intueantur. Nā ut Prosper ait (d) *sumptuositas dapibus crudus non potest suis abstinentiæ laudare, quam calcat vitio cupiditatis addictus, cupidus amor non potest dissuadere pecunie: inimicitiarum tenax non valebit animos dissidentium sacerdotali tranquillitate compefcere.* Hæc & plura alia Prosper, quæ sane certa videntur. Si enim Præfæcti magno famulorum comitatu delectantur, si ornant auleis parietes, si parant lautā, & elegantem suppellectilem, si habent vala magnifica, & preciosa cæлата, quoniam modo hi, quantumvis eloquentia valeant, suis monachis laborum contemptionem, & rerum humanarum despicientiam poterunt persuadere? Si Præfæcti parant opipara convivia, jubent mensas epulis conquistissimis extrui, gaudent apparatus, & magnificentiam ab ipsis convivis laudari, quoniam modo poterunt monachos ipsos ad frugalitatem, & parsimoniam incitare? quoniam inquam modo poterunt monachis suadere, ut parvo contenti voluptates tamquam animi pestes aspernentur? eaque tantum quærant, sine quibus vita conservari non potest. Si Præfæcti altiore dignitatis gradum quærant, aut saltem eundem retinere, vel parem consequi cupiunt, si privatam agere vitam recusant, si blanditijs, & muneribus illorum sibi benevolentiam conciliant, quos vident plurimum auctoritate valere, si denique amant, ut Christi verbis utar, primos recubitus in mensis, & ab hominibus appellari Rabbi! voluntque coli, & suscipi ab hominibus, quoniam pacto ad modestiam, ad contemnendam gloriam, ad despiciendos honores, ad reiicienda ea omnia, quæ magna hominum pars in bonis habere solet, quoniam, inquam pacto ad Christi, & sanctorum vestigia persequenda poterunt monachos inflammare? sed de his satis. Ego enim neminem ejusmodi esse credo, omnes Præfæctos, suas curas, & cogitationes ad imitandos Patres illos antiquos, qui Religionum fundamenta jecerunt, convertere puto, omnes esse existimo frugulas, modestos, temperantes, & non solum cohortatione, verum etiam exemplo monachos ad omne virtutum genus incitare, & quod majus est, hoc munus regendi cœnobia invites, & coactos sustinere. Suspicor ipsis semper ante oculos id versari quod

(a) Chalced. cap. 4. Agath. cap. 27. & 58. Epian. c. 10. Trid. sess. 21. cap. 3. de regul.

(b) Arel. sub Carol. c. 8. Turon. sub Carol. c. 31. Magunt. c. 19. Rom. c. 27.

(c) Sen. 25. c. 3. de regul.

(d) Lib. 1. de vita contemplat. c. 15. apud syn. Aquigr. cap. 28.

(a) *In* D. Hieronymus ait (a) & D. Gregorius confirmat (b), talem esse debere pastorem hominum, ut non minus superet plebem, quam ovium, pastor superat ipsum gregem, ideoque non solum eos non desiderare Praefecturas, verum etiam illas onus quoddam Aetna gravius existimare. Itaque non quod illos admonitione ulla egere putarem, hæc protuli, sed ut ostenderem quam necessaria sit monachis virtus Praefecti.

In Partis II. Librum I.

Absoluta prima parte hujus collectionis, in qua actum fuit de personis, sequitur secunda de rebus. Sumitur autem apte initium in illa a templis, basilicis, oratorijs, & aliis ædificijs hujus generis, quia hæc communia sunt omnibus, patetque aditus ad ipsa non solum fidelibus baptizatis, verum etiam cathecumenis, immo Judæis, & aliis infidelibus, eo tempore excepto, quo divina mysteria celebrantur. Immo ad ipsas audiendas conciones in nonnullis regionibus non solum infideles ingredi possunt, verum etiam sæpe alliciuntur, atque invitantur. Licet autem hic liber de Ecclesiis multos titulos contineat, tamen tota hæc disputatio in quatuor partes distribui potest. In prima agitur de Ecclesiis ædificandis, & restituendis; quoniam autem Ecclesiæ non solum ædificantur, sed ut distinguantur ab ædificijs profanis, tam ipsæ, quam altaria dedicari, & consecrari solent, ut in his ea, qua decet sanctitate, divina mysteria celebrentur, ideo sequitur secunda pars de ejusmodi consecratione in varios titulos distributa. Præterea quia oportet Christianos templis, & illorum partibus venerationem magnam adhibere, sequitur tertia pars, in qua varii tituli sunt, qui ad hanc venerationem spectant, qualis ille est, ne laici ingrediantur cum armis in Ecclesiam: item ne in Ecclesiis jus dicatur, & alii hujusmodi quos in ipso libro quilibet legere potest. His accedit ultima pars, tum de ecclesiarum partibus, tum de aliis ædificijs, quæ eisdem adjuncta sunt, aut aliquo modo ad ipsas ecclesias videntur pertinere. Video nonnullos esse titulos, qui non comprehendantur sub hac divisione, sed hi perpauci sunt, & si diligenter perpendantur, vix possunt alio loco commode collocari.

In Partis II. Lib. I. Titulum I.

Timeo ne quispiam existimet hunc titulum alienum esse ab hoc libro, cum in eo præcipue agatur de ecclesiis, quatenus ædificia sunt Deo dicata, in quibus mysteria divina celebrantur. At vero cum ecclesiæ ea de causa hoc nomen acceperint, quia ad illas confluant fideles, & sunt Christianorum congregationes, idcirco non inepte cum de ecclesiis hoc loco agatur, titulus de ecclesia catholica, nimirum de universa fidelium omnium congregatione primo loco collocatur.

Præterea hic liber fuit jam ab Ant. Augustino viro eruditissimo in lucem aditus, ipseque hunc ordinem adhibuit, & in ipso initio hunc titulum apposuit. Cum igitur jam divulgatus fuerit ab iplo auctore, consentaneum fuit nihil immutari

in illo: præsertim cum hoc initium satis huic loco congruere videatur.

In Partis II. Lib. I. Titulum II.

Multa decreta sunt in hoc titulo observatio-
ne digna, & ut alia omittam, illud caveatur auctoritate Concil. Emeritensis, & Arelatensis sub Carolo Magno, & item aliorum Conciliorum, ut presbyteri, & alii Clerici, qui ex fructibus beneficiorum aluntur, sumptus faciant, si necessitas postulat, in templorum ædificia tuenda, & conservanda, etsi ruinam minantur in eadem erigenda, & restituenda. Extant item de hac re in jure novo nonnulli canones, ut patet ex c. 1. & ex c. *De his*, de Ecclesiis ædificand. ex quibus primum illud cap. quod de promptum est ex Concil. Maguntino, item in hoc titulo continetur.

In Partis II. Lib. I. Titulum XXI.

CUM in hoc titulo agatur de tertia parte, vel quarta, quam antiqui ad Ecclesias extruendas, & easdem tuendas destinare solebant, congruenter collocatur post titulum de templis ædificandis, quod attinet ad ipsa decreta, quæ sunt in hoc titulo, nihil occurrit, cum enim omnibus notissimum est solitos fuisse antiquos Ecclesiæ facultates in quatuor partes distribuere, ex quibus una erat Ecclesiarum fabricæ præstituta. Sed jam hujusmodi canones, ut apparet, contraria consuetudine abrogati sunt. Licet enim Ecclesiæ præsertim primariæ habere soleant certam aliquam pecuniam annuam, qua ædificia, facta tecta conservantur, & templa ipsa ornantur, vestibusque, & vasibus sacris locupletantur, tamen vix unquam tertia, aut quarta pars in res hujusmodi insumitur, & certe cum templa hac nostra ætate magna ex parte sint jam extructa, & ædificata, non videtur tanta pars necessaria modo ad ipsa templa tuenda, & conservanda. Hæc de Ecclesiis primariis. De aliis autem jam supra dictum fuit jure cautum esse, ut si minantur ruinam, clerici qui fructibus ipsarum Ecclesiarum aluntur, easdem quoad possint restituere, & refici curent. Item videtur esse officium illius, qui templum erexit, deditque operam ut consecraretur, illud ipsum suis sumptibus reficere, & tuere, ut patet ex c. *Cum sit*, de conservand. Eccles. & alrar. & tandem in hac re sunt variæ consuetudines rationi consentaneæ, quas non est nostrum modo persequere.

In Partis II. Lib. I. Titulum IV.

Post decreta, in quibus agitur de erectione, & restitutione Ecclesiarum, sequatur jam alia de earumdem consecratione, quæ pertinent ad hujus libri secundam partem. In hoc autem titulo illud caveatur, ne sacerdos Missæ sacrificium faciat in loco non consecrato: & certe si loquimur de Ecclesia vere, & proprie consecrata, servatis illis caeremoniis, quæ in consecratione solemniter intervenire solent, jam hæc consuetudo in multis regionibus magna ex parte est immutata. Nam quamvis etiam in jure novo non possit Sacerdos in loco profano sacrum facere, tamen per multa templa sunt, in quibus quotidie Missæ celebrantur, & tamen non sunt eo modo, & illis caeremoniis consecrata, quæ in Solemni Ecclesiæ conse-

eratione fervari solent. Immo hoc tempore pauca basilicæ consecrantur, sed mos est, ut certis quibusdam ritibus, & cæremoniis, quas postulat consuetudo nostræ ætatis, dedicentur, illudque satis esse videtur, ut Sacerdotes in hujusmodi basilicis Missæ sacrificium facere possint. Itaque his temporibus consecratio quodam modo est duplex, altera solemnior, in qua multæ cæremoniæ servantur, ex quibus nonnullæ in hoc titulo continentur, & hæc proprio nomine appellatur consecratio. Alia autem est minus solemnior, in qua templum ipsum etiam Deo dicatur, & ab ædificiis profanis certis quibusdam ritibus distinguitur, & separatur. Hoc autem dedicationis genus nunc frequentius est, quia minorem habet difficultatem, quamvis illud, de quo supra dictum est, majorem sine dubio contineat solemnitatem, & auctoritatem. Tantumque Ecclesia ipsa tribuere solet huic solemniori consecrationi, ut illius memoriam in tabulis ecclesiasticis ejus templi propriis collocari, & ibidem die festo anniversario celebrari jubeat, ut patet ex epistola I. Felicis IV. c. 1. & est in hoc titulo c. 7. & apud Gratianum de consecr. dist. 1. c. 15. & 16. & confirmatur perpetua Ecclesiæ consuetudine, quæ etiam extat hac nostra ætate.

Licet autem communiter, ut dictum est, sacrum fieri non possit, nisi in Ecclesia, aut solemniter consecrata, aut saltem eo modo, quem diximus, dedicata, tamen postea ante Concilium Tridentinum consuetudine sane vitiosa introductum fuit, ut in locis profanis etiam celebraretur: qui usus in eodem Concilio sublatus est, ut apparet ex sess. XXII. in decreto de observandis, & vizandis in celebratione Missæ, in quo cavetur, ne extra Ecclesiam, & ad divinum cultum tantum dedicata oratoria, ab ipsis ordinariis designanda, & visitanda Missæ sacrificium celebrari liceat.

De diebus ad consecrationem destinatis, dubitare fortasse aliquis posset, quia in Concilio Cæsaraug. III. c. 1. cavetur, ut Ecclesiæ consecrentur diebus tantum dominicis, videturque id consuetudine confirmari. Sed revera potest Episcopus quocumque die Ecclesiam consecrare, ut patet ex Innocent. III. in c. Tua, de consecr. Eccles. vel altar. Occurrebant hoc loco multa de Ecclesiæ pollutione, & reconciliatione, sed hæc notissima sunt, & a multis doctoribus præsertim recentioribus copiose, & diligenter disputantur.

In Partis II. Lib. I. Titulum VI.

Quamvis aliquando, ut constat ex his, quæ supra proposita sunt, liceat Sacerdoti extra Ecclesiam consecratam sacrum facere, tamen nunquam licet nisi in altari vere consecrato, quod probatur ex Ecclesiæ consuetudine. Immo cum altaria duplicia sint, alia firma, quæ non possunt ex uno loco in alium transferri, hæc sane simulatque de suo loco moventur, jam sunt iterum consecranda, ut apparet ex c. 1. & ex c. Quod in dubiis, de consecr. Eccles. vel altar. Idem est si lapis ille superior, cui consecrationis benedictio adhibetur, fuerit ruptus, quod item colligitur ex eisdem capitibus. Alia vero altaria extant, quorum usus præcipue hac nostra ætate viget, quæ

non sunt firma, sed transferuntur ex uno loco in alium, quam ob causam portatilia vulgo vocantur; in his autem si fuerint contracta nullo modo Missæ sacrificium celebrari potest, quamvis si pars illa fracta exigua esset, adhuc posset in ea sacrum fieri, ut apparet ex d. c. Quod in dubiis, In quo hæc verba sunt: *Altare vero, in quo tabula, cui consecrationis benedictio pontificali ministerio adhibetur, mota, vel enormiter fracta fuerit, debet non immerito consecrari.* Itaque tunc ait altare esse iterum consecrandum cum enormiter fractum fuerit, quare si pars, ut diximus, est minima, & in ea parte, quæ restat integra, superest locus aptus, in quo possit esse calix, & hostia consecrata, adhuc Sacerdos poterit in ipso Missæ Sacrificium facere.

Illud tandem ultimo loco de altaribus occurrit, scilicet posse multa altaria uno & eodem tempore ab eodem Episcopo in una Ecclesia consecrari, ut patet ex Innocent. III. in c. Cum sit, eod. tit. de consecr. Eccles. vel altar.

In Partis II. Lib. I. Titulum XII.

In hoc titulo, & in aliis, qui proxime sequuntur, continetur tertia pars hujus libri: agit enim de veneratione, quæ debetur Ecclesiis, & Altaribus. Quamvis autem nonnulla ex his, quæ hoc loco statuuntur, sint contraria consuetudine jam sublata, qualia sunt decreta, quibus cavetur, ne Christiani ingrediantur cum armis in Ecclesia, tamen multa adhuc extant, & sunt communi Ecclesiæ usu confirmata, quale illud est ne in Ecclesiis jus dicatur, ne qui ad Ecclesias confugiant, inde extrahantur præter quam in casibus a jure permissis, & alia hujusmodi, quæ pertinent ad venerationem, & immunitatem ipsarum Ecclesiarum. De hoc autem eodem argumento extant per multa in jure novo, quæ quoniam accurate & diligenter a multis juris Pontificii DD. disputantur, consulto modo prætermitto.

In Partis II. Lib. I. Titulum XXIV.

Cum fuit superioribus annis hic liber in lucem editus, erat hoc loco titulus quidam de Ecclesiis ædificatis a Constantino Magno Imperatore, depromptus magna ex parte ex actis Silvestri: & alter, de templis ædificatis a variis Pontificibus Romanis: Sed quia plurimum longitudine superabant, & præterea neque comprehendebant, neque comprehendere commode poterant omnia, quæ de hac re apud antiquos extant, consulto fuerant omnino sublata.

His omissis cum hic liber de Ecclesiis in quatuor partes a principio fuerit distributus, in hoc titulo jam, & in his, qui sequuntur, continetur ultima pars de partibus quibusdam ipsorum templorum, & de aliis ædificiis, quæ solent esse eisdem Ecclesiis adjuncta, aut ad eas aliquo modo videntur pertinere. Itaque in hoc titulo extant Canones, in quibus est mentio de matrice, & de Episcopio: non autem in his decretis accurate agit de his rebus, sed tantum efferuntur hujusmodi nomina, quæ operæ pretium erit aliud de his dicere.

Ecclesiæ matrices appellantur illæ, quæ sunt cæterarum principes, & ex quibus aliæ pendent, & quarum ritus, & consuetudines sequi solent,

cujusmodi sunt Ecclesiæ cathedrales, ut apparet ex Concilio Milevitano c. 25. & etiam ex concilio quodam Ravenn. sub Joanne IX. & ex alijs decretis, quæ sunt in hoc titulo.

Episcopia vero erant olim ædes ipsorum Episcoporum, quæ plerumque erant ipsis Ecclesijs finitimæ, habebantque multa privilegia.

In Partis II. Lib. I. Titulum XXV.

DE secretario, sive Diacono sæpe est mentio apud antiquos, nullus autem est locus, quantum conicere possum hac nostra ætate, qui omni ex parte diaconico respondeat. Sed cum aliqua decreta significare videantur, vasa dominica in diacono solita fuisse servari, & non patere mulieribus aditum ad Diaconum, videtur quodam modo esse locus ille, qui modo dicitur *sacrestia*. At vero cum in Concilio Arelateni II. Diaconi in secretario, sive Diaconico inter Presbyteros sedere prohibeantur, apparet, hujusmodi locum forsasse ad negotia ecclesiastica tractanda fuisse destinatum. Præterea viduæ, quæ apud Episcopum castitatem præstebantur, in secretario, ut patet ex Concil. Arausican. l. c. 27. solebant aliquando se voto obstringere, quæ omnia si diligenter perpendantur, videntur aliena a loco, quem modo nominavimus.

In Partis II. Lib. I. Titulum XXVI.

HÆC nomina non semper videntur eandem significationem habere: *sacrarium* enim apud sanctum Clementem in epist. 2. videtur significare tabernaculum illud, in quo Eucharistia servari solet, ut patet ex his verbis: *Quia autem residua Corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos convenient.* Præterea videtur etiam nomine sacrarii totus ille locus significari, qui vicinus est eidem tabernaculo, quod videtur item colligi ex eodem Clemente in d. Epist. 2. *Si post ordinationem, inquit, ministro Altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina.*

Sanctuarium autem apud eundem Clementem idem videtur esse, quod sacrarium, ut apparet ex eadem Epistola, nam vela, quæ in ipsius Epistolæ initio appellat Sanctuarii, paulo post videtur nominare vela sacrarii.

Presbyterium aperte synodus Romana sub Eugenio II. & Leone IV. cap. 33. nominat locum illum, in quo Sacerdotes, & alii Clerici, cum officia divina celebrantur, consistere solent. Hæc enim sunt synodi verba: *Nulli laicorum liceat in eo loco, ubi sacerdotes, reliquive clerici consistunt, quod Presbyterium nuncupatur, quando missa celebratur, consistere.* Hactenus synodus. Ex quibus verbis aperte apparet, presbyterium eam partem esse, quæ nunc *chorus* dicitur, in qua licet omnes clerici adsint, tamen a presbyteris merito nomen accepit, fuitque dictum presbyterium. Erat autem hoc presbyterium olim ipsi summo Ecclesiæ altari adjunctum, ut constat ex Concil. Turon. II. cap. 4. & ex Ecclesijs antiquis, quæ Romæ extant. Ut autem apparet ex d. Synodo Romana sub Eugenio II. & Leone IV. eam ob causam aditus laicis,

cum divina officia celebrabantur, ad presbyterium non patebat, ut clerici libere, & honorifice sacra officia exercere possent. Adeo autem hæc consuetudo prisca illis temporibus vigeat, ut vix Episcopi (saltem qui sanctitate excelebant) ipsis Imperatoribus, quo tempore missæ sacrificium fiebat, ingrediendi in presbyterium facerent potestatem. Neque patet exemplo illo pervulgato D. Ambrosii, qui Theodorio Imperatori potentissimo obstiterit quominus cum clericis in presbyterio sederet, cujus Ambrosii factum non solum Theodosius patienter tulit, verum etiam laudavit, statimque Ambrosio, ut par erat, ex presbyterio egrediens obedivit. Habebat autem locum a clericis distinctum populus in templo, quem synodus Turonen. XV. cap. 4. *sancta sanctorum* appellat, ubi viri a sceminis erant separati, ut apparet ex eadem synodo Romana sub Eugenio II. & Leone IV. cap. 33. *Sicuti in Ecclesia, ait synodus, singula videntur exposita, ita virorum pars & mulierum partibus suis contenta sit.* Immo non omnes mulieres promiscue sedebant, sed quibusdam tabulis erat sequestus locus sacrarum virginum a loco reliquarum mulierum, quod colligitur ex multis auctoribus, & in primis ex D. Ambrosio in tractatu *de virgine lapsa*. Erant præterea prisca illis temporibus alia quædam loca variis hominum generibus destinata, ut catechumenis, & poenitentibus. Immo ipsi poenitentes non omnes erant in eodem loco; alii enim stabant ante fores Ecclesiæ, alii in templo prope ipsius templi januam, alii vero erant in alijs locis, de quibus commodius agitur in libro de poenitentia.

Est item in hoc titulo mentio *Gazophylacii*: quid autem *Gazophylacium* sit, apparet ex ipsa nominis significatione. Erat enim olim *Gazophylacium* locus destinatus ad custodiendum Ecclesiæ thesaurum, & etiam aliquando, cum necessitas instabat, ad servandam Christianorum pecuniam, & vasa aurea, atque argentea, & alia ejus generis. Modo in nonnullis Ecclesijs videtur huic *Gazophylacio* locus ille respondere, qui vulgo *Archivium* nominatur, licet enim locus ille magna ex parte ad servanda scripta, & monumenta ecclesiastica fuerit institutus, tamen etiam ibidem sæpissime Ecclesiæ pecunia, & res omnes, quæ magni æstimantur, reponi solent.

In Partis II. Lib. I. Titulum XXVII.

Cœmeteria erant loca, ut sunt etiam modo, sepeliendis Christianis destinata. Olim autem magna ex parte erant extra urbes, solebantque Christiani, præsertim Romæ prisca illis temporibus ad ea se recipere, & in eis omnia nostræ religionis mysteria præcipua celebrare. Cum autem loca illa ampla essent, multaque ædificia haberent adjuncta, non solum alii clerici, verum etiam Pontifices sæpissime in illis habitabant, ut patet ex Liberio Papa, qui ut est apud Damasum habitavit in cœmeterio sanctæ Agnetis. In his igitur cœmeteriis celebrabatur missæ sacrificium, conferebatur baptismus, administrabantur reliqua sacramenta. In his item habebantur conciones, & denique in rebus omnibus magni mo-

momenti, quæ ad religionis cultum pertinebant, statim solebant Christiani ad hæc cœmeteria concurrere. Est itaque has ob causas magna apud antiquos cœmeteriorum mentio, adhibebantque Pontifices ipsi diligentiam magnam in ipsis ornandis, illorumque ædificiis tuendis, ut patet ex eodem Damaso multis in locis, & præsertim in Fabiano: *Hic, inquit, multas fabricas per cœmeteria fieri præcepit, & ex Anastasio Bibliothecario in Joanne III. Hic, ait, ampliavit, & restauravit cœmeteria sanctorum martyrum.* Itaque ut omnia in pauca conferamus, Christiani antiqui, præsertim Romæ plurimum cœmeteriis tribuebant, tum quia in illis erant martyrum sepulchra, tum etiam quia erant loca ad res Christianæ religionis exercendas maxime accommodata. Ipsi autem antiqui Imperatores, cum Christianos infestabantur, totis viribus illos a cœmeteriis arcebant, & aliquando missis militibus eos in eisdem cœmeteriis vita privabant, ut Xystum II. de quo D. Cyprianus lib. 5. Epist. ad Succesum hæc verba profert: *Xystum in cœmeterio animadvertum sciatis, & cum eo diacones quatuor VIII. Iduum Augustarum die.*

In Partis II. Librum II.

Quoniam in superiore libro actum est de Ecclesiis, & templis, quæ ex Christianæ Religionis instituto ad cultum divinum spectant, & in illis sacerdotes, & reliqui clerici Deo preces adhibent, & in aliis rebus divinis versantur, congruenter modo sequitur hic liber de monasteriis, & Xenodochiis, & aliis locis hujusmodi, quæ item partim ad preces, & ad laudes divinas proferendas, partim ad misericordiam pauperibus exhibendam perpetuo fere Ecclesiæ, & sanctorum Patrum usu fuerunt constituta. Quamvis autem jam in libro nono de ipsis monachis fuerit habita disputatio, & omnia, quæ monachorum sunt propria ex jure veteri, in illo libro fuerint collocata, tamen nunc agitur proprie, non tam de monachis, quam de ipsis cœnobiis, & monasteriis. Et quemadmodum, licet, actum fuerit in libro sexto, & in aliis, qui proxime sequuntur, de presbyteriis, & de cæteris clericorum ordinibus, tamen convenienter in libro proximo adjuncta est disputatio de ipsis templis, & basilicis, in quibus clerici commorari solent. Eodem modo, licet in libro nono multa dicta sint de monachis, consentaneum est addere nunc alia de ipsorum ædificiis, & monasteriis. Methodus enim hujus collectionis postulat, ut in prima parte agatur de personis, & in secunda de rebus. Quare merito cum supra actum sit de ipsis monachis, adjungitur modo in hoc libro disputatio de eorundem cœnobiis, & item de bonis, & de aliis rebus hujusmodi, quæ ad eosdem monachos, ad ipsorumque monasteria in veteri jure spectant.

In Partis II. Lib. II. Titulum I.

Multa hoc loco dici possent contra hæreticos nostræ ætatis, qui simulant se antiquas Ecclesiæ consuetudines non improbare, & nihilominus, cum in hoc titulo Conciliū Chalced. quod antiquissimum est, & maximæ auctoritatis, ut alia recentiora omittam, plurimi monasteria sa-

ciat, & aperte ipsa sæcularia diversoria fieri prohibeat, ipsi hæretici contra hujusmodi cœnobia adeo contemnunt, ut etiam aliquando equos, & alia jumenta in illis reponere soleant. Sed de his hætenus, neque enim nobis modo propositum est cum illis disputare.

In Partis II. Lib. II. Titulum II.

Repetitur hic titulus in libro nono, & in eorum canones, qui ad hanc rem spectant, continentur. Nimirū Chalced. c. 4. Nicæno. II. c. 17. Agath. c. 27. & 58. Item Epaun. c. 10. His adjungere possumus Concilium Tridentinum Sess. XXV. de Regularibus cap. 3. in quo illud cavetur, ne plures Monachi in Monasteriis degant, quam qui commode ali possint, & ne monasterium ullum erigatur, nisi Episcopus assensum præbeat. Hæc enim sunt verba Concilii: *In prædictis autem monasteriis, & domibus tam virorum, quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis Monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari, ne de cætero similia loca erigantur sine Episcopi, in cujus diocesi erigenda sunt, licentia, prius obtenta.* Hætenus Concilium. Itaque tantum abest, ut decreta hujus tituli sint abrogata, ut hac nostræ ætate fuerint Concilii Tridentini auctoritate confirmata.

In hoc titulo multa occurrebant de Monachis, sed jam habent locum proprium, in libro namque nono omnia quæ ad Monachos pertinent latissime continentur.

In Partis II. Lib. II. Titulum VII.

Timeo ne fortasse hic titulus parum videatur huic libro consentaneus, cum revera disputatio hæc sit de monasteriis præcipue, & de Xenodochiis, & de aliis locis hujusmodi, quæ a viris bonis, & piis ædificari solent. At vero cum in his locis, & præsertim in Xenodochiis, & Nosocomiis, & aliis hujus generis pauperes alantur, aut si morbo premuntur, gratis curentur, & denique, ut brevi hanc rem comprehendam, hæc loca omnino sint pauperum usibus destinata, merito sane statim a principio, antequam de his locis agatur, hic titulus generalis de eleemosyna collocatur. Merito etiam postea alii tituli de pauperibus, & de ipsorum alimentis sequuntur, quia in hac collectione nullus liber accommodatior ad hujusmodi disputationem de eleemosyna, & de pauperibus videtur, cum in hoc agatur de Xenodochiis, & de aliis ædificiis pauperum propriis, cum his namque apte conjunguntur ea omnia, quæ de eleemosynis, & de pauperibus alendis, atque sustentandis in jure veteri reperiantur.

In hoc titulo plura fuerunt deprompta ex sacris literis, quam in aliis titulis: ratio autem est in promptu, quia tam in veteri, quam in novo testamento est maxima eleemosynæ mentio, pauperesque summopere commendantur.

Poterant hoc loco multa afferri de eleemosyna, & de his, qui tenentur illam conferre, & de tempore, de modo, & de aliis rebus hujusmodi: sed hæc non possunt paucis commemorari, disputantur

copioso, & accurate a Theologis, ut a D. Thom. 2. 2. q. 32. & 33. & ibidem a Cajet. & ab aliis recentioribus, qui commentarios scribunt in hac parte D. Thom. & a multis aliis DD. quos longum esset percensere.

In Paris II. Lib. II. Titulum VIII.

Postulat hic titulus, ut hæc vocabula explicentur. Illud autem certum est, ea omnia, de quibus hoc loco est mentio, esse varia hospitalium genera. Xenodochia enim, quæ primo loco commemorantur, sunt pauperum peregrinantium hospitia, sive hospitales domus, in quibus gratis, quæ ad victum, & ad quietem capiendam pertinent spatio unius noctis, sive unius diei, aut duorum, vel trium, juxta ipsius hospitalis morem præberi solent. Hujusmodi autem Xenodochia olim erant multa, præsertim in illis locis, ad quæ propter sanctorum reliquias, & sepulchra, vel ob alias causas ad divinum cultum spectantes, multi pauperes confluebant. Viget etiam modo eadem consuetudo, suntque in multis regionibus hospitalia ampla, & magnifica, in quibus liberaliter pauperibus, quæ necessaria sunt ad vitam tuendam suppeditantur.

Præterea *Ptochium*, sive *Ptochotrophium* est nomen generale, idemque significat, quod apud nos hospitale, ut apparet ex Theodoro in explicatione c. 8. Concilii Chalcedon. cujus hæc sunt verba: *Ptochia dicuntur omnia, quæ definita sunt, ac designata, ut mendicis provideatur.* Hæc Theodorus. Itaque Ptochium latissime patet, sive enim pauperes peregrini hospitio excipiantur, sive agroti curentur, sive pueri, aut senes alantur. Hæc omnia, & alia hujusmodi communi vocabulo Ptochia nominantur.

Deinde *Nisocomium* proprie vocatur locus, in quo pauperes agroti degunt, & curantur. Est item in hoc titulo mentio de *Orphanotrophiis*. Sunt autem *Orphanotrophia* hospitalia, in quibus infantes, vel pueri, qui parentes non habent, aluntur.

His addere possumus alia hospitalium genera. Erat enim olim, & sunt etiam modo in nonnullis Urbibus domus hospitales ad alendos pauperes senes constitutæ. Sunt item aliæ in quibus hominibus imbecillis, qui victum sua opera comparare non possunt, omnia necessaria præbentur. De his igitur omnibus est sermo in hoc titulo, & de eisdem item agit Justinianus Imperator in *L. Sancimus. 22. C. De sacros. Eccl.* in qua multa privilegia his locis piis concedit. Conceduntur item multa a Pontificibus Max. & a Synodis, quæ longum esset percensere.

Erant autem hæc loca olim omnino in Episcopi potestate, illeque adhibebat curam, & diligentiam in ipsis tuendis, & conservandis, ut patet ex Syn. Rom. sub Eugenio II. & Leone IV. cap. 23. quod in hoc titulo continetur, & ex capit. de Xenodochiis tit. de Religiosis domibus. Quod revera depromptum est ex prædicta Synodo Romana. Tantum autem tribuitur hujusmodi locis piis, si sunt auctoritate Episcopi erecta, ut non possint ullo modo in profanos usus converti, sed more vestium, & valorum, & aliarum rerum,

quæ ad cultum Religionis pertinent conservari debeant, ut constat ex c. *Ad hæc.* eod. tit. Extat autem in Concilio Viennensi. modus, qui tenendus est in restituendis hujusmodi Xenodochiis, & aliis hospitalibus, si forte, ut fieri solet, ipsorum administratorum negligentia, aut fraude, sive alia quacumque causa bona fuerint alienata, aut ædificia everfa: datque negotium Episcopis, ut prospiciant ipsis Xenodochiis, curentque ut res ad pristinum statum redeant, bonaque ipsorum hospitalium, ut par est, in pauperum usum, ex præscripto illius, qui hospitem domum extruxit, infumantur, & nullo modo administratores ea in suam utilitatem transferant. Facit autem ipsum Concilium Episcopis potestatem compellendi hujusmodi administratores, quantumvis ipsum hospitale ab Episcopi jurisdictione sit exemptum, aut aliis privilegiis munitum. Extat hoc decretum in Clem. *Quia contingit. de religios. domib.* in qua multa alia de eisdem rebus commemorantur, confirmaturque eadem constitutio in Conc. Trident. sess. ult. c. 15. *De reform.* in quo hæc verba sunt: *Curent ordinarii, ut hospitalia quæcumque a suis administratoribus, quocumque illa nomine censeantur, etiam quomodolibet exemptis, fideliter, & diligenter gubernentur:* constitutionis Concil. Viennensi. quæ incipit: *Quia contingit* forma servata. Quam quidem Constitutionem eadem sancta Synodus innovandam duxit, & innovat cum derogationibus in ea contentis. Hactenus Concil. Trident. Confirmatur præterea eadem Concil. Viennensi. constitutio in eadem Synod. Trident. Sess. XXV. cap. 8. *De reform.* ubi item jubet ipsos administratores, sive illi sint commendatarii, sive patroni, sive alio quocumque nomine vocantur, officio suo, ut par est, satisfacere, & fructus pauperibus destinatos juxta ipsorum hospitalium institutionem infumere; renovatque ibidem, ut dictum est, eandem constitutionem: & quia frequenter contingere solet, ut pauperes, quos illorum hospitalium institutio postulat, non reperiantur, decernit eadem Synodus quoniammodo fructus illi sint dispensandi, neque enim vult, quod olim sæpe fieri solebat, in administratorum utilitatem converti: sunt autem hæc Conc. Trident. verba: *Quod si hospitalia hæc ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aut aliarum personarum genus fuerint instituta, nec in loco, ubi sunt dicta hospitalia, similes personæ, aut perpauca reperiantur, mandat adhuc, ut fructus illorum in alium pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro loco, & tempore utilior, convertantur, prout Ordinario cum duobus de Capitulo, qui rerum usu peritiores sint, per ipsum deligendis, magis expedire visum fuerit, nisi aliter forte etiam in hunc eventum in eorum fundatione, aut institutione fuerit expressum. Quo casu, quod ordinatum fuit, observari curet Episcopus: aut si id non possit ipse, prout supra, utiliter provideat. Itaque si prædicti omnes, & singuli, cujuscumque ordinis, & religionis, & dignitatis, etiam si laici fuerint, qui administrationem hospitalium habent, non tamen regularibus subjecti, ubi viget regularis ob-*
ser-

servantia ab Ordinario admoniti, hospitalitatis munus, adhibitis omnibus, ad quæ tenetur, necessariis, ve ipsa abire cessaverint, non solum per Ecclesiasticas censuras, & alia juris remedia ad id compelli possint, sed etiam hospitalis ipsius administratione, curave perpetuo privari possent, alique eorum loco ab iis, ad quos spectabit, substituantur. Et prædicti nihilominus etiam ad fructuum restitutionem, quos contra ipsorum hospitalium institutionem perceperunt, quæ nulla eis remissione, aut compositione indulgentur, in foro conscientie teneantur. Nec administratio, seu gubernatio huiusmodi locorum uni, & eidem personæ ultra triennium deinceps committatur, nisi aliter in fundatione cautum reperiat. Non obstante quoad omnia supradicta, quacumque actione, exemptione, & consuetudine in contrarium, etiam immemorabili, seu privilegiis, aut indultis quibuscumque. Hætenus Concil. Trident.

In Partis II. Lib. II. Titulum IX.

Post titulum de Xenodochiis, & aliis locis piis ad alendos pauperes constitutis, congruenter sequitur titulus de *Gymnasiis*. Quemadmodum enim in illis alitur, & curatur corpus, ita in his animus expolitur, & exornatur. Quamvis autem gymnasia non tantum pertineant ad pauperes, sed communia sint ipsis & divitibus, tamen magnam sane in his erigendis, & constituendis pauperum rationem habuit semper Ecclesia. Primum enim, ne qui paupertate premuntur, inopiæ causa a litterarum studiis abstinere cogentur, Ecclesia ipsa & Pontifices, ut his consulerent, sepe curarunt, & constituerunt, ut Magistri in locis commodis designarentur, qui gratis docerent. Extant multa decreta de hac re in hoc tit. & etiam in jure recentiore, ut patet ex toto tit. *De magistris*. Immo quia difficile aliquando erat, Doctores passim reperire, qui ad docendum apti essent, illud cautum fuit in c. ult. eod. tit. ut adolescentes pauperes, qui acumine ingenii præstarent, sumptibus Ecclesiæ a Prælatibus ad gymnasia, sive universitates mitterentur, in quibus Theologiæ operam darent, ut postea sua eruditione, & doctrina Ecclesiæ utilitatem afferre possent. Tantum autem in eodem cap. ipse Pontifex doctoribus, & auditoribus Theologiæ tribuit, ut etiam absentes, dummodo, ut dictum est, in his studiis re ipsa versentur, & doctores ipsi in academiis actu doceant, suarum præbendarum, & aliorum beneficiorum fructibus quinquenni spatium frui permittat.

Ut autem major utilitas ex litterarum studiis ad Ecclesiam pervenire posset, deinde in Concilio Viennen. ut apparet ex Clem. 1. *de magistris*. decreverunt Patres, ut in præcipuis orbis Christiani gymnasiis magistri sumptibus Ecclesiarum constiterentur, qui linguam hebræam, chaldæam & arabicam docerent, ut his linguis theologi muniti facilius possent cum sarracenis, & aliis infidelibus de rebus nostræ religionis communicare, eosque a sectis falsis, quas amplectuntur, ad verum Dei cultum transferre.

Et denique quantum Ecclesia semper ipsis gymnasiis favorit, quantumque conata fuerit, et-

iam pauperes ipsos ad studia litterarum excitare, facile colligi potest ex privilegiis variis, quibus gymnasia præcipua, sive universitates exornare solet, item ex collegiis, quæ magna ex parte pauperum causa instituta sunt, ex quibus non pauca non solum fuerunt a Pontificibus privilegiis munita, verum etiam ab eisdem erecta, & locupletata. His addere possumus seminaria, quæ Concilium Trident. sess. XXII. in singulis diocesis extrui iussit, non solum enim ea, quæ olim fuerunt statuta de Magistris confirmavit, & in Ecclesiis Metropolitanis, & aliis Cathedralibus doctorem esse voluit, qui sacram scripturam explanaret, atque in aliis Ecclesiis minoribus magistrum aliquem, qui gratis linguam latinam clericos pauperes doceret, ut patet ex sess. V. in decreto de reformat. Verum etiam summo consilio, & prudentia statuit, ut pueri, & alii adolescentuli pauperes, qui ingenio valerent, aptique ad litterarum studia viderentur, simul in Collegio, vel domo aliqua idonea sumptibus Ecclesiæ alerentur, & in litteris operam adhiberent. Statuit ibidem synodus multa de eorum ætate, numero, studiis, & Collegii administratione, quæ quia notissima sunt, usuque jam in omnibus fere provinciis servantur, supervacaneum puto de his plura proferre. Itaque ut ex his omnibus, quæ dicta sunt, constat, semper Ecclesia gymnasia magni fecit, ipsosque etiam pauperes ad studia litterarum impulit, & scientiarum cognitionem reipub. christianæ utilissimam existimavit. Quare merito sane gymnasia post Ecclesias, & hospitalia in hac collectione numerantur.

In Partis II. Lib. II. Titulum X.

CUM actum sit supra de hospitalibus, & aliis locis ad pauperum usus destinatis, consentaneum est, alia multa, quæ sunt in jure veteri de ipsis pauperibus, & de eorum alimentis in medium proferre.

Itaque in hoc extremo libro tituli omnes, qui reliqui sunt, ad ipsos pauperes pertinent, & decreta, quæ a veteribus synodis, & Pontificibus de illis alendis, & tuendis, atque ab injuriis, quas eis nonnumquam viri potentes, & divites inferunt, defendendis, statuta sunt, commemoratur. Primum autem in hoc titulo X. agitur de quarta, quæ olim erat pauperibus destinata. Illud enim certum est, Patres antiquos, plurimum pauperibus prospexisse, solitosque fuisse illos Ecclesiæ sumptibus alere, ut patet ex can. 41. Apost. & ex Concil. Antioch. c. 25. & ex Carth. IV. c. 31. Extantque multa de hac re apud Concil. Aquigr. c. 9. & 10. & apud Parisiensi. sub Ludov. & Lothar. lib. 1. c. 12. deprompta ex D. Isidoro, & ex D. Hieronymo, & ex D. Gregorio. Et denique hoc est perspicuum Ecclesiam semper, & Episcopos magnam curam olim in pauperibus alendis, & fovendis adhibuisse, illisque omnia, quæ ad vitam tuendam erant necessaria, quantum Ecclesiæ facultates patiebantur, solitos fuisse suppeditare. Nulla autem erat certa pars temporibus illis ex bonis Ecclesiasticis pauperibus constituta, sed favebat ipse Episcopus sibi, præbebatque presbyteris, & aliis Clericis ea, quibus indigebant

reliqua autem pauperibus distribuebat, ut patet ex can. 41. Apost. & ex Gelas. Epist. 2. in princ. & ex Concil. Antioch. c. 25. At vero postea multorum Pontificum, & Conciliorum decretis cautum fuit, ut Ecclesiarum redditus in quatuor partes dividerentur, ex quibus unam Episcopus, alteram Clerici, tertiam pauperes acciperent, de qua pauperum parte extat in hoc titulo mentio. Licet autem hæc distributio summo consilio, & prudentia fuerit constituta, multorumque Conciliorum, & Patrum consensu comprobata, tamen jam hujusmodi decreta fuerunt contraria consuetudine abrogata, vixque in ulla Ecclesia reperitur hæc quarta pars pauperibus alendis destinata.

In Partis II. Lib. II. Titulum XIX.

DE his expositis extat decretum Gregorii IX. in c. unic. *de infantibus & languid. exposit.* de quo infans expositus liberatur patria potestate sive a patre, sive ab alio sciente, aut consentiente ipso patre, fuerit expositus. Idem etiam statuit ipse Gregorius de servo, aut liberto, simul enim atque expositus fuerit a domino vel patrono, consequitur servus libertatem, & libertus ingenuitatem. Hoc ipsum decernit ipse Pont. si pater, aut dominus, aut patronus illis agrotantibus; ea, quæ ad victum pertinent, tribuere noluerit. Licet autem qui hos jam derelictos foveret, & alit, laude dignus sit, non tamen propterea jus ullum, ut patet ex eod. cap. in illorum personas sibi vendicat, sed liberi & sui juris efficiuntur.

In Partis II. Librum III.

CUM in duobus libris superioribus actum sit de Ecclesiis, & de Monasteriis, atque aliis locis piis, illud modo consentaneum videtur, ut de rebus ipsarum Ecclesiarum, tam de iis, quæ ad alendos clericos, quam de aliis, quæ quocumque modo ad Ecclesiam pertinent, hoc loco agatur. Quare in hoc libro ea omnia continentur, quæ de beneficiis, & de aliis clericorum stipendiis in jure veteri reperiuntur. Præterea de decimis, quæ ad eisdem commode sustendandos, & ad Ecclesias ædificandas, & ornandas sunt constitutæ. Item de primitiis, & de aliis donis, quæ a fidelibus solent Ecclesiis offerri, & denique de bonis omnibus ecclesiasticis hujus generis. Patet itaque hæc disputatio latissime, & in multos titulos est distributa, multasque, & magnas habet difficultates. Deinde quia necesse est plerumque Ecclesiarum res vendi, locari, permutari, & alias emptione, aut aliis contractibus acquiri, ideo post disputationem de beneficiis, & de bonis ecclesiasticis, congruenter ultimo loco apponuntur ea, quæ in veteribus synodis, & Pontificibus de contractibus sunt constituta.

Licet autem hæc disputatio de beneficiis gravissima sit, tamen cum copiose de ea juris Pontificii Doctores agant, nihilque fere hoc loco dici possit, quod non sit sapissime ab aliis dictum, satis erit, ea, quæ occurrebant, silentio modo prætermittere, ne satietatem afferam, si ea, quæ jam ab aliis sunt eruditissime disputata, hoc loco inculcare velim.

In Partis II. Lib. III. Titulum VII.

QUAMVIS certum sit, beneficia a laicis conferri non posse, tamen olim hanc ob causam magna fuit inter Imperatores, & Romanos Pontifices contentio, nam cum Imperatores se beneficia tribuere posse asserent, ipsaque beneficia præsertim Episcopatus, & Abbatias in Germania re ipsa conferrent, Pontifices maximi, ut par erat, huic vitiosæ consuetudini vehementer obstiterunt. Exorta sunt ex hac dissensione gravissima bella, schismata, & aliæ calamitates, quæ Rempub. olim maxime vexarunt. Tandem cesserunt, ut æquum erat, Imperatores Pontificibus, paxque inter ipsos conciliata est, cum Calixtus II. Ecclesiam administraret. Et ut omittamus jam Imperatores, extat decretum quoddam concilii Toletani XII. in quo videtur fieri potestas deligendi Episcopis Hispaniarum ipsi regi, dummodo Archiepiscopus Toletanus eos tamquam dignos probaret. Hæc enim sunt verba concilii can. 6. *Licetum maneat deinceps Toletano Pontifici quoscumque Regalis potestas elegerit, & iam dicti Toletani Episcopi judicium dignos esse probaverit in quibuslibet provinciis in præcedentium sedibus præficere præsules, & decedentibus Episcopis eligere successores: sic tamen, ut quisque ille fuerit ordinatus, post ordinationis suæ tempus infra trium mensium spatium proprii metropolitani præsentiam visurus accedat, qualiter ejus auctoritate, vel disciplina instructus condigne susceptæ sedis gubernacula teneat.* Hactenus concilium. Sed certe, si diligenter verba perpenduntur, illa electio potius erat nominatio quædam; eodem enim modo, cum olim plebs postulabat aliquem sibi Episcopum præfici, illa postulario, sive nominatio populi in multis conciliis, & Pontificum Epistolis dicitur electio, ut in epistola 1. Syrici c. 10. & in concil. Aurelian. III. c. 3. & in Toletano IV. cap. 18. cum tamen plebs tantum postularet, & innueret, quem vellet esse Episcopum, & nequaquam eligeret. Itaque quemadmodum nunc etiam Hispaniarum reges solent Episcopos ex privilegio nominare, ita etiam apparet ex eo concilio eandem consuetudinem olim ibidem viguisse. Extitit item hæc consuetudo in Gallia, nam ut colligitur ex concilio Valentino Galliarum sub Lothario cap. 7. solebant ipsi reges plerumque Episcopos nominare. Hæc enim sunt ipsius concilii verba: *Si quando alicujus civitatis Episcopus vocacione domini discesserit a gloriosissimo Principe supplicando postulatur, ut canonicam electionem clero, & populo ipsius civitatis permittere dignetur; & paulo post: Sed etsi a servitio pii Principis nostri aliquis clericorum venerit, ut alicui civitati præponatur Episcopus, timore casto sollicitè examinatur.* Hactenus concilium. Ex cujus verbis constat aliquando solitos fuisse reges ipsos Episcoporum electionem iis, ad quos jure spectabat, liberum permittere, aliquando vero solitos fuisse nominare sive commendare eos, quos consilii Episcopos desiderabant. Licet autem nonnulli reges, & Principes ex privilegio hac nostra ætate Episcopos nominare soleant, sed

fed nequaquam ipsi Episcopatus conferunt, immo liberum est Pontifici Maximo eos, quos ipsi nominarunt, omnino refutare. Itaque non est laicorum, quam tumvis Principes sint, Episcopatus, aut alia beneficia tribuere, aut ipsos Episcopos de sua sede dimovere. Quamvis enim Imperatores olim hoc jus sibi injuste vindicaverint, sæpeque soliti fuerint Episcopos deicere, & alios in eorumdem locum substituere, ut patet ex Constantio, & ex Justiniano Imperatoribus, & ex aliis multis, quos brevitatis causa prætermitto, tamen abutebantur ipsi sine dubio sua potestate, & quæ jure non poterant, vi, & armis persæpe efficere solebant.

In Partis II. Lib. III. Titulum XVI.

Decimæ ad Clericorum sustentationem fuerunt præcipue constitutæ. Hæc olim in lege veteri erant jure divino præscriptæ, ut patet Levit. c. 27. *Omnes decimæ Terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt; & infra, Omnium Decimarum ovium, & bovis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino, & Malachiæ c. 3. Inferte omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea.* At vero, cum lex vetus, quoad præcepta caeremonialia, & etiam judicialia cessaverit, sine dubio non habet modo apud nos vim hoc præceptum solvendi decimas, quatenus in lege veteri continetur, cum hoc præceptum tunc proprie ad judicialia pertineret. Itaque in decimis hæc duo considerari possumus. Alterum est, id quod spectat ad victum, & vestitum eorum, qui sunt destinati ad cultum divinum, & hoc modo præceptum hoc est juris naturalis: & quemadmodum in lege veteri debebatur victus ministris, ita etiam, immo majori ratione in lege nova, cum certum sit ministros legis novæ in rebus gravioribus versari. Alterum vero est, pars illa certa, quæ, ut dictum est, ex lege divina olim debebatur Ministris; etsi ad hanc respicimus non est modo divina lege hæc decima pars, sed tantum lege ecclesiastica constituta. Itaque ut omnia paucis complectamur, victus ministrorum lege naturæ debetur, fuitque hoc jus naturæ in Evangelio confirmatum, cum Christus ait, *Dignus est operarius mercede sua;* & D. Paulus I. ad Corinth. c. 9. *Quis, inquit, militat sine stipendiis unquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus ejus non edit?* At vero pars, non lege divina, sed ecclesiastica tantum est præscripta. Hinc est, ut de solvendis decimis variæ sint, & discrepantes consuetudines. Primum enim in multis provinciis non datur decima pars ministris, sed designatur illis victus alio modo: in aliis autem provinciis, non datur tota decima pars, sed multo minor. Præterea, cum decimæ sint duplices, aliæ, quæ vocantur prædiales, & aliæ personales, sane hæc nostra ætate personales vix in ulla regione saltem more antiquo dantur, cum tamen olim magnus fuerit illarum usus, ut patet ex Concil. Troslejan. c. 6. & ex c. *Ad Apostolicæ*, de decim. & ex c. *Pastoralis*, eod. tit. Immo prædiales etiam in illis regionibus, quæ legem ecclesiasticam servant,

Tom. V.

raro ex omnibus fructibus præbentur, vix enim ex pomis, aut ex oleribus, aut ex aliis rebus ejus generis dari solent. Cum enim lex de solvenda parte decima sit tantum, ut dictum est, ab Ecclesia lata, non eodem modo fuit ab omnibus recepta, neque eadem est omnium in ea servanda consuetudo. Ecclesia enim, ut pia mater, non solet hanc partem acerbe exigere, sed aliquando, præsertim cum infideles ad religionem Christianam se transferunt, dat operam ne illis molestiam exhibeat, eamque partem plerumque accipit, quam ipsi dare volunt, ut patet ex Epistola 4. Zachariæ Pont. Max. ad Bonifacium; cum enim Franci parce admodum ea, quæ necessaria erant, Ecclesiis, & ministris suppeditarent, jubet ipse Zacharias ab illis accipi id, quod tribuebant, & nihil amplius peti: *De censu, inquit, expetendo, eo quod impetrare a Francis ad reddendum Ecclesiis, vel Monasteriis non potuistis aliud, quam ut vertente anno ab unoquoque conjugio Servorum XII. denarii reddantur, & hoc gratias Deo, quia potuistis impetrare.* Item idem Zacharias in epist. 5. ad eundem Bonifacium loquens de Germanis, qui nuper religionem christianam susceperant, jubet item id accipere Bonifacium, quod ipsi Germani largiebantur, nulla facta decimarum mentione: *De censu, inquit, Ecclesiarum, id est solidum de casata suscipe, & nullam habeas habitationem, dum ex eo poteris elemosynam tribuere, ac in Christi pauperes parvum, & opus perficere sacrarum Ecclesiarum juxta canonum instituta.* Hæc Zacharias. Ratio autem, cur Ecclesia tam benigne se gerere soleat, ea est, quam D. Thom. in 2. 2. q. 87. art. 5. in sol. 5. arg. *Attingit*, nimirum quia ipsa Ecclesia potius prospicit bonis spiritualibus, quam temporalibus, & ideo ne afferatur fortasse aliqua offensio Neophitis, qui ad religionem christianam se transferunt, & ob hanc causam illorum conversio aliqua ex parte impediatur, maluit ipsa Ecclesia ministros penuriam pati, quam occasionem ullam, etiam minimam recedendi ab ipsa religione, aut de ministris detrahendi Neophitis dare. Id autem probatur exemplo D. Pauli, quod item affertur a D. Thoma eodem loco, cujus verba hæc sunt: *Ideo Apostolus noluit uti potestate sibi a Domino tradita, ut scilicet acciperet stipendia victibus ab eis, quibus Evangelium prædicabat, ne daretur aliquod impedimentum Evangelio Christi. Nec tamen peccabant illi, qui ei non subveniebant, alioquin Apostolus eos corrigere non omisisset. Et similiter laudabiliter ministri Ecclesiæ decimas Ecclesiæ non requirunt, ubi sine scandalo requiri non possent propter desuetudinem, vel propter aliquam aliam causam.* Hæc D. Thomas. Itaque ex ejus sententia cum onus solvendi decimas videtur impedire propagationem religionis christianæ, posset Ecclesia Neophitis remittere hanc obligationem: immo Cajetanus ibidem censet, debere Neophitos ipsos hoc onere liberari, quia ministri Ecclesiæ, ut dictum est, majorem debent rationem habere ipsius religionis augendæ, & amplificandæ, quam sui victus, & suæ utilitatis temporalis.

A a a a

Ex

Vid. D. Th.
2. 2. q. 87. art.
1. in corp.

Ex his igitur omnibus aperte constat hanc decimarum legem ad ministrorum vitum, & ad Ecclesiarum ornatum, & cultum optime constitutam, non eadem modo ab omnibus Christianis, & in omnibus provinciis servari solitam, hactenus fuisse, sed propter varias causas, ipsa Ecclesia permittente, omnia decima parte, alios modos, aliasque consuetudines alendi ministros fuisse paulatim introductas.

Quamvis hic titulus longus sit, tamen præter Canones, qui in eo, & in titulis proximis continentur, adhuc extant multa alia in jure novo, tum a Conciliis recentioribus, tum a Pontificibus Maximis constituta, in quibus varia decernuntur de decimis, & de oblatione, qua tenentur Christiani illas largiri, & de privilegiis, quæ aliquibus sunt concessa, & de modo solvendi decimas, & de variis consuetudinibus, quæ in aliarum solutione servari solent, & de aliis rebus ejus generis, de quibus & de tota hac disputatione de decimis extant tituli in Decretalibus, & in Sexto, & in Clementinis, ubi Doctores juris Pontificii copiose de decimis agunt. Sunt item multa in Concilio Tridentino, & in aliis conciliis, quæ omnia de industria præmittimus, quia non est hujus loci in tam longis disputationibus versari.

In Partis II. Lib. III. Titulum XXVI.

Postquam actum est de beneficiis, & de bonis Ecclesiarum propriis, ut de Decimis, de primitiis, de oblationibus, & de aliis hujusmodi, congruenter sequuntur tituli de iis, qui hujusmodi res custodire debent, & de earundem rerum distributione, & conservatione, & etiam administratione, quæ omnia continentur in hoc titulo, & in aliis, qui proxime sequuntur.

In Partis II. Lib. III. Titulum XXX.

Hic titulus, & tres alii, qui postea sequuntur, vetant res ecclesiasticas, præterquam in casibus a jure permissis, alienari, aut injuste per vim, aut alio modo ab ullo homine occupari. Merito autem hoc loco collocantur, quia cum in superioribus titulis agatur de rebus Ecclesiæ custodiendis, & conservandis, apte hi tituli de eisdem non alienandis non surripiendis cum illis conjunguntur.

In Partis II. Lib. III. Titulum XXXV.

Hæc est ultima pars hujus libri, in qua extant tituli de contractibus. Jam autem in ipsius libri initio rationem reddimus, cur hoc loco agatur de contractibus. Quamvis autem alii contractus sint in jure præter eos, qui in hoc libro continentur, tamen de his præcipue est mentio in jure veteri, & ideo præcipue in hac collectione collocantur. Sumitur autem initium a titulo de pactis, quia hic latissime patet.

In Partis II. Lib. III. Titulum XXXVIII.

Collocatur hoc loco hic titulus de præscriptionibus, quia licet contractus non sit, tamen per legitimam præscriptionem, quemadmodum per contractus dominia rerum acquiruntur, præsertim cum methodus hujus collectionis ejusmodi sit, ut nullus locus aptior huic titulo reperiri possit.

In Partis II. Librum IV.

CUM hactenus in hac secunda parte actum sit de Ecclesiis, & Xenodochiis, aliisque

locis piis, & non solum de ædificiis, verum etiam de bonis, & redditibus ipsorum, reliquum est nunc, ut de aliis rebus, quæ in Ecclesiis sunt, & ad Ecclesias pertinent, suscipiatur disputatio; & quoniam Ecclesiæ olim, ut constat ex hoc eodem libro tit. 3. non poterant sine reliquiis sanctorum consecrari, item quia eadem imaginibus etiam sanctorum plerumque decorari solebant, merito nunc sequitur hic liber de reliquiis, & imaginibus. Cum enim hæc secunda pars sit de rebus Ecclesiæ, & initium illius sit sumptum ab ipsismet Ecclesiis, & earum ædificiis, consentaneum modo est ea, quæ spectant in primis ad earundem Ecclesiarum dignitatem, & ornatum, in medium proponere. Hanc igitur ob causam collocatur hoc loco hic liber XVI. de reliquiis, & imaginibus, & postea liber XVII. de vestibus, & vasis sacris, quæ olim & modo tum ad missæ sacrificium, tum etiam ad decus, & ornatum ipsarum Ecclesiarum, & ministrorum fuerunt ab ipsis jam præcis temporibus magna ex parte constituta. Sed postea de vestibus, & vasis sacris nunc agendum est de reliquiis, & imaginibus. Hæc autem disputatio latissime patet, multique viri pietate, & eruditione præstantes olim contra Iconomachos antiquos, & multi etiam contra hos recentiores doctissime scripserunt, quos longum esset modo perferere. Quamvis autem multa occurrant de ipsius hæresis origine, & de illius auctoribus, de argumentisque, & rationibus, quibus olim hæc hæresis fuit oppugnata, & modo oppugnatur, sed cum de his rebus multa apud viros doctissimos extant, satis erit ea tantum, quæ in singulis titulis videbuntur explicatione indigere, more solito breviter attingere.

Constat autem hic liber velut duabus partibus, prior est de reliquiis sanctorum, altera vero de cruce, & imaginibus. In prioribus apparet, quantum semper Ecclesia a præcis illis temporibus venerationem sanctis, ipsorumque reliquiis adhibuerit ex variis titulis, qui in hoc libro continentur, qui tituli sane sunt velut argumenta quædam firmissima, quibus hæc hæresis labefactatur. Non solum enim generatim agitur de reliquiarum veneratione, verum etiam adduntur alii tituli de variis modis, quibus Ecclesia olim sanctos solita fuit honorare. Primum enim templa non poterant ædificari, neque altaria erigi sine reliquiis sanctorum, de qua Ecclesiæ consuetudo agitur in tit. III. Habebatur præterea maximus honor sepulchris, & cæmeteriis sanctorum, ut patet ex tit. IV.

Item celebrabantur illorum dies festi magna Christianorum lætitia, ut apparet ex tit. V. Accendebantur etiam lampades, & alia lumina in sepulchris ipsorum, ut constat ex tit. VI. Solebant quoque Christiani non solum ex vicinis, verum etiam ex longe remotis regionibus ad eorum reliquias venerandas se conferre, & de hac consuetudine extat titulus VII. His præterea, quæ in ejusmodi titulis continentur, possumus adjungere varia ornamentorum genera, quæ Christiani omni tempore, & omni ætate soliti sunt sanctis offerre. Item templa magnificentissima, quæ eisdem

eisdem

eisdem fuerunt ædificata, multaque cœnobia, & Xenodochia, quæ ab eisdem nomen habent. Omitto modo hymnos, & psalmos, & alia ejus generis, quibus illorum natales celebrabantur, quæ omnia cum antiquissima sint, & perpetua Ecclesia consuetudine confirmata, nescio quid hæreticis nostræ ætatis in mentem venerit, ut non solum ab illa discedant, verum etiam, quod horribile est, comburant, & proiciant sanctorum reliquias, & tamquam res aliquas viles contemnant, & gravissimis ignominii impudenter afficiant.

Alterâ pars hujus libri est de cruce, & de imaginibus, quæ in quattuor titulos distributa est. Primus est de cruce, alii vero de usu, & veneratione imaginum, & de modo qui in illis venerandis servandus est.

In Partis II. Lib. IV. Titulum I.

Quoniam hæretici, qui negant cultum esse adhibendum reliquiis sanctorum, iidem etiam existimant sanctos non tangi cura rerum nostrarum, neque orare pro nobis, atque ita irident illos, qui preces sanctis adhibent, rogantque eos, ut peccatorum veniam, aut corporis sanitatem, aut quid simile a Deo impetrent, idcirco primo loco hic titulus collocatur, in quo multorum sanctorum Patrum, & synodorum auctoritate constat, quantum olim Ecclesia, & Patres omnes tribuerint intercessioni sanctissimæ Virginis, & aliorum sanctorum. Extant alia propemodum infinita, sed quia ea brevitatis causa afferre non licet, addemus id tantum, quod in Concil. Trident. sess. 25. cautum est contra hæreticos nostræ ætatis de hac intercessione, & invocatione sanctorum: *Mandat, inquit, sancta synodus omnibus Episcopis, & cæteris docendum, curamque sustinentibus, ut juxta catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ usum a primævis Christianæ religionis temporibus receptum, sanctorumque Patrum consensionem, & sacrorum conciliorum decreta, in primis de sanctorum intercessione, invocatione, reliquiarum honore, & legitimo imaginum usu fideles diligenter instruant, docentes eos, sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre: bonum, atque utile esse suppliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda a Deo per filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster redemptor, & Salvator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere. Illos vero, qui negant sanctos æterna felicitate in celo fruente, invocandos esse, aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idolatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius mediatoris Dei, & hominum Jesu Christi, vel stultum esse in celo regnantibus voce, vel mente supplicare, impie sentire.* Hactenus concilium de intercessione sanctorum. Sequuntur postea alia de veneratione reliquiarum, & imaginum sanctorum, sed ea non sunt hujus tituli.

In Partis II. Lib. IV. Titulum II.

Longum esset ea omnia, quæ de reliquia-

rum veneratione occurrunt, in medium proferre. Extant enim permulta tam apud Concilia, & Patres antiquos, tum etiam apud historicos veteres, & fide dignos, constatque Imperatores, & Reges potentissimos summam persæpe curam, & diligentiam adhibuisse in illis exornandis, dedisseque operam, ut reliquiæ sanctorum, quæ in aliis regionibus erant, ad Urbes, in quibus ipsi commorabantur, magno apparatu, & celebritate transferrentur. Fitque magna mentio de hujusmodi sanctorum translationibus a plerisque antiquissimis auctoribus. Poterant multa exempla, & decreta, præter ea quæ sunt in hoc titulo, commemorari, sed satis erit id, quod Concilium Trident. sess. 25. statuit, in medium proferre: *Sanctorum, ait synodus, quoque Martyrum, & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus Sancti ab ipso ad æternam vitam suscitanda, & glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur, ita ut affirmantes sanctorum reliquiis venerationem, atque honorem non debere, vel eas, aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias frustra frequentari, omnino damnandos esse, prout jam eos damnavit, & nunc etiam damnat Ecclesia.* Hactenus Concilium.

Illud autem observandum est, neminem tamquam sanctum, licet miraculis illustretur, posse certe omnino hac nostræ ætate coli, nisi auctoritas Romanæ Ecclesiæ accedat, ut patet ex decreto Alexandri III. in c. 1. de reliq. & vener. sanct. qui loquens de quodam homine jam mortuo, qui indigne tamquam sanctus colebatur, hæc verba profert: *Illum ergo non presumatis de cetero colere, cum etiam, si per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro sancto absque auctoritate Romanæ Ecclesiæ venerari.*

Post hunc titulum sequebatur hoc loco alius de miraculis sanctorum, qui licet ad hunc titulum maxime pertinere videretur, tamen quia illorum numerus tantus est, ut nullo modo possit paucis comprehendi, ideo omissus est. Sunt autem permulta, ut de aliis libris taceam, in actis Concilii Nicæni II. in quo accurate de reliquiarum, & imaginum veneratione agitur, multaque miracula, præsertim in quarta, & in quinta actione in medium proferuntur.

In Partis II. Lib. IV. Titulum XVII.

In hac re certa, & usu Ecclesiæ perpetuo comprobata, nihil occurrit, quod obici possit, quantumvis hæretici imagines detestentur, abillarumque veneratione abhorreant, præsertim cū de imaginum cultu habita fuerit Synodus Nicæna II. generalis, cujus multa fragmenta extant in hoc titulo, & in aliis, qui in hoc libro continentur, communique omnium Patrum consensu fuerit statutum, venerationem esse sanctorum imaginibus adhibendam. Cujus Concilii decreto accessit etiam Hadriani I. Pontificis Maximi confirmatio. Ipsi enim non solum in Epistola, quæ in dicta actione ejusdem synodi circumfer-

tur, censet imagines esse venerandas, verum etiam postea in Epistola ad Carolum Magnum Synodum ipsam, quæ a nonnullis oppugnabatur, defendit, & eandem sua auctoritate confirmat. Præter Synodum autem hanc Nicænam II. fuerunt jam antea aliæ antiquiores a Pontificibus illius ætatis collectæ, ut a Gregorio II. & a Stephano III. in quibus ipsi Pontifices venerationem sanctorum imaginibus tribuendam esse decreverunt. Extat denique decretum Concilii Trident. sess. 25. quo perpetua hæc Ecclesiæ consuetudo, communi tot synodorum, & Patrum consensu olim comprobata, ibidem etiam aperte confirmatur, & utilitas, quæ ex imaginum usu percipitur, dilucide, & aperte explicatur, cujus hæc sunt verba: *Imagines porro, inquit synodus, Christi deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in eis divinitas, vel virtus, propter quam sint colende, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentilibus, quæ in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illam repræsentant, ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus Christum adoremus, & sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur.* Id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum: *Illud vero diligentur doceant Episcopi per historias mysteriorum nostræ redemptionis picturis, vel aliis similitudinibus expressas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assidue recolendis. Tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum quia admonetur populus beneficiorum, & munerum, quæ a Christo sibi collata sunt, sed etiam quia Dei per sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subiiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad sanctorumque imitationem vitam, moresque suos componant, excitenturque ad adorandum, ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut senserit, anathema sit.* Hactenus Concilium.

Sed dicit fortasse quispiam D. Gregorium variis in locis adorationi imaginum repugnare, nam lib. VII. Reg. ep. 107. ad Serenū Episc. Massiliensem, qui imagines quasdam fugerat, hæc scribit de imaginibus: *Tua fraternitas, & illas servare, & ab illarum adoratione populum prohibere debuit, quatenus & literarum nescii haberent, unde scientiam historiæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minime peccaret.* Hæc ibi Gregorius. Idem item lib. 9. epist. 9. ad eundem Serenum de eadem re loquens hæc profert: *Perlatum ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent confregeris, & quidem quia eas adorari vetuisses omnino*

laudamus, fregisse vero reprehendimus &c. Et paulo post: *Frangi vero non debuit, quod non ad adorandum in Ecclesiis, sed ad instruendas solummodo mentes fuit nescientium collocatum &c.* Item deinceps: *Si quis imagines facere voluerit, minime prohibet adorare vero imagines omnibus modis devota: sed hac sollicitè fraternitas tua admoneat, ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur.* Hæc S. Gregorius. Sed certe, si illius mens diligenter perpenditur, nequaquam adversatur his, quæ de imaginum veneratione dicta sunt, ut patet ex Hadriano in epist. ad Carolum Magnum c. ult. de qua supra mentionem fecimus, in qua hæc D. Gregorii verba optime sine dubio explicantur. Imago enim, ut constat inter omnes, bifariam potest considerari, uno modo, ut proponit nobis prototypum, & refertur ad ipsum, & gerit revera similitudinem ipsius; & hoc modo non negat D. Gregorius habendam esse imagini venerationem, cum in ipso actu prototypum sine dubio colatur, & honoretur. Quod ipsemet D. Gregorius aperte in eodem loco inquit, si diligenter perpendantur verba illa, quæ supra proposita sunt. Ut ex visione rei gestæ ardorem compunctionis percipiant, & in adoratione solius omnipotentis sanctæ Trinitatis humiliter prosternantur. Et apertius idem Gregorius lib. 7. Regist. epist. 53. ad Secundinum loquens de imagine Christi: *Mos quidem, ait, non quasi ante divinitatem, ante illam prosternimus, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur.* Hæc D. Gregorius, qui ut constat, manifeste ait prototypum in ipsa imagine honorari. Alio autem modo possumus considerare imaginem non habita ratione prototypi, sed ut constat ex tali materia, & est prædita his, aut illis coloribus, & lineamentis, denique ut est quædam pictura pulchra, aut deformis, nulla habita ratione ipsius rei, cujus similitudinem refert, & hoc modo videntur intelligenda verba D. Gregorii, quæ supra posita sunt. Neque enim ipse negat imagini, quatenus imago est, venerationem esse tribuendam, imo lib. 7. Regist. ep. 5. ad Januarium Episc. Calaritanum loquens de quodam Petro, qui a Judæorum secta ad Christianam Religionem se transtulerat, & in synagoga Judæorum in vitis Judæis crucem, & imaginem sanctissimæ Virginis reposuerat, jubet tam crucem, quam imaginem inde honorifice auferri, utiturque his verbis: *His hortamur affatibus, ut sublata exinde cum ea, qua dignum est, veneratione imagine, atque cruce, debeatis, quod violenter ablatum est, reformare.* Hæc D. Gregorius, ex quibus aperte apparet ipsum non negare venerationem Sanctorum imaginibus esse adhibendam. Itaque ut omnia in pauca conferamus, si consideramus imaginem alicujus Sancti, ut imago est, certe cum hoc modo sua natura referatur ad id, cujus est imago, etiam ex sententia D. Gregorii debetur eidem veneratio prototypi causa. Possumus autem hæc omnia, quæ dicta

Haec sunt exemplis illustrare. Fingamus etiam cogitatione in tabula depictam esse imaginem alicujus Sancti, ponamus etiam eum, qui picturam videt, non existimare imaginem illam esse hominis Sancti, sed alicujus philosophi antiqui, aut alterius hominis profani, sane is, qui picturam intuetur, licet eam perspiciat, & illius pulchritudine fortasse delectetur, non tamen habebit ipsi honorem, usque dum intelligat esse imaginem Sancti. Itaque pictura illa si respicimus ad colores, & lineamenta eadem est, at vero si consideramus eam, ut imaginem Sancti, illam tunc eam ob causam honoramus, quia est imago Sancti, atque ita ratione prototypi: si autem eandem consideramus, ut imaginem Pythagoris, aut Aristotelis, tunc quia prototypo, quod mente comprehendimus, non debetur honos, neque ipsi imagini venerationem adhibemus. Sumamus itaque aliquam tabulam, in qua depictum sit sacrificium Iphygeniae, fingamus autem eum, qui tabulam contemplatur, putare in ea exprimi alicujus Virginis Sanctae martyrium, certe quamdiu credit imaginem illam esse Virginis, quae pro Christo sanguinem, & vitam profudit, veneratur eam, quia concipit animo sanctam esse, & martyrium pati, atque ita ratione prototypi. At vero simul atque percipit illam esse Iphygeniam Agamemnonis filiam, licet in tabula iidem sint colores, eademque lineamenta, tamen quia prototypum quod mente comprehendit jam est aliud, cui non debetur honos, abstinet tunc necessario a veneratione illius. Patet igitur jam, totam imaginis venerationem pendere ex prototypo, & referri ad prototypum, ut est communis omnium sententia, a qua D. Gregorius, ut dictum est, nequaquam discedit.

Præterea dicit aliquis abitare huic imaginum venerationi Concilium Eliber. c. 36. cujus hæc sunt verba: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur.* Hactenus Synodus. Sed certe jam variis modis viri eruditissimi hac nostra ætate hunc canonem ita explicarunt, ut nullo modo repugnare videatur.

Primum autem illud observandum est, hoc Concilium esse antiquissimum; fuit enim habitum ante Nicænum, quo tempore Idolatræ totis viribus religionem christianam oppugnabant, ipsosque Christianos ad suum cultum attrahere conabantur. Cum igitur gentiles statuas adorarent, & Christiani hunc cultum illis obiicerent, & hanc ob causam in illos inveherentur, ideo hoc Concilium, non quod imaginum usum damnaret, sed ne gentiles, si imagines apud Christianos viderent, fortasse crederent, eas a Christianis ita coli, ut ipsi colebant deorum statuas, prohibuit tunc fideles usu imaginum. Quare decretum illud non fuit perpetuum, sed brevi temporis spatio, ut credibile est, in illa tantum provincia servatum.

Deinde illis temporibus tanto odio Imperatores religionem nostram prosequerentur, ut non solum Christianos acerrimis tormentis excruciatos necarent, verum etiam libros sacros comburi, ipsaque templa funditus everti juberent. Ne igitur

si imagines extarent in templis, ludibrio essent, & irrisioni ipsis gentilibus, jubet ipsa Synodus illas non depingi, immo ob hanc causam non damnat omnino illarum usum, sed prohibet tantum eas in Ecclesiis collocari, nimirum propter periculum quod immineret: & quia hoc periculum ejus erat, si pingebantur in parietibus, neque enim facile poterant inde avelli; idcirco in primis prohibet imagines in parietibus depingi. Omitto multa alia de hoc canone, quæ a viris eruditissimis afferuntur.

Sunt item aliqui, qui opponunt huic imaginum usui, & venerationi epistolam quamdam D. Epiphani, sed solvit aperte hunc nodum amplissimus Cardinalis Baronius Tomo tertio Annalium, quare consulto, quæ occurrebant, silentio prætermitto.

In Partis II. Lib. V. Titulum XVIII.

IN hoc titulo sunt multa decreta de prompta ex Concilio Nicæno II. in quibus Synodus aperte sentit venerationem esse adhibendam imaginibus. Sed illud negotium facit: negat enim ipsum Concilium, tribuendam esse illis quatenus sint imagines Christi summam illam adorationem, quam latriam appellamus. Idem essent de cruce, item de lancea, de clavis, & de aliis rebus, quas, quia Christi corpus attigerunt, venerari solemus. Hæc enim a Patribus in definitione profertur: *Definimus cum omni diligentia, & cura venerandas esse sanctas imagines &c. dedicandas, & in templis Sancti Dei collocandas, habendasque tum in parietibus, & tabulis, in aedibus privatis, in viis publicis, maxime autem imaginem Domini, & Dei Servatoris nostri Jesu Christi, deinde intemeratæ Domine nostræ Deiparæ, venerandorum Angelorum, & omnium deinde Sanctorum virorum, quo scilicet per hanc imaginum picturam in pectorem omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam, & recordationem, & desiderium veniant, illisque salutationem, & honorariam adorationem exhibeant, non secundum fidem nostram veram latriam, quæ solum divinæ naturæ competit, sed quemadmodum typo veneranda, & vivificantis crucis, & Sanctis Evangelii, & reliquis sacris oblationibus suffitorum, & luminarium reverenter accedimus.* Hæc Synodus, ex cujus verbis apparet de ipsius Concilii sententia, latriam veram soli naturæ divinæ convenire, aperteque in ultimis verbis, quæ proposita sunt, separant Patres latriam a crucis figura. Præterea sunt, alia multa in eadem Synodo, præcipue in Epistola quadam ad Imperatores, & in Epistola Hadriani ad Carolum Magnum, ex quibus idem colligitur, quæ quia extant in hoc titulo, & in eo legi possunt, fastidii vitandi causa modo prætermitto. Itaque apparet ex hac Synodo generali, Hadriani Pontificis Maximi auctoritate confirmata, non esse ulli imagini, aut signo Crucis adorationem latriæ tribuendam.

Sed obstat ex altera parte ratio firmissima, qua probant Theologi, cruci, & imagini Christi latriæ adorationem convenire. Imago enim, ut imago est, tota refertur ad prototypum: quare si res diligenter perpenditur, sine dubio ille honor est præ-

pre-

prototypi, & adoratio illa suo pondere fertur in prototypum. Si igitur loquimur de imagine Christi, certe cum ipso Christo debetur adoratio patriæ, item ejusdem imagini, quia ipsius imaginis adoratio, est item Christi adoratio, tribuenda erit adoratio patriæ. Præterea adoratio triplex est, nempe patriæ, dulciæ, & hyperdulciæ, sed hæc adoratio imaginis Christi non est secundi, neque tertii modi, quod perspicuum est, erit igitur imagini Christi adhibenda adoratio patriæ. Hæc sunt, quæ occurrunt præcipue pro hac parte.

Est itaque hæc controversia difficilis. Si tamen de re tanta sententiam meam proferre licet, fortasse posset hæc controversia constitui, si ipsam patriæ adorationem attente consideramus. Nam in hujusmodi adoratione, quemadmodum & in aliis, videntur esse quidam gradus, & quædam latitudo. Si enim loquimur de adoratione dulciæ, certum est, licet omnes sanctorum imagines ad hoc genus pertineant, tamen majorem nos honorem habere imagini Sancti Joannis Baptistæ, aut Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, quam alicui Sancto, cujus nomen vix nobis notum est, immo ipsa Ecclesia non parem honorem omnibus tribuit, sed alios alis anteponit: constatque Christianos ipsos, cum venerantur Sanctorum reliquias, licet ipsæ reliquie unius, & ejusdem Sancti sint, plus tamen tribuere membris, quam vestibus, & plus capiti, quam digito, vel denti. Itaque sine dubio, ut ex his patet, in adoratione dulciæ videtur esse illa latitudo, & illi gradus, quos supra attigimus. Eodem item modo poterimus fortasse, ut hunc nodum dissolvamus, hujusmodi latitudinem, & hujusmodi gradus in adoratione patriæ collocare. Statuamus enim illud tamquam certum, Christi imaginem esse adorandam adoratione patriæ, nonne licet demus hoc esse certum, si ipse Christus adesset, major illi honos haberetur quam ipsius imagini? Deinde nonne Christiani majorem honorem habent Eucharistiæ, quam cruci alicui depictæ? & quia de cruce loquimur, nonne Christiani magis venerari solent crucem, cui ipse Christus fuit suffixus, quam eam, quæ expressa est in papiro, aut in membrana? Itaque quamvis tribuatur patriæ imagini Christi, non videtur tamen hæc adoratio hujusmodi esse, ut nullam habeat varietatem, continetur enim certis quibusdam finibus, intra quos sunt dispares gradus. His positis videntur hæc contrariæ sententiæ ita conciliari posse, ut Patres Concilii Nicæni, qui asserunt veram patriam tantum tribuendam esse Deo, loquantur de summo, & supremo gradu patriæ, hancque tantum appellent veram patriam, ideoque negent illam adhibendam esse cruci, aut imagini Christi: contra autem eorum sententia, qui dicunt adorationem patriæ etiam Crucis, & imagini Christi convenire, intelligatur de tota latitudine, & de omnibus gradibus patriæ. Hoc autem modo hæc omnia, quæ alias habent sane difficultatem, poterunt optime inter se congruere, & conciliari. Certa enim erit Concilii sententia, quæ tribuit tantum Deo veram patriam, hoc est supremum gradum patriæ: certa item erit aliorum sententia, qui affirmant patriæ adorationem Crucis, & imagini Christi tri-

buendam esse; nam Synodus loquitur de cultu illo summo quo major esse non potest. Alii autem loquuntur fortasse de alio gradu inferiore, sed intra idem adorationis genus constituto. Et certi, cum constat crucem & Christi imaginem adorandam esse, non potest alia adoratio ipsi congruere, præterquam patriæ. Hæc de hujusmodi disputatione, quæ ita a me proferuntur, ut nihil temere affirmare velim, sed omnia Ecclesiæ, & Pontificis Maximi judicio submittam.

In Partis II. Librum V.

JAM initio superioris libri reddita est ratio, cur hic liber hoc loco collocetur, & post librum de imaginibus, statim liber de vestibus, & vasis sacris sequatur. Illud autem observandum est sacrum vestium, & vasorum usum antiquissimum esse, nam in actis veterum Pontificum Maximorum magna de illis est mentio, ut patet ex Damaso in Stephano, cujus hæc sunt verba: *Stephanus constituit sacerdotes, & Levitas vestibus sacris in usu quotidiano non uti, & nisi in Ecclesia tantum.* Idem apparet ex eodem Damaso in Eutychiano, apud quem est mentio de Dalmatica & de Collobio. Item de eisdem Dalmaticis est mentio in actis Silvestri, & in Synodo Romana sub eodem Silvestro 284. Episcopos. c. 6. & apud D. Gregorium lib. VII. reg. epist. 109. al. 111. Præterea de Orario, quæ vulgo dicitur stola, meminit Concilium Laodicenum c. 22. & 23. & Conc. Toletanum IV. c. 27. & 39. Item de Alba Concil. Carthag. IV. c. 1. & Tolet. IV. c. 27. & de Planeta, sive Calula Conc. Tolet. IV. c. 2. De corporali, loquitur Synodus Romana sub Silvestro, ubi illud cavetur, ut ex lino tantum fiat: de pallis extat mentio in multis decretis, quale illud est S. Gregorii in Syn. Rom. c. 4. & Concil. Arvern. c. 3. & 5. meminit idem de illis Damasus in Sotere, & Anastasius in Bonifacio. Omitto modo multa, quæ sunt apud Clementem in epist. 2. quæ longum esset percerere. Omitto etiam Concilia recentiora, neque enim nostri muneris est omnia afferre, sed tantum antiquiora, ut apparet quam vetus sit harum vestium usus, & item vasorum, quorum sine dubio par est antiquitas. Sed omissis jam vestibus, certe de calicibus, & patenis, & de aliis vasis sæpe est mentio in actis Pontificum antiquorum, ut in vita Urbani, & Zephyrini, & Xysti, & in Epist. 2. Clementis, & præcipue in actis S. Silvestri, in quibus permulta sunt de Calicibus, & patenis, quibus Constantinus Magnus ornavit Ecclesias, quas construxit. Extant præterea multa de eisdem vasis in actis Pontificum, qui post Silvestrum secuti sunt. Extant etiam frequentissima Conciliorum decreta, ut patet ex Carthaginen. IV. c. 5. Ilerden. c. 1. Tolet. IV. c. 27.

Præter calices autem, & patenas, erant alia permulta vasorum genera in templis, quæ variis usibus erant destinata, ut Phara, Delphini, Lychni, quæ erant varia Lampadum, & lucernarum genera, item Sciphi, Hydriæ & alia id generis, de quibus sæpius me meminerunt historici, qui res gestas Pontificum Romanorum scribunt.

In hoc libro perpauca sunt, quæ negotium facessere videantur, tantum extant vocabula quædam

dam

dam obscura, quæ indigent explicatione; sed de his in ipsismet decretis, in quibus extant, commodius agetur.

In Partis II. Libri V. Titulos IV. & V.

INter hos duos titulos non multum videtur interesse, possent ambo conjungi. Utrique autem hæc inscriptio videtur convenire: „Nemo „vasa, aut vestes ad suum usum domesticum „transferat, aut vendat, aut alio quocumque „modo alienare audeat“. Sunt in his titulis aliqua decreta, quæ repetuntur in libro de rebus Ecclesiæ. Tit. *de alienatione rerum Ecclesiasticarum*, sed ille titulus est generalis, hic autem est peculiaris, & proprius hujus libri, in quo agitur de vestibus, & vasis sacris. Et ut jam alias dictum est, in hac collectione sæpe repetuntur iidem canones, neque hoc existimatur absurdum.

In Partis II. Lib. V. Titulum VIII.

PRæter decreta, quæ sunt in hoc libro, extat item titulus in Decretalibus de auctorit. & usu pall. in quo illud cavetur, ut Archiepiscopus in qualibet Ecclesia suæ Provinciæ uti possit pallio, & extra suam Provinciam in nulla, ut patet ex c. 1. & ex c. *Ex tuarum*, & ex c. *Cum sit*. eod. tit. Item nec Archiepiscopus suum pallium commodare valeat, sed illud semper penes se retineat, & cum illo sepeliatur, c. 2. eod. tit. Illud præterea additur Archiepiscopum non debere semper cum pallio missam celebrare, sed certis tantum diebus c. *Ad honorem*, & c. ult. eod. tit. & denique, quod pervulgatum est, illud etiam decernitur ipso pallio conferri nomen Archiepiscopi, & plenitudinem officii Pontificalis c. *Nisi specialis*, eod. tit.

In Partis II. Librum VI.

HÆtenus actum est de Ecclesiis, & de partibus, atque redditibus ipsarum, item de reliquiis, de vasis, & de cæteris ornamentis ipsarum, nunc jam sequuntur libri de aliis rebus maximi momenti, quibus Christiani ad Deum cognoscendum, & amandum, & ad illius præcepta servanda in primis alliciuntur. Sequitur itaque nunc liber de verbi Dei prædicatione, & deinde altera de oratione, & lectione. Quamvis autem hic liber sit de re gravissima, & quæ valde ad populi Christiani utilitatem pertinet, tamen brevis est, quia Patres in conciliis antiquis non multa statuerunt de hoc munere prædicandi. Cum enim hoc proprium esset Episcoporum, summaque ipsi diligentia, & cura suo officio satisfacerent, vix admonitione ulla egere videbantur. At vero postea, tum propter hominum vitia, quæ latissime patent, tum etiam propter aliquorum concionatorum inscitiam, & propter periculum, quod ab hæreticis impendebat, & propter alias multo de hæc re tum a concilio Lateranensi sub Julio, & Leone, & a Tridentino, quam a variis Pontificibus, & synodis provincialibus sapienter sunt constituta, quæ longum esset modo percerere.

In Partis II. Lib. VII. Titulum II.

DE his quæ ad hunc titulum pertinent, extant multa in Concilio Tridentino variis in locis, ut in Sess. V. cap. 2. in quo Patres hæc de concionatoribus dicunt: *Plebes*, inquit,

sibi commissas, pro sua, & eorum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo ea, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiandoque eis cum brevitate, & facilitate sermonis vitia, quæ est declinare, & virtutes, quas sectari oporteat, ut poenam æternam evadere, & cælestem gloriam consequi valeant, &c. Extant præterea nonnulla in eodem concilio sess. 24. cap. 4. de reform. & cap. 7. in quo datur negotium Episcopis, & Parochis, ut cum sacramenta administrant, illorum vim, & usum pro suscipientium captu explicent. Deinde in fine capituli de Parochis loquens, hæc verba profert: *Inter missarum solemnia, aut divinarum celebrationem sacra eloquia, & salutis monita eadem vernacula lingua singulis diebus festis, vel solemnibus explanent, eademque in omnium cordibus, postpositis inutilibus quæstionibus, inferere, atque eos in lege Domini erudire studeant.* Hætenus concilium. Præterea in concilio Lateranen. generali sub Julio, & Leone Sess. XL. extant multa de hac re.

In Partis II. Lib. VI. Titulum V.

HIS, quæ sunt in hoc titulo, possumus addere alia decreta, quæ sunt in conciliis recentioribus, & in primis in Tridentino Sess. V. c. 2. de reform. in quo hæc verba sunt: *Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias, quocumque modo obtinent per se, vel per alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate salutaribus verbis &c.* Præterea idem Concil. Sess. XXIV. c. 4. jubet Episcopos per se, aut si ipsi non potuerint, per alios, quos ad prædicationis munus delegerint habere conciones; in aliis autem Ecclesiis per parochos, sive iis impeditis, per alios ab Episcopo impensis eorum, qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos, *saltem, inquit synodus, omnibus Dominicis, & solemnibus diebus festis: tempore autem jejuniorum, quadragesimæ, & Adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras scripturas, divinamque legem annuntient, & alias quotiescumque id opportune fieri posse judicaverint.* Moneatque Episcopus populum diligenter teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest ad audiendum verbum Dei.

In Partis II. Lib. VI. Titulum VII.

PRæter decreta, quæ continentur in hoc titulo, sunt etiam multa in aliis synodis, & præsertim in Trident. Sess. XXIV. cap. 3. de reformat. ubi synodus præscribit multa de modo, quem tenere debent Episcopi, & reliqui visitatores: *Visitatorum, inquit, omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam, orthodoxamque doctrinam, expulsis hæresibus inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamque accendere, cætera prout locus, tempus, & occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere.* Hæc

Con-

Concil. Trident. Præterea Innocentius IV. in c. 1. §. Sane, de censibus, item de visitationibus hæc commemorat: *Sane huiusmodi impensurus officium, proposito verbo Dei, quærat de vita, & conversatione ministrantium in Ecclesiis, & locis aliis divino cultui deputatis, ac cæteris, quæ ad officium ipsum spectant absque coactione, & exactione qualibet iuramenti ad ipsorum emendationem per salubria monita, nunc levia, nunc aspera iuxta datam sibi a Deo prudentiam diligenter intendens.*

In Partis II. Lib. VI. Tit. VIII.

Præter canones, qui sunt in titulo, qui hoc loco citatur, apparet item hoc munus esse Episcopi præcipuum ex Concil. Trident. sess. V. c. 2. de reform. *Quia vero, inquit Concilium, Christianæ reipub. non minus necessaria est prædicatio Evangelii, quam lectio, & hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit, & decrevit eadem sancta synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi Evangelium.* Idem asserit eadem synodus sess. XXIV. c. 4. de reform. *Prædicationis, inquit, munus, quod Episcoporum præcipuum est, cupiens sancta synodus, quo frequentius possit, ad fidelium salutem enervari, mandat, ut in Ecclesia sua ipsi per se, aut si legitime impediti fuerint, per eos, quos ad prædicationis munus assument & sacras scripturas divinamque legem annuntient.*

In Partis II. Lib. VI. Titulum X.

Certum est Diaconos non posse in templis populum docere, nisi Episcopus ipsis faciat potestatem, immo neque presbyteri sæculares, exceptis parochis, quorum munus est docere illos, qui ad suam parochiam pertinent. Neque vero presbyteri regulares possunt sine huiusmodi Episcopi facultate saltem extra templa suarum religionum, neque etiam in ipsis nisi servata forma, quam Concil. Trident. præscribit sess. V. c. 2. de reform. *cujus hæc verba sunt: Regulares cujuscumque ordinis, nisi a suis superioribus de vita & moribus, & scientia examinati, & approbati fuerint, ac de eorum licentia etiam in Ecclesiis suorum ordinum, prædicare non possint, cum qua licentia personaliter se coram Episcopo præsentare, & ab eis benedictionem petere teneantur, antequam prædicare incipiant.* In Ecclesiis vero, quæ suorum ordinum non sunt, ultra licentiam suorum superiorum, etiam Episcopi licentiam habere teneantur, sine qua in ipsis Ecclesiis non suorum ordinum nullo modo prædicare possunt. Ipsam autem licentiam gratis Episcopi concedant. Addit autem idem Concilium sess. XXIV. c. 4. de reform. hæc verba: *Nullus sæcularis, sive regularis etiam in Ecclesiis suorum ordinum contradicente Episcopo prædicare præsumat.* Hætenus Concilium. Sunt etiam de eadem re alia decreta, quæ infra tit. XII. continentur.

In Partis II. Lib. VI. Titulum XII.

Quæ ad explicationem hujus tituli attinent, jam dicta sunt in tit. X.

In Partis II. Lib. VI. Titulum XIII.

Licet munus proprium sit Episcoporum, ut in aliis locis dictum est, concionari, & docere populum per se ipsos, tamen quia per sæpe aut morbo, aut negotiis impediuntur, aut fortasse quamvis sint docti, & ad Episcopatum administrandum maxime idonei, tamen non sunt apti, ut plerumque fieri solet, ad habendas conciones, propterea sapienter cautum est, ut possint alios deligere, qui in hoc munere versentur, & præter canones antiquos, qui in hoc titulo sunt, extrant multa de hac re in Concil. Trident. sess. V. c. 2. de reform. §. *Si vero contigerit, & sess. 24. c. 4.*

In Partis II. Lib. VI. Titulum XIV.

Hoc idem etiam cavetur decretis aliorum Conciliorum, & Pontificum, ut patet ex c. *Prohibeas*, & ex c. *Super specula*, de Magistris. Item ex Clem. 1. eod. tit. & ex Concil. Trident. sess. V. c. 1. de reform. in quo multa sunt de lectoribus constituendis tum in Ecclesiis Metropolitanis, & Cathedralibus, quam in Collegiatis, & etiam in Regularibus, atque item de stipendiis eisdem lectoribus designandis. Agitur autem de eorundem lectorum examine, & approbatione eod. cap. 1. in fine.

In Partis II. Lib. VI. Titulum XV.

Sunt etiam alii præter eos, qui hoc loco commemorantur, quibus non licet ex decreto Concilii Tridentini sess. V. cap. 2. de reform. habere conciones, nimirum Regulares, qui extra claustra vivunt, de quibus hæc a synodo profertur: *Caveant præterea Episcopi, ne aliqui vel eorum, qui cum sint nomine regulares extra claustra tamen, & obedientiam suarum religionum vivunt, vel presbyterorum, nisi ipsis noti sint & moribus, atque doctrina probati, & jam privilegiorum quorumlibet prætextu in sua Civitate, vel diœcesi prædicare permittant, donec ab ipsis Episcopis super ea re sancta sedes Apostolica consulatur, a qua privilegia huiusmodi, nisi tacita veritate, & expresso mendacio ab indignis extorqueri verisimile non est.* Hæc Concilium Trident. His item adjungit eodem loco ipsa synodus quæstores eleemosynarum de quibus hæc decernit: *Quæstores vero eleemosynarii, qui etiam quæstuarii vulgo dicuntur, cujuscumque conditionis existant, nullo modo nec per se, nec per alium prædicare præsumant, & contra facientes, ab Episcopis, & Ordinariis locorum, privilegiis quibuscumque non obstantibus, opportunis remediis omnino arceantur.* Præterea laici quoque prohibentur habere conciones, non solum præsentibus Clericis, quod in Concil. Carthag. IV. decernitur, sed absolute ut patet ex c. *Cum ex injuncto*, de hæreticis, & ex c. *Sicut in una*, eod. tit. non solum autem non possunt habere conciones, sed neque disputare de fide catholica publice, vel privatim: c. 2. §. *Inhibemus*, de hæret. in 6.

In Partis II. Lib. VI. Titulum XVI.

Quonam pacto se gerere debeat Episcopus,

si ipse prædicator errores, vel scandala dif-
feminat, vel si hæreses aperte prædicat, explicat
Concil. Trident. sess. V. c. 2. de reform. in quo
hæc statuit, *si vero (quod absit) prædicator er-
rores, aut scandala disseminaverit in populum,
etiamsi in monasterio sui, vel alterius ordinis
prædicet, Episcopus ei prædicationem interdica-
cat. Quod si hæreses prædicaverit contra eum,
secundum juris dispositionem, aut loci consue-
tudinem procedat, etiamsi prædicator ipse ge-
nerali, vel speciali privilegio exemptum se esse
prætenderet. Quo casu Episcopus auctoritate a-
postolica, & tamquam sedis Apostolicæ delega-
tus procedat.*

Partis II. Librum VII.

CUM oratio, & lectio ad continendos in offi-
cio Christianos maximam afferant utilita-
tem, multaque de his apud Patres antiquos extet
mentio, merito de his in hoc libro agitur. Quoniã
autẽ in titulis, qui in ipso libro initio collocantur
omnia magna ex parte sunt aperta, & perspicua,
ideo nulla iis adjungitur observatio.

In Partis II. Lib. VII. Tit. XIV.

NON est hoc, quod in titulo dicitur, ita in-
telligendum, ac si omnes Clerici, & Mo-
nachi quotquot olim erant eundem ordinem in
celebrandis divinis officiis servare consueverint: si-
ne dubio enim fuit apud antiquos magna varietas
diversique ritus, & cæremoniæ. Extantque multa
antiquorum monumenta, ex quibus variæ, &
multiplices Ecclesiarum consuetudines aperte col-
liguntur. Est autem observandum hanc dissimili-
tudinem aliquando magnam esse, & non solum in
rebus levibus, verum etiam magna ex parte in toto
precandi genere, in ipsisque ritibus reperiri discrimen,
ut patet ex officiis Ecclesiæ græcæ, & lati-
næ, in quibus tum lingua, tum cantus, tum fere
omnes ecclesiasticæ cæremoniæ ita inter se dissi-
dent, ut præter res ipsas, quæ proprie ad mysteria
nostræ religionis spectant, vix in ulla alia conve-
nire videantur. Aliquando vero dissimilitudo non
est magni momenti, ut videmus plerumque in
nonnullis ritibus, & hymnis, & antiphonis, & in
psalmodiarum numero differre monachos a Clericis,
& etiam ipsos monachos inter se. His ita positis,
certum est hunc titulum non esse intelligendum
de priore illo modo, quem proposuimus, neque
enim id statui oportebat, cum semper in una pro-
vincia, immo apud unam nationem, quantumvis
illa multas incolat provincias, soliti sint Metro-
politani, & reliqui Episcopi eundem ordinem in
celebrandis divinis officiis tenere. Quamvis enim
aliquando fieri soleat, ut populi diversarum lingua-
rum, & nationum sint in una, & eadem provin-
cia, vel civitate, & quisque suis ritibus utatur,
ut apparet ex Innocent. III. in c. *Quoniam*, de of-
fic. ordin. & ex variis exemplis, quæ in medium
afferri possunt, sed nos loquimur de iis, qui sunt
ejusdem nationis, & utuntur eadem lingua, & ser-
mone. Potius itaque videtur hic titulus pertinere
ad posteriorem modum. Illud itaque statuitur, ut
intra eandem provinciam ferventur iidem ritus,
& iidem mores omni ex parte in celebratione di-
vinorum officiorum quoad fieri possit, ut patet ex

Tom. V.

Conc. Venet. c. 15. & ex Epaun. c. 27. & ex Ge-
rund. c. 1. Immo licet id decernatur, nihilominus
aliqua permittitur varietas, nam longiores sole-
bant esse preces Monachorum, quam clericorum
secularium, ut apparet ex Concil. Tolet. XI. c.
3. in quo illud cavetur, ut Abbates, & Monachi
publica divina officia, ut vespers, matutinum,
missas eo more celebrent, qui in Ecclesiâ Metro-
politana fervatur; alia autem officia, quæ propria
sunt Monachorum, more suæ religionis recitent,
& proferant.

In Partis II. Lib. VII. Titulum XVI.

QUANTUM Pontifices Romani studium, & di-
ligentiam adhibuerint, ut hoc officium in
provincias longinquas propagaretur, apparet ex
Gregorio VII. qui ab Hispaniæ Regibus, & Epif-
copis vehementer contendit, ut relicto officio,
quo antea utebantur, Romanum acciperent. Pa-
tet etiam ex Innocentio I. in Epist. ad Decentium
Episcop. Eugubinum, qui etsi non agat de officio
proprie, sed de cæremoniis, quæ in administratione
Sacramentorum, & in aliis rebus servat Ecclesiâ
Romana, tamen ita loquitur, ut etiam precandi
normam, & alia omnia, quæ graviora sunt, com-
prehendere videatur, acriterque reprehendit eos
Episcopos, qui in rebus magni momenti audent
ab Ecclesiæ Romanæ consuetudine discedere.
Nam ut alia multa omittam loquens de Episco-
pis Europæ, & Africæ, hæc verba profert: *Opor-
tet eos hoc sequi, quod Ecclesiâ Romana custodit,
a qua eos principium accepisse, non dubium est;*
& paulo post: *Si qui a Romana Ecclesiâ institu-
tionibus errant, aut commoneas, aut indicare non
differas, ut scire valeamus, qui sint, qui aut no-
vitates inducunt, aut alterius Ecclesiæ, quam
Romanæ, existimant consuetudinem esse servan-
dam.* Hactenus Innocentius, qui postea in eadem
Epistola multa de cæremoniis, quæ ad Missæ sa-
crificium spectant, & de aliis item ritibus disputat,
de quibus fuerat interrogatus a Decentio Episco-
po Eugubino.

In Partis II. Lib. VII. Titulum XVII.

OCCURREBANT multa hoc loco de cantu eccle-
siastico, & de ipsius antiquitate, quia accu-
ratissime jam ab aliis fuerunt commemorata, su-
pervacaneum esset illa modo percurrere. Illud
tantum proferam Ecclesiam semper cantu seve-
riore usam fuisse, & a numeris levibus, & lascivis,
ut par est, abhorruisse. Et ut antiqua omittam,
extant gravissima Pontificum recentiorum de-
creta, in quibus hujusmodi cantus, qui levitatem
præferunt, ab Ecclesia omnino reiciuntur, ut
patet ex Clem. I. de celebr. Missar. & ex Extra-
vagant. *Docta*, de vita, & honest. Cleric. ubi multa
sunt de cantu Ecclesiastico, & de modo, quem
cantores tenere debent. At vero licet graviores
cantus ab Ecclesia tantum fuerint probati olim,
& modo probentur, tamen non desunt multæ dis-
similitudines, & varietates, quæ ab Ecclesia ne-
quaquam improbantur.

In Partis II. Lib. VII. Tit. XX.

DE hymno trifagio magna est mentio apud
antiquos, extantque multa de ejus origine,
& initio in hoc tit. præsertim in cap. 1. Sunt autem

B b b

hæc

hæc ipsius hymni verba: *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miserere nobis.* Hætenus hymnus. Addidit huic hymno Trifragio Petrus Fullo Episcopus Antiochenus hæc verba: *Qui crucifixus es pro nobis.* Itaque canebat ipse hymnum hoc modo: *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, qui crucifixus es pro nobis miserere nobis.* Quoniam autem in his verbis, quæ addebat Petrus Fullo latebat hæresis perniciosissima, inuesti fuerunt in ipsum acerbissime varii Episcopi, & præter cæteros Felix IV. Pontifex Max. qui duas Epistolas ad eum scripsit, ex quibus alteram in Synodo dedit, tandemque eum Petrum, cum respicere nollet, damnavit. Est igitur magna mentio hujus Petri, circumferunturque multæ Episcoporum Epistolæ contra ipsum & ipsius hæresim. Extatque titulus contra eandem supra in lib. XI. tit.

In Partis II. Lib. VII. Tit. XXI.

Hunc versum iussit Damasus in fine cuiuscumque Psalmi proferri: non autem fuit ipse primus illius auctor, jam enim diu antea Greci eo utebantur. Et quamvis apud Grecos varietas aliqua esset in hac verborum prolatione, ut patet ex D. Basilio ad Amphilochem, tamen latini semper usi sunt eo more, quem modo etiam tenet Ecclesia. In Concil. Tolet. IV. Patres commoti verbis illis, quæ sunt in psalm. 28. *Afferte Domino gloriam, & honorem,* & item verbis illis, quæ sunt in Apocalypsi c. 5. *Honor, & gloria Deo nostro sedenti in throno,* statuerunt, ut adderetur honor huic versui, & hoc modo proferretur: *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto:* ut patet ex c. 12. & 14. ejusdem Concil. At vero licet hæc consuetudo servata fuerit ea ætate, ut verisimile est, in Hispania, tamen Ecclesia Romana semper pristinum morem retinuit, qui non solum in aliis Regionibus, verum etiam in eadem Hispania jam diu servatur.

In Partis II. Lib. VII. Titulum XXII.

In hoc libro post disputationem de oratione, sequitur titulus de lectione, quia oratio, & lectio videntur inter se finitimæ, solentque viri sancti, & pii utramque conjungere. Quoniam autem non omnes libri sunt utiles, neque digni, qui legantur, ideo agitur primum iis, qui sunt omnium optimi, & præstantissimi, nimirum de libris sacris, deinde de reliquis, quos probat Ecclesia, licet par non sit illorum auctoritas, & ad extremum de Apocryphis.

In Partis II. Lib. VII. Titulum XXIII.

De libris sacris fuit olim nonnulla varietas, neque enim omnes de illorum numero idem senserunt, ut patet ex decretis, quæ in hoc titulo sunt, in quibus non semper iidem libri sacri numerantur, & item ex multis antiquis Patribus, ex quibus alii plures, alii pauciores libros in sacrorum numero reponunt. Vid. Gregorium Nazianzen. in carminibus, Amphilochem Iconii Episcopum, D. Hieronymum, qui multa de hac varietate affert. Sunt item multa apud Eusebium in historia Ecclesiastica, aguntque copiose de hac re, nimirum de libris, aut de partibus librorum, de quibus olim aliqui dubitarunt, nonnulli

recentiores, nimirum Canus, lib. 2. de locis theologis. Alphonus Castr. lib. 1. de hæret. c. 2. & lib. 13. verb. *Scriptura*, Xyflus Senensis in biblioth. Quamvis autem apud antiquos, ut apparet ex his, quæ dicta sunt, fuerit de numero librorum controversia, tamen modo Concil. Trident. decreto constituta omnino est hujusmodi disceptatio; nam in Sess. 4. aperte continentur libri omnes sacri tam veteris, quam novi testamenti, de quibus jam nullo modo dubitare licet.

In Partis II. Lib. VII. Titulum XXIV.

In hoc ultimo titulo agitur de alijs libris, quos probat, aut comprobatur Ecclesia. Enumerantur autem multi tam ex his, quam ex illis in c. 1. hujus tit. quod depromptum est ex Gelasio in synodo LXX. Episcoporum. Ibi enim commemorantur varii libri, quos amplectitur Ecclesia, & in primis quatuor concilia generalia antiqua, quæ tantum usque ad Gelasii ætatem fuerunt habita. His adduntur multi veterum Patrum libri, quos ibidem Gelasius, & synodus illa suscipit. Præter eos autem, qui ibidem probantur, sunt etiam permulti alii, quos constat ab Ecclesia susceptos. Primum enim extiterunt post Gelasium multa concilia generalia, quæ fuerunt Pontificum Maximorum auctoritate confirmata; item alia concilia, quæ licet inter generalia non habeantur, tamen ipsimet Pontifices non solum ea congregarunt, verum etiam eisdem præfuerunt. Sunt etiam variae ipsorum Pontificum epistolæ, varique decreta, in quibus multæ, gravissimæque difficultates explicantur. Extant item nonnullæ collectiones juris Pontificii Sedis Apostolicæ jussu factæ. His accedunt multæ extravagantes, & alia Romanorum Pontificum monumenta, quæ longum esset percensere. Neque enim modo ea omnia persequimur, quæ Ecclesia recipit, sed tantum ea, quæ omnibus in promptu sunt in medium proponimus. Atque hæc de libris, quos Ecclesia recipit.

Sequitur aliud caput de reliquis libris. Et certe perspicuitatis gratia possumus illos in duas partes distribuere. Alii enim neque probantur, neque improbantur ab Ecclesia, sed sunt velut medii inter eos, quos recipit, de quibus egimus, & inter eos, quos reiicit, qui appellantur apocryphi. De his, quos medios nominamus, est aliqua mentio apud eundem Gelasium, commemorat enim quædam scripta de inventione Crucis Dominicæ, & alia de inventione capitis S. Joannis Baptistæ, & neque illa inter apocrypha numerat, neque eisdem auctoritatem tribuit: *Item, inquit, scripta de inventione Crucis Dominicæ, & alia scripta de inventione Joannis Baptistæ novellæ quædam relationes sunt, & nonnulli eas catholici legunt.* Sed cum hæc ad Catholicorum manus pervenerit B. Pauli præcedat sententia: *Omnia probate, quod bonum est, tenete.* Hæc Gelasius in Synodo. Ad hoc autem genus medium magna ex parte libri pertinent, qui eorum permisso, qui potestatem facere possunt, in lucem edi solent. Neque enim Ecclesia hujusmodi libros approbat eo modo, qui supra propositus est, neque ipsius auctoris rationes, & argumenta

tam-

tamquam certa confirmat, neque quidquam omnino firmum, & ratum esse decernit. Tantum permittit, siue non prohibet, quominus liber ille edi possit. Dat itaque negotium ei, qui ad hoc munus delectus est, ut videat, num quidpiam in libro sit, quod aut fidei catholicæ, aut bonis moribus repugnet, etsi nihil est huiusmodi, tunc patitur Ecclesia, ut dictum est, librum in lucem proferri. Solentque magna ex parte verba illa in libri fronte proponi *Superiorum permisso*, quibus id, quod modo diximus, significari videtur.

Alii tandem libri sunt apocryphi. Illud autem hoc loco observandum est, latius patere libros illos, quos Gelasius hoc loco apocryphos vocat, quam hi, qui hac nostra ætate prohiberi solent. Nam quantum ex Gelasii verbis colligere possumus, duæ sunt apud ipsum species librorum, qui apocryphi nominantur: alii enim sunt ab hæreticis auctoribus conscripti, continentque hæreses, & alia multa absurda, quæ aliena sunt ab Ecclesiæ doctrina, cuiusmodi sunt ea, quæ a Martione, Basilide, & aliis antiquis hæreticis fuerunt scripta. Alii vero libri ibidem apocryphi nominantur, qui non videntur omnino prohibiti, & passim modo in manibus habentur, cuiusmodi sunt libri Cassiani, Laſtantii Firmiani, & alii multi, qui ibidem numerantur, & inter apocryphos reponuntur. Itaque hi, quamvis apocryphi appellentur, non tamen huiusmodi sunt ut Christiani illorum lectione prohibeantur, videnturque Gelasius, & Synodus non ita eos reiicere, ut legi non possint, sed tantum significare, hos adhuc minoris esse auctoritatis, quam sunt illi, quos supra ad medium genus diximus pertinere, & accedere quodammodo ad illorum numerum, qui omni ex parte prohibentur, & ratio est, quia magna ex parte continent aliquid ab Ecclesiæ doctrina alienum, aut nonnulla absurda, ut apparet ex eodem Cassiano, & Laſtancio.

Præter hoc autem Gelasii decretum, in quo permulti libri, ut patet ex contextu, reiiciuntur ab Ecclesia, jam multis ante annis idem mos viguit, scimusque libros hæreticorum etiam legibus Imperatorum fuisse reiectos, & damnatos, poenamque gravissimam etiam capitis iis, qui legere, aut domi retinere auderent, esse constitutam, ut constat ex Edictis multorum veterum Imperatorum, ut Constantini Magni, Theodosii minoris, Martiani, & Valentini, qui libros Arii, Nestorii, Eutychetis comburi, gravissimaque supplicia de iis, qui eos legere audeant, sumi iubent. Constat etiam Romanos Pontifices in eo maxime elaborasse, ut hæreticorum libri de medio tollerentur, ut apparet ex S. Leone epist. 91. ad Turibium Asturicen. Episcop. & ex Pontific. in Symmacho, & in Hormisda, & ex aliis Pontificibus, quos enumerare longum esset.

In Partis II. Librum VIII.

Quoniam dies festi præcipue constituti sunt, ut Christiani eo tempore a rebus terrenis cogitationes abducerent, seque ad divinas transferrent, Deoque tunc in primis cultum adhiberent, consentaneum est ea, quæ de Paschate, & aliis festis Patres olim in Conciliis decreverunt, in me-

dium modo proferri. Et quia multa extant de Paschate in hoc libro, quæ egent explicatione, oportet rem altius a capite repetere, ut ea omnia, quæ dubitationem habent, melius intelligantur. De Paschatis celebratione olim magna fuit etiam inter homines virtute, & eruditione præstantes, atque diuturna dissensio. Primum enim prisca illi Romani Pontifices, qui Apostolorum ætati successerunt, non quartodecimo die lunæ primi mensis Judæorum more, sed semper die Dominico sanctum Pascha celebrandum esse docuerunt. Id autem tum traditione Apostolica confirmabant, tum etiam maxime consentaneum esse dicebant, cum Christus die Dominico resurrexerit, eodem die a Christianis omnibus illius resurrectionem colli. Hunc morem celebrandi Pascha non solum Romani Pontifices, verum etiam Episcopi fere omnes, Asianis exceptis, sequebantur. Contra autem Asiani, quorum Princeps Polycarpus, deinde Polycrates Ephesi Episcopus fuit, Judæorum consuetudinem tenentes, quartum decimum diem Paschatis celebrationi dicebant, seque ita a maioribus accepisse, hancque consuetudinem a multis Sanctissimis Episcopis, & quod majus est a D. Joanne Apostolo, & Evangelista, & a Philippo diacono sibi fuisse traditam affirmabant. Extat de hac re epistola Polycratis apud Eusebium Cæsariensem Episcopum (a) in qua multos viros clarissimos commemorat, a quibus se hanc rationem celebrandi Pascha didicisse gloriatur. Quamvis autem Asiani, ut dictum est, a reliquis dissiderent, pax tamen a principio omnibus erat, seque mutua benevolentia complectebantur: itaque temporibus Xysti, Telesphori, Hygini, Pii, Aniceti, Soteris, & Eleutherii Romanorum Pontificum Itali & alii omnes Episcopi cum Asianis communicabant. Polycarpusque cum Romam venit, ut scribit Irenæus cum Aniceto (b) qui eo tempore, Ecclesiam Romanam administrabat, conjunctissime vixit. At vero cum in locum Eleutherii Pontificis Maximi Victor successisset, Imperatore L. Commodo M. F. Antonino tantam hæc quæstio in Christianam Rempub. discordiam induxit, ut Victor ipse Asianos omnes, qui contrariam sententiam tenebant, communionem priverit. Hujus controversiæ constituendæ causa multa Concilia habita fuerunt, ipseque in primis Victor Synodum XIV. Episcoporum convocavit, in qua omnes, ut superiores Pontifices decreverant a XIV. ad XXI. diem lunæ primi mensis die dominico Pascha celebrandū esse definierunt. Item eodem tempore, & ejusdem quæstionis causa fuerunt Synodi habitæ in multis Provinciis, ut in Palestina, in Ponto, in Græcia, in Gallia, de quibus mentio est apud graves auctores (c), & in his autem omnibus Ecclesiæ Romanæ morem Episcopi ipsi summo omnium consensu comprobant. Eadem sententia multis post annis in Concilio Nicæno fuit confirmata, & quamquam non extet hoc decretum inter XX. Canones, qui vulgo circumferuntur, est tamen illius mentio apud Theodoretum (d), & alios, qui epistolam Concilii Nicæni afferunt, in qua Patres idem decernunt, & apud Synodum Antiochenam cap. 1. ubi

(a) Lib. 5. c. 23.

(b) In Epist. ad Victor. quæ est apud Euseb. lib. 5. c. 24. & apud Niceph. Chal. lib. 4. c. 39.

(c) Euseb. lib. 5. c. 22. 23. Niceph. lib. 4. c. 36. Synodic. (d) Theod. lib. 1. cap. 9. Ruff. lib. 10. hist. Eccles. c. 7. Niceph. lib. 8. c. 24. in quo Epistola Constantini offert.

Vid. adit. Theodor. & Valent. Imp.

Vid. item ep. 2. ad Pallad. apud Synod. Chal. act. 3. in fin.

Synodus ait, cautum id esse Nicæni Concilii auctoritate, quam definitionem & ipsa Antiochena Synodus amplectitur, & iis, qui parere recusant, poenas gravissimas constituit. Eandem sententiam de celebratione Paschatis Synodus Romana secuta fuit, & ut omnia tandem paucis complectar, Ecclesia tota comprobavit. Illud enim certum est morem celebrandi Pascha, quem modo tenet Ecclesia, multis Conciliis, & Pontificum Maximorum decretis fuisse confirmatum.

Quoniam autem non omnes Episcopi ea scientia præditi erant, ut possent tempus celebrandi Pascha cognoscere, datum fuit negotium Patriarchæ Alexandrino consulendi viros Astronomiæ peritos, quorum magna tunc copia erat in Ægypto, ut cum ex illis lunæ cursum primi Mensis teneret, inde celebrandi Pascha tempus agnosceret. Erat itaque munus Episcopi Alexandrini Pontificem Maximum certiorum facere, ut constat ex D. Leone epist. 62. ad Martianum Augustum, cujus initium est: *Tam multis documentis, in quo hæc verba sunt: Studuere Sancti Patres occasionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Episcopo delegantes: quoniam apud Ægyptios hujus supputationis, antiquitus tradita esse videbatur peritia, per quam, qui annis singulis dies prædictæ solemnitatis eveniret, Sedi Apostolicæ indicaretur, ut huius scripti ad longinquiores Ecclesias iudicium generaliter perveniret.* Hactenus D. Leo. Sunt item alia multa apud eundem Leonem de Paschate, & de Theophilo Alexandrino Episcopo, qui diem certum celebrandi Pascha intra spatium centum annorum scriptum reliquit, & de dubitatione, quam eidem Leoni hujusmodi tabulæ, quas Theophilus fecerat, attulerunt, de quibus omnibus agit D. Leo, & extant illius Epistolæ, quas de his rebus scripsit ad Martianum Augustum (a), ad Eudoxiam Augustam (b), ad Julianum Episcopum (c), & ad Episcopos Galliæ (d) & Hispaniæ. Extat item Epistola Paschasin Episcopi Lilybitani (e) qui fuit Legatus D. Leonis in Concil. Chalcedonensi ad eundem Leonem. Apparet itaque manus fuisse Alexandrini Episcopi Pontificem Maximum de tempore celebrandi Paschatis certiorum facere. Ipse autem Summus Pontifex Primates, & Metropolitanos, & aliquando alios etiam Episcopos solebat de eadem solemnitate commonescere, ut patet ex Epistola 92. ejusdem Leonis, & ex Epistola XI. Innocent. & ex epist. 1. Virgilit c. 5. Deinde vero cum Autumni tempore Synodus habebatur, ibi Episcopis Paschatis dies nuntiabatur a Metropolitanis, ut constat ex Concil. Carthag. III. c. 1. & ex Concil. Brac. II. c. 9. Aut si aliqui Episcopi non intererant Synodo, mittebant Nuntios, & a Primate, vel a Metropolitanis diem exquirebant, ut apparet ex Conc. Casaraug. III. c. 2. & ex Antiodoren. c. 2. aut contra Metropolitanos nuntios ad Episcopos permittebat. Si autem occurrebat aliqua difficultas, consulebant Metropolitanis Pontificem Maximum, ut est in Concil. Aurel. IV. c. 1. Postquam autem diem certum Episcopi noverant, aut ipsi, aut presbyteri in feriis Natalis Christi in nonnul-

lis Ecclesiis, ut cavetur can. 9. Concil. II. Brac. in aliis autem Ecclesiis, in feriis Epiphaniæ proponebant ipsi populo, ut constat ex Aurel. IV. c. 1. & ex Antiodoren. c. 2. Præterea est observandum, multa olim fuisse propria, aut fere propria hujus festi, tunc enim tantum, & in feriis Pentecostes cathecumeni baptizabantur, tum etiam in Albis Paschalibus, hoc est post octo dies solebant Virgines consecrari. Item ut lætitiæ significationem Christiani darent, nullum erat Paschali tempore jejunium. Ad extremum eodem tempore nullus se prosternebat orandi causa, sed omnes stabant; cū adhibebant preces, ut eo modo resurrectionem significarent. Hæc omnia variis Conciliorum decretis probari possunt, sed quia jam in titulis hujus libri afferuntur, ea silentio prætermitto. Atque hæc occurrunt de Paschate, & de titulis, quæ in hac disputatione continentur.

In Partis II. Lib. VIII. Titulum XVI.

PRæter illa, quæ sunt in hoc tit. de solemnitatibus, & festis diebus, sunt item multa in jure recentiore, nimirum in decretalibus tit. de feriis, præsertim c. ult. de reliq. & vener. sanct. in 6. & clem. unic. de reliq. & vener. sanct. in qua de institutione diei festi Corporis Christi agitur. His præterea alii Pontifices alios dies festos addiderunt.

In Partis II. Lib. VIII. Titulum XIX.

SUPRA extat titulus XI. de dignitate diei Dominici, & de reverentia, quæ ipsi debetur. In hoc autem titulo sunt nonnulli canones, qui etiam ad eundem diem dominicum videntur pertinere, ut canon primus, secundus, & alii. Ne autem quisquam existimet, inepte hoc loco collocatos fuisse, cum ille titulus XI. proprie sit de die dominico, illud animadvertendum est, in eo agi ut dictum est, de dignitate illius diei, & de reverentia, quæ ipsi debetur; in hoc autem de rebus servilibus, quæ eodem die, & aliis festis diebus prohibentur. Cum igitur non solum in diebus dominicis, sed etiam in aliis diebus hæc opera servilia prohibeantur, cumque aliquando in uno, & eodem decreto tum de diebus dominicis, tum de aliis festis mentio fiat, merito sane hujusmodi decreta, quæ his omnibus diebus communia sunt, in eodem titulo collocantur. Num autem opera servilia, & judicia ita prohibeantur, ut numquam licite fieri valeant, an vero aliqua, præsertim, cum instat necessitas, permitti possint, item quæ sunt opera servilia, quæ proprie prohibentur, non est hujus loci disputare. Agunt de his copiose Doctores theologi præsertim, qui summas scribunt, ut Cajetanus, Silvester, Navarrus, & alii.

In Partis II. Librum IX.

CUM de jejuniiis, & abstinentia multa extent in jure veteri, consentaneum est, ut ad alios libros, qui de rebus propositi sunt, etiam hunc de re maximi ponderis, & quæ ad placandum Deum hominibus iratum, multum plerumque valere solet, nimirum de abstinentia, & de jejuniiis adjungamus. Illud autem statim a principio occurrit, magnum quod attinet ad jejunia inter nos & antiquos esse discrimen. Primum enim antiqui sæpius jejunabant, & cibum prope noctem capiebant.

[a] Epist. 62. in edit. Concil. Colonien. anno 1567.
[b] Epist. 63.
[c] Epist. 66.
[d] Epist. 92.
[e] Post epist. 61. Leonis.

bant. Et ut omittam Græcos, qui hac abſtinentiæ virtute maxime præſtiterunt, apud Latinos in nonnullis Provinciis plura erant jejunia, & diligentiffime ſervabantur. Neque vero apud omnes Nationes in Europa eadem fuerunt jejunia; apud Gallos enim, qui plurimum olim pietate excellerunt, nonnulla jejunia erant propria, ut apparet ex Concil. Matiscon. c. 9. ubi jubet ſynodus feriam II. IV. VI. jejunari a die feſto S. Martini uſque ad Chriſti Natalem. Item Romani ſoliti fuerunt Adventus tempore jejunare, ut patet ex c. 2. de obſerv. jejun. Immo priſcis illis temporibus, ut conſtat ex D. Auguſtino epiſt. 86. ad Caſulanum, mos erat, ut ter ſingulis hebdomadis jejunarent, excepto illo tempore, quod intereſt inter Paſcha, & Pentecoſten. Sunt itaque duo jejuniorum genera, alia generalia, quæ omnibus Chriſtianiſ indicuntur, ut jejunium quadrageſimæ, & quatuor temporum, & reliqua, de quibus eſt mentio in tit. de obſervatione jejuniorum, & in aliis locis. Alia vero propria, & peculiaria unius, aut alterius Provinciæ, quæ tantum homines, qui eas incolunt, coguntur obſervare.

Inter ea, quæ generalia ſunt omnium Chriſtianorum, Principem locum obtinet quadrageſima, cujus antiquitas tanta eſt, ut cum canones antiquiſſimi de illa mentionem faciant, ſemper de ipſa loquantur tamquã de jejunio jã antea conſtituto. Longum eſſet modo commemorare Canones omnes, in quibus eſt mentio de quadrageſima, & de variis rebus, quæ ad ejus obſervationem videntur pertinere, & præterea eſſet ſupervacaneum, cum extant in titulis, qui ſunt in hoc libro, illos modo repetere. De numero autem dierum eſt controverſia, nam licet apud Latinos quadrageſima revera ex quadraginta diebus conſtet, apud Græcos tamen non conſtat ex tot diebus. Ipſi enim non ſolum non jejunabant Dominico die, quod commune eſt omnibus Chriſtianiſ, ſed neque ſabbato, excepta vigilia Paſchatis, affirmabantque non licere eo die jejunare, ut patet ex Conc. Trull. c. 55. Confirmabantque ſuam ſententiam Apoſt. c. 64. quam tamen opinionem Eccleſia Latina ſemper improbavit, ut patet ex conſuetudine antiquorum, quæ ſemper viguit, & ex decreto Innocent. epiſt. 1. c. 4. Concil. Agath. c. 12. Aurel. IV. c. 2. Pauciores itaque dies hac de cauſa Græci jejunabant, quam Latini, licet neque Latini priſcis illis temporibus initium jejunandi ſumerent ab eo tempore, a quo nos incipimus: conſtabat enim quadrageſima tantum ex 36. diebus, quod probare poſſumus ex Nicol. ad Conſult. Bulgar. c. 9. ubi eam decimam anni partem vocat, & ex Conc. Tro. l. c. 6. Patet autem ex Damaso in Telephoro, ſi tamen libellus ille eſt Damasi, & ab ipſo Telephoro fuiſſe additum hebdomadam unam, quamvis hoc novum onus, ut apparet ex ejuſmodi Telephori epiſtola Clericis fuerit impoſitum, ſed cum non fuiſſet id uſu receptum, etiam poſt ipſum Telephorum reperitur mentio ſex tantum hebdomadarum. Præterea ſi reſpicimus ad officium divinum, quo Romana Eccleſia utitur tempore quadrageſimæ, perſpicuum eſt, initium illius ſumi ab ipſo ſecundæ heb-

domadæ principio, ac ſi prima hebdomada ad quadrageſimam non pertineat. Item Gelafius epiſt. 1. c. 13. mentionem faciens de temporibus, quibus Clerici ſolent ſacris initiari, ait, *initio quadrageſimæ ordines ſolere conferri, cum tamen ſecunda hebdomada conferantur.* Gregorius etiam II. (a) ait, *ordinationes preſbyterorum, & Diaconorum ingreſſu quadrageſimæ celebrari.* Neque obſtare videtur nomen quadrageſimæ, totum enim illud tempus ſex hebdomadarum revera quadraginta, immo duos, & quadraginta dies continet, ideoque merito quadrageſima appellatur, licet non jejunentur dies Dominici, quia id Eccleſiæ lege prohibetur. Præterea licet loquamur de diebus tantum, quibus jejunium præcipitur, merito quadrageſima appellatur, cum enim numerus 36. non longe abſit a 40. non mirum eſt, ſi nomen accepit ab ipſo. Hæc itaque fuit antiquorum conſuetudo, quæ merito poſtea fuit immutata, & addita quatuor illa jejunia primæ hebdomadæ, ut Chriſtiani revera quadraginta dies jejunarent, cum hic numerus, ut omittam modo jejunium Heliæ, in jejunio Chriſti fuerit conſecratus.

Adeo autem antiqui illi quadrageſimæ tempore ſuas omnes cogitationes ad res divinas transferre conabantur, ut a negotiis aliis, ſi quantum commode poterant, abducerent. Ceſſabant itaque tempore quadrageſimæ cauſæ, & judicia, ut apparet ex Nicol. ad Conſult. Bulgar. c. 45. Concil. Meldenf. c. 76. Concil. Tribur. c. 35. Præterea nec nuptias, nec convivium celebrabant, ut eſt apud Nicol. ad Conſult. Bulgar. c. 48. Concil. Laod. c. 52. Mart. Brach. c. 48. Nec Cives eo tempore in Villis habitabant, ſed ad Urbes, & oppida ſe transferebant, ut commodius officiis divinis intereſſe poſſent. Concil. Aurel. I. c. 25. al. 27. Cæſaraug. l. c. 2. Vacabant Chriſtiani in primis quadrageſimæ tempore orationi, ſumebant ſæpe Euchariftiam, ut apparet ex Nicolao ad Conſult. Bulgar. c. 9. conjungebant item cum jejunio elemoſynam, quod omnibus jejuniiſ commune erat, ut conſtat ex Concil. Tribur. c. 35. & ex Theodulpho ad preſbyteros Aurelianenſ. c. 38. & 39. Præter hæc omnia, quæ dicta ſunt de quadrageſima, illud fuit proprium Græcorum, ut toto eo tempore ſacrum non facerent, exceptis diebus Dominicis, & Sabbatis, Laod. c. 49. & Trull. c. 52. Itaque aliis diebus ſervabant eundem morem, quem tenet Eccleſia Romana in uno die paraſceves, quo paſſio, & mors Chriſti celebratur. Ratio autem, cur apud Græcos hæc conſuetudo introducta fuit, ea eſt, ſi Theodoro Baſamoni credimus, quia dies illi jejuniorum deſtinati erant luctui, & triſtitiæ. Miſſæ autem ſacrificium lætitiæ, & gaudium videtur afferre. Eandem etiam ob cauſam non celebrabant iidem Græci ipſis quadrageſimæ diebus martyrum dies, neque faciebant ullam eorum commemorationem, exceptis iſdem Dominicis, & Sabbatis, ut patet ex Concil. Laod. c. 51. & ex Mart. Brach. c. 48. ſed Eccleſia Latina licet permiſerit Græcis ſuas conſuetudines ſervare, ſarius tamen eſſe duxit, ut etiam in quadrageſima quotidie

Miſſa

(a) Epiſt.
1. ad Clerum
Thuringia.

Missa celebraretur, consentaneumque esse existimavit, ut aliquorum Sanctorum insignium dies natales agerentur. Quamvis certe, quod attinet ad dies festos Sanctorum, probabile est eandem consuetudinem priscis illis temporibus apud Latinos viguisse, quod apparet ex Concil. Tolet. X. c. 1. in quo Patres aliter nihil de solemnitatibus sanctorum agi in quadragesima. Et etiam videtur probari posse ex usu antiquo Ecclesiae, tantum enim solebant priscis illis temporibus martyrum Natales celebrari, & tamen si Calendarium Romanum perpendimus, vix toto illo tempore, quo communiter quadragesimae jejunia solent esse, mentio est martyrum. Fateor ibi nonnullos sanctos contineri, sed apparet posterioribus temporibus fuisse additos, cum jam Ecclesia incepit non solum martyrum, verum etiam aliorum Sanctorum ferias agere, qui vitae integritate, & aliis virtutibus plurimum praestiterunt. Atque haec de quadragesima.

De jejuniis item quatuor temporum est magna mentio apud antiquos, ut apud Gelaf. epist. 1. c. 13. Greg. II. epist. 3. ad Clerum Turingiae. Nicol. ad Consult. Bulgar. c. 4. Gerund. c. 2. Dicitur autem hoc jejunium institutum a Calisto I. ut asserit Damasus. De aliis etiam jejniis meminit idem Nicol. ad Consult. Bulgar. c. 4. & Innocent. III. c. 1. & 2. de observ. jejun. In his autem & in omnibus jejniis tria haec olim observabantur. Primum enim capiebant die jejunii semel tantum cibum, deinde non capiebant illum nisi post horam nonam, qua de causa non dicebantur prandere, sed canare. Praeterea erat quidem ciborum delectus, neque enim carnibus, neque ovis, neque aliis rebus ejusmodi vescerentur. Ex his tribus rebus, quae olim erant jejunii propria, ultima tantum, quod attinet ad carniem abstinentiam, integra restat; reliquae vero duae consuetudine fuerunt magna ex parte immutatae. Nam etiam ante meridiem solent multi prandere, & noctu fere omnes canulam facere.

Praeter jejunia ab Ecclesia praescripta sunt multi dies, quibus Christiani in carnibus abstinere solent, & in primis omnes feriae sextae, ut apparet ex Ecclesiae consuetudine, & ex Nicol. ad Consult. Bulg. c. 4. Nulla autem hac nostra aetate feria VI. excipitur, praeterquam cum Christi dies Natales in hujusmodi feria celebratur. Hic enim dies celeberrimus, & Sanctissimus semper fuit exceptus, ut constat ex Nicol. ad Consult. Bulg. c. 5. & ex c. ult. de observ. jejun. Olim autem idem erat privilegium aliarum Solemnitatum, ut Epiphaniae, Assumptionis beatae Virginis, diei festi S. Stephani, S. Joannis Baptistae, SS. Petri, & Pauli Apostolorum, S. Andreae, & S. Joannis Evangelistae, quibus solemnitatibus fideles etiam in feria sexta carnibus poterant vesci, ut constat ex eod. Nicol. ad Consult. Bulg. c. 5. De sabbato idem dicere possumus, quod de feria sexta. Consuetudo enim est antiqua, ut eo die Christiani a carnibus abstineant, ut est apud Gregor. VII. in Syn. Rom. c. 3. ubi ait: *Quia dies Sabbati apud Sanctos Patres in abstinentia celebris est habitus, nos eorumdem auctorita-*

tem sequentes, salubriter admonemus, ut quicumque se Christianae Religionis participem esse desiderat, ab esu carniū eodem die, nisi majore festivitate interveniente, vel infirmitate impediēte, abstineat. Haec Gregorius VII. At vero haec abstinentia diei Sabbati non est tam generalis, quam illa feriae sextae, ut apparet ex nonnullis nationibus, apud quas non servatur, ut apud Baleares, aut non arcte servatur, ut in magna Hispaniae parte, in qua non omnino a carnibus abstinent more aliarum nationum, sed certa quadam ratione illius Regionis propria, quae antiquissimo illius provinciae usu est confirmata, indeque, ut ferunt, Hispani eandem consuetudinem ad Judas transfulerunt.

In Partis II. Lib. IX. Titulum XXII.

JAM in ipso hujus libri initio diximus Graecos, & Latinos inter se dissidere de jejunio Sabbati. Graeci enim die Sabbato non jejunant, praeterquam in vigilia Paschatis, quae in conciliis antiquis magnum Sabbatum appellari solet. Nituntur autem ipsi plurimum c. 64. Apostolorum, in quo Sabbati jejunium prohibetur. Sed certe non omnes illi Apostolorum canones recipiuntur, neque existimantur Apostolorum, ut alio loco dicemus. Deinde hic canon, qui profertur a Graecis est 64. Et in corpore Canonum, qua collectione olim plurimum utebatur Ecclesia Romana, magnique eam faciebat 50. Canones tantum extant. Afferunt praeterea rationem Graeci, cur tantum uno die Sabbato, nimirum in vigilia Paschatis, nimirum quia eo die Apostoli tristitia, & maxore affectu jejunarunt. Sed dissolvit aperte hanc rationem Innocentius Pontifex Max. in epist. 1. cap. 4. & quia jam in hoc tit. illius verba afferuntur, supervacaneum esset eadem modo repetere. Sunt praeterea aliae rationes, quibus Graeci suam sententiam tuentur, quae sunt apud amplissimum Cardinalem Baronium Tom. I. Annalium & quia ibi cuius sunt in promptu, silentio eas praetermitto. Hoc certum est apud Latinos semper hunc morem jejunandi tam die sabbato, quam aliis diebus excepta Dominica viguisse, Innocentiique Sanctissimi Pontificis, & multorum Conciliorum auctoritate perpetuoque Ecclesiae Romanae usu confirmari.

In Partis II. Lib. IX. Titulum XXIV.

Licet caeremoniae veteris legis tempore mortis Christi cessaverint, non tamen statim, ut inter Theologos eruditissimos constat, ita fuerunt prohibita, ut in peccatum inciderent, qui eas servarent. Immo in concilio illo habito ab Apostolis, de quo est mentio apud S. Lucam Act. c. 15. impositum fuit ipsismet discipulis, qui genus ducebant ex Gentilibus, onus servandi aliquas caeremonias legis veteris proprias, nimirum abstinendi a suffocato, & a sanguine. Idque constitutum fuit, tum propter Gentiles, ut eo modo omnino discederent a ritibus suis antiquis, tum etiam propter Judaeos, qui valde abhorrebant ab hujusmodi cibis [a]. Quare ut possent utrique, nempe, qui accedebant ad Ecclesiam ex Judaeis, & Gentilibus, simul vitam agere, & alii cum aliis libenter versari, merito statuerunt Apostoli, ut Gen.

(a) Vid. D. Thom. c. 2. q. 103. art. 4.

Gentiles etiam ab huiusmodi cibis abstinere. Sed id, quod dictum est de suffocato, & sanguine, non fuit prohibitum in perpetuum, sed fuit lex propria illius ætatis, imposita propter causas nuper commemoratas. Hanc igitur ob causam antiqui illi non omnes cibos more nostro sumebant, & de his igitur in hoc tit. Nam præter decretum illud, quod est apud D. Lucam, sunt etiam alii Canones, in quibus prohibentur huiusmodi cibi, ut apparet ex Apost. cap. 63. Concil. Gangr. c. 2. & ex aliis. Sed hæc prohibitio, cum non fuerit perpetua, jam diu cessavit, quamvis incertum sit, ad quod usque tempus hæc decreta vim, & robur habuerint. Illud tamen animadvertendum est, non eandem esse rationem omnibus illis cibis, quos diximus decreto Apostolorum fuisse prohibitos. Nam Idolothita sua natura afferebant scandalum, & qui illis vescerentur, re ipsa Gentilium sectam profiteri, & falsos illorum Deos colere videbantur. Erat enim apud antiquos cibus ille tamquam signum quoddam, quo ostendebant, qui epulabantur, se sectæ Gentilium addictos esse, aut illo actu tunc se addicebant, & si Christiani erant, a cultu nostræ Religionis ad idololatriam se transferre videbantur. Quare ob hanc causam licet nullum decretum fuisset de hac re, nulla ratione poterunt, cum hoc scandalum existeret, Christiani Idolothitis vesci. Atque ita sunt in Concilio Ancyrano, & in aliis Conciliis multi Canones, quibus imponitur gravis poenitentia iis, qui huiusmodi cibos edebant, licet non ex animo, sed invito, & metu mortis ad illa accederent convivia. Sed ut Idolothita omittam, certe decreta illa de suffocato, & sanguine jam diu obsoleverunt. Fateor tamen in nonnullis Conciliis canones aliquos reperiri, qui videntur a quibusdam escis abhorrerent. Sed certe aut cibi illi alieni sunt ab iis, quibus homines uti solent, aut aliqua causa occulta extabat in illis Provinciis, propter quam fuerunt huiusmodi canones constituti, aut denique cum concilia ipsa sint provincialia, & non fuerint Pontificis Max. auctoritate confirmata, non mirum est si Patres, pace ipsorum dixerim, in hisce decretis erraverint. Extant item aliquæ Pontificum Romanorum Epistolæ, in quibus etiam aliqui cibi prohibentur, ut Graculi, Cornices, Ciconiæ, Equi tam silvestres, quam domestici, sed apparet hos cibos eam ob causam vetari, quia sunt alieni ab hominum usu. Cum enim Pontifices illi, nimirum Gregorius II. & Zacharias agerent ibi de barbaris nuper ad Religionem Christianam conversis, fortasse, ut illorum mores componerent, eosque ad vitam politicam traducerent, huiusmodi ciborum, qui insoliti sunt, abstinentiam indixerunt.

In Partis II. Lib. IX. Tit. XXVI.

Agape idem est, quod dilectio: appellabantur autem *Agapes* quædam convivia, quæ dilectionis, sive amoris gratia alii aliis, & præsertim divites pauperibus apparare solebant, de quibus est magna mentio, tum apud varias Synodos, quæ in hoc tit. continentur, tum apud antiquos Patres, ut apud D. Chrysostomum, D. Augustinum, Gregorium, & alios. Ab illo igitur amore, & ca-

ritate fraterna, quæ causam præcipue dabat iis conviviis appellabantur *Agapes*. Quoniam autem aliqua absurda in huiusmodi convivia irrepsissent, nam in Ecclesiis sternebantur triclinia, & ibi Christiani epulabantur, quod alienum videbatur a veneratione, quæ Ecclesiæ debetur, & præterea nonnulli non solum vescerentur iis cibis, qui appositi fuerant, verum etiam id, quod reliquum erat, domum deferrebant, propterea cautum fuit in Concil. Laod. & in Trull. ne in Ecclesiis, vel in locis Dominicis, nimirum in Atriis, vel porticibus finitimis Ecclesiæ deinceps Christiani comederent. Decreverunt item Patres in eodem Conc. Laod. ne qui ad hæc convivia vocarentur, sive Clerici, sive laici ciborum reliquias sibi reserarent, quia videbatur hic usus iis præferri, qui in clerum erant cooptati, maculam inurere. Quod autem ad ipsas *Agapas* generaliter attinet, laudat illas Concil. Gangrense c. XI. & c. ult. & invehitur in eos, quia hæc convivia reprehendebant. Atque hæc de usu antiquorum. Postea vero præsertim in nonnullis Provinciis cum multa absurda ex his conviviis sequerentur, fuerunt præsertim in magna Italiæ parte a D. Ambrosio sublata, & in Africa item consilio, & opera D. Augustini, qui ut constat ex epist. 64. omnes nervos contendit, ut usus illorum convivorum aboleretur. Licet enim a principio optime fuissent introducta, tamen postea permulti illis abutebantur, nullaque habebatur ratio modestiæ, & temperantiæ, sed se conviviæ cibo, & potu replebant, ebriique sæpe exhibant ex conviviis. At vero in aliis Provinciis adhuc viguit eorumdem convivorum consuetudo, estque mentio de *Agape*, licet non hoc nomine vocetur apud D. Gregorium lib. 1. reg. epist. 54. qui in dedicatione cuiusdem Ecclesiæ jubet instrui convivium pauperibus, præscribitque epulas, quæ illis sunt apponendæ. Itaque extiterunt variæ de hac re consuetudines olim: & ut antiquos illos omittam, videtur etiam ad hanc disputationem pertinere, id quod est in Concil. Nannet. in quo sermo est de quibusdam sodalitatibus, sive confratris, in quibus solebant ipsi sodales splendide epulari. Quoniam autem causam dabant huiusmodi convivia gravissimis peccatis, jubet Synodus confratres ab his abstinere, tantumque permittunt Patres, ut si necesse est ipsos convenire, semel tantum libere, & fragmentum panis sumere possent. Hæc enim sunt verba Concilii: *qui voluerint eulogias a presbytero accipiant, & panem tantum frangentes, singulos accipiant biberes, & nihil amplius contingere presumant.* Extat præterea in variis Provinciis adhuc hac nostra ætate vestigium aliquod huius consuetudinis antiquæ: In nonnullis enim Sanctorum Natalibus mos est, præsertim in aliquibus pagis, ut his omnibus, qui ad Ecclesiæ porticum, aut ad alium locum destinatum confluunt, panis, & caseus, aut aliquid aliud esculentum datur. Deinde cum dives aliquis excedit e vita solent heredes, præsertim apud rusticos, ipsis cognatis, & Sacerdotibus, & aliis omnibus, qui ad funus efferendum, & exequias cohonestandas veniunt, prandium apponere, & item pauperibus panem, & vinum distribuere. Viget etiam in multis

ris Regionibus apud fodalitates, sive confraternitates idem mos, quem antea diximus a Concilio Nanneten. in Gallia fuisse sublatum; solent enim sodales ipsi quotannis simul epulari in feriis illius Sancti, quem sibi patronum delegerunt. Soletque eodem die, ut par est, ratio pauperum haberi.

In Partis II. Librum X.

CUM de variis rerum generibus hactenus sit actum, modo jam in his septem ultimis hujus secundæ partis libris agitur de septem Sacramentis. In his autem libris ea omnia, quæ extant in jure veteri, eo ordine collocantur, ut omnia præcipua capita facile reperiri possint, & quoniam baptismus est janua, & fundamentum ceterorum Sacramentorum, ponitur primo loco. Cum autem multa de illo in jure veteri sint decreta, hanc methodum in ipsis decretis percensendis sequimur, ut primo loco ea, quæ antecedunt baptismi susceptionem, deinde quæ sunt propriæ ipsius baptismi, ad extremum reliqua, quæ aliquo modo ad baptismum pertinent, in hoc libro proponantur. Quoniam igitur Cathecumeni olim antequam baptismum susciperent, in doctrina christiana erudiebantur, Symbolūque Apostolorū, & alia Religionis nostræ mysteria ediscebant, & præterea solebant se ad baptismum jejuniis, & aliis piis exercitationibus comparare, statim in ipso initio decreta de hisce rebus collocantur, & in varios titulos distribuuntur. Itaque ante ipsum baptismum afferuntur ea, quæ de cathecumenis extant. Proponuntur deinde alia, quæ baptismi sunt propria, nimirum de materia, de forma, de ministro, de effectu: postea vero sequuntur multa, quæ aliquo modo ad ipsum baptismum videntur spectare, suntque varii tituli de loco, de tempore, de susceptoribus, de cognatione, quæ oritur ex baptismo, & de aliis rebus, quas longum esset modo percensere.

In hoc libro de baptismo licet multa jam vetustate consenuerint, aut novis legibus fuerint sublata, tamen quæ in primis quinque titulis de cathecumenis continentur, ad eos adultos, qui in variis infidelium provinciis ad religionem Christianam convertuntur, adhuc hac nostra ætate possunt accommodari. Quod enim ad hos attinet, nihil prohibet, quominus ea, quæ in his titulis commemorantur, paucis tantum exceptis, observari valeant. Immo ea, quæ dicuntur de catechismo, & de instruendis iis, qui baptismum suscipiunt, licet hoc tempore infantes nuper nati baptizentur, pertinent idem ad eosdem, cum ad usum rationis perveniunt. Quemadmodum enim adulti debent Religionis nostræ mysteria ante baptismi susceptionem ediscere, ita infantes, quia cum baptizantur non possunt, debent in iisdem erudiri, cum incipiunt uti ratione. Præterea certum est ea omnia, quæ dicuntur de iis, qui cathecumenos docent, & de presbyteris, & reliquis ministris, qui baptismum conferunt, adhuc vigere, & esse necessaria.

In Partis II. Lib. X. Tit. X. & Tit. XI.

PRæter hos canones, qui ex jure antiquo deprompti sunt, extant permulti in jure recentiore, in quibus est mentio de materia, aut de forma, aut de utraque, ut in c. *Non ut apponeres*, de baptismo, in Clem. unic. §. *Ad hæc*, de Summ. Trin.

in Conc. Florent. de instrum. Armen. & in Conc. Trident. sess. VII. c. 2. Non autem satis est eum, qui baptizet, verba illa proferre: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, sed debet adjungere verbum per quod significatur actus, qui per ipsum exercetur, ut, *Te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, ut patet ex c. 1. de baptismo. Non est autem de necessitate formæ, ut apponatur verbum primæ personæ, nimirum, *ego te baptizo*, valet enim forma, quæ Græci utuntur: *Baptizetur servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, ut patet ex Concil. Florent. in instrum. Armen. licet latinus, qui illa uteretur, graviter peccaret, non quia non valeret baptismus, sed quia in gravi omitteret ritum Ecclesiæ latinæ.

In Partis II. Lib. X. Tit. XII.

IN hoc titulo videntur aliqui canones inter se repugnare: Nam in Canone quodam Concilii Carthagin. IV. cavetur ne mulier baptizet. Contra autem Nicol. ad Consulta Bulg. affirmat baptismum ab infideli collatum valere, dummodo alia, quæ necessaria sunt, concurrant. Sunt item alii Canones, qui de hac re videntur obscure loqui. Quare operæ pretium erit paucis ea complecti, quæ ad hunc titulum pertinent. Minister igitur bifariam potest considerari, uno modo ut reverentiam habeat baptismus, & repeti non valeat, & hoc modo quilibet sive sit vir, sive fœmina, sive judæus, sive sarracenus, si habeat in animo id facere, quod Ecclesia facit, & adhibet materiam, & formam legitimam, sine dubio baptizat, ut patet ex Epistola Anastasii II. & ex Nicolao ad Conf. Bulg. c. 14. 15. 16. & 104. quæ omnia in hoc titulo continentur. Alio modo potest Minister considerari, ut non solum baptismus, quem confert, sit verus, & certus, verum etiam ut ipse possit legitime, & sine illo peccato ipsum baptismum conferre, & sane tunc duo tempora sunt perpendenda; alterum est cum necessitas instat, ita ut periculum sit, ne ille, de cujus baptismo agitur, statim moriatur, & tunc, si non est alius, qui baptizet, etiam mulier, immo & paganus, & judæus, & hæreticus potest baptizare, ut patet ex iisdem capitulis, & ex Conc. Florent. in instrum. Armen. & ex Trident. sess. VII. c. 4. Si autem non est hujusmodi necessitas, tunc ut legitime, & ex præscripto Ecclesiæ conferatur baptismus, minister hujus Sacramenti tantum erit Sacerdos, & non quilibet Sacerdos, sed qui est ad hoc munus destinatus, ut constat ex eodem Conc. Florent. & ex usu Ecclesiæ. Si quis autem alius eum conferre velit, peccabit, at vero valebit, ut dictum est, ipse baptismus, quicumque minister ille sit, dummodo non sit ipse, qui baptismum suscipere vult. Neque enim potest quisquam se ipsum baptizare, ut patet ex c. *Debitum*, de bapt. in quo rationes afferuntur, cur nullus possit sibi ipsi baptismum conferre. Non solum autem peccabit qui non ordinatus ausus fuerit baptizare extra necessitatem, sed incidet etiam in excommunicationem, & erit item irregularis, quod constat c. 1. de Cleric. non ordinand. ministr.

In

In Partis II. Lib. X. Tit. XV.

DE baptismo infantibus conferendo extant item multa in jure recentiore, ut in c. *Majores*, de baptis. in Clem. 1. de Summ. Trinit. in Concil. Trident. sess. VII. c. 12. 13. & 14. de Sacramento baptismi. Num autem amentibus, & dormientibus possit dari baptismus, ut infantibus, & si detur, num habeat vim, & sit revera baptismus vid. cap. *Majores*, §. *Verum quidem*, & ea que sequuntur usque ad finem ipsius capituli.

In Partis II. Lib. X. Titulum XVI.

Licet aliqua decreta de immersione sint, quæ inter se pugnare videantur, tamen omnia facile conciliantur ex iis, quæ affert D. Gregor. in epistola ad Leandrum. In hujusmodi enim re varii olim Ecclesiæ ritus extiterunt propter varias, & justas causas, aliquandoque ipsa Ecclesia una tantum immersione, & aliquando tribus usa fuit. Illud autem certum est, non esse ita necessarium hunc modum baptizandi per unam, aut per tres immersiones, ut alias non valeat baptismus, satis enim est, ut aspergatur ille, qui suscipit baptismum, ut patet ex communi Theologorum sententia, & ex usu Ecclesiæ.

In Partis II. Lib. X. Titulum XVII.

Perspiciuum est nonnullas cæremonias, quæ in hoc titulo afferuntur, contraria consuetudine sublatas esse, qualis illa est: Baptismum a jejuniis esse conferendum, & aliæ item hujusmodi, quas supervacaneum esset modo commemorare, cum ex lectione ipsorum Canonum quilibet eas cognoscere valeat.

In Partis II. Lib. X. Titulum XVIII.

Quod ad hunc titulum attinet, duo tempora considerari oportet, alterum est cum necessitas impendit, & tunc ubicumque potest baptismus conferri, alterum vero est, cum non obstat hujusmodi necessitas, tuncque nullus extra Ecclesias destinatas debet baptizari. Probant hæc toto hoc titulo, & Clem. unic. de Baptis. in qua etiam graviter arbitrio Episcopi puniri jubentur, qui in aliis locis baptizant, & item qui illi baptismum interfunt. Excipiuntur autem in eadem Clem. filii Regum, & Principum, quos in ædibus parentum Ecclesia baptizari permittit.

In Partis II. Lib. X. Titulum XIX.

Præscribitur in hoc titulo tempus, quo baptismus est suscipiendus, designaturque solemnitas Paschæ, & Pentecostes, exceptis ægrotis, qui morbo gravi laborant, quibus olim quocumque tempore licebat baptismum suscipere. Licet autem justas ob causas mos antiquus fuerit immutatus, nullaque certorum dierum habita ratione, quotidie apud nos soleant infantes baptizari, tamen cum adulti aliqui se ad Religionem nostram transferunt, præsertim in illis Regionibus, quas infideles incolunt, non video, cur non possit antiqua consuetudo tot Patrum decretis confirmata observari eo saltem modo, quem D. Gregorius tradit lib. VII. reg. epistola ad Fantium, quæ in hoc titulo continetur, nimirum, ut nisi adulti ipsi cathecumeni graviter ferant, tamdiu baptismum differri, tempora illa antiqua observentur; sin autem grave his fuerit,

Tom. V.

tunc designetur illis aliqua solemnitas, aut dies aliquis Dominicus, quo baptismum suscipiant. Hoc autem præter D. Gregorium videtur etiam significare Nicolaus ad Consulta Bulgarorum cap. 69.

In Partis II. Lib. X. Titulum XX.

CUM olim certi tantum dies essent ad baptismum suscipiendum designati, merito sunt canones, qui in hoc titulo continentur, constituti; at vero hæc nostra ætate parum sunt necessarij, cum liberum cuilibet sit, nisi quidpiam alia ratione obstet, quocumque tempore baptismum suscipere. Apponuntur autem hoc loco, tum ut appareat quantam olim diligentiam Ecclesia adhibuerit, ne quisquam sine baptismo moreretur, tum etiam, ut consuetudo Ecclesiæ antiqua omnibus sit nota.

In Partis II. Lib. X. Titulum XXIII.

In hoc titulo est mentio de fraternitate spirituali, ac si matrimonium impediatur, ut patet ex c. 2. Nicol. ad Consult. Bulg. quod hoc continetur. At hodie cessat hoc impedimentum, fuit enim omnino sublatus a Concil. Trident. sess. 24. c. 2. de reformatione matrimonii, in quo de cognatione spirituali hæc verba profert: *Sancta synodus statuit, ut unus tantum sive vir, sive mulier juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus, & una baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizati- que patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur, &c.*

In Partis II. Lib. X. Titulum XXIV.

Illud in hoc titulo animadvertendum est, eum, qui inter Christianos, & ex Christianis parentibus est natus, non facile esse baptizandum jam adultum, licet probari non possit, ipsum fuisse in infantia baptizatum, quia revera admodum verisimile est, huic homini baptismum in ipsa infantia fuisse collatum, ut Innocentius III. ait in c. ult. de presbyt. non baptizat. cujus hæc sunt verba: *Et certe de illo, qui natus de Christianis parentibus, & inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter præsumitur, quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probaretur.* Hæc Innocentius. Si autem ille revera, ut aliquando contingit, non esset baptizatus, & tamen susceperet sacros ordines, certe deberet, cum id constaret, baptizari, & iterum ordinari, ut patet ex c. 1. & 3. eod. tit. de presbyt. non baptizat. & si ante susceptionem baptismi moreretur, nequam id obstaret, quominus posset pro eo sacrificium offerri, ut constat ex c. 2. eod. tit. Quoniam autem pacto sit forma exprimenda, cum est dubitatio, num quis sit baptizatus, docet Alexander III. in c. 2. de baptis.

In Partis II. Lib. X. Titulum XXXI.

Fortasse in hoc titulo alicui negotium facit, quod in nonnullis Apostolorum canonibus, ut in 46. 47. 68. continetur, in quibus baptismus hæreticorum omnino videtur respui, & improba-

C c c c

ri.

ri. Sed certe quidquid sit in ipsis decretis, semper fuit Ecclesiæ sententia, quam varii olim Pontifices Maximi contra D. Cyprianum, & alios Episcopos Africanos constanter defenderunt, eos non esse rebaptizandos, qui ab hæreticis sunt baptizati, dummodo vero baptismi forma servetur, & alia concurrant, quæ necessaria sunt, nimirum materia, & minister cum intentione faciendi, quod ecclesia facit. Quare aut illos Canones intelligi oportebit de baptismo hæreticorum, qui veram formam non servant, quales olim fuerunt Phryges, & Paulianistæ: aut si hæc interpretatio minus congrue videtur, quia hi hæretici omnes fuerunt Apostolis recentiores, perspicuum sane est illos canones, de quibus facta est mentio, non esse Apostolorum, sed ab aliquo nomine Apostolorum fuisse confictos, & hæc causa fortasse fuit, cur canones Apostolorum a Gelasio in Concilio LXX. Episcoporum fuerint inter libros apocryphos numerati, ut patet ex eodem concilio, & est apud Gratianum in c. *Sancta Romana*, 15. dist.

Hæc occurrunt in libro de baptismo observatione digna. Extant multa alia in jure novo variis in locis præsertim in Concil. Florent. in decreto de instructione Armen. & in Concil. Trident. Sess. VII. sed ea silentio prætermitto, tum quia omnibus sunt in promptu, tum etiam quia non est nostri muneris omnia, quæ de baptismo sunt in jure novo, in medium afferre.

In Partis II. Librum XI.

Quoniam in hoc libro nulla est mentio formæ, & vix quidpiam est de materia hujus sacramenti Confirmationis, consentaneum erit hæc, & alia nonnulla addere ex jure novo. Licet enim munus nostrum tantum sit colligere ea, quæ sunt in jure veteri, tamen cum hæc disputatio gravissima sit, non erit omnino a nostro instituto alienum ea adjungere, quæ huic loco videntur deesse. Extat itaque de Sacramento Confirmationis magna mentio in cap. unic. de extrema unctione, item in Concil. Florent. in instructione Armenorum, & in Concil. Trident. Sess. VIII. Est item mentio in c. *Pastoralis*, de Sacram. non iterand. Primum agitur de illius nominibus in d. cap. ult. de Sacra unctione §. *Per frontis*, in quo hoc Sacramentum appellatur *Confirmatio*, & manus impositio, & frontis chrismat. Deinde in eod. c. & in Concil. Florent. agitur de materia, hæc autem dicitur esse chrisma ex oleo, & balsamo confectum. Affertur item in eodem Concilio Florentino forma, quæ his verbis constat: *Signate signo crucis, & confirma te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Item in eodem Concilio profertur minister, commemoratur etiam effectus, datur enim in eo Spiritus Sanctus ad robur, ut videlicet christianus audacter Christi confiteatur nomen. Redditur quoque ibidem ratio cur consignatio fiat in fronte. Præterea in Concil. Tridentin. statuunt Patres Confirmationem vere sacramentum esse contra hæreticos, qui id negant, ejusque Sacramenti virtutem commemorant, illiusque ministri ordinarii solum Episcopum esse affirmant. Sed de ministro postea tit. V. erit disputa-

tio. Illud tandem observandum est debere suscipi sacramentum Confirmationis ante susceptionem ordinum, immo ante susceptionem primæ tonsuræ, ut patet ex eod. Concil. Trident. Sess. 23. cap. 4. de reform. sed non est hoc ita necessarium, ut si omittitur sacramentum Confirmationis, non possit vere suscipi ordinis sacramentum, revera enim & suscipitur, & imprimatur character. Immo ut aliqui viri docti (a) existimant, sublato contemptu, omisio illa non erit peccatum mortale.

In Partis II. Lib. XI. Titulum II.

Hic titulus pertinet ad materiam. Est autem hoc loco dubitatio, num balsamum sit de necessitate materiæ, hoc est num sit ita necessarium, ut si non apponatur, nullo modo possit hoc sacramentum conferri, & certe in c. unic. de sacra unctione, & præcipue in Concil. Florentin. in decreto de instruct. Armen. aperte dicitur materia confirmationis, Chrisma ex oleo, & balsamo confectum. Nihilominus tamen sunt multi Doctores, qui existimant balsamum non esse omnino necessarium, sed posse oleo tantum consecrato hoc sacramentum conferri. In hac sententia est Cajet. in 3. p. D. Thom. quæst. 72. art. 2. Dominicus Sotus in 4. dist. Navarr. in sum. c. 22. num. 8. Probant autem hi Doctores suam sententiam c. *Pastoralis*, de sacramentis non iterand. in quo cum quispiam oleo tantum fuisset unctus, quo tempore confirmationis sacramentum accipiebat, interrogatus Pontifex an sacramentum iterum esset conferendum, respondit nihil esse iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermisum. Itaque sentiunt hi Doctores balsamum non esse de necessitate materiæ, sed tantum de necessitate præcepti, & certe non videtur hæc sententia improbabilis, præsertim cum tanta sit veri balsami penuria, ut fortasse nonnulli Episcopi vix illud consequi possint ex quo illud efficeretur, ut sacramentum confirmationis sæpe non conferretur. Neque obstant decreta quæ supra proposita sunt, in quibus materia dicitur esse chrisma confectum ex oleo, & balsamo, nam in his decretis proponitur id quod certum est. Illud enim inter omnes constat si balsamum adjungatur oleo, certam tunc esse materiam sacramenti confirmationis, dummodo consecratur ab Episcopo. At vero num oleum tantum satis sit, nec ne, in illis decretis Patres neque disputant, neque quidpiam de ea re decernunt.

In Partis II. Lib. XI. Titulum VI.

Certum est Ministerium confirmationis ordinarii tantum esse Episcopum, ut patet ex decretis, quæ sunt in hoc titulo, & ex c. unic. §. ult. de sacra unctione, & ex Concil. Florent. in decreto de instruct. Armen. & ex Concil. Trident. sess. VII. c. 3. de confirm. & ex c. *Quanto*, de consuetudine: at vero ex dispensatione Pontificis Maximi potest Presbyter Chrismate per Episcopum confecto sacramentum confirmationis administrare, ut patet ex D. Gregorio in cap. *Pervenit*, dist. 95. cap. 1. quod in hoc titulo continetur, & ex Concil. Florentin. in instruct. Armen.

(a) Dom. Sotus in 4. dist. 24. q. 1. Navar. in sum. c. 22. num. 2.

In Partis II. Lib. XI. Titulum IX.

HAC nostra ætate quocumque tempore solent Episcopi hoc sacramentum conferre. *In Partis II. Lib. XI. Titulum X.*

Ratio cur hoc sacramentum repeti non potest, hæc una est, quia imprimi characterem. Sacramenta enim, quæ hujusmodi sunt, non iterantur, ut patet ex Concil. Florent. in instruct. Armen. in quo hæc verba sunt: *Inter hæc sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, idest spirituale quoddam signum a cæteris distinctum imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.* Probatum præterea ex Concil. Trident. c. 9. de sacramentis: *Si quis, inquit, dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale, & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit.* Hæc Concilium Tridentinum. Occurrit autem hoc loco dubitatio, num incidant in irregularitatem, qui hoc Sacramentum audent iterare. Et certe licet aliqui existiment illos esse irregulares, cum iterantes Sacramentum Baptismi sint irregulares, ut patet ex libro de baptismo tit. XXVI. & XXVII. & par sit ratio in hoc confirmationis sacramento, at vero si res diligenter perpenditur, non videntur incurrere in hanc pœnam. Nam ut inter omnes constat, nulla umquam est irregularitas, nisi expresse caveatur in jure, ut patet ex c. *Is qui*, de sent. excomm. in 6. at certe nulla est mentio irregularitatis, quod attinet ad iterantes hoc sacramentum. Quare licet fateamur parem esse rationem, non id satis est, ut inde quisquam colligere possit, eum, qui bis suscipit hoc Sacramentum, esse irregularem. Afferunt aliqui, qui contrariam sententiam tuentur, per text. in c. *Dictum*, de consecr. dist. 5. in quo hæc verba sunt: *Visum est nobis eandem confirmationem, sicut baptismum iterari minime debere, quia bis, vel amplius baptizatos, aut confirmatos non sæculo, sed soli Deo sub habitu regulari, vel seculari religiosissime famulari decretum est.* Sed hæc parum obstant, nam verba illa ultima *Quia bis vel amplius, &c.* non sunt in vero contextu. Neque enim hic canon reperitur in Conc. Tarraconen. ex quo dicitur depromptus, sed in Concilio Cabilonen. sub Carolo. Deinde licet demus esse verba illa in contextu, non videtur in illis esse mentio irregularitatis, saltem aperta.

In Partis II. Lib. XI. Tit. XII.

Quemadmodum ex baptismo, ita etiam ex confirmationis Sacramento oritur cognatio spiritualis, ut patet ex hoc tit. & ex c. 1. §. ult. de cognat. spiritual. & ex c. *Quamvis*, §. *De confirmatione*, eod. tit. in 6. At vero cum olim latius pateret, contraxit illam Conc. Trid. ut eam etiam quæ oritur ex baptismo, sustulitque fraternitatem: sunt autem hæc verba Concil. sess. 24. c. 2. de reform. matr. *Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, ac tenen-*

tem non egrediatur: omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublati.

In Partis II. Librum XII.

Licet multa occurrant, quæ ad hunc librum explicandum, & exornandum afferri possunt, tamen quoniam multi viri eruditissimi de hoc divino Sacramento copiose scripserunt, ea nunc observabo, quæ in primis hujus loci propria videntur. Et quoniam ea, quæ sunt in jure antiquo, jam in hoc libro continentur, attingam brevissime modo in hoc initio, & postea in ipsis titulis illa, quæ præcipua sunt in jure novo de hoc Sacramento. Extant itaque multa in titulo de celebr. Missar. & in Concilio Florentino in decreto de instruct. Armen. & in Trident. Sess. 13. & Sess. 22. & tandem sunt multa in aliis locis, quæ longum esset perferre. Dividitur autem perspicuitatis gratia hæc disputatio in duas partes, prior proprie est de Eucharistia, altera de Sacrificio Missæ. Cum enim multa sint ipsius Sacrificii propria, consentaneum fuit de his separatim agere.

In Partis II. Lib. XII. Titulum I.

Extant multa de materia, & in primis de forma in c. *Cum Martha*, de celebr. Missar. Sunt item aliqua in c. *De homine*, eod. tit. & in Conc. Florent. in decreto de instruct. Armen. & in Trident. Sess. 13. in decreto de Sanctissimo Eucharistia Sacramento, & postea in canonibus.

Apponuntur autem nonnulla decreta in hoc titulo, quæ videntur potius ad Missæ Sacrificium pertinere, sed ideo hoc loco etiam collocantur, quia agitur in his de materia. Illud præterea observandum est, licet de aqua sit mentio in multis decretis, debeatque cum vino misceri, tamen longe aliam rationem esse aquæ, quam sit vini, nam vinum proprie est materia, & licet non apponere aqua, revera fieret consecratio: at vero aqua tantum est de necessitate præcepti, ut patet ex Concil. Trident. Sess. 22. cap. 7. & can. ult. quamvis peccaret gravissime Sacerdos, si illam non admisceret. Debet autem hæc aqua pars exigua admodum esse, ut constat ex Concil. Florent. in instruct. Armen. & probat D. Thom. in 3. p. q. 74. art. 8. Neque est tenenda sententia Concilii Triburien. c. 19. quod censet tertiam aquæ partem posse admisceri, cujus Concilii verba non extant in hoc titulo, quia cum valde repugnent Ecclesiæ ritui, satis esse putavi hoc loco de illis mentionem facere. De ipsa autem aqua, & de ratione, cur vino admiscetur, sunt multa in d. cap. *Cum Martha*, & in c. *In quadam*, de celebr. Missar. Est itaque de hac admixtione mentio in c. *Perniciosus*, eod. tit.

In Partis II. Lib. XII. Titulum II.

Quoniam hæc disputatio est gravissima, consentaneum erit adungere alios Canones ex jure novo, ut videant hæretici Sacramentarii quid omni tempore, & omnibus superioribus sæculis crediderit, & professæ fuerit Ecclesia Catholica. Sunt igitur multa de hac re in Conciliis recentioribus, & in Pontificum decretis, ut in c. *Cum Martha*, & in c. *De homine*, de celebr. Missar. & in Clem. unic. de Reliquiis, & Ven. Sanct.

in Concil. Florent. in decret. de instruct. Armen. & in Concil. Trident. Sess. 13. in decreto de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, præcipue in cap. 1. & 3. & 4. & in can. 1. 2. 3. 4. 5. 8. & Sess. 22. in doctrina de Sacrificio Missæ cap. 1. & 2. Præterea in hoc titulo item agitur de effectu, loquitur d. cap. *Cum Martha*, §. *Questuisti*, in fin. & Clem. unic. de reliq. & venerat. Sanct. & Concil. Florent. in d. decreto, & Trident. in eadem Sess. 13. cap. 2. & 3. & 8. & can. 5.

In Partis II. Lib. XII. Titulum IX.

HIS, quæ in hoc titulo continentur, plura alia de præparatione, quam postulat Eucharistiæ, addi possunt. Exstant enim multa in Clem. unic. de reliq. & vener. Sanct. & in Conc. Trident. Sess. 13. in decreto de Eucharistiæ præsertim c. 7. & c. 11. Vid. etiam c. *De homine*, de celebr. Missar.

In Partis II. Lib. XII. Titulum VII.

DE hac re vid. Concil. Trident. Sess. 13. can. 9. & Sess. 22. cap. 6. de Sacrificio Missæ, & licet hac nostrâ ætate Christiani in Paschate tantum teneantur ex præcepto percipere Eucharistiæ, at vero olim multo frequentius hoc cælesti cibo vescerentur, fuerunt autem de hac re apud antiquos variæ Ecclesiæ consuetudines, ut apparent ex hoc titulo. Priscis enim illis temporibus omnes fere, qui intererant Sacrificio Missæ, exceptis pœnitentibus, sumebant corpus Christi, ut patet ex c. 9. Apostolorum, & ex Concilio Antiocheno cap. 2. Postea vero ter saltem quotannis, nimirum in natali Christi, in Paschate, & in Pentecoste solebant communicare, ut constat ex Concil. Agathensi cap. 18. & ex Concil. Turon. sub Carolo cap. 10. & licet hæc Concilia non fuerint generalia, est tamen magna de illis mentio, videnturque fuisse ab omnibus fere recepta. Meminit præterea de communione cœnæ Domini Concilium Cabilonense sub Carolo c. 47. loquiturque de ea hoc Concilium, tamquam de re communi fidelium consuetudine, & usu confirmata. Deinde sunt multi Canones, in quibus tum Pontifices, tum synodi magnopere ad frequentem perceptionem Eucharistiæ Christianos cohortantur. Ut apparet ex Nicolao ad Consult. Bulg. cap. 9. & ex aliis decretis, quæ in hoc eodẽ titulo continentur, quibus adungere possumus Concil. Trident. Sess. 22. cap. 6. de sacrificio Missæ, in quo hæc verba sunt: *Optaret quidem sacrosancta synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos huius sacrificii fructus uberius proveniret, &c.*

In Partis II. Lib. XII. Titulum III.

Minister duobus modis potest in hoc Sacramento considerari; alter enim est, qui conficit Eucharistiæ, & hic tantum est Sacerdos, & de hoc agitur infra de Sacrificio Missæ tit. 1. alter vero est, qui tribuit populo ipsam Eucharistiæ, & hic etiam tantum est Sacerdos, sive ille ipse qui consecrat Eucharistiæ, sive alius. At vero olim cum Eucharistiæ tribuebatur populo sub utraque specie, munus erat diaconi ca-

licem præbere. Immo in nonnullis Regionibus præbebant item Diaconi Eucharistiæ sub specie panis, ut patet ex Concil. Carth. II. c. 38. & ex aliis decretis, quæ in hoc titulo continentur, in quibus generaliter dabatur Diaconi facultas tribuendi populo Eucharistiæ absente Episcopo, & presbytero, aut etiam eisdem præsentibus, dummodo faciant potestatem Diacono exercendi hoc munus. Favetque plurimum huic sententiæ Gelas. epist. 1. c. 10. cujus hæc sunt verba: *Sacri Corporis prærogationem sub conspectu Pontificis, seu Presbyteri, nisi his absentibus, ius non habeant exercendi Diaconi.*

In Partis II. Lib. XII. Titulum XI.

Adeo verum est Eucharistiæ non esse iis denegandam, quibus imminet mors, dummodo aliqua causa gravis ipsorum desiderio non obstat, ut etiam tempore interdicti sit ad ægrotos deferenda, ut patet ex cap. *Quod in te*, de pœnitentia, & remission. Immo nec denegatur hæreticis, quamvis relapsis, & ad mortem damnatis si dolent peccatis, manifesta que ostendant pœnitentiæ signa ut patet ex c. *Super eodem*, de hæreticis in 6. Licet id jam videatur in multis regionibus contraria consuetudine sublatum, fortasse quia raro hæretici præsertim relapsi ea pœnitentiæ signa dant, quibus homines pii, & prudentes confidere valeant.

In Partis II. Lib. XII. Titulum XII.

Laica communio, de qua in iure veteri per sæpe est mentio, non est, ut fortasse aliqui opinantur, communio sub una tantum specie panis, quod vel ex eo constat, quod, priscis illis temporibus, cum laici sub utraque specie sumebant Eucharistiæ, reperitur magna mentio huius communionis laicæ. Laica itaque communio idem est quod communio inter laicos: olim namque solebant Christiani ita percipere Eucharistiæ, ut primo loco eam perciperent Episcopi, si qui præsentibus aderant ad Missæ sacrificium, deinde presbyteri, postea Diaconi, quarto loco subdiaconi, post hos reliqui clerici, tandem laici, & peregrini. Cum igitur Episcopus aliquis, aut presbyter, aut Diaconus, aut alius Clericus alicujus criminis causa deponeretur, solebat illi concedi plerumque communio laica, nimirum fiebat illi potestas communicandi inter laicos, ac si laicus esset. Potest hoc aperte probari ex synodo quadã Suesionensi apud S. Medardum, quæ in hoc titulo continetur. In ea namque synodo fit mentio de Ebbone Archiepiscopo Remensi, cui cum ab Archiepiscopatu depositus fuisset, concessa est tantum laica communio, ut synodus ait. Et postea ac si eadem synodus explicare velit, quid sit laica communio, utitur his verbis: *Sedes Apostolica per Sergium Papam dictum Ebbonem damnavit Episcopum, adeo ut inter Laicos communionem habere mereatur.* Hæc igitur est communio illa laica antiquorum, de qua sæpe veteres synodi loqui solent.

Eodem modo communio peregrina, de qua est titulus proximus, videtur esse communio inter peregrinos, nam post laicos, qui erant Civis, communicabant laici peregrini.

Hæc

Hæc decreta, quæ hætenus proposita sunt in hoc libro, occurrunt in jure veteri de Eucharistia, sunt præterea alia in jure novo de hoc sacramento, & exempli causa de ipsa Eucharistia solemniter in processione deferenda, de celebrando festo illius institutionis proprio, de reservando eodem sacramento in sacrario. Extant item multa de discrimine, quod est inter hoc, & reliqua sacramenta, & de aliis rebus, quas longum esset perferre, de quibus omnibus vide Clem. unic. de reliq. & vener. sanct. & Concil. Florent. & Trident. in locis quæ supra sæpe proposita sunt. Atque hæc modo de sacramento Eucharistia.

Posterior Pars hujus Libri X.

IN hac posteriori parte agitur de Missæ sacrificio. Sunt autem multa in jure novo, quæ pertinent ad hanc eandem disputationem, tum in tit. de celebr. Missar. tum præcipue in Concil. Trident. sess. 22. Videbatur ratio ordinis postulare, ut primo loco de re, quæ offertur in hoc sacrificio, titulus collocaretur, sed quia jam supra in priore parte actum est de Eucharistia, in qua vere Christus continetur, & idem ipse Christus in Missa incruente immolatur, ideo consentaneum est initium sumere ab ipso ministro, qui sacrificium offert, & deinde de ritu, & de cæremoniis, & de veneratione, quæ ipsi sacrificio debetur, & de aliis rebus, quæ ad Missam pertinent ea, quæ in jure veteri sunt in medium asserre.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum I.

Quoniam unus, & idem minister in Missa consecrat Eucharistiam, & offert Sacrificium, prohibenturque Sacerdotes extra Missam conficere hoc Sacramentum, ideo satis visum est hunc titulum de ministro in hac posteriore parte collocare, & in illa priori de ipso mentionem facere, cum canones de ministro Sacrificii Missæ, & de Ministro Sacramenti Eucharistia eadem sint, ipseque Minister revera unus, & idem sit. Sunt autem in jure novo multa de ministro in Concil. Florent. de instruct. Armen. & in Trident. Sess. 22. cap. 1. de Sacrificio Missæ, & can. 2.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum II.

Licet unum, & idem Sacrificium in Missa offeratur, varii tamen sunt ritus in Missæ celebratione, & ut alias omittam, duo præcipue extant hac nostra ætate, alter Ecclesiæ Romanæ, quo utitur magna Europæ pars, alter Græcorum, quo utuntur ipsi Græci, etiam illi, qui Sedi Apostolicæ, & Pontifici Max. obediunt. Quoniam autem in hoc libro, licet aliqua sint de Græcorum ritu, præcipue tamen in eo continentur Ecclesiæ latinæ cæremonia; de iis in primis agitur in hoc libro. Hæc itaque duplices sunt, aliæ enim sunt majoris ponderis, quæ nullo modo sunt omittendæ, de hisque extant multa in hoc libro variis in locis, & item in jure novo. Primum enim non potest Sacerdos facere sacrum, nisi jejunos sit, extatque de hac re titulus III. in hoc libro, neque sine vestibus, & vasis lacris ab Ecclesiâ huic Sacrificio destinatis, neque sine candelæ lumine, debet præterea ut alias dictum est admiscere vino ante consecrationem paululum aquæ. Prohibetur uti calice ligneo, aut vitreo: tenetur item latinus Sa-

cerdos in azimo pane Missæ Sacrificium celebrare, quæ omnia constant ex c. *Cum Martha*, ex c. *Perniciosus*, ex c. ult. de celebr. Missar. & ex usu Ecclesiæ, & ex variis decretis, quæ in hoc libro continentur. Omitto modo alia multa de loco, de altari, & de aliis rebus hujusmodi, quas omnes cæremonias Ecclesiâ magni facit, jubetque eas omnes diligenter servari. Aliæ autem cæremonia; sunt minoris momenti, quæ in motu corporis, & membrorum, & in numero orationum, & in aliis rebus ejus generis consistunt, in quibus magna sine dubio solet esse varietas, & de his proprie extat hic titulus. & licet hæc varietas in primo capite videatur a D. Gregorio permitti in diversis provinciis, tamen extant multa decreta, quibus cavetur ne in una, & eadem provincia varii, & dissimiles sint mores, & ritus, sed unus, & idem ordo in Missæ celebratione teneatur.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum III.

Hæc consuetudo antiquissima est, eamque diligentissime semper servavit Ecclesiâ, & licet in Carthagin. Concil. III. c. 29. unus tantum dies nimirum feria quinta in cœna Domini excipiatur, in qua licebat olim Sacerdotibus in Africa post cœnam sumere Eucharistiam, sed sublata fuit hæc consuetudo, nulloque modo potest Sacerdos ullus post cibum, aut potum Missam celebrare. Adeo autem Ecclesiâ amplectitur hanc consuetudinem, ut etiam cum Sacerdos potest bis, aut ter sacrum facere, vel in Christi natali si ablu-tionem in una Missa sumit, nulla ratione possit aliam amplius eodem die celebrare, ut patet ex c. *Ex parte*, de celebr. Missar. Eadem item lege tenentur Christiani omnes, qui ad Eucharistiam accedunt, tantumque excipiuntur illi, qui graviter ægrotant, quibus si jejuni non possunt, licet semel tantum post alios sumere Eucharistiam. Ratio autem hujus consuetudinis ea est, quam asserit Nicol. ad Consult. Bulg. c. 65. cujus verba sunt in c. 1. hujus tituli, nimirum veneratione, quæ debetur Eucharistia; indignum enim est ullum cibum humanum ante hunc divinum assumere. Hanc item rationem asserit D. August. epist. 118. c. 6. tom. 2. qui ait *consuetudinem hanc sua jam ætate in toto orbe christiano servari solitam*, & in fine illius capituli asserit hunc morem a D. Paulo fuisse institutum. Vide de hac re D. Thom. in 3. p. q. 80. art. 8.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum IV.

IN hoc titulo variæ commemorantur cæremonia;, ex quibus multæ sunt totius Ecclesiæ communes, aliæ vero aliquarum provinciarum propriæ: item multæ adhuc extant, aliæ vero jam sunt omnino sublata;. Supervacaneum autem esset modo observare, quæ adhuc vigeant, & serventur, & quæ jam obsoleverint, cum hæc omnia magna ex parte omnibus, & præcipue Sacerdotibus sint nota. Illud tantum negotium facere potest, quod de recitandis quorundam nominibus in Missæ celebratione in nonnullis decretis extat: fuit autem hæc olim Ecclesiæ consuetudo, ut in tabulis ecclesiasticis, quæ diptycha appellabantur, nomina scriberentur tum Pontificis Maximi, & Patriarcharum, tum etiam Episcoporum, qui præfuerant ipsi

ipſi Eccleſiæ, in qua Miſſa celebrabatur, & aliorum, qui Eccleſiam illam erexerant, aut ſuis opibus illam auxerant, & locupletaverant. Recitabantur autem a Diacono ex ſuggeſtu, & ſi alicujus nomen debebatur, & non referebatur inter alios, erat ille velut excommunicatus, & ejeetus ex numero piorum. Eſt autem magna mentio horum diptychorum multis in locis, & præcipue in Concilio quodam CP. ſub Joanne Patriarcha tempore Juſtini Imperatoris, & in Synodo quadam Moſpueſtina, quæ referitur inter acta V. Synodi gen. CP. Act. 5. in epiſtola quadam Episcoporum Ægyptiorum ad Anatolium pro Concilio Chalcedonen. & apud Gelafium in epiſtola ad Episcopos Orientis, & in epiſt. Juſtini Imperatoris ad Hormiſdam, cujus initium eſt: *Quo ſumus ſemper, &c.* Itaque quemadmodum nunc ſolent orare in Miſſa Sacerdotes ante conſecrationem pro Pontifice Maximo, & pro Antiſtite ſuo, & paulo poſt, licet non voce, tamen mente pro aliis, qui adhuc vivunt. Deinde vero jam conſecrata hoſtia, ante ipſius ſumptum adhibent preces pro mortuis, & præſertim pro aliquibus, quos cogitatione percurrunt. Eodem modo olim inter Miſſarum ſolemnia, quorundam, qui adhuc vivebant, nomina proferebantur, deinde in fine Miſſæ legebantur, ut dictum eſt, nomina defunctorum multorum Antiſtitum, quos Eccleſia in numero piorum reponerat. Sunt multa de hac re, ut dixi apud Græcos, meminit item D. Leo de hac conſuetudine epiſtola 38. ad Anatolium, in qua jubet nomina Dioſcori, Jovenalis, & Euſtathii in ſacro non recitari, & item D. Innocentius epiſtola 1. c. 2.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum V.

JAM aperte inter Catholicos conſtat, quid in ſacrificio Miſſæ offeratur, at vero extant aliqui canones, qui permittunt aliqua in altari offerri, quæ tamen nullo modo ad Miſſæ ſacrificiũ pertinent, ut uvæ, & ſpicæ, de quibus eſt mentio in cap. 3. Apoſtol. & de his agitur in hoc titulo.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum IX.

GRæci ſolebant tempore quadrageſimæ Miſſæ ſacrificium celebrare ſabbato, & dominico die, quibus non jejunabant, non autem aliis diebus, quibus jejunabant; cauſſam autem, quam aſſert Theodorus hæc eſt, quia dies jejunii ſunt luſtui, & triſtitia dicati, Miſſæ autem ſacrificiũ videtur aſſerre lætitiã, & jucunditatem. Itaque ipſi omnibus quadrageſimæ diebus, præter ſabbatum, ut dictum eſt, atque dominicum diem, & item præter feſtum Annuntiationis ſolebant eum morem ſervare, quem feria ſexta majoris hebdomadæ Eccleſia Romana tenet.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum XIII.

Licet canones, qui in hoc titulo ſunt, ex decretis Theodulphi Episcopi ſint deprompti, qui ætate Ludovici Pii Imperatoris 780. ab hioc annis floruit, & Aurelianenſem rexit Eccleſiam, non tamen propterea quiſquam exiſtimet, eo tempore hujusmodi Miſſarum uſum introducum fuiſſe, eſt enim mentio in conciliis antiquiſſimis de hujusmodi Miſſis, ut in Vaſenſi, ſive Vaſionenſi II. quod eodem ſæculo fuit habitum, quo

D. Leo Romanæ præfuit Eccleſiæ. In eo igitur Concilio c. 4. hæc verba ſunt: *In omnibus Miſſis, ſive matutinis, ſive quadrageſimalibus, ſive in illis, quæ pro defunctorum commemorationibus fiunt, ſemper ſanctus, ſanctus, ſanctus eo ordine quo ad Miſſas publicas dici debeat.* Hactenus Synodus Vaſion. quæ aperte de Miſſis matutinis, & de Miſſis pro defunctis mentionem facit, eaſque a Miſſis publicis diſtinguit. Meminit præterea Concil. Bracharenſ. II. c. 10. de Miſſis defunctorum, quas, ut dictum eſt, conſtat ex Concil. Vaſion. ſupra propoſito, non eſſe publicas, ſed privatas. Puniuntur autem ibi quidam præbyteri hæreſi Prifcilliani addicti, qui non jejunii Miſſas celebrant. Sumitur autem de ipſis ſupplicium, ut patet aperte, non ſane quia pro defunctis, ſed quia non jejunii Miſſas celebrant. Fuit autem hoc Concilium habitum, ut apparet ex ipſo initio æra 610. anno a Chriſto nato 572. Meminit præterea de eiſdem Miſſis pro defunctis Concil. Bracarenſ. I. c. 6. At vero licet hoc ita ſit, ſolitique fuerint ſine dubio antiqui ſacrificium ſæpiſſime pro defunctis offerre, nihilominus tamen olim fere omnes Chriſtiani, præſertim diebus feſtis ad Miſſas publicas confluebant. Id autem colligi poteſt ex D. Leone in epiſtola 79. ad Dioſcorum, cujus initium eſt: *Quam dilectioni tuæ, &c.* In ea namque epiſtola S. Leo uſum Eccleſiæ Romanæ profert, in qua in feſtis ſolem nibus ſolebat non ſemel, ſed ſæpe Miſſa publica celebrari, ut omnes ad eſſe poſſent: *Illud, inquit S. Leo, volumus cuſtodiri, ut cum ſolemnis feſtivitytas conventum populi numeroſiori indixerit, & ad eam tanta multitudo convenerit, quam recipere baſilica ſimul una non poſſit, indubitanter iteretur: & paulo poſt, cum plenum pietatis, atque rationis ſit, ut quoties baſilicam, in qua agitur, præſentia novæ plebis impleverit, toties ſacrificium ſubſequens offeratur. Neceſſe eſt autem, & quædam pars populi ſua devotione privetur, ſi unius tantum Miſſæ more ſervato, ſacrificium offerre non poſſit, niſi qui prima diei parte convenerint.* Hæc D. Leo, ex cujus verbis, præſertim ex illis: *neceſſe eſt autem &c.* apparet fere omnes ſolitos fuiſſe ad hujusmodi Miſſas publicas concurrere, & non ad privatas, ut mos eſt noſtræ ætatis. Ita enim D. Leo loquitur de illis publicis, ac ſi non ſolerent Chriſtiani aliis Miſſis intereſſe. Hujusmodi autem Miſſæ privatæ celebrantur etiam ante horam tertiam, cum tamen Miſſis publicis, & ſolem nibus hora tantum tertia, ut patet ex tit. 8. hujus libri, eſſet deſtinata.

In Partis II. Lib. XIII. Titulum XVII.

Nullus fere eſt, qui ignoret Miſſam catechumenorũ eã partẽ dici, quæ pertinet a principio Miſſæ ad Evangelium uſque. Itaque catechumeni aderant initio Miſſæ, & audiebant ea omnia, quæ antecedebant Evangelium, & itẽ ipſum Evangelium, ejuſdemque explicationem, ſive concionem, ſi fortaffe Episcopus, aut alius eam habebat, & poſtea deſcendebant ipſi, & item quidam ex poenitentibus, qui tantum catechumenorum Miſſæ poterant ad eſſe, de quibus eſt men-

men-

mentio infra in lib. de pœnitentia. Quoniam autem fideles baptizati intererant Missæ catechumenorum, & præterea toti sacrificio usque dum Sacerdos data benedictione illos dimittebat, idcirco dicuntur hi in nonnullis conciliis audire Missas, ut in Concil. Agath. c. 47. & Aurel. I. c. 26. ad 28. ex Aurel. III. cap. 28. Nam & audiebant Missam catechumenorum, & præterea reliquam Missæ partem, quæ propria erat illorum, qui jam susceperant baptismum.

In Partis II. Librum XIV.

IN hoc libro de pœnitentia longum esset persequi ea omnia, quæ in singulis titulis duci possunt. Est enim hæc disputatio copiosa, aguntque de ea viri eruditissimi, quare satis erit statim a principio rationem ordinis, quem in distribuendis titulis secuti sumus, reddere; deinde vero si quæ proprie ad eosdem titulos pertinent breviter explicare. Cum igitur sacramenta ipsa (ut patet ex Concil. Florent.) ut perfici possint, indigeant materia forma, & ministro, ideo in Sacramento pœnitentiæ exorsi sumus ab ipsius pœnitentis actibus, qui sunt quasi materia, ut est in eodem Concil. Florent. & in Trident. Sess. 14. cap. 3. de doctrina Sacramenti pœnit. & can. 4. atque ita post titulum primum, qui est velut præfatio quædam hujus libri de pœnitentia, collocatur titulus de contritione, deinde de confessione, postea de satisfactione. Sequitur de forma, & ministro, nimirum de absolutione, & de potestate Sacerdotis. Post explicationem eorum, quæ proprie sunt hujus Sacramenti, ponitur titulus de effectu, qui est remissio peccati. Hæc itaque continentur a princip. usque ad tit. 6. De ipso autem tit. 6. & de iis, qui sequuntur, tum erit sermo cum illi tituli occurrunt. Est autem observandum pœnitentiam duobus modis sumi: aliquando enim sumitur pro Sacramento a Christo instituto ad remissionem peccatorum, quæ post baptismum sunt admissa, qua ratione pœnitentia hæc, sive hoc Sacramentum pœnitentiæ proprium est Christianorum, immo eorum tantum, qui jam baptismum susceperunt; alio modo sumitur pro virtute, sive pro actu virtutis, quo illi, qui in peccatum mortale inciderunt, ipsam Dei offensionem cum peccati odio, & animi dolore detestantur, & hoc modo non est tantum Christianorum, sed etiam ante adventum Christi fuit omnibus, qui peccatum mortale admiserunt, hæc pœnitentia necessaria, immo, & modo si qui adulti ante baptismum peccant, indigent etiam hac pœnitentia, ut patet ex verbis illis D. Petri: *Pœnitentiam ogite & baptizetur unusquisque vestrum.*

In Partis II. Lib. XIV. Titulum II.

AD hunc titulum de contritione multa addi possent ex Concil. Florent. & Trident. Sess. 14. sed satis erit adducere in medium definitionem, quam Patres afferunt in dicta Sess. 14. cap. 4. quæ ita colligitur ex Concil. Florent. *Est autem contritio animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero:* Hæc Patres in Trident. & item in Florent. Concilio. Nam autem sufficiat attritio in

hoc sacramento præsertim scitu non est hujus loci disputare. Illud certum est attritionem illam, de qua in d. Concil. Sess. 14. in doctrina de sacramento pœnitentiæ cap. 4. est sermo, laudari, & appellari donum Dei. In hoc autem titulo plura sunt deprompta ex sacris litteris, quam in aliis, ut appareat, quanta in illis mentio fiat hujus doloris, & quantopere peccatores ad hunc dolorem incitentur, tum etiam quia licet in jure veteri fiat magna mentio de dolore maximo, quem plerumque pœnitentes præferebant, & in satisfactione imponenda magna habeatur ratio hujus doloris, tamen non sunt multi canones in Conciliis antiquis de hac re. Cum enim nulla esset dubitatio, sed aperte constaret dolorem, & peccatorum detestationem esse necessariam, non statuerunt multa Patres in Conciliis de hoc negotio, præsertim cum a viris sanctissimis, & eruditissimis multa jam fuissent scripta de hac pœnitentiæ parte. Quare multo pauciora sunt in Conciliis de hoc dolore, quam de satisfactione, sive de pœnis, quæ peccatis præcipue gravibus constitui solebant, ut patet ex multis titulis, qui in hoc libro continentur. Licet in his pœnis statuendis sæpe item fiat mentio de dolore, & majore, sine dubio erga illos pœnitentes indulgentia uterentur Episcopi, qui majorem doloris significationem darent.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum III.

Confessionem institutam esse jure divino, debereque peccatores omnia peccata mortalia, quæ prius adhibita diligentia memoria tenent (confiteri), perspicuum est, assertque multa de hac re Conc. Trid. Sess. 14. in doctrina de sacramento pœnitentiæ cap. 5. & can. 6. 7. 8. Inveniuntur hæretici impie in confessionem, adversanturque impudenter doctrinæ Catholicæ, quorum dogmata Concil. Trident. in d. capite 5. de sacramento pœnitentiæ, & in can. 6. 7. 8. meritiſſimo tamquam hæretica damnat. Miror autem, ut alias illorum hæreses omittam, quoniam pacto dicere audeant hunc modum confitendi peccata soli sacerdoti, quem Christiani tenent, esse novum, & a Concil. Lateranen. sub Innocentio III. institutum. Cum tamen vel ex iis, quæ in hoc titulo afferuntur, aperte convinci possint. Nam D. Leo, cujus auctoritas magna est, & multis sæculis ante Concil. Lateranen. præficit Ecclesiæ, non solum loquitur de hac confessione occulta, tamquam de re usitata, & quotidiana, verum etiam reprehendit vehementer Sacerdotes, qui volebant, ut peccatores occulti sua peccata in omnium conspectu proferrent, aperteque ait consuetudinem illam confitendi occulte ab Apostolis emanasse. Hæc enim sunt ejus verba in ep. 78. ad Episcopos Campaniæ, cujus initium est, *Magna indignatione: c. 2. Illam [inquit] contra Apostolicam regulam presumptionem, quæ nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri* (de pœnitentia videlicet, quæ ita a fidelibus postulatur) *ne de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publice recitetur, cum rearus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta.* Hæc D. Leo: assert

affert item ibidem alia de eadem confessione occulta, quæ supervacaneum esset omnia percensere cum jam extent in hoc titulo. Omitto modo alios Canones multo antiquiores Concilio Lateranen. qui etiam in hoc titulo continentur, ex quibus apparet hunc usum confitendi soli Sacerdoti antiquissimum esse, semperque in Ecclesia viguisse.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum IV.

Licet homines sua sponte satisfacere possint, & sumere de se ipsis pœnas de peccatis, quæ commiserunt, tamen satisfactio proprie hoc loco sumitur pro pœna, quam Sacerdos ipsi pœnitenti peccatorum causa audita confessione præscribit. Debet autem Sacerdos imponere satisfactionem ipsam, ut Concil. Trid. ait pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate convenientium. Hæc enim sunt ipsius concilii verba: *Debent Sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutare, & convenientes satisfactiones injungere, ne si forte peccatis conveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeat autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & castigationem. Nam claves Sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres, & credunt, & docent.* Hactenus Concilium. Licet autem Sacerdos debeat necessario, ut est communis Theologorum sententia (a), imponere satisfactionem, communiter (b) omittit tamen merito illam, si ipse pœnitens integre satisfacit, aut si eidem jam mors impendet, tunc enim absolvendus est, & satisfactio relinquenda.

Quamvis multa sint in jure antiquo de satisfactione, tamen in hoc titulo non sunt multi canones, quia in eo generaliter agitur de satisfactione. Sunt autem alii tituli, qui etiam ad satisfactionem pertinent, ut tit. de modo imponendi pœnitentiam, qui est XL. & item tit. X. de tempore, & modo pœnitentis plerumque arbitrio Sacerdotis constituendo, & tandem sunt multa alia de satisfactione, sive de pœnitentia, quæ olim singulis peccatorum generibus erant præscripta.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum VI.

Forma hujus Sacramenti pœnitentis sunt verba illa, quibus utitur Sacerdos, cum absolvit non omnia, sed tantum hæc *Ego te absolvo*, ut sentit D. Thom. in 3. p. q. 84. art. 3. verba autem illa *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti* licet convenienter addantur, non tamen sunt absolute necessaria, ut probat D. Thom. eod. art. in sol. 3. arg. & est communis Theologorum sententia.

Rursus in hoc tit. agitur de potest. Sacerdotis; hæc autem duplex est, altera appellatur ordinis, quæ nititur charactere sacerdotali, hancque accipit in ordinatione, contenditur enim tunc illi po-

testas absolvendi. Sed ut possit uti hac potestate, oportet ipsum habere subditos, quos absolvat, aut liget, neque enim hi dantur in ordinatione. Cum igitur designantur illi subditi, tunc actu potestatem illam exercere valet, diciturque habere jurisdictionem. Sunt itaque hæc duæ potestates necessariae, ut sacerdos solvere possit, & sine hac posteriori nimirum sine jurisdictione non potest uti illa prior, non, inquam, potest absolvere, ut patet ex cap. *Omnia*, de pœnit. & remiss. in quo Conc. Lateranen. ait, Sacerdotem non posse absolvere, alienum parochianum sine proprii Sacerdotis licentia, & ex c. *Si Episcopus*, de pœnit. in 6. ubi ait, Pont. Max. nulla consuetudine introduci posse, ut quis præter sui superioris licentiam possit sibi eligere confessarium, qui eum valeat solvere, vel ligare. Item ex Concil. Florent. in quo Patres asserunt Ministrum Sacramenti pœnitentiæ esse sacerdotem, qui habeat auctoritatem absolvendi, & etiam ex Concil. Trident. Sess. 14. cap. 7. cujus hæc sunt verba: *Quoniam natura, & ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Hæc sunt Concilii verba.

Quamvis autem jurisdictione, ut patet, omnino necessaria sit, tamen distributio ipsius Christi auctoritate pendet ex Ecclesiæ, & Pontificis Max. voluntate: nam soli Petro dixit Christus Jo. ult. *Pasce oves meas*, probaturque ex epistola D. Leonis 87. ad Episcopos Viennen. cujus initium est: *Divinæ cultum religionis. Hujus, inquit, muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in Beatissimo Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exortum se ministerii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere.* Hæc D. Leo. Patet item ex c. *Fundamenta*, de elect. in 6. ubi hæc verba D. Leonis fere omnia continentur, & etiam constat ex communi totius Ecclesiæ usu. Videmus enim Pontificem Max. tribuere jurisdictionem, & auferre, atque restringere, sibi que reservare aliquorum criminum absolutionem, ut patet ex hæresi, & ex aliis, quæ continentur in Bulla cœnæ Domini, ex quibus omnibus apparet, sacerdotes non habere jure divino jurisdictionem, sed ab Ecclesia illam accipere. Potest præterea hoc probari, quia tunc dicitur quis jurisdictionem habere, cum habet subditos, at vero nullus Sacerdos hoc ipso tantum, quod Sacerdos est, habet subditos, ergo neque habet jurisdictionem. Quare licet auctoritate Dei possit Sacerdos peccata dimittere, tamen hanc potestatem exercere non potest, nisi Ecclesia aliquos ipsi subditos tribuat: & hæc est sententia D. Thom. in 4. dist. 19. q. 1. art. 3. q. 1. in corp. & in sol. 1. arg. & dist. 20. q. unic. art. 1. q. 2. in corpor. & in sol. 1. arg. qui fatetur potestatem ordinis esse in omnibus sacerdotibus, at vero ex Ecclesiæ præscripto

(a) Petrus Sotus in pastorali lect. 2. De satisfactione c. 2. Vid. in summ. de sacram. q. ult. de satisf. Cajetan. in summ. ubi satisf. Sicut ubi confess. 4. Navar. c. 26. n. m. 15.
(b) Vid. Cajet. obs. 5. Petrus Sotus ibidem. pag. 1.

jurisdictionem contrahi, aut omnino tolli. In eadem sententia est item Turrecrem. in Summ. de Eccles. c. 77. Concil. 5. & 6. Palud. in 4. dist. 25. q. 1. art. 3. add. 2. Cajet. in opusc. de Primatu Pont. Max. Sot. in 4. dist. 20. q. 1. art. 4. Concil. 2. & Ricard. in 4. dist. 19. art. 1. q. 3. Quare, ut omnia paucis complectamur, sacerdos non potest ligare, neque absolvere nisi eos tantum, in quos habet jurisdictionem, & hanc jurisdictionem accipit ab Ecclesia, quo tempore illi tribuuntur subditi, in quos potestatem exercent. Hæc autem jurisdictionis duplex est, alia enim est ordinaria, quam habent Episcopi, & parochi ratione sui muneris, & item Archiepiscopus cum visitat dioceses. Episcoporum, qui suffraganei sunt, ut patet ex c. ult. de censibus in 6. & etiam in Religionibus tam præpotiti generales, quam præfecti Cœnobiorum in suis cœnobiis. Hi enim simul atque incipiunt præesse illi muneri, Sacerdotes sunt, nisi fortasse impedimentum aliquod illis obstat, possunt exercere jurisdictionem, & excipere confessiones suorum subditorum. Alia autem jurisdictionis est delegata, quam possunt exercere hi, & etiam alii Sacerdotes (qui alias non impediuntur) erga eos, in quos jurisdictionem ordinariam non habent ex commissione Pontificis Max. aut aliorum, ad quos illi subditi pertinent. Sed revera hanc jurisdictionem delegatam nullus Sacerdos exercere potest, solum quoad sæculares etiam Sacerdotes nisi ab Episcopo idoneus judicetur, & ab eodem approbationem obtineat, ut apparet ex Concil. Trident. Sess. 23. cap. 15. de reformat. cujus hæc sunt verba: *Quamvis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sacrosancta Synodus, nullum etiam regularem posse confessiones secularium, etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat: privilegium, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus.* Hæc sunt Concilii verba. Ea autem omnia, quæ dicta sunt de necessitate jurisdictionis, sine qua Sacerdos absolvere non potest, intelligenda sunt quod attinet ad peccata mortalia. Nam si quis tantum peccata habet venialia, aut mortalia, quæ jam alias legitime confessus est, quilibet Sacerdos potest illum absolvere, ut patet ex D. Thom. in 4. dist. 18. q. 2. art. 3. q. p. in sol. 3. arg. & Palud. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. in fin. Cajet. in sum. verb. absol. 2. Canus in relict. de pœn. part. 5. add. 4. principale. Navar. in sum. c. 4. num. 1. Et ratio est quia cum hujusmodi peccata proponuntur in confessione, iudicium illud est prorsus voluntarium, neque cogitur pœnitens ea confiteri. Quare quemadmodum hæc possunt in confessione silentio prætermitti, sic quis Sacerdos potest ab eis absolvere etiam religiosus, saltem si religionis statuto, aut superioris præcepto non prohibetur. Atque hæc de ministro Sacramenti pœnitentiæ.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum V.

Effectus hujus sacramenti est remissio peccati,
Tom. V.

vide de hac re Concil. Trident. in decret. de instruct. Armen. & Trident. Sess. 14. de Sacramento pœnitentiæ variis in locis.

In Partis II. Lib. XIV. Tit. VII.

Quoniam in sacramento pœnitentiæ ita remittuntur peccata, ut plerumque restet pœna exsolvenda, convenienter post titulos superiores de sacramento pœnitentiæ apponitur hic titulus de indulgentiis. Cum indulgentia sit *solutio pœnæ debitæ ex thesauro Ecclesiæ*, vel ut alii dicunt (a) *Absolutio a pœnis relictis post culpam remissam, interveniente solutione pœnæ Deo debitæ ex thesauro Ecclesiæ communicato.* Hanc autem potestatem conferendi indulgentias in Ecclesia esse nullus umquam catholicus dubitavit. Itaque præter Concilia multa generalia, ut Lateran. sub Alexand. III. cujus decretum est in hoc titulo primum, & alterum Lateran. sub Innocentio III. & Trident. sess. 25. decret. de indulgentiis, extant alia permulta Concilia, & Pontifices de quibus partim in titulo de pœnit. & in aliis titulis apud Greg. IX. est mentio, partim etiam in hoc titulo, & denique est communis totius Ecclesiæ consensus. Disputant autem de illis, defenduntque earum usum contra hæreticos multi viri eruditissimi, quos enumerare longum esset. Omissis autem variis controversiis, quæ ab ipsis doctissime disputantur, illud tantum proferam, non esse indulgentiarum usum, ut hæretici affirmant, in Ecclesia novum, & paucos abhinc annos introductum. Non enim tempore Inn. III. aut Alexand. III. indulgentiarum usus incepit, cum enim semper fuerit Ecclesiæ thesaurus, semper item fuit usus indulgentiarum, quamvis olim parcius, quam hac nostra ætate. Ratio autem cur modo sint frequentiores ea est, ut multi (b) dicunt, quia non erant tot olim, & tam gravia peccata, & item erant fideles magis dediti rebus divinis, nunc vero cum delictum abundaverit, & charitas elanguerit, conveniens est Pontificem Max. esse largiorem in conferendis his elemosynis spiritualibus, cum major sit modo illarum necessitas, & præterea cum hostiū Ecclesiæ maximus sit numerus, & gravissima pericula quotidie imminuant, ad quæ propulsanda merito sane fidelibus conceduntur. At vero licet hoc ita sit, constetque indulgentias hoc tempore esse frequentiores, tamen certum est, illarum usum antiquissimum esse, ut asserit Concilium Tridentinum sess. 25. in decreto de indulgentiis, & probatur ex multis decretis conciliorum, & Pontificum antiquorum. Licet enim nomen indulgentiæ vix reperiat in Conciliis antiquis, reperiat tamen res ipsa aliis verbis significata. Relaxabantur itaque olim pœnitentiæ, quæ imponi solebant, nomine humanitatis ut in Concil. Nicæn. cap. 11. & in Concil. Ancyran. cap. 5. Aliquando autem nomine veniæ, aut pacis, aut condonationis, ut patet ex variis conciliis, quæ in hoc libro asseruntur, & ex D. Cypriano lib. Epistolarum I. epist. 2. & lib. 4. epist. 2. & ex D. Ambr. lib. 1. de pœnitentiâ contra Novatianos cap. 1. Atque ita Pontifices recentiores, ut Alex. III. & Inn. III. cum loquantur de indulgentiis, semper loquantur tamquam

[a] Alex. Halend. 4. p. 9. 83. membr. 3. Henr. Gandav. quod lib. 15. q. 13. Gerson. tract. de absol. sol. sacr. de indulg. D. Bon. in 4. dist. 2. art. 2. q. 2. & 3. Ricard. ead. dist. art. 3. q. 1. & art. 4. q. 2. Cajet. tom. 1. suor. opusc. tract. 15. c. 2. 3. 4. 5. 6. Sot. in 4. dist. 21. q. 1. art. 2.

(b) Doct. Theologi recentiores in 4. dist. 20.

de re antiqua, & usitata in Ecclesia, ut patet ex cap. *Quod autem*, & ex c. *Cum ex eo*, de pœnit. & remid. & ex aliis decretis, quæ sunt in hoc titulo.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum VIII.

Postquam de sacramento pœnitentiæ, & de indulgentiis actum est, sequuntur jam varii tituli qui plurimum pertinent ad hunc librum de pœnitentia, nimirum de recipiendis peccatoribus qui pœnitentiam agere volunt etiam ægrotis, item de modo imponendi pœnitentiam, de his, qui post acceptam pœnitentiam relabuntur in peccata, de pœnitentia publica, de sacerdotibus qui pœnitentiam agunt, & de aliis rebus ejus generis, & tandem de pœnitentiis, sive pœnis, quæ olim singulis peccatorum generibus erant constitutæ. In hoc igitur tit. 8. agitur de recipiendis peccatoribus, Ecclesia enim semper se benignam, & clementem in hac re præbuit, obstititque valde hæreticis Novatianis, qui lapsos non esse recipiendos asseriebant. Quoniam autem hæc Novatianorum hæresis diu, multumque afflixit Ecclesiam, & latissime patuit, operæ pretium erit de ipsa, de ipsiusque initiis breviter differere. Exorta fuit hæc hæresis eodem tempore, quo Decius Imperator ditionem Romanam gubernabat. Cum enim maxima tunc persecutionis vis in Christianos fuisset excitata, & aliqui imbecilles acerrimis tormentis perterriti Idolis immolarent, hos censuit Novatus numquam esse ad communionem admittendos. Primumque in Affrica a D. Cypriano, qui eodem tempore plurimum sanctitate, eloquantia, & eruditione floruit, & a tota Ecclesia hac de causa dissidens, hujus hæresis auctor, & Princeps extitit, magnamque in ea regione ipsi Ecclesiæ attulit calamitatem, ab ipso autem illius perniciosæ hæresis sectatores Novatiani sunt appellati. Qui etiam sibi a munditia nomen imponebant, seque *Catharos* hoc est mundos volebant nominari, propterea quod non lapsos, Idolorumque sacrificiis inquinatos, sed tantum puros, & qui numquam a Religione declinassent, suscipiendos esse decernerent. Hic igitur Novatus hæreticus cum Ecclesiam in Affrica vehementer vexasset, inde discedens Romanam venit, quo tempore Fabianus administrabat Ecclesiam, ubi multos etiam in suam sententiam traduxit. Cumque paulo post Fabianus pro Christiana religione, ut virum Sanctissimum decebat, vitam profudisset, & Cornelius post ejus obitum esset delectus, non solum Novatus a Cornelio discessit, illiusque communionem detestatus est, verum etiam alium Pontificem contra Cornelium constituit. Illud ambiguum est, & obscurum, num ipsemet Novatus, an vero ipsius discipulus, qui ab ipso fortasse nomen habuit, Novatianus fuerit ab hæreticis Episcopus constitutus. D. namque Cyprianus, qui eodem tempore vixit, & de hac hæresi, & de hoc etiam schismate multas (a) epistolas ad ipsum Cornelium Pont. Max. scripsit, in ea est sententia, ut non Novatum, sed illius sectatorē Novatianum hæreticorum Episcopū fuisse censeat, ab eoque in Affricā legatus, ut Christianos ibi commorantes ad

(a) lib. 1. epist. 3. lib. 2. ep. 9. 10. 11. 12. lib. 8. epist. 13.

se pelliceret, missos fuisse testetur (b). Id præcipue affirmat in epistola ad omnes Catholicos, quæ vulgo circumfertur, in qua Novatianū extra Ecclesiā nominatum esse dicit. At vero alii non Novatianū, sed Novatum Episcopum Rom. in schismate fuisse creatum asseverant, & ut recentiores missos faciam (c), Eusebius Cæsariens. hanc sententiam sequitur, qui Epistolam (d) quamdam ipsius Corn. Rom. Pont. ad Fabium Episcopum Antiochenum affert, in qua Cornelius non solum hujus seditionis, atque hæresis culpam in Novatum confert, verum etiam eundem illum sibi nomen, & insignia Episcopi arrogasse, & ex quorundam Episcoporum manibus quodammodo extorsisse, sacramentoque multos sibi obligasse commemorat. Utcumque se res habeat eo tempore cum Novatiani in Cornelium acerbè inveherentur Synodus (e) habita fuit tunc Romæ, ad quam Episcopi multi ex propinquis oppidis & regionibus confluerunt, qui omnes rejecto Novatiano electionem Cornelii comprobarent. In eadem etiam Synodo ipsius Novati hæresim damnarunt, lapsosque ad Ecclesiam redeuntes recipiendos esse decreverunt. At vero Novatiani, ut mos est hæreticorum, suam sententiam obstinatione quadam defendentes cedere Catholicis noluerunt. Fuit item aliud concilium contra eisdem Novatianos a D. Cypriano, & ab aliis Episcopis habitum, de quo est magna mentio apud D. Cyprianum, licet Episcopos, qui convenerunt, non proferat, neque locum, aut diem certum proponat. Extitit autem hæc hæresis multos annos, longæque, & late pervagata fuit, mentionemque illius faciunt multi magnæ auctoritatis viri, ut Concil. Nicæn. c. 8. Eusebius lib. 6. hist. Eccles. c. 35. 36. 37. Cornelius in Epist. ad omnes Catholicos, Cyprianus in multis Epistolis, & potissimum lib. 2. epist. 8. D. Epiphani. lib. 2. tom. 1. hæreses 59. D. Ambr. lib. 1. de pœnit. & aliis in locis. Soerates lib. 1. c. 7. & lib. 4. c. 23. & lib. 5. c. 20. & lib. 7. c. 5. & 12. Sozomenus lib. 1. c. 22. & lib. 7. c. 18. Anastas. Bibliothec. Niceph. Call. lib. 6. c. 4. 5. 6. & aliis in locis. Hanc autem hæresim, ut dictum est, semper Ecclesia Catholica oppugnavit, lapsosque recipiendos esse censuit, & licet in aliquibus Conciliis Patres in recipiendis nonnullis peccatoribus se difficiles præbuerint, revera tunc in ea fuerunt sententia, non quod peccatores, qui vere sua peccata detestantur, & ad Ecclesiam veniunt, minime recipiendos putarent, sed ne facilitas veniæ occasionem aliquibus daret, deficiendi a Religione Christiana, & incidendi in alia crimina gravissima, ita illos recipiebant, ut pœnitentiam concederent, & communionem negarent. Patet hoc ex epist. Innoc. ad Exuperium Tholosanum Episcopum, in qua late hanc consuetudinem, & ipsius causam commemorat: licet ibi de iis tantum loquatur, qui tunc pœnitentiam exposcunt, cum proximi sunt jam mortui. Hæc autem sunt verba Innocentii: *Ex hoc quaesitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentia, & voluptatibus dediti, in extremo sine vi-*

(b) lib. 1. ep. 3. lib. 2. ep. 11. lib. 3. epist. 13.

(c) Niceph. Callist. lib. 6. c. 3. Oausfr. Parm. viii. in Cornel. (d) lib. 6. cap. 35.

(e) Cypri. lib. 2. ep. 10. 11. lib. 4. ep. 2.

ra sua pœnitentiam simul & reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, negata merito communio est, concessa pœnitentia, ne totum pœnitens negaretur, & duriolem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini misericordiam, quasi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam, asperitatem, & duritiam subsequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi, vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur. Hætenus Innocent. Ex cujus verbis colligere possumus causam, cur in Concilio Eliberit. & in aliis Conciliis antiquis toties negetur communio iis, qui nefaria quædam peccata commiserunt. Sunt enim ea Concilia antiquissima, & vigebat eo tempore in multis regionibus hujusmodi consuetudo. Licet enim Patres illi pœnitentiam non negarent, tamen communionem non concedebant. Quam consuetudinem ipse Innoc. jam suo tempore rejectam esse ait, & eandem duram sine dubio, & asperam fuisse videtur significare. Itaque certum est, semper Ecclesiam peccatores ad pœnitentiam recepisse etiam morti propinquos. Immo & eos, qui propter criminum gravitatem ipsamet Ecclesia iudicibus sæcularibus tradit, ut hæreticis, & aliis hujusmodi sceleratis hominibus, si suis peccatis dolent, pœnitentiam concedit, ut patet, ex c. *Super eo*, de hæreticis in 6. Quamvis autem hæc omnia, quæ de pœnitentia dicta fuerunt, vera sint, tamen pœnitentia solemniter repeti non solebat olim in Ecclesia, sed de illa, & de modo, quem in eadem imponenda tenebant antiqui, infra in tit. . . . erit disputatio.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum X.

HOC arbitrium Sacerdotis non est ita intelligendum, ut possit omnino ut libuerit pœnitentiam imponere. Cum enim fungatur eo munere, ut Dei minister debet diligenter perpendere id quod sui officii ratio postulat, & nequaquam extra fines illos egredi, quos illi Patrum decreta præscribuntur. Nam in c. *Omnis*, de pœnit. & remiss. illud præcipitur, ut Sacerdos sit discretus, & cautus, ut more periti medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati &c. Idem etiam probatur ex Gregorio VII. in Syn. Rom. 4. & continetur hic canon in titulo superiori, ubi eas appellat falsas pœnitentias, quæ non secundum auctoritatem Sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur. Constat præterea ex tit. proximo de modo imponendi pœnitentiam, ubi multa sunt de hac re. Et denique idem patet ex Concil. Trid. Sess. 14. c. 8. in quo Patres graviter invehuntur in Sacerdotes, qui iis pœnitentibus,

qui in peccata magna inciderunt, leves quasdam pœnitentias imponunt, jubenturque Sacerdotes pro qualitate criminum, & pœnitentiam facultate salutare, & convenientes satisfactiones injungere. Est præterea hæc communis Theologorum sententia. Ricard. in 4. dist. 8. art. 1. q. 4. Scot. in 4. dist. 18. q. unic. Alex. in 4. p. q. 80. mem. 3. art. 1. Palud. in 4. dist. 19. q. 1. art. 3. Concil. 3. & d. 20. q. 2. art. 1. & Dur. in 4. dist. 20. q. 1. & Sot. in 4. dist. 20. q. 2. art. 3. & D. Ant. in 3. p. tit. 17. c. 20. Abuden. q. 79. in c. 16. D. Math. Silvest. verb. *Confessor*, 4. q. 2. & 3. Navar. in summ. c. 26. num. 15. & seqq. Ita adhibenda est rationis regula, & ita pœna constituenda, ut pro majori culpa major etiam pœna decernatur, videturque id sine dubio ratio justitiæ postulare. Nam ut est in Deuteron. c. 15. *pro mensura delicti debet esse plagarum modus*, & in Apoc. c. 18. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentorum*. Deinde patet, quia Sacerdos in foro pœnitentiæ est Judex, ut ait Concil. Trident. Sess. 14. de Sacram. pœnit. c. 2. 8. & 6. Judicis autem est graviori culpæ majus supplicium constituere. Quamvis autem hæc omnia vera sint, habita tantum peccatorum ratione, & vero debet item Sacerdos diligenter perpendere pœnitentem ipsum, & adhibere ipsi remedium, atque ejus salutis totis viribus prospicere; ideoque sæpe operæ pretium est ab hac norma, & ab hac regula, quæ hætenus proposita est, discedere, & in hoc plerumque consistit arbitrium Sacerdotis, de quo hic titulus extat, & mentionem facit. Debet enim in ipso pœnitente considerare doloris vim, & magnitudinem, nã quo major est hic animi dolor, præsertim si conjunctus est cum actibus, & exercitatione virtutum, tanto levior pœna est eidem imponenda, ut apparet ex multis Conciliorum, & Sanctorum decretis, quæ infra in multis titulis de pœnitentiis, quæ variis criminibus olim erant constitutæ, late continentur. Est item habenda ratio propensionis ad peccandum, nam ubi major est, majus remedium debet adhiberi; & denique præter gravitatem culpæ est diligenter perpendenda commoditas, quæ est in ipso pœnitente satisfaciendi. Ipse enim Sacerdos non solum judex est, verum etiam est velut medicus, ut constat ex c. *Omnis*, de pœnit. & remiss. & quemadmodum medicus non adhibet semper medicamentum, quod morbus ipse ex suæ artis præscripto videtur postulare, sed considerat vires, & robur ipsius ægroti, & ita se gerit, ut non utatur semper remediis illis, quæ ex sua natura sunt omnium optima, sed quæ ipsi ægroti, præsertim si debilis est, videntur maxime accommodata; eodem modo Sacerdos, licet ipsi pœnitenti suorum peccatorum gravitatem, & pœnas, quibus dignus est, proponere debeat, multa tamen plerumque occurrunt quæ impediunt quominus satisfactionem delictis parè constituere possit, quæ omnia contentaneum est considerari, & hanc ob causam in hoc titulo dicitur tempus, & modus pœnitentiæ plerumque constitui arbitrio Sacerdotis. Debet namque ipse considerare, num pœnitens vexetur corporis modo, num sit senex, num pauper, num adeo pusilli, & abjecti animi, ut periculum sit, ne si

ipſi ſatisfactio juſta præſcribatur, aut animo con-
cidat, aut eam implere nolit. Hæc igitur omnia
& alia ejus generis animadvertenda eſſe, apparet
ex Epiftoſa Leonis 77. ad Nicetam Aquilejen. Epi-
ſcopum c. 5. & 6. quæ in hoc titulo continetur,
in qua jubet ipſe Leo haberi rationem ſenilis æta-
tis, & morbi, & periculorum, & aliarum rerum,
quæ accidere poſſunt. Conſtat item ex Innocent.
III. in c. *Deus qui*, de pœnit. & remiſſ. cujus hæc
ſunt verba: *Cæterum cum pœnitentia non tam
ſecundum quantitatem exceſſus, quam pœnitentis
contritionem, per discreti Sacerdotis arbitrium
ſit moderanda, penſata qualitate perſonarum,
ſuper fornicatione, adulterio, homicidio,
perjurio, & aliis criminibus, conſideratis
circumſtantiis omnibus, competentem pœnitentiam
delinquentibus imponatis, prout ſaluti eorum
videritis expedire.* Hætenus Innoc. Sunt præterea
alia decreta in hoc titulo, quibus idem probatur,
immo & in pœnitentia ſolemni, licet crimen ſit
publicum, atque ita punitio illa pertineat ad
aliorum exemplum, etiam jubet D. Leo eos, qui
pœnitentiam imponunt, hæc omnia conſiderare,
ut patet ex ep. illa ad Nicetam, in qua ſine
dubio loquitur de pœnitentia ſolemni, cum fiat
ibi mentio de impoſitione manus Epifcopi. Ita-
que, ut omnia paucis complectuntur, cum pœ-
nitens eſt animo, & corpore robustus, & nihil ob-
ſtat quominus pœnas juſtas perſolvere poſſit, certe
non ſatisfaciet ſuo muneri Sacerdos, ſi peccatis
gravibus exiguam quamdam ſatisfactionem im-
ponat, ut conſtat ex iis, quæ a principio propo-
ſita ſunt: at vero cum obſtent impedimenta, quæ
ſupra ſunt allata, tunc operæpretium erit Sacer-
doti ipſum vi lenitate, & arbitrio prudentis viri,
ita pœnas temperare, ut quoad juſte fieri poſſit
ſaluti conſulat pœnitentis. Poſſunt autem hæc
confirmari auctoritate Concilii Trident. Sess. 14.
in doctrina de Sacramento pœnitentiæ cap. 8.
cujus verba hæc ſunt: *Debent ergo Sacerdotes
Domini quantum ſpiritus, & prudentia ſuggeſerit
pro qualitate criminum, & pœnitentium
facultate ſalutares, & convenientes ſatisfactiones
inungere.* Hæc Synodus. Ex quibus apparet
etiam ex mente Concilii, plurimum pendere hoc
negotium ex arbitrio, & prudentia Sacerdotis,
cum non ſolum qualitatem criminum, ſed etiam
pœnitentium facultatem conſiderare debeat.

In Partis II. Lib. XIV. Titulum XIII.

Duplex in jure antiquo reperitur pœnitentia,
alia publica, & alia privata. Rurſus publica
in duas partes dividitur, altera enim eſt ſolemniſ,
quæ tantum criminum gravium cauſſa olim impo-
nebatur: altera vero publica, & non ſolemniſ: de
illa publica, quæ ſolemniſ eſt agitur præcipue hoc
loco. Illud autem a principio obſervandum eſt
hanc pœnitentiam licet a recentioribus ſolemniſ
dicatur, vix tamen apud antiquos ſolemniſ um-
quam appellari, ſed tantum publicam, quod facile
colligi poteſt ex decretis, quæ ſunt in hoc libro.
Cum enim hæc permulta ſint, nuſquam eſt men-
tio pœnitentiæ ſolemniſ, itaut reverſa appellatur
hoc nomine. At vero quia recentiores fere omnes
utuntur hoc vocabulo, diſtinguntque hanc ſo-

lemniſ ab ea, quæ tantum eſt publica, viſum eſt
ab illorum ſententia non recedere, cum contro-
verſia hæc non ſit de re, ſed tantum de nomine.
Præfertim cum perſpicuitatis cauſſa hoc nomen
videatur inventum, cum enim multæ cæremoniæ
ſint propriæ illis pœnitentiæ publicæ, quæ modo
appellatur ſolemniſ, merito ut diſtingueretur ab
alia, fuit ſolemniſ nominata; ſed jam ad rem de-
veniamus. In ſolemni pœnitentia, de qua nunc
agitur, ſervabantur varii ritus, & cæremoniæ, ut
patet ex decretis, quæ ſequuntur. Nam ut omit-
tamus c. *In capite quadrageſimæ*, quod ex Con-
cilio Agathenſi affert Gratianus diſt. 40. quam-
vis modo in eo Concilio non reperiatur, extant
multi alii Canones de hac re. Primum non pote-
rat hæc pœnitentia imponi injuſſu Epifcopi, ut
patet ex Conc. Eliber. quod in hoc titulo conti-
netur, & ex c. ult. de Maledicis. Præterea non
potebat pœnitens, niſi ab Epifcopo, aut ex ejus
præſcripto a præbytero reconciliari, ut conſtat
infra toto titulo proximo. Item imponebantur
illi manus, de qua cæremonia magna mentio eſt
variis in locis, ut in Concil. Agathen. c. 15. quod
ſupra extat tit. XI. Carth. III. c. 32. & Afric. c.
10. quæ ſunt in hoc titulo, & Carthag. V. c. 2.
infra tit. 22. Immo hæc cæremonia adeo erat pro-
pria pœnitentiæ publicæ, ut præbyteris, & dia-
conis, qui prohibeantur propter ſcandalum publi-
ce pœnitere, non poſſent, ſi in peccata fuiſſent
lapſi, manus imponi, ut patet ex hoc libro tit. 22.
ac ſi hæc cæremonia potiſſimum efficeret, ut pœ-
nitentia eſſet publica. Merito autem tunc diceba-
tur pœnitentia publica cū imponebantur manus,
nam id fiebat in Eccleſia præſente populo, deli-
gebaturque ad hanc cæremoniam locus maxime
editus, & conſpicuus, unde ipſe pœnitens ab om-
nibus cerneretur, præfertim cū crimen erat ad-
modum notum, & vulgatum, ut apparet ex Con-
cil. Carth. III. c. 32. hoc tit. in quo hæc verba
ſunt: *Cujus pœnitentis publicum, & vulgatum
crimen eſt, quod totam Eccleſiam moverit, ante
Abſidem ei manus imponatur.* Hæc Conc. Carth.
Erat autem *Abſis* ea Eccleſiæ pars, quam nos tri-
bunam vocamus, ex quo loco ab omnibus perſpi-
ci poterat. Imponebat præterea Sacerdos cilicium
capiti ipſius pœnitentis, tondebat item illum, ſi
vir erat, ſi autem fœmina, jubebat eam caput te-
gere velo: cogebat etiam eandem pœnitentem
veſtes ſæculares dimittere, iſſque indui, quæ pro-
pria erant illius ſtatus. Quæ omnia colliguntur ex
Concil. Agath. c. 15. & ex Tolet. III. c. 8. 5. tit.
XI. Erant autem pœnitentes in templo ſegregati,
& ſejuſſi ab aliis fidelibus, privatiſque perceptio-
ne Sacramentorum. Neque vero erat unus tan-
tum locus illorum, ſed ut erant varii illorum gra-
dus, ita etiam erant varia loca eiſdem deſtinata,
paulatimque habita ratione temporis, quod illis
ad agenda pœnitentiam erat conſtitutum, ex
uno in alium migrabant: quæ omnia aperte con-
ſtant ex multis decretis, quæ paſſim apud vete-
res Synodos & antiquos Patres reperiuntur: ex-
tantque permulta infra in titulis, qui ſunt de pœ-
nitentiis, quæ fuerunt olim variis criminibus præ-
ſcriptæ, ubi legi poſſunt.

A pria-

A principio itaque erant pœnitentes extra januam, & locus ille dicebatur *Fletus*. Deinde post certum temporis spatium ingrediebantur, sed erant prope januam ab aliis segregati, & tunc dicebantur *Audientes*, quia intererant iis, quæ in Missa a principio legebantur, & finito Evangelio discedebant cum Cathecumenis. Postea jam communicabant in oratione, & egressis cathecumenis remanebant adhuc in templo, seque in oratione substernebant, deinde exhibant simul omnes, neque poterant adesse quo tempore communicabat Sacerdos, & alii fideles, & hic status dicebatur *Substratio*. Sequebatur tandem alius gradus, & ultimus eorum, qui aderant ad finem usque sacrificii, non tamen erant oblationis participes, sed adhuc abstinebant à communione, & hic locus, sive hic gradus dicebatur *Consistentia*, & qui in illo erant dicebantur *Consistentes*. Denique absolute jam pœnitentiæ tempore reconciliabantur ab Episcopo, & communicabant cum aliis. Hæc servabantur, præsertim apud Græcos, ut patet ex epistola Basilii ad Amphilocho. in qua multa sunt de pœnitentiis, quæ variis criminibus erant constitutæ, & de his pœnitentium gradibus: item ex Epist. Greg. Nysseni. ad Letojum, & præsertim ex Gregorio Thaumaturgo, qui aperte singulos gradus, & singula loca in epistola canonica c. 11. describit: *Fletus, inquit, seu luctus est extra portam Oratorii, ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredienti orare, ut pro se precantur. Auditio est, intra portam in ferula, ubi oportet eum, qui peccavit, stare usque ad cathecumenos, etiam illinc egredi. Audiens enim, inquit, scripturas, & doctrinam eiiciatur, & precatione ne dignus censeatur. Subiectio autem, seu substractio est, ut intra templi portam stans cum cathecumenis egrediatur. Congregatio, seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, & cum cathecumenis non egrediatur: postremo est participatio Sacramentorum.*

Hætenus ea proposita sunt, quæ in primis erant usitata. Illud tamen certum est magnam fuisse in hisce rebus varietatem, aliamque plerumque esse Patrum Græcorum, & aliam latinorum consuetudinem, ut patet, si utrorumque decreta inter se conferantur, quod facile fieri potest cum infra hæc & illa in variis titulis extent. Præterea licet nonnulli dicant criminibus gravibus pœnitentiam septem annorum fuisse olim destinatum, tamen revera etiam magna est in hac re dissimilitudo: habetur enim ratio gravitatis ipsorum criminum, & aliquando decernuntur plures, aliquando pauciores anni, immo de uno, & eodem crimine non omnes Patres semper conveniunt, non solumque discrepant latini a Græcis, sed neque Græci semper inter se consentiunt, ipseque Basiliius, & Gregorius Nyssenus, cum sint fratres & viri sanctissimi, nonnumquam dissident inter se, ut constat ex epist. Bas. ad Amphilocho. & Gregor. Nysseni. ad Letojum. Præterea neque in modo agenda pœnitentiæ intra illud temporis spacium, quod designatum est, omnes conveniunt, aliquando enim præscribuntur jejunia, & aliæ pœnæ graviores, aliquando vero leviores,

& plerumque modus agenda pœnitentiæ magna ex parte relinquitur superioris arbitrio, eidemque committitur potestas utendi misericordia erga pœnitentem, si dignus illa videtur, ut constat ex Concil. Ancyran. c. 1. 2. 5. & ex aliis multis Patrum decretis. Quamvis autem certa pœnitentia criminibus gravibus ex canonum præscripto esset constituta, ut patet ex hoc tit. cogerebanturque pœnitentes illam suscipere, tamen etiam nonnulli, licet crimina non essent manifesta, sua sponte se pœnitentiæ legibus abstringebant, interveniente tamen Episcopi auctoritate, sine qua, ut dictum est, nemo poterat hujusmodi agere pœnitentiam. Cum autem petebat aliquis sibi fieri potestatem publice pœnitendi, solebat Episcopus considerare ætatem, statum, mores, & alia hujus generis. Neque enim facile cuiquam permittebat hoc vitæ genus aggredi, ne fortasse postea leviter ab illo statu discederet. Itaque adolescentibus vix fiebat hæc potestas, ut est apud Concil. Agatheni. c. 15. in quo hæc verba sunt: *Juvenibus pœnitentia non facile committenda est propter ætatis fragilitatem.* Idem etiam est apud Concil. Aurel. III. c. 24. Immo in Concil. quodam Rom. 284. Episcoporum c. 8. designatur ætas XL. annorum. Erat item necessarius, si pœnitens uxorem habebat, illius consensus, ut apparet ex Concil. Arelat. II. c. 22. & ex Aurel. III. cap. 24. Ipsi autem pœnitentes non poterant (a) interesse convivii, neque delitiis, non utebantur vestibus consuetis, sed aliis (b), quæ erant pœnitentium statui accommodatæ, non dabant (c) operam negotiis sæcularibus, immo quia tempus destinatum agenda pœnitentiam præcipue erat Quadragesima, cessabant (d) tunc lites, & judicia, illud enim observabatur, ut quarta feria in capite jejunii manus (e) pœnitentibus imponerentur ad vacandum tantum pœnitentiæ. Utebatur item Episcopus quibusdam cæremoniis, de quibus est mentio in c. *In capite quadragesimæ*, licet hoc cap. ut supra dictum est, non extet in Concilio Agathensi, ex quo dicitur esse depromptum. Postea autem reconciliabantur die dominicæ cœnæ, ut asserit Innoc. in epist. ad Decentium Eugub. c. 7. *De pœnitentibus*, inquit Innoc. *qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægrotudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Hæc Innoc. Si autem hi graviter ægrotabant, accipiebant Eucharistiam ante quam tempus reconciliationis accederet, ut ait ipse Innoc. in eodem loco, & constat infra tit. 17. de pœnitentibus, qui ex vivis excedunt, & ex duobus titulis qui proxime sequuntur, in quibus ea omnia, quæ ad pœnitentes ægrotos pertinent, sive ad eos, qui morbo oppressi pœnitentiam sibi dari postulant, late continentur.

Illud autem observandum est hanc pœnitentiam solemnem semel solitam fuisse tantum imponi, ut apparet ex Syricio Pontifice Max. epist. 1. c. 5. cujus hæc sunt verba: *De iis, qui acta pœnitentia, tamquam canes, aut sues, ad vomitus pristinos, & volutabra redeunt, quoriam pro-*

(a) *Barcin. c. 7. & Cabilon. sub Carol. c. 25.*
 (b) *Barcin. cap. 6. Agath. c. 15.*
 (c) *Barcin. c. 7. Meliten. c. 76.*
 (d) *Meliten. c. 76.*
 (e) *Ead. cap. 76.*

*professam incontinentiã, generati post absolutio-
nẽ filii prodiderunt, de quib. quia iã suffugiunt,
non habent pœnitendi, id duximus decernendũ,
ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione iun-
gantur &c.* Hæc Syricius, qui aperte affirmat
hujusmodi homines non habere jam suffugium
pœnitendi. Idem etiam probatur ex D. August.
epist. 54. qui de eadem pœnitentia ita loquitur:
*Quamvis caute, & salubriter provisum sit, ut
locus humillimæ pœnitentiæ semel tantum in
Ecclesia concedatur, ne medicina nimis utilis
vilis habeatur, tamen quotidie peccantibus
numquam pro pœnitentia venia negatur.* Hæc
D. August. dist. 10. c. 61. qui aperte ait *humilli-
mam pœnitentiam, hoc est solemnem, semel in
Ecclesia concedi.* Item D. Ambr. lib. 2. de pœnit.
c. 10. mentionem faciens de hac solempni pœni-
tentia, hæc scribit: *Sicut unum est baptisma, ita
unica est pœnitentia; & paulo post, non est se-
cundus locus pœnitentiæ.* Hæc D. Ambr.

Præterea, qui egerant hanc solempnem pœni-
tentiam, non poterant ad sacros ordines ascende-
re, ut patet infra tit. 15. & lib. 27. tit. . . . Item non
poterant uxores ducere, ut constat infra tit. 16.
qui inscribitur: *Ne pœnitentes matrimonium
contrahant; neque vero licebat illis uti matri-
monio jam contracto, quam ob causam fortasse,
quo tempore quispiam, ut supra dictum est, sua
sponte hanc pœnitentiam agere volebat, erat ne-
cessarius conjugis consensus. Sed in hac re ali-
quid fuit ipsi remissum, ut est apud Synod. To-
let. VI. c. 8. Immo D. Leo ep. 90. c. 12. ad Ru-
fficum Narbonen. Episcopum non omnino vide-
tur improbare pœnitentium matrimonium, si
forte juvenes sunt, qui uxores ducunt. Ait enim
lib. 3. q. 2. c. ult. *In adolescentia constitutus, si
urgente, aut metu mortis captivitatis periculo,
pœnitentiam gessit, & postea timens, lapsus
incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris ele-
git, ne crimen fornicationis incurreret, rem
videtur fecisse venialem, si præter conjugem,
nullam omnino cognoverit. In quo tamen non
regulam constituimus, sed quid sit tolerabilis
æstimamus. Nam secundum veram cognitionem
nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam ges-
sit, quam castitas perseverans & mentis, &
corporis.* Hactenus D. Leo. Sunt præter hæc, quæ
attulimus, multa alia de pœnitentia eorum, qui
morti erant proximi, & de illis pœnitentibus, qui
ante peractam pœnitentiam de vita migrabant.
Sed de his extant tituli proprii infra XVII.
XVIII. XIX. atque h. c. de pœnitentia solempni.*

In Partis II. Lib. XIV. Titulum XXI.

In hoc titulo sunt aliqui canones, qui viden-
tur inter se repugnare, nam in c. 2. & in aliis
nonnullis illi ipsi, qui dignam pœnitentiam ege-
runt, peracta pœnitentia, ita recipiuntur, ut
possint Sacerdotio sicut antea fungi, & alia mu-
nera sine ulla nota præstare. At vero sunt alii ca-
nones, qui lapsos, etiam acta pœnitentia, nullo
modo permittunt amplius in Sacerdotali munere
versari, ut patet ex c. 3. & ex aliis qui in hoc
eod. tit. continentur. Immo ipse D. Gregorius,
ut de aliis taceam, videtur in hac disputatione

quodam modo secum pugnare, nam in lib. 3. re-
gistri epist. 26. quæ in hoc titulo extat, aperte
ait, *eos, qui sacris sunt initiati, non posse, si
lapsi sunt, ad altaris ministerium redire.* Idem
etiam asserit lib. 4. epist. 17. ad Constantium
Episcopum Mediolanen. & lib. 6. ep. 39. & lib.
7. epist. 25. In eadem etiam videtur esse sententia
in lib. 4. epist. 5. & 16. ad Venantium Episco-
pum Lunen. qui omnes canones sunt in hoc tit.
apparetque ex illis hanc esse apertam, & certã D.
Greg. sententiã. At vero idẽ D. Gr. non casu, aut
ramquam aliud agens, sed de hac ipsa quæstione
interrogatus a Secundino, nimirum, num lapsi
post actam pœnitentiam redire possint ad hono-
res, respondit sine dubio posse, probatque ex
multis divinæ scripturæ locis, & in primis exem-
plo D. Petri. Atque ut alia multa omittam, quæ
commemorare longum esset, hæc verba profert,
ex quibus quid ipse sentiat quisvis cognoscere po-
test: *Post dignam, inquit, satisfactionem, credi-
mus posse rediri ad honorem, dicente Propheta,
Numquid, qui cadit, non adiiciet, ut resur-
gatur, & qui aversus est non revertitur?* Hæc,
& multa alia D. Greg. in ea epist. ad Secundinum,
cujus fragmentum extat in hoc titulo. Idem vi-
detur sentire in Homil. 9. in c. 2. Ezechiel, &
affertur a Gratiano dist. 10. c. *Quid est hoc.* Sed
præter D. Greg. extant item variæ, discrepantes-
que sententiæ aliorum Patrum de hac re, adeo-
que videntur alii aliis repugnare, ut difficilli-
mum sit illos conciliare. Nam & Martinus Pont.
Max. in epistola ad Amandum lapsos omnino ab
honoribus reiicit, & licet non faciat mentionem
de pœnitentibus, tamen ita loquitur, ut quam-
tumvis agant pœnitentiam illos nullo modo ad-
mittere videatur, ait enim *qui semel post suam
ordinationem ceciderit deinceps jam depositus
erit, nullumque gradum Sacerdotis poterit ade-
pisci.* Hactenus Martinus, cujus verba non appo-
nuntur in hoc tit. quia non loquitur ibi de pœni-
tentia. In eadem sententia est Concil. Vormac.
c. 11. *Sacerdotes, inquit, si in fornicationis in-
ciderint laqueum, & criminis manifestus, si ve
ostensus fuerit actus, Sacerdotii non possunt
habere honorem, secundum canonicæ institutio-
nis auctoritatem.* Item D. Aug. epist. 50. ad
Bonifacium ostendit hanc fuisse olim Ecclesiæ
consuetudinem, ait enim: *ut constitueretur in
Ecclesiæ, ne quisquam post alicujus criminis
pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad cleri-
catum redeat, vel in clericatu permaneat non
desperatione indulgentiæ, sed vigore factum,
& disciplinæ, alioquin contra claves Ecclesiæ
datas disputabitur, de quibus dictum est; Quæ-
cumque solveritis super terram, soluta erunt &
in calo. Sed ne forte etiam de cæteris crimini-
bus spe honoris Ecclesiastici animus intume-
scens superbe ageret pœnitentiam, severissime
placuit, ut post actam pœnitentiam de damna-
bili crimine nemo sit clericus, ut desperatione
temporalis altitudinis, medicina major, &
varior esset humilitatis.* Hæc D. Aug. qui, ut
ex his verbis patet, aperte affirmat, non solum
in Ecclesia fuisse constitutum, ut pœnitentes non
ascen-

ascenderent ad clerum, sed etiam ut qui jam clerici essent, non possent redire ad clerum, aut in ipso clero permanere. Sunt item alia multa, ex quibus hæc pars confirmatur, quæ brevitatis causa prætermittuntur.

At vero extant etiam alia Conciliorum, & Pontificum decreta, & item Sanctorum Patrum testimonia, quæ contrariæ sententiæ videntur sine dubio favere. Nam præter illa, quæ supra allata sunt ex D. Greg. ad Secundinum, extant alia in hoc tit. ex Calist. in epist. 2. & ex Concil. Tolet. 13. c. 10. & ex Concil. Hibernen. sub Leone III. Et ut hæc omittamus, quæ sunt in promptu, extant exempla multorum, qui post pœnitentiam recepti sunt, cum tamen in gravissima crimina inciderint, ut patet ex Theodoro, qui cum Nestorianam hæresim fuisset amplexus, tamen postea respiciens fuit in Concil. Chalcedonen. in Episcoporum numero receptus. Item Juvenalis Episcopus Hierosolymitanus in pseudosynodo Ephesina secutus fuit partes Eutycheus, & Dioscori hæreticorum, at vero cum hæresim illam postea detestaretur, restituit illum in pristinam dignitatem concilium item Chalcedonen. Præterea Nicæna Synodus II. generalis post longam disputationem, quam habuit de hac re, tum in prima, tum in tertia actione, collocavit in sua sede Basilium Episcopum Ancyranum, & alios Episcopos, qui Iconomachorum hæresim fuerant secuti, peccato suo dolentes, & eandem hæresim detestantes, eisdemque post abjurationem inter Episcopos sedere iussit. Afferunt multa Patres de hac re in illo synodo, præsertim ex D. Athanasio, & Basil. & tamen ex eorum sententia Episcopos illos ab Iconomachorum hæresi redeuntibus, recipiendos esse decernunt. Immo licet Athanasius hæreticorum duces, & antesignanos in pristinum honorem restituendos neget, illi Patres re diligenter perspecta, ab ejus sententia discedentes, etiam eos, qui hæreticorum Principes fuerunt, recipiendos esse censuerunt, exemplo Eustathii, & Juvenalis, quorum alter receptus fuit a D. Basilio, & alter a concil. Chalcedonensi. Deinde hæc eadem sententia, nimirum restituendos esse peccatores acta pœnitentia in pristinam dignitatem, confirmatur auctoritate D. Hieronymi in c. 3. Micheæ, & in c. 3. Malachie, & etiam c. 2. Concil. Agat. in quo hæc verba sunt: *Contumaces clerici ab Episcopis corrigantur, & si qui prioris gradus elati superbia, communionem fortasse contempserint, aut Ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint, peregrina ejus communio tribuatur, ita est, cum eos pœnitentia correxerit rescripti in matricula gradum suum, dignitatemque suscipiant.*

Hæc sunt, & alia hujusmodi, quæ sine dubio videntur facere negotium; si enim dicimus sacerdotes post pœnitentiam ad honores redire posse, & in eodem dignitatis gradu collocari, obstat D. Gregorius, & alii Patres, quos supra in medium attulimus: si autem contrariam sententiam tuemur, & dicimus non posse, videtur repugnare idem D. Gregorius, adversanturque alii Patres,

& exempla, quæ nuper proposita sunt. Quare danda est opera, si fieri potest, ut constituatur hæc controversia. Primum autem illud observandum est, quod in alio loco late continetur, pœnitentiam multiplicem esse, alia namque est publica, quæ in solemnem, & non solemnem dividitur, alia vero est privata. Pœnitentiam solemnem, quam publicam simpliciter antiqui Patres appellare solent, non agebant olim sacerdotes, neque alii, qui sacris erant initiati, ut patet ex epist. 1. Siricii Pontificis Max. cap. 14. cujus hæc sunt verba: *Illud quoque nos par fuisse providere, ut sicut pœnitentiam agere cuiquam non conceditur, Clericorum, & ita post pœnitentiam, ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem Clericatus adipisci &c.* Idem etiam colligitur ex D. Leone, Epist. 90. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, c. 2. qui loquens de presbyteris, & diaconis lapsis, hæc verba profert: *Unde hujusmodi lapsis, ad promerendam misericordiam Dei, privata est expetenda secessio, ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.* Hæc D. Leo de presbyteris, & diaconis lapsis. Ob eam autem causam, quia non poterant agere pœnitentiam publicam, non poterant eisdem manus imponi, ut apparet ex eodem D. Leone in eodem loco: *Alienum, inquit, est a consuetudine ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore, aut in diaconii gradu fuerint consecrati, si pro crimine accipiant pœnitendi, quod sine dubio ex apostolica traditione descendit &c.* Probatur etiam ex Concil. Carth. V. c. 11. sed de hac re agitur in tit. proximo, in quo hæc decreta continentur. Licet autem in Concil. Tolet. XIII. c. 10. mentio fiat de Episcopo quodam, quem constat publice pœnitentiam egisse, tum quia ibi Patres loquuntur de manus impositione, tum etiam de reconciliatione, tamen ille fuit fortasse mos illius provincie. Nam revera Pontificum decreta, ut probavimus, ex Syricio, & Leone, quorum maxima est auctoritas, aperte vetant, quemquam, qui sacris sit initiatus, publicam agere pœnitentiam. Illud præterea observandum est, alia delicta esse levia, de quibus modo non est sermo: alia vero esse graviora, in quæ si quis incidit non potest sacris initiari, ut si homicidium commisit, aut si est adulterio, vel de fornicatione, vel de alio crimine magno convictus, ut constat ex c. 50. aut 61. Apostolor. in quo hæc continentur: *Si quis accusetur de fornicatione, vel de adulterio, vel de alio crimine convictus in Clerum non introducatur.* Item ex Gelas. epist. 1. c. 20. *Comperimus, inquit, horrendis quibusdam criminibus implicatos, tota discretionem submotam, non solum de fastis atrocibus, necessariam pœnitentiam non habere; sed nec aliqua correctione penitus succedente, ad divinum ministerium, honoremque contendere &c.* Hujusmodi etiam si forte subreperint, tum qui ante peccaverunt, detectos oportere repelli, quam sacræ professionis oblitos, prævaricatoresque sacri propositi proculdubio submovendos. Hæc Gelas. Idem etiam probatur ex Concil. Nicæno c. 9. & 10. & ex multis aliis decretis, quæ sunt in libro

de criminibus tit. de homicidis non ordinandis, & in aliis titulis, in quibus homines improbe ab ordinibus repelluntur. Immo si quis hujusmodi sceleribus abstrictus ordines suscipiebat, deponeretur, quod colligitur ex his, quæ allata sunt ex Gelasio, & in Concil. Nicæno c. 9. & 10. Item si post ordinationem graviter peccabat, eiciebatur ex clero; erat enim depositionis pœna omnibus criminibus maximis constituta, ut constat infra ex libro de depositione. Itaque quemadmodum nunc variis quibusdam hominum generibus non patet aditus ad ordines, quos irregulares appellamus, aut propter homicidium, aut propter alias causas, eodem modo in jure veteri licet hoc nomen *irregularitas* non reperiatur, erant etiam multa impedimenta, quibus Christiani ordinum susceptione interdicebantur, & si illos jam susceperant, prohibebantur illorum usu, & administratione, & inter alia impedimenta primum locum obtinebant crimina maxima præcipue publica; & quemadmodum nunc, quantumvis quispiam sit irregularis, solent nonnumquam superiores dispensare, illique potestatem facere suscipiendi ordines omnes vel unum, aut alterum tantum, vel utendi iis, quos jam susceperat eodem modo antiqui dispensabant etiam, & illos, qui ex lege non poterant, solvebant legis vinculo, & ordines suscipere permittebant, aut si jam erant initiati, eosdem in pristino dignitatis gradu collocabant.

(a) Dist.
61. cap. 3.

His positis fortasse non erit difficile, hanc controversiam constituere. Primum enim certum est, eos qui publicam pœnitentiam egerunt, non posse ad sacros ordines ascendere, quod colligitur ex toto tit. infra de pœnitentibus non ordinandis. Rationem autem reddit Horm. Papa epist. 4. ad Episcopos Hispaniæ c. 1. cur non expediat hos ordinari, & licet ipse de Episcopis & Sacerdotibus tantum loquatur, tamen ex ejus verbis poterit item colligi causa, cur pœnitentes eiciantur etiam a reliquis gradibus. Ait enim (a) *sed nec de pœnitentibus quisquam quidem ad hujusmodi gradum profanus temerator adspiret. Satis illi postulanti sit venia. Qua conscientia absolvat reum, qui se peccata sua populo seipse esse confessum? Quis enim, quem paulo ante vidit jacentem, veneretur antistitem? Praferens miserandi criminis labem non habet lucidam Sacerdotii dignitatem.* Hæc Hormisda. Itaque tantum abest ut publice pœnitentes possint sacris initiari, ut si aliquis fuerit fortasse ordinatus, deponatur, quia non manifestavit se fuisse pœnitentem, ut patet ex Concil. Carth. III. c. 64. *Ex pœnitentibus (ait Synodus) quamvis sit bonus clericus non ordinatur. Si per ignorantiam Episcopi factum fuerit, deponatur a Clero, quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse pœnitentem. Si autem sciens Episcopus ordinaverit talem, etiam ab Episcopatus sui, ordinandi duntaxat, potestate privetur.* Hæc Synodus Carth. Illud tantum in Concil. Tolet. l. c. 2. pœnitentibus conceditur, ut si necessitas instat, possint ad minores ordines pervenire. Hæc enim sunt ipsius Concilii verba:

(b) Dist.
10. cap. 68.

(b) *Placuit ut pœnitentes non admittantur ad Clerum, nisi tantum si necessitas, aut usus ex-*

gerit, & tunc inter ostiarios deputentur, vel inter lectores, ita ut Evangelia, aut Apostolum non legant. Hactenus Conc. Tolet. Atque hæc de his pœnitentibus, qui non sunt sacris initiati. Nunc reliquum est, ut videamus, an qui jam sunt ordinati possint post pœnitentiam uti suis ordinibus, aut ascendere ad majores ordines. Ad hanc questionem dissolvendam, illud tamquam certum statuendum est, quod jam supra probatum fuit, non posse presbyteros, aut diaconos, immo neque reliquos Clericos publicam agere pœnitentiam, neque posse illis manus imponi, ut apparet ex titulo proximo; quare cum agimus de eorum pœnitentia loquimur, non de pœnitentia publica, sed tantum de privata. Hoc ita constituto, apparet hos post pœnitentiam redire posse ad suum munus. Non enim qualibet pœnitentia, sed publica tantum affert impedimentum, ut patet ex his, quæ proposita sunt, & in primis ex Concil. Tolet. l. c. 2. in quo cum pœnitentes prohibeantur a Clero explicat postea Synodus, de quibus pœnitentibus loquatur: ait enim *eum vero pœnitentem dicimus, qui post baptismum, aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus, gravissimisque peccatis, publicam pœnitentiam gerens sub Concilio, divino fuerit reconciliatus altario.* Hæc sunt Concilii verba. Cum enim in ipsius canonis initio dixerit pœnitentes non esse admittendos ad Clerum, explicat postea his verbis, quæ proposita sunt, de quibus pœnitentibus loquatur. Cum igitur hi, qui sacris sunt initiati non egerint pœnitentiam publicam, sed tantum privatam, & hæc non obstat, profecto nihil prohibet, quominus acta hac pœnitentia, possint ut antea suo munere fungi: & confirmatur hæc sententia ex D. Gregorio ad Secundinum & ex aliis Patrum decretis, quæ supra in medium adducta sunt. Itaque certum videtur, hos acta pœnitentia non prohiberi suo officio, sed posse illud omnino præstare. Neque vero obstat, quæ ex eodem D. Gregorio, & ex aliis contra hanc sententiam antea proposita fuerunt. Non enim illi Clerici eam ob causam usu ordinum in perpetuum privantur, quia egerunt pœnitentiam, sed quia peccata erant tam gravia, ut illis adjuncta esset depositio. Quemadmodum enim apud nos adjuncta est irregularitas quibusdam delictis, & homicidio, & aliis, ita olim (ut supra dictum est) erat adjuncta depositio, non solum eisdem, verum etiam multis aliis, ut apparet ex libro de depositione. Et quemadmodum irregulares nunc nequeunt ordinari, & si jam ordinati sunt, non possunt ordinibus ipsis uti, quantumvis agant pœnitentiam, eodem modo olim inciderant in illa peccata, quibus adjuncta erat depositio, neque poterant ad superiores ordines ascendere, neque præstare munera propria illorum ordinum, quos jam susceperant. Itaque ut omnia in pauca conferam, si peccatum non erat tam grave, ut haberet depositionem adjunctam, acta pœnitentia, poterat Clericus suis ordinibus uti, ut patet ex Concil. Agath. c. 2. quod supra adduximus. In eo enim Clerici contumaces, & superbi, acta pœnitentia, statim suum gradum recipiunt. At vero si ipsi crimini adjuncta est depositio,

tio,

tio, etiam acta pœnitentia, adhuc remanet impedimentum, non propter pœnitentiam, sed propter depositionis pœnam, quæ crimen ipsum comitatur. Ex his autem solvuntur argumenta omnia, quæ contrarię sententię videntur favere. Nam D. Gregor. in epistolis illis, de quibus supra mentio est facta, numquam loquitur de pœnitentia, ac si hæc impediret, sed loquitur de ipso lapsu, & de ipso peccato, cui propter ipsius gravitatem adjuncta erat depositio. Item Martinus Papa in epistola ad Amandum Episcopum aperte verba facit de eo, qui propter criminis gravitatem incidit in depositionem. Neque vero his repugnant ea, quæ adduximus in epistola ad Bonirac. D. Augustini, nam ibi D. Aug. loquitur de pœnitentia publica, quæ acta fuit ante susceptionem ordinum, qui enim illam neque potest ordines suscipere, & si forte susceperit, repellitur ab illis, neque fit ipsi potestas eisdem utendi, quod supra probatum est, ex Conc. Carth. IV. c. 68. Cum igitur Clerici non agant pœnitentiam publicam post ordinum susceptionem, perspicuum est locum illum D. Aug. intelligendum esse de iis, qui ante ordinationem pœnitentiam publicam egerunt.

Sed quæret quispiam, si criminibus gravibus erat olim adjuncta depositio, quonam modo fuerint recepti Episcopi illi, de quibus supra mentio facta est, nimirum Juvenalis, & Theodoretus in Concil. Chalcedon. & tot alii Episcopi in Conc. Nicæn. II. cum hi omnes fuerint hæretici, & ex hæresi ad Ecclesiam Catholicam fuerint reversi. Sed facile est hunc nodum dissolvere. Nam hi omnes fuerunt ab illis Conciliis soluti ea lege, qua prohibebantur redire ad suos honores, aut, ut apertius more usitato loquar, obtinuerunt illi dispensationem ab ipsis Conciliis. Licet pœnæ depositionis (ut dictum est) plerumque crimina comiterentur, tamen ut hac nostra ætate, ita etiam olim, superiores iustis de causis solebant dispensare, ut apparet ex multis exemplis, præsertim cum Ecclesię utilitas id postulare videbatur. Aliquando autem non dispensabant omnino jure omni ex parte, concedebant enim tantum iis, qui lapsi fuerant, facultatem utendi ordinibus, quos susceperant, sed non ascendendi ad superiores. Itaque nonnumquam majore, nonnumquam vero minore utebantur indulgentia, prout ratio temporis, & populi exemplum, & ipsius peccatoris dolor postulabat. Aliquando vero, quia ita expediebat, aut ipsi peccatori, aut aliis, vel denique quia nulla erat causa, quæ moveret superiorem ad dispensandum, cogebatur ipse peccator parere legi, & ab usu ordinum penitus abstinere, præsertim si peccatum non solum fuerat grave, sed etiam publicum, civiumque animos offenderat, vel tandem cum ex alia causa gravi oportebat pœnas a lege constitutas omni ex parte persolveri.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum ult.

IN hoc titulo, & in aliis, qui sequuntur, nihil fere occurrit observatione dignum. Ea enim, quæ ad hos titulos pertinere videntur, supra in titulo de pœnitentia publica explicata sunt. Illud tantum animadvertendum est, has pœnitentias,

Tom. V.

quæ in his titulis continentur, proprie spectare ad pœnitentiam publicam solemnem, quæ in foro exteriori imponi solebat. Est autem magna varietas in hujusmodi pœnitentiis, sive pœnis: nonnulli enim Patres, & Synodi eas constituunt graviores, & nonnulli leviores. Magna autem ex parte (excepto Concil. Eliberit. cujus severitas in vendicandis flagitiis summa est) mitiores sunt Synodi & Patres Latini quam Græci, quamvis etiam apud Latinos non desit plerumque severitas, ut patet ex Concil. Arelat. I. c. ult. & ex Tolet. I. & etiam, ut illa antiquiora omittam, ex Concil. Vormatien. & Triburien. quæ licet illis recentiora sint, tamen multæ pœnitentię, quæ erant jam absolutæ, in his renovantur, & aliæ gravissimæ constituuntur. Poterat autem has pœnas (ut alias dictum est) Episcopus temperare, & erga pœnitentes uti misericordia. Non autem accipiendi sunt hi anni destinati pœnitentię, ac si quotidie oporteret pœnitentes in jejuniis, & afflictione versari. Nam licet in nonnullis conciliis latinis de carena, hoc est de jejuniis quadraginta dierum sit mentio, quo tempore quotidie sine ulla intermissione pœnitentes jejunabant, postea tamen in reliquo annorum spatio, feria secunda, & quarta, & sexta magna ex parte erant jejuniis destinatæ. Constat autem in hac re magnam olim varietatem extitisse, tum propter varios Episcoporum, & regionum usus, tum etiam propter graviores, aut leviores ipsius peccatoris culpam, & in primis propter majorem, aut minorem ejusdem dolorem. Quæ omnia, quia perspicua sunt, & patent aperte ex multis decretis, quæ in his titulis continentur, supervacaneum erit plura de his rebus in medium proferre. Sunt etiam permulti canones, in quibus non designatur certa pœnitentia, sed tantum jubetur, qui peccavit, pœnitentiam agere, tunc autem, si non est alius canon, qui eam præscribat, videtur modus, & tempus pœnitentię ipsius Episcopi arbitrio relinqui. Hæc sunt, quæ generaliter de his titulis occurrunt.

Reliquum jam ultimo loco est ordinem, quem secuti sumus in collocandis his titulis, explicare, quam satis erit brevissime attingere. Primum enim collocantur pœnitentię, quæ sunt constitutæ criminibus, quæ contra Deum proprie committuntur. Deinde illæ, quæ contra proximum, & ad extremum aliæ, quæ sunt destinatæ peccatis, quæ tantum, aut præcipue ipsis peccatoribus nocent. Immutatur autem aliquando hic ordo (præsertim in pœnitentiis, quæ sunt incontinentiæ, sive luxurię peccatis præscriptæ) varias ob causas, quas longum modo esset commemorare. Omitto nunc nonnulla alia, quæ ad eundem ordinem spectant, quia sunt perspicua, & nulla explicatione indigere videntur.

In Partis II. Librum XV.

Licet non reperiantur multa decreta de extrema unctio in jure veteri, & propterea omnia in unum tantum titulum sint conjuncta, tamen ex illis constat, quanta veneratio habita fuerit semper huic Sacramento. Fit autem mentio de materia in multis capitibus, de ministro autem in

E e e

de-

decreto deprompto ex Innoc. in epistola ad Decentium ad Episcopum Eugubinum, in quo aperte Sacramentum vocatur. Sed ut omittamus hæc, & alia decreta, quæ sunt in hoc titulo, certe, ut docet Concil. Trident. sess. 14. de institutione Sacramenti extremæ unctionis, & materia, & forma, & minister, aperte colligitur ex verbis illis D. Jacobi, quibus hoc Sacramentum a Christo institutum ille promulgavit: *Infirmatur*, inquit D. Jacobus, *quis in vobis inducat presbyteros Ecclesiæ, & orant super eum ugentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Hæc D. Jacobus. Quibus verbis (quemadmodum idem Concil. Trident. ait) ut ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit materiam, formam, proprium ministrum, & effectum hujus salutaris Sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum: formam deinde esse illa verba: *Per istam unctionem &c.* Præterea ex illis verbis, *& oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Colligitur effectus hujus Sacramenti, & tandem profert in medium idem D. Jacobus ministros, quos esse dicit Ecclesia presbyteros, quo nomine, & loco, ut est in eodem Concil. Trident. non ætate seniores, aut primiores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manum presbyterii: immo qui hos esse ministros negat, aut alios præter Episcopos, aut Sacerdotes ab Episcopis ordinatos, ministros esse affirmat, aut extremam hanc unctionem asserit non esse Sacramentum a Christo institutum, aut non conferre gratiam, neque remittere peccata, neque alleviare infirmos, idem Concilium in can. 1. 2. & 4. anathemate damnat.

Quod autem ad materiam hujus sacramenti attinet, observandum est ipsius materiam esse oleum tantum olivaram, & ab ipso Episcopo benedictum, ut constat ex Concil. Florent. in decreto de instruct. Armen. & ex eodem Trident. sess. 14. cap. 1. de institutione hujus sacramenti, & ex usu perpetuo Ecclesiæ. Facit item mentionem hujus olei benedicti, quod appellat infirmorum, Innocent. III. in c. unico de sacra unctione.

Occurrunt hoc loco multas, quæ a Theologis disputari solent de his, qui possunt suscipere hoc sacramentum. Primum autem illud certum est ægrotis adhibendam esse hanc extremam unctionem, ut patet ex Concil. Trident. d. Sess. 14. cap. 3. de institutione hujus sacramenti, cujus verba hæc sunt: *Declaratur etiam esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur. Unde & sacramentum exeuntium nuncupatur, quod si infirmi post susceptam hujus unctionem convalescerint, iterum hujus sacramenti subsidio juvari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint.* Hæc tenus Concil. Trident. Itaque non potest sanis conferri hoc sacramentum, quantumvis sint (ut est communis Theologorum

sententia) in periculo mortis, immo licet illis jam mors immineat. Non potest item (ut iidem sentiunt) illis conferri, qui leviter ægrotant, aut infantibus, aut furiosis, & amentibus, qui semper carent usu rationis. Præterea de numero unctionum sunt aliquando varii usus, licet enim quinque tantum sint necessaria, solent tamen nonnulli alias addere, ut patet ex Concil. Florent. in quo septem enumerantur, & ex usu multarum Ecclesiarum, in quibus est de numero unctionum magna varietas. Occurrunt præterea multæ aliæ quæstiones, ut de loco, in quo est unctio adhibenda, cum ægrotus illis membris caret, quæ ungi solent, sed de hac re, & de aliis ejus generis non est hujus loci disputare. Agunt de hoc sacramento Theologi, scholastici in 4. sent. dist. 2. 3. qui hæc omnia copiose persequuntur.

In Partis II. Librum XVI.

Licet ratio ordinis exposcere videatur, ut singulis sacramentis ea, quæ ad materiam, & ad formam pertinent, statim in ipso initio (nisi forte aliud ipsa disputatio aliquam ob causam postulet) aut saltem non longe ab initio proponantur, tamen in hoc libro hujusmodi ordo tene-ri non potest, quia vix ullum decretum in jure veteri reperiri potuit de forma sacrorum ordinum: immo neque de materia, exceptis duobus, in quibus est mentio patenæ, & calicis vacui, qui datur subdiacono in ordinatione. Extant itaque multa etiam de iis, qui ordines suscipiunt, de ætate ipsorum, de virtute, & scientia, qua præditi esse debent, item de impedimentis, quæ obstant, quominus quis ad ordines præsertim sacros pervenire possit, de diebus ad suscipiendos ordines ab Ecclesia constitutis, & de aliis rebus ejus generis; at vero de materia, & de forma præsertim illorum ordinum, quos sacros, sive majores vocamus, (exceptis illis decretis, quæ diximus extare de materia subdiaconatus) vix est mentio in veteribus Conciliis, aut in Pontificum Epistolis, ex quibus præcipue constat hæc collectio. Sunt sane nonnulla de minoribus ordinibus, & etiam de impositione manuum in conferendo presbyteratu, & diaconatu, de quibus agitur in titulo VII. qui est de cæremoniis, quæ in ordinatione presbyteri, & reliquorum clericorum observari solent, sed de his, & de materia minorum ordinum ibi commodius agitur. De materia autem, & forma sacrorum sive majorum ordinum agitur in Pontificali Romano; extant etiam multa in Concil. Florent. in decreto de instruct. Armen. in quo hæc verba sunt: *Sextum Sacramentum est ordinis, cujus materia est illud, per cuius traditionem confertur ordo, sicut presbyteratus traditur per calicem cum vino, & patenam cum pane porrectionem. Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem, subdiaconatus vero per calicem vacui cum patena vacua superposita traditionem, & similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis, & mortuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Ro-*

Romano late continetur. Hæc concil. Florent.

Illud autem in controversiam cadit quot sint ordines, sunt enim nonnulli, qui novem esse putant, ad illos enim septem, de quibus omnes conveniunt, adjungunt duos, nimirum primam tonsuram, & Episcopatum, & in hac sententia sunt magna ex parte juris Pontificii Doctores; Theologi autem neque primam tonsuram, neque Episcopatum in ordinum numero ponunt. Atque ita septem tantum esse dicunt. Et certe, quod attinet ad primam tonsuram, videtur Theologorum opinio valde probabilis, nam neque in Concil. Flor. neque in Trident. numeratur inter Ecclesie ordines, neque D. Isidorus in libro de ecclesiasticis officiis eam ordinem appellat. Hanc autem ob causam prima tonsura non censetur ordo, quia ut ait D. Th. (a) *per quemcumque ordinem datur potestas ad exercendum aliquem actum in Ecclesia, quem seculares ex officio exercere non possunt, at vero per primam tonsuram non datur ulla potestas, ut apparet, sed tantum, qui eam accipiunt, destinantur ad canendas laudes divinas, quod munus etiam laici præstare possunt.* Atque ita cum ordines conferantur tantum in Missæ celebratione, ipsa prima tonsura quacumque hora conferri potest. Neque his obstat c. *Cum contingat*, de ætat. & qualit. ordin. ex quo Abb. & alij colligunt primam tonsuram esse ordinem, quia revera ibi ab Innoc. III. ordo nominatur, nam in eo capite nomen *ordo* (ut multi (b) Theologi interpretantur) sumitur improprie, nimirum lata quadam significatione pro dispositione ad ordines ipsos.

De Episcopatu est major dubitatio, possuntque multa afferri pro utraque parte. Sententia autem c) D. Thom. & communis Theologorum est Episcopatum non esse ordinem, neque conferri Episcopo in consecratione novum characterem, sed ipsum met characterem sacerdotalem extendi ad illa munera præstanda, quæ sunt propria ipsius Episcopi, nimirum ad administrandum confirmationis sacramentum, & ad conferendos ordines sacros, & certe videtur hæc sententia valde probabilis, potestque primum confirmari ex hoc communi Theologorum consensu, quorum auctoritas magnum pondus habet, cum illorum in primis sit de his rebus disputare, & sententiam ferre. Deinde si Episcopatus esset sacramentum, constaret ex materia, & forma, at vero Episcopatus neque videtur habere materiam, neque formam sacramenti, ut patet ex Pontificali Romano. Non enim aut baculum pastorem, aut anulum, aut librum Evangeliorum, aut mitram licet cum orationibus imponatur, quisquam materiam esse dicit: non item quidquam ibi est quod forma possit appellari. Possunt alia multa pro hac sententia afferri, quæ brevitate causa modo præmittuntur.

Sunt itaque de sententia Theologorum septem tantum ordines tres majores, sive sacri, & quatuor minores, & de hoc numero omnes consentiunt. Sed illud dubitationem habet num quilibet ordo sit sacramentum, & imprimat characterem: & quia de characterem ordinis nihil hæc-

nus dictum fuit, animadvertendum est, in hoc sacramento quemadmodum in baptismo, & in confirmatione characterem in animo imprimi, ut patet ex Concil. Florent. in decreto de instruct. Armen. & ex Trident. Sess. 23. in doctrina de sacramento ordinis cap. 3. *Est autem character ut alias dictum est, & apparet ex eisdem Conciliis, spirituale quoddam signum indelebile quod imprimitur in anima.* Hoc igitur posito de ordine sacerdotis, sive presbyterii nulla est, neque potest esse dubitatio. Certum enim est esse sacramentum, & in eo imprimi characterem: de aliis autem ordinibus non omnes inter se consentiunt. Licet enim D. Thom. [d] existimet in omnibus tam majoribus, quam minoribus imprimi characterem, & conferri gratiam, atque ita quemlibet esse sacramentum, sed ab ejus sententia, quod attinet ad minores ordines, discedunt multi, & etiam illius discipuli amplectuntur contrariam opinionem, ut Cajet. in Opusculis tom. 1. opusc. 11. & Sot. in 4. dist. 24. q. 1. & alii, & ratio eorum præcipua est, quia actiones illas, quæ propriæ sunt minorum ordinum, non videntur esse tanti momenti, ut indigeant characterem, ut gratia sacramentali. Immo & subdiaconatum, & etiam Diaconatum negat Durandus in dist. 24. q. 2. esse sacramentum, ejusque opinionem probabilem putat Cajet. in opusculis tom. 1. tract. 11. & Viet. in summa, assertque ipse Durandus multa argumenta, quibus sententiam suam præsertim de subdiaconatu conatur confirmare. Sed certe omissis argumentis, (neque enim est hujus loci de hac re accurate disputare) cum permulti Theologi sentiant Diaconatum, & Subdiaconatum sacramentum esse, optimum videtur concilium ab illorum sententia non recedere.

Itaque ut omnia, quæ dicta sunt, in pauca conferamus, quamvis in hoc libro exigua sit mentio de materia, & de forma hujus sacramenti, tamen continetur in Concil. Florent. & in Pontificale. Constat autem ordines ut minimum esse septem, nempe tres majores, qui peculiari nomine vocantur sacri, & quatuor minores: ex his omnibus unus ordo est præcipuus nimirum presbyteratus, sive sacerdotium, quod vere, & proprie est sacramentum, & imprimi characterem, de quo nulla apud Catholicos est, aut fuit unquam dubitatio. De reliquis autem, præsertim de omnibus ordinibus, est apud aliquos controversia, ut constat ex his, quæ proposita sunt. Quoniam autem non est hic locus longis disputationibus, supervacaneum erit de his plura in medium afferre.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum I.

IN lib. IV. in quo agitur de Episcopis, est titulus, qui videtur huic similis. Ibi namque titulus est, *solus Episcopus confert sacros ordines.* Sed certe interest plurimum inter hunc, & illum, nam hic titulus latius patet, in quo non solum est sermo de Episcopo, qui est minister omnium ordinum, sed de aliis etiam, qui possunt ordines minores conferri. Licet enim solus Episcopus possit sacerdotes constituere, & nullo modo presbyteri, at vero minores ordines possunt etiam Abbates in suis cenobiis, si presbyteri sunt, suis monachis

E e e e a

tri-

[a] in 4. dist. 24. c. artic. art. 2.

(b) Viet. in summa de Sacram. 9. 219. Sotus dist. 24. q. 2. art. 1.

[c] in 4. dist. 24. q. 3. art. 2. q. 3. Mag. sentent. dist. 24. Albert. Mag. ead. art. 29. D. Bon. sub ead. dist. dist. 22. art. 219. Ricard. sub ead. dist. dist. 5. q. 2. Sotus ibid. art. 2. Thom. Argentin. ibid. art. 2. ad 5.

(a) In add. ad 3. p. 9. 35. art. 2.

tribuere, ut patet ex Concil. II. Nicæn. can. 14. qui in hoc titulo continetur, & ex cap. *Cum conjungat*, de ætate, & qualitate ordinandorum. Quamvis autem in his capitibus tantum fiat mentio de ordinatione lectoris, tamen omnes idem censent de reliquis minoribus ordinibus, & confirm. ex Concil. Trident. sess. 23. de reformatione. cap. 10. in quo prohibentur Abbates tonsuram vel minores ordines conferre iis, qui regulares sibi subditi non sint. Chorepiscopi etiã qui, ut constat ex lib. 6. de presbyteris, inter presbyteros, & non inter Episcopos numerantur, poterant etiam olim eosdem ordines tribuere, & etiam subdiaconatum, ut videtur innuere Concil. Antioch. c. 10. & Concil. Melden. c. 44. immo & aliis presbyteris Pontifex Max. (ut Gelafius asserit epist. 1. c. 8.) facultatem concedere potest. Hæc enim sunt Gelafii verba: *Ne presbyteri sibi meminerint ulla ratione concedi sine summo Pontifice subdiaconum, aut acolythum jus habere faciendi.* Hæc Gelaf. Et sunt nonnulli (a), qui dicunt fuisse aliquando factam hanc potestatem quibusdam Abbatibus a Pontifice Maximo, qui licet id se scire non affirmant, tamen asserunt, se ab aliis, qui privilegium viderant, accepisse.

(a) Vide in hac re Ledes. 2. p. 4. g. 40. art. 1. & Navar.

Præterea aliqui existimant, presbyteros, qui paræciis præsent, posse primam tonsuram conferre, & in hac sententia est Hostiens. in cap. *Cum contingat*, de æt. & qualit. ordin. & Abb. in c. *Quanto*, de consuetudine. Sed adversatur huic opinioni Ecclesiæ consuetudo, quam in primis observare debemus.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum V.

Post titulum primum de ministro sacramenti ordinis, sequuntur alii tres, qui pertinent ad eundem ministrum, ut recte fungatur suo munere. Tandem quinto loco absolutis jam iis, quæ spectant ad Ministrum, qui ordines confert, proponuntur ea, quæ pertinent ad eos, qui ordines suscipiunt. Illud autem statim in ipso initio caveatur, ne quis subito ad Episcopatum, aut ad sacerdotium ascendat, sed prius ordines inferiores suscipiat. Sed obijciat quispiam jam agi de hac eadem re in lib. 4. ubi extat titulus 8. Quibus gradibus debeat Episcopus ascendere ad Episcopatum; & in lib. 6. est item titulus 6. Ne laicus statim presbyter fiat, in quibus hæc eadem decreta sunt, quæ in hoc loco continentur. At vero facile est huic objectioni respondere. Cum enim hic titulus sit generalis, pertineatque proprie ad ordines, comprehendatque tam eum, qui est in libro 4. quam illum, qui est in sexto libro, & non solum ea decreta, quæ sunt communia illis duobus titulis, sed etiam quæ sunt utriusque propria, consentaneum fuit, eum in hoc libro collocari, præsertim cum canonum repetitio, quæ hoc loco nobis obijci potest (ut sæpe alias dictum est) non abhorreat a methodo, quæ in hac collectione servatur, dummodo titulus omnino integer non repetatur.

Quamvis autem in hoc titulo caveatur, ne quis statim Episcopus, aut presbyter ordinetur, tamen extant revera apud antiquos aliqua exempla Episcoporum,

qui cum laici essent, subito fuerunt Episcopi delecti, ut patet ex S. Ambrosio, qui ad sedem Mediolanensem ascendit, & ex Nestario, qui fuit Episcopus CP. designatus. Uterque enim tantum abfuit, ut ordines inferiores ante electionem susceperit, ut laicus, immo ut catechumenus esset. At vero, & Nestarius optime officio functus est, & ipse D. Ambrosius non solum Mediolanensem Ecclesiam illustravit, verum etiam suæ doctrinæ, & virtutis splendore ex tota fere Italia Arianorum tenebras depulit. Extat item exemplum Farasti, qui cum esset item laicus, CP. Episcopus est constitutus, sed certe illorum temporum calamitas id postulare videbatur, patebat enim ea ætate latissime hæresis Iconomachorum; erat autem Tarasius vir pius, & doctus, maximæque auctoritatis, & quod (præcipuum tunc erat) illius hæresis hostis acerrimus. Attulit itaque ejus electio provinciis illis magnam utilitatem, dedit enim ipse operam, ut Concilium generale ab Hadriano Pont. Max. Imperatorum rogatu convocaretur, in quo hæresis illa summo fuit Patrum omnium consensu profligata. At vero quamvis hæc ita sint, constatque nonnumquam propter graves, & justas causas, aliquos lege communi fuisse solutas, ut patet ex his exemplis, tamen ille fuit vetus Ecclesiæ mos, ut is tantum constitueretur Episcopus, qui omnes ordines ecclesiasticos susceperat. Atque ita Nicolaus I. & Hadrianus II. graviter inveci fuerunt in Photium, tum ob alias causas, tum quia cum laicus esset Ecclesiæ CP. Sedem occupasset.

Licet autem fuerint hæc decreta priscis illis temporibus constituta, & servata, tamen postea aliqua ex parte fuerunt abrogata, cavereturque decreto Urbani II. in Concil. Claramont. quod in hoc titulo continetur, ne quisquam, qui saltem diaconus non sit, valeat Episcopus designari. Cujus verba hæc sunt: *Nullus laicus, clericus, vel tantum subdiaconus in Episcopum eligatur.* Ex quibus verbis suspicari licet ea ætate etiam subdiaconos, immo & eos, qui tantum minores ordines susceperant, solitos fuisse Episcopos designari, quam vitiosâ, & corruptam consuetudinem in eo Concilio quantum potest Urbanus corrigere conatur. Postea autem Innoc. III. in c. *A multis*, de ætat. & qualitat. ordinan. subdiaconos permittit Episcopos deligi. In quo capite illud animadvertendum est, non ibi fortasse fieri mentionem de Urbano I. sed de Urbano II. contextumque depravatam esse, quod ex variis indiciis, sive signis apparet. Primum quia decretum illud, licet non eisdem verbis, extat apud Urbanum II. & non reperitur apud Urbanum I. Præterea omnes canones, imo excepto, qui continentur in hoc titulo, sunt ipso Urbano I. posteriores, neque tamen in illis est mentio hujus decreti Urbani I. neque est verisimile Ecclesiasticam disciplinam laxiorem fuisse ætate Urbani, cum ipse non longo temporis intervallo post Apostolorum ætatem Ecclesiæ Romanæ præfuerit. At vero quomodo cumque se res habeat, certum est ex decreto Innocen. III. potuisse jam subdiaconos ab illo tempore creari Episcopos. Sed hoc intelligendum est (nem-

(nempe subdiaconos potuisse jam tunc designari Episcopos) ut nullo modo consecrari possent, nisi prius ordines inferiores suscipere. Itaque cum duplex sit Episcopi potestas, altera ordinis, & altera jurisdictionis, valebit sane ipse subdiaconus electus, & confirmatus Episcopatum administrare, & ea munera, quæ sunt jurisdictionis, exercere, sed numquam habebit potestatem ordinis, quæ propria est, & germana ipsius Episcopi, nisi presbyter prius sit, & deinde Episcopi consecrationem accipiat, nam si sequamur opinionem juris interpretum, qui Episcopatum dicunt esse ordinem ab aliis distinctum, siue Theologorum sententiam, qui dicunt non esse revera ordinem, sed gradum tantum quemdam superiorem, certe quocumque modo semper ipsa episcopalis potestas, quæ vulgo appellatur ordinis siue consecrationis, quæ necessaria est ad gerenda munera Episcopi propria, suo jure postulat characterem ordinis Sacerdotalis. Ex hac igitur parte semper antiqui canones, qui sunt in hoc titulo, servantur, nam licet sæpe designetur Episcopus, qui nondum est Sacerdos, prius tamen suscipit ordines illos, quibus initiatus non est, & deinde consecratur Episcopus. Tantum remittuntur, aut condonantur hujusmodi Episcopo electo temporum spatia, quæ inter unum & alterum ordinem ex juris præscripto solent interesse.

Non prohibentur laici ordinari, dummodo nullum impedimentum ad suscipiendos ordines habeant, nam ut Innoc. Papa ait in c. 2. hujus tit. *Clerici non nascuntur, sed fiunt*: sed prohibentur ascendere ad ordines superiores, antequam versati fuerint in ipsis inferioribus, immo prohibentur etiam, ut patet ex c. 1. hujus tit. suscipere minores, antequam mores illorum probentur, virtutumque exercitatione, & vestitus mutatione suæ voluntatis significationem dederint.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum VI.

DE diebus ad ordines suscipiendos destinatis parum interest inter Patrum antiquorum decreta, & nostræ ætatis consuetudinem, ut patet ex hoc tit. Illud autem discrimen est, quod apud nos die sabbato conferuntur ordines mane, apud antiquos autem Patres item de sabbato, vel vespere, & etiam die dominico proximo, dummodo continuaretur jejunium sabbati tam ab Episcopo, quam ab iis, qui ordinabantur, ut apparet ex epistola D. Leonis 79. ad Dioscorum Alexandrinum Episcopum, cujus initium est: *Quantum dilectionis tuæ*: cujus fragmentum, in quo D. Leo asserit, jam in hoc titulo continetur. Quod etiam potest confirmari ex eodem D. Leone in epistola ad Episcopos Viennensis provinciæ, quæ jam extat in hoc titulo, quamvis in hac de ordinatione, siue consecratione Episcopi loqui videantur. Itaque si hanc epistolam, & illam superiorem a D. Leone ad Dioscorum scriptam diligenter perpendimus, tam die sabbati vespere, quam dominico mane solebant Episcopi, & alii sacerdotes, atque Diaconi ordinari. Quamvis postea consuetudo sit immutata, solentque Sacerdotes, & alii, qui inferiores ordines suscipiunt, sabbato tantum ordinari, & contra ipsi Episcopi die tantum

dominico consecrantur, & certe, licet tunc, ut dictum est, uterque dies (nimirum sabbatum, & dominica) fuerit destinatus, tamen ut ex ejusdem verbis apparet, potius hujusmodi ordinationes presbyterorum, & aliorum ministrorum pertinebant ad diem dominicum, quam ad sabbatum, etiam cum celebrabantur die sabbati: nam, ut idem D. Leo videtur sentire, sane pars illa sabbati, quo ordines conferebantur, cum jam esset noctis initium, potius quodammodo pertinebat ad diem dominicum proximum, quam ad ipsum sabbatum. Potest id confirmari ex c. 1. de Feriis, in quo hæc verba sunt: *Omnes dies dominicos a vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus observari*. Ex quo apparet saltem in illis regionibus, ubi dies dominici hoc modo servabantur, calu sabbati vesperam ad diem dominicum pertinere, & modo etiam, licet consuetudo regionis in colendis festis diebus sit servanda, ut patet ex c. 2. de Feriis, tamen quod ad officia ecclesiastica pertinet, dominicæ initium sumitur a vespertinis precibus diei sabbati. Itaque ex his omnibus apparet, eos, qui sacros ordines sabbato vespere suscipiebant, non tam sabbato (ut dictum est) quam die dominico ordines suscipere. Hæc occurrunt de diebus ad ordines suscipiendos præcis illis temporibus ab Ecclesia constitutis. Sunt item multa de hujusmodi temporibus ordinationum in jure novo, ut in c. *De eo autem*, eod. tit. de temporibus ordinationum in quo Alexander III. loquens de subdiaconatu ait: *Ad subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus aut sabbato sancto, vel sabbato ante dominicam de Passione, nulli Episcoporum, præterquam Romano Pontifici, licet aliquos ordinare*. Eodem item tempore, siue die confirmat Concilium Tridentinum sess. 28. c. 8. de reformatione. Immo si quis extra hæc tempora a jure statuta ordines suscipit, punitur, ut patet ex c. *Cum quidem*, & ex c. *Consultationi*, de temporibus ordinationum, licet characterem sine dubio recipiat, ut apparet ex eod. c. *Consultationi*, Episcopus item, qui eos confert, suspenditur dicto c. *Cum quidem*. Loquimur autem de ordinibus sacris, nam alios potest conferre Episcopus etiam extra tempora die dominico, & aliis diebus festis c. 1. & c. *De eo autem*, eod. tit. de temporibus ordinationum.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum VII.

JAM in hujus libri initio dictum est, non extare in eo decreta de materia, neque de forma ordinum majorum, exceptis duobus decretis, in quibus agitur de materia subdiaconatus. Addimus etiam aliqua reperiri de materia, & forma ordinum minorum: hæc igitur omnia in hoc titulo continentur. Non autem inscribitur hic titulus de materia, & forma Sacramenti ordinis, tum quia nihil est in eo de forma ordinum majorum, neque materia diaconatus, aut Sacerdotii, excepta tantum manuum impositione; tum etiam quia præter materiam, & formam ordinum minorum commemorantur hoc loco variæ actiones Episcopi in conferendis ordinibus, nam & imponit manus Diacono, & cohortatur Acolythos, & Exorcistas, item lectores, atque ostiarios ad præstandum munus suum. Has igitur ob causas inscriptio hujus

tituli est generalis, ut comprehendat ea omnia, quæ in ordinatione fieri solent.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum VIII.

HAC idem decernitur in Concilio Tridentino Sess. 23. cap. 8. de reformatione, in quo hæc verba sunt: *Ordinationes sacrorum ordinum statuta a jure temporibus, ac in cathedrali Ecclesia, vocatis, presentibusque ad id Ecclesia canonicis, publice celebrentur. Si autem in alio diœcesis loco, presente clero loci, dignior, quantum fieri poterit, Ecclesia semper aseatur.*

In Partis II. Lib. XVI. Titulum IX.

DE ætate eorum, qui ordines suscipiunt, magna sane fuit olim in jure varietas. Nam ut de Episcopis taceam, quibus ut minimum semper consueta fuit ætas triginta annorum, in presbyteris antiqui magna ex parte postulabant ætatem item triginta, & in Diaconis viginti, & quinque annorum. At vero Zacharias Pontifex Max. qui 850. ab hinc annos Romanæ præfuit Ecclesiæ, in epist. 5. ad Bonifacium Episcopum, cujus initium est *Benedictus Deus*, constituit, ut si necessitas inflaret, possent ad presbyteratum ascendere, qui essent XXV. annos nati. Sed postea etiam sine necessitate, hoc item in consuetudinem venit, ut tantum ætas XXV. annorum postularetur. Præterea ad Subdiaconatum sunt nonnulla Concilia, quæ præscribunt XX. annorum ætatem. At vero postea Clemens V., licet quod attinet ad presbyteratum nihil immutaverit, sed ætatem XXV. annorum illi ordini præscripserit, ut antea, tamen fecit potestatem iis, qui pervenerant ad annos XVIII. suscipiendi subdiaconatum, & iis, qui ad XX. suscipiendi ordinem Diaconatus, ut constat ex Clem. ult. de ætate, & qualitate ordinandorum, videturque ibi significare, jam ante ipsam constitutionem hunc usum viguisse, ait enim: *Generatam Ecclesia observantiam volentes antiquis juribus in hac parte præferri, decernimus, ut (alio non obstante impedimento canonico) possit quis libere in decimo octavo ad subdiaconatum, in vigesimo ad Diaconatum, & in vigesimo quinto ætatis suæ anno ad presbyteratus ordines promoveri.* Tandem vero Conc. Trident. Sess. 23. cap. 12. de reform. iussit neminem adicendere ad Subdiaconatum ante vigesimum secundum, neque ad diaconatum ante vigesimum tertium, neque ad presbyteratum ante vigesimum quintum ætatis annum. Illud autem observandum est, licet certa ætas ex lege Ecclesiæ sit iis, qui ordines suscipiunt, constituta, tamen si quis ante ipsam ætatem ordinatur Diaconus, vel presbyter, quantumvis sit puer, & careat usu rationis, revera imprimetur in eo character, & erit sacerdos, aut diaconus. Hæc est communis Theologorum sententia, & probatur c. unic. de Cleric. per salt. promot. ubi qui ante discretionis annos ordines minores, & subdiaconatum susceperat, & postea omisso diaconatu, presbyter fuerat ordinatus, tantum jubetur diaconatum, quem omiserat, suscipere, ut possit deinde peracta penitentia ex dispensatione ministrare. Probatur item ex c. *Vel non est compos*, de tempor. ordina. ubi ille qui XIII. annos natus, fue-

rat ordinatus diaconus, suspenditur tantum usque ad legitimam ætatem ab usu & administratione illius ordinis. Ex quo aperte patet puerum ipsum, de sententia Pontificis ordinem illum vere suscipere, & confirmatur, quia jubet Honorius III. ibidem beneficium ipsi puero conferre, quo alii possit: quo facto aperte Pontifex ostendit puerum illum vere initiatum fuisse, cum jubeat eadem tamquam diacono alimenta præberi. Probatur etiam hoc ipsum, quod dictum est, hac ratione, quia in Sacramentis illis, in quibus non est necessarius omnino ipsius suscipientis expressus consensus, satis est, si concurrat materia, & forma, & minister cum debita intentione, ut patet ex baptismo, & confirmatione; at vero sacramentum ordinis omnes Theologi, excepto Durando, hujusmodi esse fatentur, apparetque præterea, ut dictum est, ex decretis Pontificum nuper aduultis. Quamvis autem ordo ipse revera suscipiatur, erit tamen ipse suscipiens suspensus d. c. unic. de Cler. per salt. promot. & d. c. *Vel non est compos*, de tempor. ordinat. non tamen erit adstrictus voto, quod est ordinibus sacris adjunctus, donec præditus sit usu rationis, & assensum ipsi castitatis voto præbeat, quia votum sua natura postulat actum voluntatis. Quære si nollet se voto obligare esset suspensus ab ordinum executione, maxime si uxorem duceret. Vide de hac re Palud. in 4. dist. 25. q. 3. & Sot. ead. dist. q. 1. art. 2.

In Partis II. Lib. XVI. Tit. X.

ORDINATIONES possunt esse illicitæ duobus modis, aut enim aliquid deest, in quæ sunt omnino necessaria, ut materia debita, aut forma, ut minister, & tunc ordinatio erit irrita, & nullo modo erit sacramentum. Altero modo dicitur illicita, quia est contra decreta Ecclesiæ tantum, ut si Episcopus ex lege Ecclesiæ non potest ordines conferre quia est suspensus, vel ordinat extra suam diœcesim, aut is, qui initiatur non est ipsius Episcopi subditus, aut non habet eam ætatem, quam leges ecclesiasticæ exposcunt, aut denique extat aliqua alia causa, & tunc revera est ordinatio ipsa illicita, quia collatus fuit ordo ille contra leges Ecclesiæ, sed sine dubio imprimitur in eo character, & accipit ordinem illum, ut constat inter omnes Theologos. Si autem aliquando appellantur hujusmodi ordinationes irritæ in aliquibus decretis, ut in c. 6. Concil. Chalcedon. & in aliis locis, id intelligendum est non quod omnino irrita sit ordinatio, sed quia ille, qui ordines accepit, est privatus usu legitimo ipsorum ordinum, & nullo modo potest in eorum administratione versari.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XI.

IN hoc titulo, qui generalis est, proponuntur ea, quæ requiruntur ab iis, qui ordines suscipiunt, deinde vero sequuntur alii, in quibus afferuntur impedimenta, quæ prohibent, quominus quis sacris initiari valeat. Cum enim hæcenus de variis rebus, quæ pertinent ad ipsorum ordinum celebrationem, & ad eos, qui ordines suscipiunt, actum sit, ut de cæremoniis, de ætate, quam ordines postulant, & de aliis hujusmodi, jam modo ratio ordinis exposcere videtur, ut qua-

qua-

quales esse debeant, qui ad ordines pervenire desiderant, agatur, & postea impedimenta, quæ obstant ex jure veteri, proponantur. In tota autem hac disputatione illud animadvertendum est non esse parem causam omnium, qui ordinantur, nec easdem qualitates ab omnibus postulari. Licet enim commune omnibus sit, ut boni sint, & a vitiis alieni, ut constat ex multis decretis, quæ sunt in hoc titulo, & ex multis aliis, quæ extant in jure novo, & præcipue ex Concil. Trident. Sess. 23. cap. 4. 5. 7. & multis aliis, quæ sequuntur de reformat. Sed alia sine dubio probitas, & alia qualitates desiderantur ab iis, qui majores, & alia ab iis, qui minores ordines suscipiunt. Item si conferimus inter se eos, qui ordinibus sacris initiantur, alia est ratio presbyteri, atque alia Diaconi, aut Subdiaconi, majorque sane gravitas, vitæ integritas, scientia requiritur ab Episcopo, quam a presbytero, & ab hoc si cætera sunt paria, quam ab aliis inferioribus. Sed quia de his omnibus jam actum est in libro IV. V. VI. ubi ea extant, quæ ad Episcopos, presbyteros, & diaconos spectant, & de illorum vita, moribus, doctrina, & muneribus ex veterum Patrum, & Synodorum decretis multa afferuntur, supervacaneum erit amplius de hujusmodi rebus quidquam in medium adducere.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XII.

Proponuntur jam in hoc tit. & in aliis, qui proxime sequuntur ea, quæ impediunt ordinum susceptionem. Repetuntur autem hoc loco, & etiam in titulis proximis aliqua capita, quæ in superiori titulo proposita sunt, quia in eisdem locis, in quibus explicant Patres, quales futuri sint, qui ordines suscipiunt, continentur plerumque ea etiam, quæ obstant, quominus quis ordinari valeat. Sunt autem hic titulus, & alii proximi velut partes quædam tituli superioris, vix enim fieri potest, ut constat aperte, quales debeant esse, qui ordinantur, nisi simul explicentur ea, quæ ordinationi repugnant. Sed antequam ad impedimenta, de quibus in hoc, & in aliis titulis agitur, deveniamus, illud breviter observandum est. Impedimenta esse duplicia, alia enim repugnant omnino susceptioni ordinum, quæ hujusmodi sunt, ut si quis habens impedimentum ejus generis ad ordines accedat, nihil excipiat, ut exempli causa sexus foemineus. Mulier enim, quod perspicuum est, nullo modo potest initiari, & licet extent multæ rationes, supervacaneum esset modo in re tam perspicua amplius commorari. Illud certum est, olim quasdam foeminas fuisse, quæ dicebantur *Diaconissæ*, de quibus est mentio supra in libro septimo hujus collectionis tit. 38. 39. 40. 41. Fuerunt item alia, quæ appellabantur *Presbyteræ*, de quibus item agitur lib. 6. tit. 59. & vero perspicuum est, neque has, neque illas ullum umquam ordinem suscepisse. Nam quamvis in Concil. Chalcedon. c. 15. loquantur Patres de ordinatione Diaconissæ, & in Frullan. c. 14. in hisque prohibeatur ordinari diaconissa usque ad annum ætatis quadragesimæ, tamen dubium non est in illis decretis nomine ordinationis intelligi benedictionem aliquam, qua de-

stinabantur hujusmodi mulieres in suis conventibus ad cavendam homiliam, aut orationem laudum, & vesperarum, & præstanda alia munera, quæ ipsarum erant propria. Est præterea aliud impedimentum hujus generis, quod item omnino obstat ordinibus suscipiendis, nimirum si ipse, qui accedit ad sacros ordines, non est baptizatus. Baptismus enim est janua sacramentorum, & character illius est veluti fundamentum, sine quo existere non potest character ordinis. Itaque qui baptizatus non est, nullo modo potest ordinari, ut patet ex c. 1. & ex c. *Veniens*, de presbyt. non baptizat. in quibus capitibus jubetur presbyter non baptizatus suscipere baptismum, & deinde iterum ordinari.

Præter impedimenta hujus generis, quæ omnino suscipiendis ordinibus diximus repugnare, sunt alia, quæ repugnant tantum ex lege Ecclesiæ. Nam ipsa Ecclesia propter graves, & justas causas prohibet aliquos ad sacros ordines ascendere, quia illos, aut ob delicta commissa, aut ob alias rationes indignos judicat, ut homicidas, servos, & alios hujusmodi. Dicuntur autem hi vulgo irregulares, qui alieni sunt a regula, quam Ecclesia in suscipiendis ordinibus præscripsit. Constat autem hos, qui tantum ex Ecclesiæ lege prohibentur, si re ipsa ordines suscipiant, peccare illos quidem, & esse privatos tanquam indignos usu, & administratione ipsorum ordinum, tamen characterem suscipere, & esse ordinatos. Et de his agitur in hoc titulo, & in aliis, qui proxime sequuntur. In hoc autem libro non continentur omnia impedimenta, quia postea in jure novo sunt alia nonnulla introducta, de quibus omnibus, licet multa modo occurrebant, tamen quia est longa disputatio, & multi doctores, præsertim recentiores, accurate, & copiose de illis omnibus disputant, satius erit ea, quæ nunc dici poterant, silentio præterire. Agunt de irregularitate, ut alios antiquiores omittam Sot. in 4. dist. 25. q. 1. art. 3. Navar. in summ. c. 27. Covarr. in Clem. unic. de homicidio, & denique omnes summistæ in verbo *Irregularitas*, quorum nominum longum esset percellere.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XIII.

Bigami prohibentur multis decretis tam in jure veteri, quam in novo ordinari, & præter canones, qui sunt in hoc loco, est etiam totus titulus de bigamis non ordinandis apud Gregor. IX. in quo multa sunt de hac re, & præcipue in c. 1. 2. 3. Item in Clem. ult. eod. tit. & in Concil. Trident. Sess. 23. cap. . . de reformat. in quibus repelluntur bigami ab omni privilegio, & munere clericorum proprio, et si re ipsa ascendant ad quoscumque ordines, privantur ipsorum usu, & administratione, & qui illos ordinant, potestate ordinandi donec dispensationem obtineant c. 2. de bigamis non ordinandis. Possent hoc loco multi de bigamis dici, & de causa cur ab hominibus repellantur, sed his omissis, attingam tantum brevissime varias bigamiæ formas, nam præter veram, quæ contrahitur ab eo, qui duas habuit uxores, & matrimonium cum utraque consumavit, est alia interpretativa, & hæc multiplex,

[a] c. Quot-
quot, 2. q. 1.

plex, contrahitur enim ab eo, qui viduam duxit uxorem, aut ab alio corruptam, ut patet ex multis decretis, quæ sunt in hoc titulo, aut qui duas simul habet uxores (quamvis matrimonium cum una tantum possit esse ratum, & firmum) c. *Nuper*, de bigamis. Alia denique appellatur similitudinaria, in quam incidit qui est sacris initiatus, aut alias voti solemnibus vinculo astrictus, & re ipsa matrimonium contrahit, & consumat, ut patet ex concilio Ancyr. (a) c. 18. & ex d. c. *Nuper*, & ex c. ult. de bigamis non ordinandis. Licet enim matrimonium illud non valeat, tamen perpenditur affectus, & animus contrahentis, ut constat ex his capitibus, quæ modo sunt proposita. Sed de his satis. Disputant enim (ut supra dictum est) de huiusmodi quæstionibus, quæ spectant ad irregularitatem multi doctores, quos in superiori titulo nominavi.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XIV.

Olim fuit inter viros sanctitate, & eruditione præstantes magna de hac re controversia. Nam D. Hieron. in epist. ad Oceanum existimat eum, qui ante baptismum duxit viduam, aut duas uxores, vel unam ante baptismum, & aliam post baptismum posse sacris initiari. Affertur ejus epistolæ fragmentum a Gratiano dist. 26. cap. 1. Eandem sententiam tuetur item D. Hieron. in Comment. in epist. D. Pauli ad Titum, & est apud eundem Gratianum 28. q. 3. c. 1. At vero D. August. aperte eidem repugnat in libro de bono conjugali, extatque ejus sententia in c. *Acutius*, dist. 26. & 28. q. 3. c. 2. Item D. Ambrosius lib. 1. de officiis c. ult. cujus sententia affertur ab eodem. Grat. dist. 26. c. *Una tantum*, & denique Syricus, & Innocentius Pontifices Max. adversantur eidem D. Hieronymo, decernuntque hanc bigamiam obstat etiam suscipiendis ordinibus, afferuntque varias rationes, & argumenta, quibus commoti hanc sententiam confirmant, suæque auctoritate corroborant, ut patet ex utriusque epistolæ, quarum fragmenta extant in hoc titulo. Quare de hac re jam nulla potest esse dubitatio.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XV.

De publica pœnitentia, de iis, qui publicam pœnitentiam egerunt, multa dicta sunt in lib. XXV. in quo est tit. 13. de pœnitentia publica. Item in tit. 21. ejusdem libri, quæ supervacaneum esset modo repetere. Causam autem, cur hi repellerentur ab ordinibus, attingit Hormisda Papa epist. 4. c. 1. cujus verba licet jam in hoc titulo contineantur, non tamen erit absurdum illa hoc loco commemorare: *Sed nec de pœnitentibus, inquit, quisquam quidem ad huiusmodi gradum prophanus temerator adspiret; satis illi postulanti sit venia, qua conscientia absolvatur eum, qui se peccata sua populo scit teste confessum. Quis enim quem paulo ante vidit jacentem, veneretur Antistitem, præferens miserandi criminis labem, non habet lucidam Sacerdotis dignitatem?* Hæc Hormisda. Qui licet ibi non loquatur de omnibus ordinibus, sed tantum afferat causam, cur pœnitens non possit ad Episcopatus, aut presbyterii gradum ascendere, tamen ex illius verbis etiam causa colligi potest, cur eidem alii

item ordines denegentur. Nam cum pœnitentia publica non nisi ob gravia tantum crimina imponi solet, offensionem quidem maximam toti populo afferret ordinatio huiusmodi, quem omnes scirent nefaria flagitia commisisse. Itaque, si res diligenter perpenditur, non tam propter pœnitentiam, quam propter detestationem culparum, quæ causam pœnitentiæ dederunt, pœnitens ipse ordinum susceptione prohibetur. Loquimur autem hoc loco non de quacumque pœnitentia publica, sed de ea, quæ a recentioribus proprie solemnibus appellatur. Quoniam autem huiusmodi pœnitentia jam plane hac nostra ætate obsolevit, supervacaneum erit plura de hac re commemorare præsertim cum ex ipsorum canonum lectione, qui in hoc titulo sunt, ea omnia, quæ ad hanc disputationem spectant, aperte colligi valeant. Est præterea aliud impedimentum huic simillimum, quod oritur ex delictis maximis, & notoriis. Cum enim quis nefarium aliquod scelus facit, si illud est notorium, non potest ordines suscipere, numeraturque hoc impedimentum a recentioribus (b) inter irregularitates, idque probatur ex c. ult. de tempor. ordin. Crimina autem maxima existimantur adulterium, & reliqua omnia, quæ sunt adulterio graviora, ut notat Abb. & alii Doct. in c. *At si Clerici*, §. *De adulteriis*, de judiciis. Non autem satis est ad inducendam hanc irregularitatem criminum gravitas, nisi eadem ipsa crimina sint notoria, quod probatur c. ult. de tempor. ordin. & c. *Ex tenore*, eod. tit. ubi Innocent. aperte hanc sententiam tuetur. Eandem item alii defendunt, quamvis non desint alii, qui repugnent, existimentque crimen grave licet sit notorium inducere irregularitatem. Sed certe sententia prior videtur probabilior. Quando autem aliquid dicatur notorium constat ex c. *Vestra*, & ex c. ult. de cohabit. Cler. & mulier.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XVII.

Homicidium duplex est, aliud justum, ut cum Judex latronem, vel sicarium de crimine legitime convictum interfici jubet, aut cum milites in prælio iusto hostes occidunt. Aliud vero injustum, ut cum quis privata auctoritate alicui sine dolo, sine alio modo injusto mortem affert, utrumque impedit, quominus possit quis ordines suscipere, sed diversa ratione. In hoc autem titulo agitur de hoc posteriori, quod item multiplex est: aliud enim de industria, aliud casu committitur, aliud vero est medium, ut cum quis vult tantum inferre vulnus, & infert mortem. Præterea in eo homicidio, quod non fit sponte, sed casu, illud in primis cadit in controversiam, num qui dat operam rei illicitæ excusetur, de qua re sunt variæ discrepantesque doctissimorum hominum sententiæ; & certe licet multi existiment, illum omnino irregularem esse, tamen si res diligenter perpenditur, probabilior videtur illorum opinio, qui putant, illud in primis considerandum esse, num mors, aut mutilatio membri (eadem enim est utriusque ratio) sequi soleat per se & necessario, aut saltem, ut plurimum, & tunc si factum illud est illicitum, existimant hi inducere irregularitatem, ut si quis dedit alicui negotium,

[b] Navar.
in summ. c.
27. 2. 248.
Covarr. in
Clem. unic.
de homicid.
part. 1. §. 1.

ut

ut inimicum fauciaret, & ipse illum interfecit, ut patet ex c. ult. de homic. in 6. quantumvis enim ipse, qui iussit vulnus afferre, prohibuerit, ne occideret inimicum, certe si ex vulnere secuta est mors, incidet, ut patet ex illo cap. in irregularitatem. At vero si factum illud etiam illicitum huiusmodi sit, ut non soleat sequi ex illo mors, tunc non inducet irregularitatem, ut si quis mittit servum ad educendam meretricem, & ipse servus in itinere fulmine ictus occumbit, non erit certe ille, qui eum misit, irregularis. De utraque homicidii specie disputant accurate & diligenter multi Doctores, & in primis Covarr. in Clem. unic. de homic. 3. p. relectionis in initio. Navarr. in sum. c. 27. n. 206. & sequentibus usque ad 238. Suntque multæ, & variæ quæstiones, quas hoc loco proferre longum, & minus necessarium esset, cum hi doctores, quos nominavi, & alii etiam multi de his rebus copiose differant.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XVIII.

Adulterium, & alia delicta, de quibus in hoc titulo fit mentio, non numerantur hac nostra ætate inter impedimenta ad suscipiendos sacros ordines, ita ut inducant irregularitatem, nisi forte huiusmodi peccata, ut dictum est supra in tit. . . . essent notoria. Unam tantum sodomiam excipio, quam si quis Clericus exercet, irregularis est, ut patet ex Extravag. Pii V. quæ tamen de laicis non loquitur.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XIX.

DE hac re sunt item multa decreta in iure novo ut in c. 1. (quod item in hoc titulo afferitur) & in c. ult. de filiis presbyterorum, & in c. *Is, qui*, eod. in 6. & in c. *Consuluit*, de serv. non ordin. Et licet possit cum iis Episcopus dispensare, ut ad minores ordines pervenire valeant, ut patet ex d. c. *Is, qui*, sed non ad majores, in quibus solus Pontifex Max. dispensat, ut ex eod. c. constat. Adeo autem hi repelluntur ab ordinibus, ut etiam si quis natus sit ex uxore sacerdotis, vel genitus eo tempore, quo pater iam sacerdos erat, ordinari sine dispensatione nequeat, c. *Literas*, eod. Possunt tamen hi ordines suscipere, si ad religionem se conferunt, & apparet ex Urbano II. in Concil. Claromont. cujus decretum est in hoc tit. & etiam apud Gratian. dist. 56. c. 1. & ex Concil. Pictav. c. 8. quod item continetur in hoc titulo, & in c. 1. de filiis presbyt. Quamvis autem prohibeantur in hoc eod. c. cœnobiis præesse, sed aut ex privilegio, aut ex consuetudine jam fere in omnibus religionibus hoc impedimentum sublatum est. Et licet Xystus V. quod attinet ad illegitimos, omnia privilegia religionum, & consuetudines substulerit, tamen postea Greg. XIV. omnia fere in integrum restituit.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XX.

Præter decreta, quæ in hoc titulo continentur, sunt multa alia in Conciliis recentioribus, & præcipue in Trident. in quo etiam hi qui minores ordines suscipiunt, debent linguæ latinæ cognitionem habere, ut patet ex sess. XXIII. cap. 11. de reform. in quo ab aliis item, qui ad sacros ordines ascendunt, ea scientia postulatur, quæ ad illos ordines cum dignitate administran-

Tom. V.

dos videtur necessaria, prout constat ex ead. sess. cap. 11. 12. & 13.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XXI.

TRibus modis fieri potest, ut quis impediatur propter membri alicujus defectum. Primo si ipse sibi ob indignationem, & iram, atque ob aliquam aliam causam injustam sibi membrum, aut partem illius abscidit, ut cavetur c. 1. Concil. Nicæn. & c. 20. Apost. & ex aliis item capitibus, quæ sunt in hoc tit. & apud Gratian. dist. 55. c. *Si quis*, & c. *Eunuchus*. Idem etiam probatur ex c. 1. & ex c. *Significavit*, de corp. vitiat. secus autem est si sine culpa propria fuit membrum abscisum d. c. 1. Concil. Nicæn. & c. 20. Apost. supra cit. & c. *Ex parte*, 2. de corp. vitiat. atque hæc de primo modo. Secundo impeditur qui propter deformitatem, ut in c. 2. de corp. vitiat. Tertio si membrum illud, aut pars, quæ deest, prohibet ab usu ordinum c. *Exposuisti*, & c. ult. eod. tit.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XXII.

Præter canones, qui sunt in hoc tit. patet non posse eum, qui rebaptizat, ordinari c. 2. de apost. & iterand. bapt. Neque eum, qui rebaptizatur c. *Qui bis ignoranter*, de consecr. dist. 4. qui can. in hoc tit. non est, quia non reperitur in concilio, sed tantum affertur a Theodoro in Pœnitentiali, in quo quidem can. etiam, qui ignoranter bis rebaptizatur repellitur ab ordinibus, quod tamen intelligendum est cum ignorantia non esset probabilis, neque justa.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XXIII.

CAusam explicat Innocent. Papa, cur milites repellantur ab ordinibus in epist. 23. ad 24. Item rationem idem Innocent. reddit cur curiales ordinari nequeant in epist. 2. c. 11. & epist. 4. c. 3. & epist. 23. ad 24. c. 4.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XXVI.

Præter ea decreta, quæ in hoc tit. continentur, sunt etiam multa apud Gregorium IX. in tit. de serv. non ordin. in quibus eadem fere, quæ hoc loco statuuntur. Præterea adduntur etiam nonnulla. 1. Si quis ex muliere libera natus est, & ex Patre servo, poterit ordines suscipere c. ult. de serv. non ordin. & ratio est, quia ille sine dubio est liber cum partus ventrem sequatur. Deinde si quis servus fuerit a domino manumissus, ut sacris initiatur, tenetur operas spirituales ipsi patrono præstare c. *Nullus*, eod. Item si servus domino nesciente, aliqua calliditate, aut fraude ordines susceperit, debet deponi, & domino restitui c. 2. eod. tit.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XXX.

Idem statuitur in c. 2. de cleric. conjug. & in c. *Conjugatus*, & in c. *Sane*, de convers. conjug. Illud autem in eod. c. *Conjugatus*, statuitur, ut uxor non solum consentiat, sed etiam continentiam profiteatur.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XXXV.

SI ille, qui ordinat, vere est Episcopus, & habet intentionem faciendi quod Ecclesia facit, adhibita materia, & forma sine dubio, licet sit excommunicatus, vel simoniacus, immo licet sit hæreticus, confert sacramentum, ut patet ex D. Thom. a) & aliis, probaturque epistola unic.

[a] in addit. ad 3. p. 938. art. 2. Navarr. in summ. c. 25. num. 69.

F f f f

c. 7.

c. 7. & 8. Anastasii II. qui accurate de hac re disputat, extatque epistola Urbani II. ad L. Præpositum S. Vincentii, cujus fragmentum extat supra in lib. XI. tit. 20. ubi copiose ea omnia, quæ ad hunc locum attinent, persequitur, & denique est communis doctorum sententia. At vero hujusmodi ordinationes dicuntur hoc loco irritæ, & item in multis aliis decretis, quia hi, qui ordinantur, licet recipiant characterem, privantur tamen usu, & administratione ipsorum ordinum, sed certe nullo modo possunt iterum ordinis sacramentum suscipere. Vid. D. Thom. de hac re, & alii doctores in 4. dist.

In Partis II. Lib. XVI. Titulum XL.

JAM supra in ipso libri initio dictum est primam tonsuram non esse ordinem, at vero licet ordo non sit, tamen est quædam dispositio ad ordines. Usus autem deferendæ tonsuræ communis est omnibus clericis, ut patet ex conc. Agath. c. 20. & ex Greg. II. in concil. Rom. c. ult. & ex concil. Carth. IV. c. 44. quæ duo proxima capita sunt in tit. de vit. & honest. cleric. c. Si quis ex clericis, & c. Clericus qui, & item ex Alex. III. c. Clericis, eod. & ex concil. Tolet. IV. c. 40. in quo fit mentio proprie de corona. Hæc enim sunt concilii verba: *Omnes clerici, vel lectores sicut levitæ, & Sacerdotes detonso superius capite toto, inferius solam circuli coronam relinquunt. Non sicut hæc usque in Gallicia partibus facere lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis, in solo capitis apice modicum circulum rondet, &c.* Licet autem clerici omnes, qui sacris sunt initiati, deferre debeant tonsuram, tamen illi, qui minores tantum ordines susceperunt non tam arcto vinculo tenentur stricti præsertim si uxores duxerunt, ut est in c. Joannes, de cleric. conjug. aut si militiam fuerunt amplexi, ut in c. ult. eod. Sed non poterunt uti privilegiis, quæ sunt propria clericorum. Si enim volunt retinere privilegia, non solum debent deferre tonsuram, sed uti etiam vestitu clericorum, & habere beneficium Ecclesiasticum, aut saltem ex Episcopi præscripto alicui Ecclesiæ, vel clericorum seminario, vel universitati saltem inservire, ut est in concil. Trident. Sess. 23. de reformatione c. 6. Immo qui uxorem habet, non aliter privilegia retinere poterit, nisi unicam tantum, eamque virginem duxerit, vestitumque clerico congruentem, & tonsuram deferat, & præterea jussu Episcopi, ut supra dictum est, in aliquo munere ecclesiastico versetur, probanturque hæc omnia ex d. c. 6. Concil. Trident. & item quadam ex parte ex c. ult. de cleric. conjug. in 6. Sed dubitabit fortasse quispiam num hujusmodi clericis cum uxores non habent, sufficiat habere beneficium sine usu tonsuræ, & vestitus clericalis, ut gaudere possint privilegio canonis, & fori, nam Conc. Trid. hæc verba profert in d. c. 6. *nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut clericalè habitum, & tonsuram.* Hæc Concilium. Cum igitur ad veritatem alternativæ, quod certum est in jure, satis sit alteram partem implere, fortasse aliquis existimabit ex sententia Concilii tantum requiri beneficium; at vero sine dubio videtur

utrumque necessarium, primum quia a Clericis conjugatis utrumque exigitur, & par est ratio: deinde quia semper in jure ad retinenda privilegia jubentur Clerici deferre habitum, & tonsuram, ut patet ex d. c. unic. de cleric. conjug. in 6. & apud Gregorium IX. ex c. Joannes, & ex c. Ex part. eod. tit. Non est autem credibile, voluisse in hac re Concilium Tridentinum tollere jus antiquum, præsertim cum multa addiderit ad tollendas fraudes, ut apparet ex d. c. 6. de reformat. & tandem in dubio non est inducenda canonum aut legum correctio c. *Cum expediat*, de elect. & L. Sancimus, C. de testamentis.

In Partis II. Librum XVII.

HÆc disputatio de matrimonio latissime patet, aguntque de ea Theologi in 4. sententiarum dist. 26. item Doctores tam juris Pontificii in 4. decret. tum juris Civilis variis in locis. Cum enim non solum consideretur ut Sacramentum, sed etiam ut contractus naturalis pertinet ex hac parte etiam ad eos, qui in legibus civilibus operam ponunt. Matrimonium autem ita communiter definitur: *Viri, & Mulieris conjunctio maritalis individuum perpetuamque vitam consuetudinem retinens.* Quæ definitio magna ex parte deprompta est ex L. 1. D. de rit. nupt. & ex prin. 27. q. 2. & ex prin. Instit. de patria potest. afferuntque eam Magist. sent. & alii Theologi in 4. dist. 27. & licet aliqui addant definitioni hæc verba *Inter personas legitimas*, non tamen videntur necessaria cum in definitione non quæcumque conjunctio, sed maritalis apponatur: hujusmodi enim maritalis conjunctio tantum potest esse inter legitimas personas. Cum autem bifariam, ut dictum est, possit considerari matrimonium, aut tamquam contractus naturalis, aut tamquam matrimonium, ex utraque parte existunt multæ, gravissimæque quæstiones, in quibus modo versari longum esset, & a nostro instituto alienum. Quare his omnibus omissis oportebit modo agere de hujus Sacramenti materia, & forma, & ministro. Cum enim hæcenus in disputatione de reliquis Sacramentis semper aut proprii tituli extiterunt de materia, & forma, & de ministro, ut in libro de baptismo, & in libro de confirmatione, aut si in jure veteri non fuerint hæc satis explicata, tunc ex jure novo id, quod deesse videbatur, fuerit adjunctum. Sane ratio nostri muneris postulare videtur, ut etiam in Sacramento matrimonii, cum non sit in jure veteri de ejus materia, neque de forma aperta mentio, nos quoad fieri possit illam inquiramus. Primum autem illud tanquam certum pono, matrimonium vere, & proprie esse Sacramentum novæ legis; licet enim præter hæreticos multos antiquos, & recentiores, qui Sacramentum hoc negant, etiam nonnulli Catholici dubitare videantur. Ut Durandus dist. ... & Hostien. in Sum. tit. de Sacram. non iterand. & Gloss. in c. Honorantur, 32. q. 2. & alii etiam. Sed sine dubio non solum est certum, verum & fide constat matrimonium vere, & proprie esse Sacramentum novæ legis, & gratiam conferre. Probatur primum ex Concil. Florent. in decreto de instruct. Armen. quod septem Sacramenta novæ legis enumerat, & ulti-

ultimo loco commemorat matrimonium, discrimenque constituit inter hoc Sacramentum, & illa, quæ erant antiquæ legis: nam illa, inquit, non causabant gratiam, sed eam solum per passionem dandam esse figurabant: hæc vero nostra & continent gratiam & ipsam digne suscipientibus conferunt, Patet præterea ex c. Ad abolendam, de hæreticis, in quo anathemate plectitur, qui aliter sentit de ecclesiæ sacramentis, quam ecclesia Romana docet: at vero Romana ecclesia revera sentit, & docet Matrimonium esse Sacramentum, immo in eodem capite enumeratur inter Sacramenta. Deinde in Concil. Trident. sess. 7. de Sacrament. in commun. can. 1. aperte definitur esse Sacramentum. Hæc enim sunt verba Concilii: *Si quis dixerit Sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Jesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura, vel pauciora, quam septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere, & proprie Sacramentum, Anathema sit.* Hactenus Concilium. Deinde vero in c. 6. 7. 8. definit Concilium hæc Sacramenta continere gratiam, ipsamque conferre ex opere operato non ponentibus obicem. Præterea idem Concilium sess. XXIV. de Sacramento Matrimonii can. 1. iterum definit Matrimonium esse Sacramentum: *Si quis, inquit, dixerit Matrimonium non esse vere, & proprie unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesiam injunctum, neque gratiam conferre, Anathema sit.* Hæc sunt verba Concilii. Itaque nemini dubium esse potest, Matrimonium esse Sacramentum, & gratiam conferre. Hoc posito, cum certum sit, omnia Sacramenta (ut est in Concil. Florent.) tribus perfici, nimirum materia, forma, & ministro, illud dubitationem facit, quæ sit hujus Sacramenti materia, quæ forma, & quis minister. Primum enim in hoc libro non est titulus de materia, neque de forma, neque possumus ex eo aperte colligere, quæ sit materia, vel forma hujus Sacramenti. Est quidem in titulo V. mentio de caeremoniis quibusdam, & in primis de benedictione Sacerdotis, sed nullum decretum ibi videtur esse, in quo aperte aut materia, aut forma hujus Sacramenti contineatur.

De materia, & forma sacramenti Matrimonii sunt variæ inter viros eruditissimos, discrepantesque sententiæ. Cum enim Concilia, & Pontifices nihil aperte statuunt de his rebus, digladiantur Theologi inter se, & in diversas opiniones distrahuntur. Primum D. Thom. in 4. dist. 1. q. 1. art. 3. & præterea in lib. 4. contra gentes c. 7. existimat Matrimonium, ut est sacramentum, consistere in dispensatione Ministrorum Ecclesiæ, & ita ait requiri necessario verba experimentia consensum, vel signa loco verborum, & benedictiones ab Ecclesia institutas. At vero aliis in locis sequitur diversam sententiam, nam in eodem 4. dist. 26. q. 1. art. 1. in solutione 1. arg. ait, *verba experimentia consensum esse formam, & non sacerdotalem benedictionem cum hæc non sit de*

necessitate, sed de solemnitate tantum sacramenti, materiam vero esse actus contrahentium matrimonium. Postea autem distinct. 28. q. unic. art. 4. in corp. existimat virum ipsum, & mulierem, qui legitime contrahunt, esse quasi materiam, & consensum ipsum per verba de præsentibus explicatum esse quasi formam, reliqua autem tantum esse de solemnitate Matrimonii. Hæc autem sunt ejus verba: *Nam de essentia Matrimonii sunt personæ legitimæ ad contrahendum quasi materia, & consensus per verba de præsentibus expressus, quasi forma: alia vero sunt de solemnitate sacramenti &c.* Sequuntur autem hanc ultimam D. Thom. sententiam Palud. in 4. dist. 1. q. 4. & Hadrianus in q. 1. de Matrimonio. Sed certe hæc opinio non videtur rationi consentanea, nam contrahentes non possunt esse materia sacramenti cum ipsimet accipiant sacramentum. Alii putant consensum mente conceptum habere rationem materiæ, & verba quibus idem consensus explicatur habere rationem formæ. Sed hæc opinio defendi non potest, cum certum sit in omnibus sacramentis materiam ipsam hujusmodi esse, at revera sub sensum cadat. Alii autem ut (a) Ricard. Victor. & Ledesm. dicunt verba, quæ ab altero ex conjugibus primo proferuntur, esse materiam, & quæ deinde ab altero esse formam. Sed neque hæc opinio videtur probabilis, nam materia in sacramentis debet esse certa, & item forma, at vero incertum est uter eorum verba prius sit prolaturus, casuque hic aut ille prius, aut posterius verba ipsa proferat. Deinde fieri potest, ut ambo simul illa proferant, tuncque non apparet, quæ verba essent materia, & quæ essent forma, cum utraque simul proferrentur. Alia opinio est Cani, qui in lib. 8. de locis theologis c. 5. affirmat matrimonium si contrahatur sine Ecclesiæ ministro, nempe sine sacerdote, esse tantum contractum naturalem, & non sacramentum. Id autem multis argumentis probare conatur, quæ brevitate causa prætermittit. Hoc posito, asserit ipse materiam esse verba, sive signa alia externa, quibus conjuges consensum explicant, formam autem esse verba, quæ proferuntur a sacerdote, nimirum: *Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, seu alia similia, & tandem ministrum esse ipsum sacerdotem.* Hæc est ipsius sententia. Si enim Ecclesiæ minister deest, videtur contractus ille (ut ipse putat) profanus, & mere civilis, & non apparet cum more Ethnicorum celebratur, quoniam pacto fieri possit, ut sit signum sacrum, & caeremonia sacra, & denique sacramentum gratiam conferens. Deinde quia in omnibus sacramentis necessario debet concurrere minister, at vero in hoc sacramento si absit sacerdos nullus est reliquus minister, cum tamen ex concil. Florent. constet ad sacramenti perfectionem non solum materiam, & formam, sed etiam ministrum requiri. Hæc est igitur sententia Cani, quæ licet fortasse aliquibus probetur, tamen si attentè consideretur, vix defendi potest. Nam licet varia concilia & Pontifices Sacerdotis benedictionem, & alias solemnitates in ma-

[b] in 4.
sub dist. 28.
q. 2. art. 1. de
summ. initio
4. libri.

rimonio adhiberi velint, ut patet ex tit. 5. hujus libri, in quo de caeremoniis, quæ observari solent, & in primis de benedictione agitur, tamen certum est, neque benedictionem, neque alias solemnitates ita innatas esse, & insitas sacramento matrimonii, ut sine his constare non possit, quod patet primum ex omnium fere Theologorum consensu, qui licet in explicanda forma, & materia sacramenti matrimonii in varias sententias distrahantur, vix tamen ullus est, qui affirmet, verba quæ dicuntur a sacerdote esse formam hujus sacramenti. Immo quando loquuntur Pontifices, & concilia de iis, sine quibus constare non potest matrimonium, semper significare videntur, consensum ipsum viri, & uxoris verbis, aut aliis signis explicatum, tantum postulari, ut patet ex Innoc. III. in c. *Cum apud*, de sponsal. in quo affirmat mutum, & surdum posse matrimonii vinculo conjungi, cum sufficiat, ut ipse ait, ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum, quarumque conjunctionibus agitur, & in c. *Fuit*, eod. tit. *Matrimonium*, inquit, *in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum, sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de presenti.* Hæc Innocent. Præterea idem etiam asserit Alexander III. in c. *Cum locum*, eod. tit. in quo hæc sunt verba: *Matrimonium autem solo consensu contrahitur, & ubi de ipso queritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de invitis solet nuptiis prevenire.* His accedit concilium Florentini decretum, in quo hæc asserit concilium de ipso consensu. Causa efficiens matrimonii regulariter est mutus consensus per verba de presenti expressus. Neque vero quisquam hæc decreta interpretari potest, ac si de matrimonio loquantur, ut est tantum contractus naturalis. Nam cum matrimonium in lege nova illud præcipuum habeat, quod sit sacramentum, & gratiam conferat, certe in his decretis præcipue agitur de ipso matrimonio ut sacramentum est, & in primis in concilio Florentino quia disputatio ibi a concilio suscepta est de septem sacramentis, & ita cum loquitur de sacramento matrimonii hæc verba proponit: Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi, & Ecclesiæ secundum Apostolum (a) dicentem: *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Præterea cum verba formæ in sacramentis, saltem quod attinet ad illorum vim, & sensum, sint certa jure divino, & eadem apud omnes. Contra vero quæ a parochis proferri solent non sunt eadem in omnibus Ecclesiis, sed sunt magnæ ipsorum verborum dissimilitudines & varietates, ut patet ex multiplici regionum consuetudine, & usu. Immo Concil. Trident. videtur innuere ipsius parochi & testium præsentiam, sine ullis verbis satis esse ad matrimonium contrahendum. Hæc enim sunt concilii verba Sess. 24. c. 1. de reform. matrim. *Qui aliter, quam presente parochi, vel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarii licentia,*

(a) Ephes. 1.

& duobus, vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omnino inabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsentis decreto irritos facit, & annullat. Ex his itaque omnibus perspicuum est, verba quæ parochus proferit, cum vir, & mulier contrahunt, ad formam non pertinere.

Cum igitur certum sit Matrimonium esse Sacramentum, & ex altera parte hæc omnes opiniones, quæ hæcenus proposita sunt, merito sint refutatae, oportet adhuc diligentius nam perpendere, & amplius materiam, & formam hujus Sacramenti investigare. Ut autem utraque reperiatur operæpretium erit verba Concilii Florentini attentè considerare. Licet enim aperte in eo decreto de instruat. Armen. materia, & forma in hoc Sacramento non proponantur, ut proferuntur in baptismo, & in alijs, tamen possunt ex illo vere colligi. Ipsum namque Concilium ait *causam efficientem matrimonii esse mutuum consensum per verba de presenti expressum.* Cum igitur materia, & forma adjuncto ministro efficiant Sacramentum, certe si mutus consensus est causa efficiens matrimonii, aut asserit Concilium idem, etiam mutus consensus erit materia, & forma Sacramenti matrimonii. Omittimus modo ministrum cum loquamur de consensu. Hoc posito, illud dubitationem habet quoniam modo consensus verbis, vel alijs signis explicatus, possit esse materia, & forma hujus Sacramenti, & certe id videtur necessario dicendum consensum viri, & consensum sceminae sibi invicem esse materiam & formam. Verba enim, sive alia signa consensum explicentia, quæ ab unoquoque proficiunt, sunt materia quatenus ab ipso profluunt, & formam accipiunt a verbis, sive a signis alterius conjugis. Itaque cum ad verba unius accedunt verba alterius, mutuum consensum significantia, tunc efficitur vinculum conjugale: & hoc modo consensus ille est materia, & forma Sacramenti matrimonii. Hæc autem sententia videtur primum colligi, ut dictum est, ex Concil. Florent. item ex D. Thom. Eandem tenet aperte Dom. Sotus dist. 25. q. 2. art. 3. Sed illud adhuc negotium facit quis sit hujus Sacramenti minister, cum certum sit in omnibus Sacramentis ministri operam necessariam esse. At vero cum munus ministri sit formam materiæ applicare, nullum quidem ministrum possumus hoc loco constituere præter ipsosmet contrahentes. Cum enim unitas cujusque consensus sit invicem materia, & forma, ut diximus, item quisque invicem erit minister, quatenus adhibet suum consensum signis externis informantem, ut ita dicam, & perficientem alterius consensum. Neque vero inde sequitur duos esse ministros, nam licet ipsi, qui contrahunt sint duo, tamen ratio, qua uterque concurrat, una est, nimirum quatenus consensu suo informat, & perficit alterius consensum. Atque hæc modo accurrunt de materia, forma, & ministro Sacramenti matrimonii, de quibus consentaneum fuit hoc loco disputare, ne hujusmodi disputatio, quæ in alijs Sacramentis primum fere locum tenere solet,

let,

let, in hoc perperam prætermiffa videretur.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum I.

Multa hoc loco dici poterant de matrimonio & quonam modo fuerit ab initio institutum, & postea a Christo in lege nova non solum approbatum, verum etiam in numero Sacramentorum repositum: sed his omiffis, quæ longam possulant disputationem, certum est a variis olim hæreticorum generibus, & in primis a tribus fuisse oppugnatum, nimirum a Manichæis, item a Priscillianistis, qui per multa ab ipsis Manichæis acceperunt, & præterea ab Eustathio, ejusque discipulis. Contra hanc hæresim extant multa apud D. Leonem in epist. 91. ad Turibium Asturicen. Episcopum, & in Concil. I. Toletan. in fin. & in Concil. Bracaren. c. 11. & in Concil. Gangren. c. 1. & 9. & in aliis ejusdem Concilii decretis. Cum igitur hic liber sit de matrimonio, operæpretium videtur ab hoc titulo exordire, eaque decreta statim a principio in medium proponere, quæ hanc hæresim damnant, & matrimonii dignitatem tuerentur.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum II.

Disputant de sponsalibus Theologi dif. 27. agitur autem de iis hoc loco, quia sponsalia sunt via quadam, aut velut præparatio ad Matrimonium. Quare merito hic titulus de sponsalibus antecedit eos, qui proprii sunt matrimonii. Sunt autem *sponsalia* (ut patet ex l. 1. D. de sponsal.) *mentio, sive repromissio futurarum nuptiarum*. Non possunt autem contrahi sponsalia antequam septem annorum, ut constat ex c. *Literas*, ex c. *Accessit*, & ex c. *Ad dissolvendum*, de despons. impub. & ex c. unic. eod. tit. in 6. & ex l. *In sponsalibus contrahendis*, D. de sponsal. At vero cum ætate legitima contrahuntur, non solum valent si sponsi præsentem consentiunt, verum etiam si per procuratorem, aut per literas suam præstant consensum l. ult. D. de sponsal. Liceat autem ex sponsalibus oriatur obligatio contrahendi matrimonium cum sit promissio in re gravi, tamen ecclesia non solet cogere saltem semper, sed tantum mone- re eum, qui non vult stare promissis, ut patet ex c. *Præterea*, 1. de sponsal. Ratio autem cur non cogere soleat, ea est, quia matrimonium maximam postulat libertatem c. *Gemma*, de sponsal. Quare etiam cum sponsalia sunt jurejurando firmata, non solet Ecclesia semper cogere: si enim videt periculum esse, ne inimicitia, & alia damna in Rempublicam redundent, tunc non solet compellere, sed tantum monere, ut apparet ex c. *Requisivit*, de sponsal. Si autem videt nullum imminere periculum, tunc compellit cum qui fidem violare vult ad eandem, ut ratio postulat, servandam, ut constat ex c. *Ex literis*, 2. eod. tit. & hoc modo conciliantur hæc duo capita, quæ alias inter se repugnare videntur: nam in c. *Requisivit*, ait Lucius III. eum, qui se jurejurando abstrinxit, non esse cogendum, & Alexan. III. in c. *Ex literis*, 2. asserit eum, si admonitus, parere noluerit, esse ecclesiastica censura compellendum: & hoc modo explicant multi Doctores hæc duo capita, ut Abb. in d. c. *Requisivit*, & gloss. ibid. & Covar. in Epitom. in 4. decretal. p. 1. c. 4. num.

5. & alii. Non est autem hic sponsalium contractus omnino firmus, ut matrimonium: dissolvuntur enim sponsalia mutuo dissensu c. 2. de sponsal. & matrim. Item si alter ex iis, aut ad religionem se confert c. 2. c. *Ex publico*, de convers. conjug. aut matrimonium per verba de presenti cum alia persona contrahit c. ult. de sponsal. & matrim. Et denique aliis multis modis quos afferunt varii Doctores (a).

In Partis II. Lib. XVII. Titulum V.

De benedictione nuptiarum multa sunt in jure antiquo, & etiam in novo; & ut ea, quæ sunt in jure antiquo omittam, in Concil. Trident. magna est mentio hujus benedictionis, hortaturque ipse Synodus conjuges ne simul cohabitent usque dum benedictionem acceperint. Hæc enim sunt ipsius Synodi verba sess. 24. c. 1. de reform. matr. *Sancta Synodus hortatur ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent* &c. Illud autem animadvertendum est, benedictionem tantum adhiberi primis nuptiis, & non secundis, aut tertiis, ut patet ex c. 1. & ex c. *Vir*, de secund. nup. quod adeo verum est, ut licet alter tantum ex conjugibus fuerit iterum matrimonio copulatus non possit ipsis nuptiis adhiberi benedictio d. c. *Vir*, de secund. nupt. & ratio est, ut aliqui putant, quia non oportet hujusmodi benedictiones iterari, ne forte contemnuntur.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum VII.

Præter canones, qui in hoc titulo continentur, est c. *Capellanus*, de feriis, in quo Pont. Max. prohibet nuptias celebrari ab Adventu usque ad Epiphaniam, & a septuagesima usque ad octavam Paschæ, & a tribus lytaniarum diebus, usque ad septimum diem Pentecostes. Sed modo ex decreto Concilii Trident. hoc temporis spatium fuit coarctatum, ut patet ex sess. 24. cap. 10. de reform. cujus hæc sunt verba: *Ab adventu Domini nostri Jesu Christi usque in diem Epiphaniae, & a feria quarta cinerum usque in octavam Paschatis inclusivè antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari Sancta Synodus præcipit, in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit* &c. Sed hæc prohibitio intelligenda est de solemnitate nuptiarum, nimirum de benedictione, & de translatione solemnium uxoris in viri domum; nam sponsalia ipsa, & matrimonium quocumque tempore contrahi possunt, ita sentit gloss. in d. c. *Capellanus*, S. Thom. & Palud. in 4. dist. 32. Cajet. in sum. verb. *Nuptiarum peccata*, Silvest. verb. *marrimonium* 7. q. 2. Navarr. in Sum. c. 22. num. 71.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum IX.

De hac re possumus bifariam loqui; aut enim petitur debitum conjugale, aut redditur, si reddendum est, non excusat quadragesima, neque tempus aliud sacrum, & hæc est communis Theologorum (b) Sententia in 4. dist. 32. & eorum, qui summas scribunt, verb. *Debitum conjugale*, aut in verbo *Matrimonium*. At vero si loquimur de eo, qui petit, operæpretium est diebus sacris abstinere, tam si revera petit, non excusabitur omni-

(a) Vid. Navarr. in sum. c.

(b) Vid. Navarr. in sum. c. 16. num. 24.

omnino, ut D. Thom. sentit in 4. dist. 32. art. 4. in solut. 2. & 3. argumenti. Immo si eo tempore ex contemptu petit debitum, committit peccatum mortale, ut patet ex D. Thom. d. dist. 32. art. 4. in solut. 3. argumenti.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum X.

CUM hæcenus actum sit de consensu, & de ceremoniis, & de aliis rebus, quæ spectant ad matrimonium, nunc jam in hoc titulo, & in aliis, qui sequuntur, agitur de impedimentis, quæ prohibent, quominus matrimonium contrahi possit. Illud autem hoc loco primo animadvertendum est, impedimenta (ut inter omnes constat) esse duplicia, alia enim sunt impediencia simul, & dirimentia, hoc est, sunt huiusmodi, ut non solum contrahentes peccant, verum etiam matrimonium sit nullum, neque vero dicuntur dirimere, ac si matrimonium a principio sit ratum, sed quia prohibent, quominus contrahi possit. Itaque licet dirimentia appellentur, non dirimunt revera, neque dissolvunt matrimonium contractum, immo sunt huiusmodi, ut prohibeant quominus matrimonium valeat, & sit firmum. Sunt autem impedimenta huius generis multa, ut consanguinitas, & affinitas, & votum solemne religionis, atque alia multa, quæ longum esset commemorare. Alia vero sunt impediencia tantum, id est sunt huiusmodi, ut revera illi, qui contrahere volunt, non possint, & peccent si matrimonium contrahunt, sed nihilominus se coniunguntur inter se actu matrimonii vinculo, valeat ipse contractus, & sit ratum, atque firmus, ut votum simplex castitatis, & alia quæ afferuntur a doctoribus. His positis illud, quod in hoc titulo continetur, certum est, fidelem non posse matrimonium contrahere cum infideli, ut patet ex decretis, quæ sunt in hoc titulo. Non solum autem contrahere non potest, sed si re ipsa fidelis vir uxorem ducat mulierem infidelem, aut contra mulier fidelis nubet viro infideli, matrimonium non valet, ita D. Thom. in 4. dist. 39. art. 1. gloss. in can. *Cave*, 28. q. 1. & alii doctores. At vero, si loquitur de matrimonio fidelis viri cum hæretica femina, aut contra fidelis femina cum hæretico viro, certe licet ipsi peccent, tamen matrimonium est firmum, & in hac sententia est S. Thom. d. dist. 39. q. unic. in solut. 1. arg. & Sotus, & alii in ead. dist. Extat in Concil. Trull. c. 12. in quo huiusmodi matrimonium dicitur esse nullum, sed improbatum illud decretum communiter, quemadmodum & alia nonnulla, quæ sunt in eodem consilio. Itaque ut omnia in pauca conferam, aut matrimonium contractum est inter duos fideles, & tunc tam arctum est illud vinculum, ut quantumvis alter labatur in hæresim, aut omni ex parte discedat a christiana religione, seque conferat ad Iudæos, aut ad Paganos, nullo modo matrimonium illud dissolvi possit, ut patet ex c. *Quanto*, de divortis, in quo Innocent. III. aperte tuetur hanc sententiam. Aut contra ambo, nimirum vir, & uxor sit infidelis, & tunc matrimonium valet, ut contractus naturalis. Si autem postquam hi infideles contraxerunt, ambo convertantur ad

fidem, non potest matrimonium illud dissolvi. Si autem unus tantum se transfert ad religionem christianam, & alter adhuc est infidelis, illud considerandum est, num ipse, qui adhuc est infidelis, afferat impedimentum ei, qui jam christianam religionem profitetur, & si nullo modo impedit, adhuc matrimonium est firmum, si vero blanditiis, aut nimis, aut alio quocumque modo conatur eum ad infidelitatem revocare, tunc non solum potest fidelis quoad torum infidelem dimittere, verum etiam omnino ab illius conjunctione discedere, & alteram uxorem ducere, ut patet ex c. *Quanto*, & ex c. *Gaudemus*, de divortis, in quibus hæc fere omnia, quæ modo dicta sunt, ab Innocent. III. probantur. Aut tandem vir fidelis mulierem hæreticam duxit, vel contra femina fidelis viro hæretico nubit, & valet matrimonium, ut supra probatum est.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XI.

Certum est non posse conjugii matrimonio eos, qui voto castitatis tenentur astricti, etiam votum violant, mortaliter peccare, atque hoc probatur his omnibus decretis, quæ in hoc titulo continentur, & aliis multis, quæ sunt in jure novo. Si autem re ipsa qui votum antea fecerat uxorem duxit, tunc aut votum est simplex aut solemne, si simplex est cedit votum matrimonio, estque ipsum matrimonium firmum c. unic. de voto in 6. At vero ipse, qui violavit ea ex parte, qua potest, debet servare votum, atque ita non potest petere a conjugate debitum, licet reddere teneatur. Deinde si uxor e vivis excedit, eodem vinculo tenetur astrictus, nonque potest alteram ducere. At vero si votum est solemne, ut si quis est initiatus sacris, aut se religione approbata addixit, & illius regulam, sive normam professus est, matrimonium non valet, ut patet ex eod. c. unic. de voto in 6. in quo hæc verba sunt: *Præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum varum debere dici solemne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis.* Hæc Bonifacius VIII. Idem etiam apparet ex extravagant. *Antique*, de voto. Et præterea qui actu contrahere audeat est ipso jure excommunicatus. Clem. unic. de consanguin. & affinit.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XII.

HIC titulus intelligendus est de iis, qui pœnitentiam publicam, & non quamcumque, sed solemnem olim agebant. Non solum autem huiusmodi pœnitentes, non poterant ducere uxores, verum etiam non poterant ipsis uxoribus uti, jam eas habebant, & hanc ob causam cum alter ex conjugibus sua sponte pœnitentiam suscipiebat, semper alterius conjugis consensus postulabatur. Hæc autem summa severitas postea fuit aliqua ex parte a D. Leone temperata, ut patet ex ejus decreto, quod in hoc titulo continetur. Sed jam de hac re actum est supra part. II. lib. XIV. tit. XIII. de pœnit. publ.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XIII.

HOC impedimentum notissimum est. Olim autem numerabantur septem consanguinitatis gradus intra quos non potest matrimonium contrahi, ut patet ex variis decretis, quæ sunt in hoc titulo. Postea vero in Concil. Later. sub Innoc. III. fuerunt quatuor tantum constituti, ut constat ex cap. *Non debet*, de consang. & affinitat. intra quos non solum matrimonium non valet, verum etiam, si re ipsa aliqui contrahere velint, incident ipso facto in excommunicationem, qui de industria habentes cognitionem impedimenti audent matrimonia conjungere Clem. unic. de consang. & affinit. Immo modo in affinitate, quæ oritur ex concubitu illicito, tanto prohibentur duo gradus, ut apparet ex Concil. Trident. Sess. 24. c. 4. de reform. matr. cujus verba hæc sunt: *Præterea sancta Synodus eisdem & aliis gravissimis de causis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & Matrimonium postea factum dirimit ad eos tantum, qui in primo, & secundo gradu conjunguntur, restringit. In ulterioribus vero gradibus statuit hujusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere.*

Illud autem fortasse aliquis in hoc loco improbat quod statim a principio collocatur decretum recentius, in quo prohibetur tantum Matrimonium intra quatuor gradus consanguinitatis, & affinitatis, & deinde antiquiora, in quibus est mentio de septem gradibus. Sed id sine dubio postulat ordo, qui servatur in hac collectione, in decretis collocandis, nam primum caput est Concilii generalis decretum, & hac de causa ponitur primo loco.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XIV.

DE hoc impedimento vide quæ supra dicta sunt in lib. XXII. de cognatione, quæ oritur ex baptismo.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XV.

HIC titulus est velut pars tit. XI. in quo prohibentur ii, qui voto castitatis se obstrinxerunt, uxores ducere. Hujusmodi enim Clerici eandem ob causam nimirum quia votum castitatis adjunctum est ex Ecclesiæ statuto ordini sacro matrimonium contrahere non possunt. Illud autem certum videtur arctius esse vinculum eorum qui religionem aliquam approbatam professi sunt quam Clericorum, qui sunt sacris initiati, ut patet ex eo, quod matrimonium ratum, dummodo consummatum non sit, dissolvitur religionis professione, at vero non dissolvitur per susceptionem ordinis sacri. Si quis enim se matrimonio conjunxit, licet illud consummatum non sit, si re ipsa ordines sacros susceperit, non propterea dissolvitur matrimonium, ut patet ex Extrav. *Antiquæ*, de voto, in qua his verbis utitur Joannes XXII. *Antiquæ concertationi finem cupientes imponere, ac animarum periculis inde provenientius salubriter providere, de fratrum nostrorum consilio præsentis declaramus edicto, quod licet votum solemnizatum per sacri susceptionem ordinis quantum ad impediendum matrimonium*

contrahendum, ac ad dirimendum, si post contractum fuerit, secundum statuta canonum, sit efficax reputandum: ad dissolvendum tamen prius contractum, etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum (cum nec jure divino, nec per sacros reperiamus canones hoc statutum) invalidum est censendum. Hactenus Joannes XXII. Constat præterea arctius illud religiosorum vinculum esse, quia cum multi Theologi, & præter cæteros D. Thom. in 2. 2. q. 88. art. 11. existiment Pontificem Max. non posse dispensare in voto solemnium castitatis, tamen omnes fatentur posse dispensare in voto, quod est adjunctum ordini sacro, cum hoc tantum sit ex Ecclesiæ statuto, ut apparet ex ipso D. Thom. eod. art. At vero licet Clericorum votum non sit tam firmum, tenentur tamen sine dubio castitatem servare; etsi post ordines sacros susceptos aliquis ex illis uxorem ducit, matrimonium est nullum, & jam a principio fere nascentis Ecclesiæ hic mos viguit, ut qui sacris initiarentur nullo modo uxoribus jungi possint, ut patet ex epist. 1. Syricii Pont. Max. & Innoc. & aliorum epistolis, & decretis, qui non solum clericos sacris initiatos uxores ducere vetant, verum etiam, si jam uxoribus sunt adjuncti, ab iisdem ipsos abstinere jubent.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XVIII.

NON solum qui sacris initiatus est, uxorem ducere non potest, verum etiam nullus, qui uxorem habet, potest ad sacros ordines ascendere, nisi ipsa etiam uxor voto castitatis se obstringat. Illud autem observandum est licet magnum sit discrimen de modo castitatis servandæ inter presbyteros latinos, & græcos, tamen quod ad uxorem ducendum attinet nihil interest inter hos, & illos: eodem enim modo Græci prohibentur a contrahendo matrimonio, si sacris initiati sunt, atque latini, ut patet ex Concil. Trull. c. 3. & ex aliis decretis. Si vero sunt jam utrique uxoribus juncti, tamen magnum est discrimen inter latinos, & græcos. Græci enim non servant castitatem latinorum more, sed utuntur uxoribus, quas ante sacrorum ordinum susceptionem duxerunt, licet si illæ quas habent, moriuntur, non possint aliis conjugii, ut patet ex eod. Concil. Trull. c. 12. & 13. hæc est igitur consuetudo græcorum. At vero latini si sacris initiari volunt, & uxores habent, adeo tenentur castitatem servare, ut nullo modo post sacros ordines susceptos uti matrimonio valeant. Quam ob causam ne fiat uxori injuria exquiritur illius consensus, immo necesse est ut ipsa etiam castitatis voto se obstringat. c. *Conjugatus*, & c. *Sane*, de convers. conjug. Præterea ne ulla suspicio possit esse, licet olim hujusmodi uxor saltem in nonnullis regionibus apud virum habitare posset, ut apparet ex Concil. Turonen. II. c. 10. 11. 13. 14. 20. tamen postea cautum fuit non solum ne apud virum habitaret, verum etiam ut in monasterio inclusa vitam degeret, & ibi continentiam profiteretur: præsertim si juvenis esset, & periculum violandæ castitatis aliqua ex parte immineret, ut patet ex communi Ecclesiæ usu. Hæc autem Ecclesiæ latinæ consuetudo

tudo de continentia Clericorum tam antiqua est, ut nullum ejus initium reperiatur, ut constat ex Syricii, Innocentii, & Leonis decretis, qui acerbissime invehantur in Clericos sacris initiatos, qui cum uxoribus concumbunt: neque vero loquuntur de hac continentia, tamquam de re nova, & ab illis tunc constituta, sed tamquam de veteri, & multorum jam annorum usu confirmata. Sunt autem hi Pontifices antiquissimi, ipseque Syricius mille ducentos ab hinc annos Romanæ præfuit Ecclesiæ. Non solum autem ex horum Pontificum decretis, verum etiam ex aliorum Patrum testimonio apparet, quam fuerit antiqua consuetudo, ut ex D. Hieronymo contra Jovinianum hæreticum, & ex epist. 50. ad Pammachium, in qua hæc verba profert: *Apostoli, vel Virgines, vel post nuptias continentis: Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post Sacerdotium in æternum pudici.* Hæc Hieronymus, Ex cujus verbis quisque colligere potest, hunc usum abstinendi ab uxoribus, initium ab ætate Apostolorum duxisse, fuisseque priscis illis temporibus perpetua Ecclesiæ traditione confirmatum. Neque vero quisquam putat, hoc continentia genus Ecclesia tantum latinæ fuisse: idem enim usus olim sine dubio apud Græcos etiam, & Orientales omnes viguit, quod ex antiquissimis Sanctorum Patrum monumentis colligi potest. Primum enim idem D. Hieronymus contra Vigilantium id affirmat. Ait enim: *Quid faciunt Orientis Ecclesiæ, quid Ægypti, & Sedis Apostolicæ, quæ aut Virgines, Clericos accipiunt, aut continentis, aut si uxores habuerint meriti esse deserunt!* Hæc Hieronymus. Est præterea hujus rei testis locupletissimus Epiphanius, qui non solum sanctitate floruit, verum etiam inter Græcos numeratur, ipsorumque Græcorum usum, & mores cognitos habuit: *Sanctum, inquit, Sacerdotium ex Virginibus ut plurimum procedens: si vero non ex Virginibus, at ex solitaria vitam degentibus: si vero hi non suffecerint ad ministerium, ii, qui continent a propriis uxoribus accipiuntur.* Hæc Epiphanius. Quare licet aliqui putent, morē, quē modo Græci tenent, antiquissimum esse, sane hallucinantur, cum ex horum Patrum testimonio perspicuum sit eandem tunc consuetudinem Occidentalis Ecclesiæ, & Orientalis extitisse. Scio Socratem in historia ecclesiastica asserere Patres in Concilio Nicæno voluisse canonem statuere de continentia Clericorum, fuisseque a Paphnutio Episcopo viro Sanctissimo admonitos, ne jugum illud presbyteris, & aliis Clericis imponerent, atque ita Patres ipsos Paphnutii consilium sequentes a lege illa ferenda abstinuisse. Quibus verbis Socrates significare videtur, eo tempore apud Græcos eandem consuetudinem viguisse, quam modo retinere videmus. Sed certe in hac re non videtur Socrati fides habenda, major est enim auctoritas Hieronymi, & Epiphaniæ tum propter sanctitatem, tum etiam propter antiquitatem: floruerunt enim paulo post Synodum Nicænam, & tamen affirmat uterque, ut supra diximus, uxoribus usum, illa

ætate nullo modo presbyteris fuisse permissum. Deinde neque Eusebius, neque Theodoretus, neque Sozomenus, neque alius historiæ Ecclesiasticæ scriptor mentionem hujus rei facit. Præterea ex ipso in Concilio Nicæno possumus Socratis opinionem refellere: prohibet namque ipsum Concilium in can. 6. fœminas apud Clericos habitare, excepta matre, sorore, amita, & aliis hujusmodi cognatis, ex quibus suspicio nulla contra Clericos oriri potest. Cum autem hæ excipiantur, non numeratur inter illas uxor, quæ certe, si usus matrimonii Clericis, qui sacris erant initiati, tunc fuisset permissus, primo loco fuisset numeranda, cum jure posset non solum eam domo retinere, verum etiam ex eadem filios procreare. Quare, quicquid Socrates dicat, apparet ea jam ætate non fuisse solitas Græcos domi uxores retinere. Fateor, postea consuetudinem, quæ modo apud eos viget, fuisse introductam, quæ sane, licet posterior sit Concilio Nicæno, tamen antiqua est, ut patet ex Concilio Trulliano quod 900. ante annos habitum fuit, in quo multa sunt de hac Græcorum consuetudine, loquiturque Concilium non tamquam de re tunc a Patribus illis constituta, sed jam multorum annorum usu confirmata, ut apparet ex c. 3. 13. ejusdem Concil. Itaque & retinent Clerici sacris initiati uxores ibidem, & utuntur illis, neque Ecclesia Romana improbat hanc ipsorum consuetudinem, sed permittit illos in hac re uti sua consuetudine. Itaque uxoribus usus (ut omnia paucis complectar) prohibetur latinis, & permittitur Græcis, quod aperte colligitur tum ex c. *Cum olim*, de Cleric. conjug. tum etiam ex longo usu, & consuetudine, quam non improbat in illis Ecclesia Romana: quod item colligi potest ex Concil. Flor. in quo ipsi Græci, qui jam diu antea a Romana Ecclesia, & a Pontifice Max. defecerant, ad eundem redierunt, ibi enim detestati fuerunt hæreses, quas antea sequebantur at vero quod atinet ad ritus, & ad consuetudines quasdam proprias, non prohibuit illos Concilium easdem ut antea retinere.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XIX.

Olim, ut jam alias dictum est, mos fuit in nonnullis regionibus, ut uxores presbyterorum, & diaconorum apud viros habitarent, ut patet ex multis decretis Concilii Turonensis II. Sed debebant ipsæ sejunctæ, & separatæ omnino ab ipsis viris. At vero postea propter periculum, aut propter suspicionem quam vix aliquando hujusmodi presbyteri uxores domi retinebant, effugere poterant, cautum fuit, ne ipsæ uxores apud viros vitam agerent, sed in cœnobio, aut saltem in loco aliquo honesto sejuncto a viri habitatione degerent. Itaque præter continentia votum, quo uxor se obstringere debet, ut patet ex cap. *Conjugatus*, & ex cap. *Sane*, de convers. conjug. necesse est ipsam remotam a conspectu viri agere vitam, quod communi Ecclesiæ consuetudine confirmatur. Quare decreta, quæ in hoc titulo videntur facere potestatem presbyteris retinendi uxores, dummodo caste, vivant, jam omnino obsoleverunt, & fuerunt penitus sublata.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXI.

De hujusmodi impedimento extat titul. in decretal. de eo, qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium. Est autem notandum hoc crimen bifariam committi posse: aliquando enim conjugatis cum homicidio, ut si unus ex conjugibus affert alteri mortem, ut possit matrimonio cum adultero conjungi, & tunc si uterque adulter mortem conjugis fuerit machinatus contrahendi matrimonii causa, ipsum matrimonium non valet, immo neque firmum est quamvis adulterium non intervenerit, si ambo revera hoc animo egerint inter se de conjugis morte, ut patet ex c. *Laudabilem*, de convers. infidel. si vero cædes facta est non animo contrahendi, sed aliam ob causam, tunc non impeditur matrimonium, ut apparet ex d. c. *Laudabilem*. At vero si ille interfectus est non simul utriusque adulteri consilio, & opera, sed alterius tantum, tunc non impedit sola cædes, nisi adulterium item intervenerit c. *Super hoc*, & ibi Abb. & Joann. Andreas de eo, qui duxit in matrim. quam polluit.

Si autem adulterium non est conjunctum cum homicidio, tunc aut ipse adulter fidem dedit, se post obitum conjugis contracturum matrimonium, aut re ipsa contraxit, & certe cum hoc contingit, considerandum est, num uterque cognoverit impedimentum illud, nam si ambo sciebant, matrimonium non valet cap. 1. eod. tit. si vero alter eorum ignorabat, exempli causa, si vir credebat fœninam illam non esse nuptam, aut ipsa mulier existimabat hominem illum non habere uxorem, tunc matrimonium est firmum, ut apparet ex eod. c. 1. & ex cap. *Veniens*, eod. tit. Atque hæc de hoc impedimento cum simul adulterium commissum fuit, & pactum de contrahendo intercessit, sive ipsi adulteri re ipsa contraxerunt. Si autem hæc non simul concurrant, sed tantum fides fuit data, & adulterium non intervenit tunc temporis, valet matrimonium, quod post mortem conjugis contractum est cap. ult. eod. tit. & tandem contra cum adulterium tantum est commissum, sed fides non fuit data, possunt etiam, post mortem conjugis, hujusmodi adulteri, nisi aliud impedimentum obstat, matrimonio conjungi cap. *Significasti*, eod. tit.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXII.

Videntur magna ex parte impedimenta hæc quæ nascuntur ex delicto esse consuetudine jam violata. Illud certum est inter raptorem, & raptam, quamdiu illa retinetur apud raptorem, non posse matrimonium consistere, ut constat ex Concil. Trid. sess. 24. c. 6. de reform. matrim. cujus hæc sunt verba: *Decernit sancta synodus inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in viro habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat &c.*

Præterea de crimine incestus, quod olim, ut ex decretis hujus tituli apparet, afferebat impedimentum matrimonio contrahendo magna est du-

Tom. V.

bitatio, num hac nostra ætate fuerint jam hi canones contraria consuetudine sublatis, an vero adhuc habeant vim, & revera impediunt, præsertim cum idem item decernatur in c. 1. & 2. de eo qui cognovit consanguin. uxor. sua. Vide de hac re Navarr. in sum. c. 22. num. 74. & 75.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXIV.

Licet Clericus, qui sacris non est initiatus (de hoc enim agitur in hoc tit.) uxorem viduam aut meretricem ducere prohibeatur, tamen si eam ducit conjugium est firmum, & valet. At vero quamvis ipsa uxor consentiat, & profiteatur castitatem, vel moriatur, non potest jam clericus amplius, qui hujusmodi uxori se conjunxit, ad superiores ordines ascendere, quia hujus matrimonii causa inter bigamos numeratur.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXV.

HIC titulus late continetur in libro X. Quod vero ad hunc locum pertinet, illud certum est, matrimonium inter servos, etiam in viis dominis, contrahi posse c. 1. de conjug. serv. apud Greg. IX. Si autem aliquis liber cum ancilla, aut libera cum servo contrahit, illius conditionem ignorans, & postea simulatque agnoscit, statim dissentit, matrimonium est nullum, nisi fortasse novus consensus accedat c. 2. & c. ult. eod. tit. & est communis Theologorum sententia in 4. dist. 36. Licet autem post matrimonium contractum inter liberum, & servam ipse dominus illam manumitteret, adhuc matrimonium esset nullum nisi vir ipse consensum novum adhiberet. Cum enim prior ille consensus non valuerit, certe, licet ipsa ancilla fuerit manumissa, adhuc matrimonium erit nullum, nisi novus consensus accedat.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXVI.

Dubius modis loqui possumus de disjunctione viri, & uxoris, aut quoad torum tantum, aut quoad vinculum conjugale. De prioris modo extat hic titulus, de posteriore vero ipse titulus, qui proxime sequitur.

Certum est posse uxorem quoad torum dimitti variis ob causas. Primum si est adultera, ut patet ex hoc tit. imo si adulterium est notorium, potest vir illam domo eicere, aut si vir est adulter, potest uxor ab eo discedere etiam auctoritate propria c. *Significasti*, de divortiis. Si autem adulterium non est notorium intervenire debet iudicis auctoritas, ut possit alter ab altero discedere (a): quamvis si adulterium est certum, & notum ipsi conjugi, licet occultum, possit debitum negari propria voluntate, nisi fortasse adulterium ab altero fuerit etiam commissum, tunc enim, cum uterque sit in eadem culpa, crimen unius crimine alterius compensatur, neuterque jam potest alterum repellere c. *Inlleximus*, de adulteriis, c. *Significasti*, & c. *Ex literis*, de divortiis.

Deinde potest vir uxorem dimittere, aut vir ab uxore separari, si ante consummatum matrimonium ad religionem se confert. Sed de hoc infra erit disputatio.

Præterea si alter ex conjugibus incidit in hæresim, potest illa qui Catholicus est ab hæretico discedere c. *Quæsit*, de divortiis, & item ad reli-

G g g g

gio.

(d) Navarr. in summ. 22. num. 23.

gionem se transferre c. ult. de convers. conjug. ubi Abbas. Hoc tamen intelligendum videtur si fuerit conjux catholicus ab hæretico judicis auctoritate separatus, ut apparet ex d. c. ult. de divortiiis. Non solum autem cum conjux est hæreticus verum etiam cum est alio crimine infectus compellitque conjugem alterum ad peccandum, potest tunc si nullum aliud suppetit remedium conjux innocens ab altero disjungi; ut sentit Palud. in 4. distinct. 39. & Innocent. in cap. *Maritis*, de adulteriis. At vero secus est, si non affert causam peccandi alteri conjugi, licet ille peccator sit, tunc enim non possunt mutuo separari, ut patet ex cap. *Quasi vis*, de divortiiis, ubi dd. juris canonici, & ex D. Thom. in 4. dist. 39. q. unic. art. 1. in solutione 1. arg. & apparet etiam ex Ecclesiæ consuetudine. Item potest alter conjux ab altero discedere, si fortasse oriuntur inter ipsos inimicitia, alterque alterius vitæ ita insidietur, ut non possit sine magno periculo cum altero habitare, c. *Literas*, in fin. de restit. spoliat.

In Partis II. Lib. XVII. Tit. XXVII.

IN superiori titulo actum est de causis, ob quas possunt conjuges inter se quoad torum, & habitationem mutuo disjungi: restat modo alterum membrum, nimirum num matrimonium dissolvi possit quoad vinculum conjugale, de quo est hic titulus. Ut autem nonnulla, quæ hoc loco occurrunt, commode explicari valeant, illud observandum est, matrimonium (ut alias diximus) duobus modis considerari, vel ut est sacramentum, vel ut est contractus naturalis, & certe apud Christianos, apud quos & sacramentum, & contractus naturalis est, tam arctum est illius vinculum, ut si consummatum nulla ratione dissolvi valeat. Itaque licet alter ex conjugibus a fide discedat, aut quomodocumque alteri peccandi occasionem afferat, aut ejus vir insidias parat, poterunt quidem conjuges, ut dictum est, mutuo separari, sed nullo modo poterit vinculum conjugale dissolvi. Immo cum tantum ipsum matrimonium est ratum, & non consummatum, una causa tantum reperitur, ob quam juste dirimi potest, nempe, si uterque conjux, aut saltem alter ex illis se religioni approbatæ addicit, & illam profitetur. Constat item ob alias aliquas gravissimas causas, vinculum matrimonii rati, & non consummati fuisse auctoritate Pontificis Max. aliquando dissolutum, at vero nos non loquimur de dispensatione, quæ tamen numquam sine justissima causa in hac re concedi solet, sed agimus tantum de his, quæ communiter accidunt, & quæ propria auctoritate fieri possunt.

Si autem loquimur de matrimonio infidelium, quod tantum est, ut patet, contractus naturalis, etiam sane vinculum illud est firmissimum, & perpetuum, tamen si alter ex infidelibus ad religionem christianam se confert, & alter non vult ipsum sequi, immo affert impedimentum, conaturque conjugem suum ad infidelitatem revocare, potest sine dubio vinculum illud omnino dissolvi, & qui jam Christianus est aliud matrimonium contrahere, ut apparet ex c. *Quanto*, & ex c. *Gaudemus*, de divortiiis.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXVIII.

A Pud Christianos id certe, quod in hoc titulo continetur, non cadit in dubitationem, neque ulla indiget probatione. Sed quia scimus olim viros aliquos sanctos habuisse multas uxores in matrimonio, ut patet ex Davide Rege, & ex aliis, posset quispiam dubitare, num hæc uxorum multitudo juri naturali repugnet. Sed ut solvemus hunc nodum, illud animadvertendum est, multis modis posse aliquid juri naturali advertari. Primum enim aliquid dicitur juri naturæ contrarium, quod repugnat homini, quatenus animal est, & hoc modo sine dubio non est contra ejus naturam uxorum multitudo. Alio modo dicitur aliquid juri naturæ repugnare, quod repugnat homini quatenus est particeps rationis. Hoc autem bifariam contingere potest, aliquando enim omnino adversatur rationi, ut mendacium, aliquando vero adversatur magna ex parte, at vero non semper, immo nonnumquam potest juste, & ex præscripto rationis fieri, & hoc posteriore modo repugnat multitudo uxorum juri nationū, licet enim matrimonium causa procreandi liberos præcipue contrahatur, sed illud est maxime necessarium, & conjuges tranquille & sine molestia, & sine rixa vivant, at vero difficile admodum hæc tranquillitas, & pax esse posset, si unus, & idem vir multas uxores haberet. Quamvis autem hoc ira sit, non tamen hæc uxorum multitudo adeo adversatur rationi, ut cum gravissima aliqua causa occurrit, non possunt simul multæ uxores ab uno, & eodem homine duci, dummodo accedat Dei Opt. Max. dispensatio, a quo matrimonium ipsum est institutum. Cum igitur præcis illis temporibus, pauci essent, qui veram Dei cognitionem haberent, voluit ipse Deus, ut Populus ille ab ipsis Patriarchis profectus, quem sibi propria quadam ratione delegerat, numero augetur, & hanc ob causam sæpe dispensavit tam cum ipsis Patriarchis, quam cum aliis multis, qui ab eisdem genus duxerunt. Vide de hac re D. Thom. in 4. dist. 33. art. 1. & alios dd. Theologos in ead. dist.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXIX.

IN hoc titulo, & in titulo proximo nihil occurrit præter illa, quæ supra notata sunt tit. XI. & XVIII.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXX.

QUamvis ii, qui mortuis primis uxoribus alteras ducunt, ad sacros ordines accedere nequeant, & illæ nuptiæ posteriores benedicti non soleant, tamen certum est sine peccato secundas, immo tertias, & quartas nuptias [dummodo quis simul duas uxores non habeat] contrahi posse. Licet autem hoc nullam dubitationem habeat, tamen Græci solebant illi poenitentiam imponere, qui secundam, aut tertiam uxorem ducebat, ut patet ex D. Basilio in epist. ad Amphilochem, cujus hæc sunt verba: *Trigamorum, & polygamorum eundem canonem definimus, quem in digamis proportionem. Annum enim in bigamis, alii vero duos annos trigamos autem sæpe tribus, & quattuor annis segregant. Ideo autem non amplius conjugium, sed polygamiam appel-*

appellant, vel potius castigatam fornicationem, &c. Hæc & alia ibi Basilius. Multa item eodem loco affert Theodorus de pœnis, quæ deinceps multis post annis eidem bigamis, & trigamis, atque polygamis fuerunt a græcis constitutæ, quæ sane gravissimæ sunt, brevitatis causa eos omitto. De hac item bigamorum, & trigamorum pœnitentia meminit concilium Neocæsariense c. 7. *Presbyter, inquit, in convivio secundarum nuptiarum non intersit, quia si pœnitentiam petant conjuges propter convivium, videtur consensisse.* Item in c. 3. *De iis (ait idem concil.) qui in plurima matrimonia incidunt, tempus quidem præstitutum esse. Sed conversio, & pœnitentia eorum tempus contrahit.* Idem etiam apparet ex concil. Laodiceno c. 1. in quo hæc sunt verba: *Oportere ex ecclesiastico canone, eos, qui libere, & legitime secundo matrimonio conjuncti sunt, & non clam uxores duxerunt, cum exiguum tempus præterierit, & orationibus, & jejuniis vacaverint, eis ex venia dari communionem.* Hæc est Græcorum sententia. Sed certe, quidquid ipsi sentiant, secundum matrimonium nullo modo (nisi forte ex alia causa habeat peccatum adjunctum) immo neque tertium reprehendi potest. Quod patet tum ex D. Paulo ad Corinthios capite 7. & ex multorum conciliorum, & Pontificum decretis, quæ sunt in hoc titulo, & tandem ex communi Ecclesiæ consensu. Quamvis autem D. Thomas in 4. dist. 42. q. unic. art. 4. in solut. 2. arg. sentiat secundas nuptias aliquam turpitudinem præferre, quatenus carnis (ut ipse ait) fragilitatem designant, tamen neque ipse dicit, neque ullus alius eum peccare, qui ad secundas nuptias accedit.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXXII.

Certum est, bigamum non solum ad sacros ordines pervenire non posse, verum etiam neque ad minores, ut patet ex c. 17. Apostolorum, & ex Syricio, Zosimo, & ex aliis Pontificibus, quorum decreta continentur in libro de ordinibus tit. de bigamis non ordinand. Licet autem res ita se habeat, nihilominus tamen olim si jam quis ordines susceperat cum secundam uxorem duxit, ex indulgentia fiebat illi potestas fungendi munere proprio illorum ordinum, quibus fuerat initiatus, dummodo ad ordines sacros non ascenderet. Et quamvis in Concil. Tolet. I. c. 3. concedatur huic bigamo facultas ascendendi ad subdiaconatum, tamen eo tempore subdiaconatus non numerabatur inter sacros ordines, ut apparet ex Innocent. III. in c. *A multis*, de ætat. & qualit. ordinand. cujus hæc sunt verba: *Siquidem Urbanus Papa Primus decrevit, ut nullus in Episcopum, nisi in sacris ordinibus religiose vivens inventus fuerit, eligatur. Sacros, inquit, ordines Diaconatum dicimus, & presbyteratum, hos siquidem solos, primitiva Ecclesia legitur habuisse, &c.* Immo neque ad subdiaconatum poterat ille pervenire, nisi forte ne-

cessitas aliqua instaret, ut est apud Martium Bracarenf. c. 43. cujus canon continetur in hoc tit. Sed obsolevit jam hæc consuetudo, nulloque modo bigamus ordinari potest, nisi forte Pontif. Max. dispenset, ad quem tantum pertinet de hac re dispensare.

In Partis II. Lib. XVII. Titulum XXXIII.

Semper Ecclesia voluit Matrimonia publice celebrari, abhorruitque ab occultis nuptiis. At vero licet matrimonia clandestina prohiberentur, ut apparet ex hoc tit. & in primis ex c. 1. quod depromptum est ex Concil. Lateran. sub Innoc. III. tamen ante Concilium Tridentinum, si re ipsa matrimonium clandestinum contrahebatur, sane valebat. Immo cum sponsalia antecesserant, postea per solum concubitum affectu, ut vocant, maritali secutum matrimonium erat firmum, neque poterat dissolvi. Quod tam notum est in jure, ut supervacaneum sit id probare. Attamen in Concilio Tridentino cum viderent Patres peccata gravissima, quæ ex his matrimoniis clandestinis oriri solebant, decreverunt ne deinceps hujusmodi matrimonia rata essent, formamque statuerunt contrahendi matrimonia, ut patet ex sess. 24. cap. de reform. matrim. in quo multa extant de parcho, & de duobus, vel tribus testibus, qui matrimonio interesse debent, quæ quoniam notissima sunt silentio prætermitto. Quare multa, quæ olim in hac disputatione de clandestino matrimonio faciebant negotium, modo jam nullam habent difficultatem.

Præter impedimenta, quæ in hoc libro continentur, sunt etiam alia in jure, nimirum impedimentum justitiæ publicæ honestatis, item cognationis legalis, de qua extat in decretalibus titulus de cognatione legali, atque etiam impotentia coeundi, de qua est titulus de frigidis, & maleficiatis, sunt & alia nonnulla: sed quia in hoc libro non est mentio de his, consulto illorum commemorationem prætermittimus, neque enim nobis propositum est ea omnia, quæ ad matrimonium spectant (quæ disputatio longissima est) sed tantum ea, quæ ad hos titulos pertinent, breviter explicare.

** In Partis II. Lib. XV. Titulum II.*

NON tollitur in hoc titulo omnino luctus, & dolor, quem homines suscipere solent ex illorum obitu, quos caros habent. Nam licet fides catholica doceat animos immortales esse, & absoluto hujus vitæ cursu adhuc vivere, & in locum sibi destinata migrare, & eos, qui ex præscripto Christianæ religionis vitam egerunt, felices in altera vita futuros esse, tamen homines natura duce solent dolere, & ægre ferre illorum absentiam quos amant. Cum autem hic dolor moderatus est, non omnino reprehendendus videtur. Neque vero his repugnant verba D. Pauli ad Thessalonicenses 4. qui ait: *Nolumus autem vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini sicut & cæteri, qui spem non habent.* Neque enim ibi jubet D. Paulus Christianos nullo modo contristari, sed non contristari infidelium more, qui animos

G g g 2

cum

* *Quæ sequuntur notationes, quamquam ad Librum XV. de Extrema unctione, Funeribus, & Sepulturis pertinent, hoc loco posite sunt, quia Librarij errore prætermissa fuerant.*

cum corporibus interire existimabant. Et certe, ut rationes, & argumenta omittant, extant exempla virorum virtute præstantium, qui in suorum funere magnum doloris significationem dederunt: ut Abraham in obitu conjugis Sarre. Jacob item cum accepisset Josephum filium e vivis excessisse lacrimas tenere non potuit, multos dies fuit in luctu, & in squalore. Præterea idem Josephus obitum Patris constat acerbe tulisse. Omitto modo Davidem, & alios viros justos, quos ob eandem causam divina scriptura narrat magnam lacrimarum vim profudisse. Immo etiã post Christi mortem non desuerunt, qui sanctorum hominum mortem desererent, & non stulti aliqui, aut improbi, & flagitiosi, sed viri boni, & iusti. *Sepelierunt Stephanum* (ait D. Lucas in actis Apostolorum, act. 7.) *viri timorati, & fecerunt plantum magnum super eum.* Item cum D. Petrus mortua Dorcade religiosa femina Joppem, ubi ipsa mortua fuerat, venisset, *circumsteterunt eum*, inquit ibidem D. Lucas, *omnes vidua flentes, & ostendentes tunicas, & vestes, quas faciebat illis Dorcas.* Et ut alia antiquiora exempla omittam, certe extant item multa recentiora ex quibus patet viros multos sanctissimos non sine dolore, & gemitu suorum funera celebrasse, ut apparet ex D. Ambrosio in de obitu Satiri, & ex D. Bernardo de obitu Gerardi fratris. Itaque ut ex his omnibus exemplis colligere possumus, mirum non est si quis in funere filii, aut parentis molestiam aliquam capiat, & mærore afficiatur. Illud indignum, & absurdum est, ut lamententur Christiani Ethnicorum more: aliena enim sunt ab homine christiano detestabilia illa genera loquendi, quibus multi antiqui utebantur, nimirum muliebres genarum lacerationes, pectoris, femorū, capitis percussiones, & alia hujusmodi, quæ D. Chrysostomus merito (a) variis in locis reprehendit. Cujus sententia ea est, quam modo protulimus: ait enim, *se non prohibere, quominus homines mæreant, & lugeant, sed improbare nimium luctum, & nimium mærorem.* Itaque ejulatus illi, summiæque illa acerbitas, quam multi in funere suorum præferunt, ab omnibus merito reprehenduntur, ut præter D. Chrysostomum constat item ex decretis, quæ sunt in hoc titulo. Nam & Pontianus, qui non improbat mærorem in funere cujusdam Episcopi, loquitur de eo moderato: Anastasius vero invehitur in luctum nimium, ait enim: *Nos autem, qui novimus, qui credimus, & docemus contristari nimium de obeuntibus non debemus* &c. Præterea in Concil. Tolet. III. quod item extat in hoc titulo prohibentur ut apparet, & reprehendantur ea omnia, quæ doloris vehementis significationem dant, quod perspicuum est, si verba diligenter perpendantur. Itaque ut omnia in pauca conferam, luctus moderatus non videretur alienus a consuetudine Christianorum, olimque in mortuorum funere psalmis modulibus lugubribus canebantur, quem morem etiam hæc nostra ætate servari constat. Videmusque ipsos Sacerdotes, qui Missæ Sacrificium celebrant, vestibus sacris uti nigro colore præditis, & denique in ipso funere omnia fere tristitiam præferre, & quæcumque

(a) Novell. 61. in XI. c. Joannis, & Serm. 3. in 1. cap. ad Philipp. & Novell. 4. in c. 2. ad Hebr.

lætitiam videntur afferre de industria ab exequiis mortuorum arceri.

In Partis II. Lib. XV. Titulum III. & IV.

EX his duobus titulis apparet, & ex aliis Sanctorum Patrum testimoniis, & ex antiquissimo Ecclesiæ usu, & traditione, sacrificia, & preces utilitatem mortuis afferre. Cum autem certum sit, eos, qui in cælis vitam agunt cum Deo felicem, precibus nostris non indigere, neque eadem preces, aut sacrificia eis prodesse, qui apud inferos cruciantur, sequitur necessario, ut locus aliquis sit, quem nos *Purgatorij* vocamus, in quo qui habitant ex precibus, & sacrificiis utilitatem percipere possint, sunt sane multa apud antiquos de iis precibus, & Sacrificiis, & de ipso purgatorio. Sunt item in jure novo præsertim in Concil. Florent. in quo ut alia multa omittam) ex decreto Concilii, sive in literis unionis hæc extant verba, *Si vere pœnitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & ut a pœnis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet Sacrificia, orationes, & elemosynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta.* Hactenus Concil. Florent. Extant etiam multa in Concilio Tridentino Sess. 6. can. 3. & Sess. 25. in principio in decreto de purgatorio, ubi Patres loquuntur non tamquam de re nova, & nuper Ecclesiæ nota, sed tamquam de antiquissima, & priscis temporibus usitata, ut patet ex verbis ejusdem Concilii, quæ hujusmodi sunt: *Cum catholica Ecclesia Spiritu Sancto edocta ex sacris literis, & antiqua Patrum traditione in Sacris Conciliis, & novissime in hac œcumenica Synodo docuerit Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium Suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris Sacrificio juvari, præcipit S. Synodus Episcopis, ut sanam de Purgatorio doctrinam a Sanctis Patribus, & sacris Conciliis traditam a Christifidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant.* Hæc Concilium Tridentinum. De hujus autem rei antiquitate præter decreta, quæ in hoc titulo continentur, ex quibus nonnulla sane vetustissimi sunt, possunt multa afferri de hujusmodi Sacrificiis, & orationibus, quæ apud gravissimos, & antiquissimos scriptores extant, quale illud est D. Augustini lib. 9. Confessionum cap. 12. ubi de matre Monica loquens hæc verba profert: *In eis precibus, quas ibi sudimus, cum offerretur pro ea Sacrificium pretii nostri, jam juxta sepulchrum posito cadavere numquam stavi.* Item eod. lib. c. 11. inducit eandem Monicam hæc verba proferentem: *Illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis mei, ubi fueritis.* Præterea idem Augustinus mentionem facit de oblationibus pro mortuis in epist. 62. ad Aurelium Episcopum Carthagin. Sunt etiam multa de precibus, & elemosynis pro defunctis apud D. Cyprianum lib. 1. Epist. 9. ad Clerum Turnitanorum, in qua hæc verba profert: *Episcopi antecessores nostri religiose, & salubriter pro-*

providentes censuerunt ne quis frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offeratur pro eo, vel Sacrificium pro dormitione eius celebretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab Altari Sacerdotes & ministros voluit avocare. Et ideo Victor cum contra formam nuper in Concilio a Sacerdotibus datam Germinium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quod pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, ut Sacerdotum decretum religiose, & necessario factum servetur a nobis. Meminit etiam Tertullianus in lib. de corona militis de oblationibus: *Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Idem etiam in libro de Monogamia: *Enimvero pro anima eius oret, & refrigerium interim adpastulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius.* Hæc Tertullianus antiquissimus auctor. Sunt etiam alia multa apud D. Ambrosium, apud D. Gregorium, apud Eusebium, & apud alios viros gravissimos, ex quibus hæc consuetudo perpetua Ecclesiæ orandi, & offerendi Sacrificium pro defunctis aperte probatur. Immo ut constat ex Concil. Carthag. III. c. 29. hic mos offerendi, & orandi pro mortuis frequentissimus fuit, & si fiebat commendatio defuncti mane, tunc offerebatur Sacrificium, & si tempore meridiano etiam prandium sumperant Sacerdotes, fiebat tantum orationibus. Hæc autem sunt verba contextus: *Ut Sacramenta altaris, non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cæna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive Clericorum, sive cæterorum commendatio faciendæ est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt jam pransi invenientur.* Hæc Concil. Carthag. c. 29. qui non est in hoc tit. quoniam proprie ad librum de Eucharistia videtur pertinere. Adeo autem viguit hic usus offerendi Missæ Sacrificium pro defunctis, & etiam si ipse Sacerdos Missam jam celebrasset, dum modo ablu-tionem non accepisset, si defuncti corpus ad Ecclesiam deferrebat, posset pro eo Sacrificium iterum facere: de qua consuetudine recentiores nonnulli mentionem faciunt (a), sed ea jam obsole-

(a) Palud. in 4. dist. 95. vit. q. 2. & S. Antonin. 3. p. iii. 13. c. 6. §. 4. Navar. in summ. c. 25. num. 87.

In Partis II. Lib. XV. Titulum XII.

Præter delicta hæc, quæ continentur in hoc titulo, quorum causa privatur quis sepultura ecclesiastica, illud certum est, eum, qui aperte moritur in peccato mortali, ut si quis in adulterio deprehensus subito occiditur, non posse in Ecclesia sepeliri, ut patet ex D. Greg. lib. 4. Dialogorum c. . . . & est apud Gratianum in c. *Quibus*, & in c. *Cum gravia*, 13. q. 2. & est item ex Nicol. ad Consult. Bulgar. c. 99. qui infra in titulo proximo c. 1. continetur.

In Partis II. Lib. XV. Titulum X.

Erant olim cœmeteria sepeliendis Christianis designata, fueruntque Romæ nonnulla prætis illis temporibus magni nominis, habebant-

que adjuncta ædificia, in quibus Pontifices aliquando commorabantur. Postea autem, cum Imperatores Christianam religionem suscepissent, liberumque esset Christianis, etiam in urbibus palam templa construere, vix a principio ullus in ipsis basilicis, sive templis sepeliebatur, præter homines aliquos sanctos, & de ipsa religione christiana optime meritos, immo neque hi a principio in templis, sed in templi porticibus sepulchris condebantur, ut patet ex Constantino Magno, qui Constantinopoli in porticu templi Apostolorum fuit sepultus. Sed postea hæc consuetudo paulatim percrebuit, non solum viri virtute, aut auctoritate præstantes, verum etiam dignitate inferiores tum in porticibus, tum etiam in templis sibi sepulchra deligebant. Quam ob causam in nonnullis conciliis, ut patet ex hoc tit. cautum est ne id amplius fieret. Sed more antiquo Christiani in cœmeteriis sepelirentur. At vero hæc decreta cum non essent conciliorum generalium, neque Pontificum Max. aut non fuerunt usu accepta, aut si recepta sunt, consuetudine tandem contraria fuerunt sublata. Vixque jam in multis provinciis Christianorum cadavera (exceptis fortasse hominibus plebeis) extra Ecclesiam sepeliri solent.

In Partis III. Librum I.

Actum est hæcenus in secunda parte de rebus; restat modo ultima pars hujus collectionis de Judiciis. Licet autem hæc tertia pars a judiciis nomen habeat, complectitur tamen ea omnia, quæ attinent ad crimina, & ad pœnas, & supplicia, quibus ipsa crimina in jure Pontificio olim vindicari solebant. Neque vero temere, & inconsulto hæc omnia simul fuerunt juncta, cum enim ad iudicium tum aliæ controversiæ leviores, tum etiam causæ capitis deferre soleant, consentaneum videtur ea item, quæ ad crimina spectant, ad disputationem de judiciis adjungere. Et tandem, quia iis, qui de criminibus convincuntur, solent pœnæ constitui in jure, merito ultimo loco ea omnia decreta adduntur, quæ de pœnis antiqui Patres, & vetera concilia statuerunt. Constat itaque hæc disputatio, quæ in his ultimis libris continetur, ex tribus potissimum partibus. A principio enim totus iudiciorum ordo in quocumque causarum genere profertur, deinde varia criminum genera in medium proponuntur. Ad extremum vero agitur de suppliciis, quæ sunt eisdem criminibus constituta.

In prima parte, quæ propria est de judiciis, extant quinque libri. Primus est de actionibus, sequitur deinde alter de accusationibus. Cum enim in hac causarum genere multa sint propria, & ab aliis controversiis distincta, iudicique ipsi alium morem sæpe in rerum cognitione tenere soleant, operæpretium fuit antiquorum usum in accusandis, & defendendis reis singillatim replicare.

Quoniam autem in omni disceptationum genere illud necesse est, ut testes, & aliæ probationes adhibeantur, additur tertius liber de probationibus, & tandem, quia postquam probationes in medio adducæ sunt, actorque, & reus nihil

amplius habeant, quod in iudicium deferant, illud reliquum est, ut sententiam Iudex pronuntiet, collocatur extremo loco liber de sententiis, quocumque conjuncti sunt varii tituli de appellationibus, quibus & hic liber, & tota hæc disputatio proprie de iudiciis absolvitur.

Sed antequam longius progrediamur, occurrunt nonnulla, quæ videntur negotium facessere. Primum enim timeo, ne ordo hujus disputationis aliquibus improbetur, cum longe absit ab eo, qui tam in collectione Gregorii IX. quam in aliis collectionibus, quæ postea secutæ sunt, teneri solet, sed de hac re jam alias dictum est de industria eum ordinem appositum esse, quia ad res facile inveniendas. Videtur in primis aptus, nulla habita ratione alterius collectionis. Deinde neque alii juris Pontificii veteris collectores, quorum magnus extat numerus, sequuti sunt ordinem, qui in collectionibus, de quibus mentio modo facta est, reperitur, ut apparet ex Gratiano, Burchardo, & aliis, qui vulgo circumferuntur, & ex Anselmo, & ex multis aliis, qui nondum aperte in lucem prodierunt, sed manuscripti apud viros doctos reperiuntur. Immo hi omnes collectores varii sunt, nullusque fere cum altero in titulorum, & canonum dispositione consentit. Quare mirum non est si item modo novus ordo fuerit excogitatus, præsertim cum utilis admodum [nisi mea me fallit opinio] futurus esse videatur.

Deinde illud item dubitationem facit, quod videntur deesse multa, & sane magni ponderis, & momenti, quæ in aliis collectionibus item juris civilis extant, & sunt ad causarum explicationem, & cognitionem maxime necessaria, ut patet ex variis titulis maximi momenti, qui in hac collectione desunt, quos brevitatis causa non adfero, cum omnibus, qui in jure versantur, sint notissimi. At vero facile est hunc nodum solvere, neque enim Patres illi antiqui in litibus, & controversiis magnam curam, & operam adhibeant, sed in eo maxime laborabant, ut sublatis dissidiis homines in pace degerent, & a litibus, quæ causam dare solent odiis, & inimicitiiis, quantum possent abstinere.

Video etiam illud obiici posse, quod revera magnam dubitationem habet, non si attente rei perpendatur, magna pars horum decretorum, quæ in hac disputatione de iudiciis adferuntur, sunt ex Epistolis antiquorum Pontificum, qui post Clementem Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, & certe multi viri docti hac nostra ætate non multum auctoritatis illis tribuunt, multisque argumentis eos suspectas esse, immo fictas, & commentitias arbitrantur. Graviterque in Isidorum Mercatorem invehuntur, qui primum illas in lucem protulit, cum antea ignotæ essent, & in collectionibus antiquis non extarent, ut apparet ex corpore canonum, qua collectione olim Ecclesia Romana multum utebantur, & item ex collectionibus aliis antiquissimis, cujusmodi est collectio Fernandi facta, qui ætate Justiniani Imperatoris floruit, & item ex alia Cresconii apud quos nulla harum epistolarum mentio reperitur.

Afferunt sane illarum epistolarum fragmenta, & decreta multa recentiores omnes, & in variis Conciliis, qua paulo post Caroli Magni ætate habita sunt, multa ex hujusmodi Epistolis afferuntur, ut apparet ex concilio Colonienfi III. habito sub Carolo III. & ex Concilio Triburienfi habito sub Arnulpho Imperatore, & ex Concilio... in quibus multa deprompta sunt ex hujusmodi Epistolis, posteaque item Burchardus, Tito, & aliis decretorum collectores, & præter cæteros Gratianus magnam Canonum vim ex his epistolis in suas collectiones sive decreta transtulerunt; sed quamvis hi omnes magni eas epistolas faciant, eisque plurimum tribuunt, tamen ut dixi multæ in contrarium sunt sententiæ, variisque rationibus, & argumentis illarum auctoritatem conantur evertere. Ego sane licet multa mihi in mentem veniant, nolo meum iudicium interponere, neque quidquam de hac re decernere, neque video ad Canonum auctoritatem, qui depromuntur ex his epistolis, necessarium esse probare ab illis sanctis veteribus Pontificibus nimirum ab Anacleto, Alexandro, Urbano, & aliis hujusmodi scriptas fuisse, nam fingamus modo cogitatione non esse scriptas ab illis Pontificibus, fateor tunc non posse auctoritatem ab illis habere, cum earum auctores non extiterint, sed nihilominus cum hujusmodi epistolæ, & canones ex eisdem depromptæ vulgo circumferantur, sintque in ore omnium, & non heri, nec nudius tertius, sed quingentis, & quinquaginta ab hinc annis in lucem prodierint, & inter canones Pontificios a Doctoribus referantur, & in decreta Patrum ab omnibus existimentur, & in iudiciis, & consiliis dandis illorum auctoritatem omnes Doctores Juris Pontificii uti soleant, certe cum hæc omnia ita sint, licet demus non esse, ut dictum est, hos canones illorum Pontificum, erunt tamen, cum omnium usu sint recepti, veluti consuetudines quædam ecclesiasticæ communi consensu comprobata, quibus ipsa longissima annorum series tantâ auctoritatem tribuit, ut illis merito parere debeamus, potestque hoc exemplo legum Romanorum confirmari. Videmus enim Gallos, & Hispanos, qui revera modo legibus Romanis non tenentur, tamen magna ex parte illis uti in iudiciis & in contractibus, & in consiliis dandis, quod licet si ita sit, nemo tamen dicit eos teneri tamquam legibus Romanis, cum non sint in ditione Romanorum, neque ulla ex parte pareant Imperatori, sed obstringuntur tamquam legibus quemadmodum propriis ipsorum nationum quas ipsi communi omnium consensu longo usu sua fecerunt. Quare non jam tenentur illis ut legibus Ulpiani, & Pauli, immo neque legibus Justiniani, qui easdem comprobabit, sed ut legibus jam propriis Hispaniæ, & Galliæ. Quare ut jam ad propositum revertamur, nihil est, quod nos conturbet suspicio, quam multi de epistolis veterum Pontificum habent, nam licet hæc disputatione de iudiciis plurimum illarum decretis utatur, tamen non propterea quisquam illos reiicere, aut parvi facere potest.

Deinde in hujusmodi rebus non sunt profecto sum-

sum-

summa diligentia investigandi, & examinandi auctores ipsarum legum, & canonum, esset enim id difficile nimis, & laboriosum, videtur enim satis esse opinio hominum communis tot annorum consensu ab omnibus fere communiter comprobata, potestque hoc confirmari aperte ex lege *Barbarius Philippus*, D. de offic. Prætor. & ex his que Bartol. & alii DD. Juris Civilis in eadem legem observant. Immo & Theologi cum Parochus aliqua ex causa non videtur omnino certus esse, tamen quandiu se gerit, ut Parochus ex communi Plebis consensu & Ecclesia illa non obstitit, acta ipsius Parochi vim habent, & si excipit confessiones subditorum non sunt repetendæ, sed valet absolutio, ut est communis Theologorum opinio. Quare ut omnia in pauca conferam, nulla videtur esse causa, cur canones hujusmodi Pontificum improbari debeant, cum in ore omnium sint, & ab omnibus magna ex parte comprobentur.

Sed jam his omissis quæ ad universam hanc disputationem pertinere videbantur, ratio nunc nostri muneris postulat, ut de singulis libris aliquid dicamus. Occurrit autem statim in ipso initio liber, qui proprie inscribitur: *De judiciis*. In hoc autem libro accedunt primum varii tituli in quibus avocantur homines aliquibus de concertationibus. Cum enim ex hujusmodi controversiis, quæ in iudicium deducuntur, odia maxima, offensionesque gravissimæ (ut alias dictum est) existere soleant, nihil olim præcis illis Patribus antiquus fuit, quam homines a dissidiis, & contentionibus, ad pacem, & concordiam transferre. Sunt itaque multa decreta, in quibus Christiani, & præter cæteros Clerici, atque Monachi, & alii hujusmodi, qui in primis virtutis specimen præbere debeant, aliquibus, quantum fieri potest, abstinere jubentur. Hi autem canones statim fere in ipso libri initio collocantur, ex quibus constant tituli quinque, nimirum de concordia, & de dissidentium reconciliatione, item alii de vitandis litibus, & de instituendis familiariter, & benevole controversiis. Sed quia vix fieri potest quin per sæpe, aut propter aliquorum hominum intolerantiam, aut propter negotiorum difficultatem, aut propter alias causas graves lites sint, & ad iudices deferantur, sequitur statim ipsa disputatio de judiciis.

Quoniam autem in controversiis dirimendis, illud caput est, ut Judex sit, vir bonus, & peritus nullamque vel pretio, vel precibus, vel ulla animi perturbatione officii partem prætermittat, adscribitur titulus generalis de Judice, in quo qualis ipse debeat esse, & quod sit munus ipsius, aliaque hujusmodi proferuntur. Deinde adduntur alii tituli, de iis, qui propter varia impedimenta iudices esse nequeunt, & postea de aliis, qui legum præscripto iudices sunt, quales sunt Pontifices tam majores, quam minores, & alii tum ordinarii, quibus tandem adjungitur titulus de iudicibus electis. Mos enim fuit olim, ut Concilia Provincialia cogerentur bis quot annis, ut patet ex Concilio Nicæno cap. 5. & ex can. 37. Apost. & ex can. 20. Concil. Antioch. & ex D. Leone

epist. 32. cap. 7. Et postea si non bis, semel tantum, ut apparet ex Concil. Nicæno II. cap. 6. & ex Concil. Lateran. sub Innoc. III. cap. 6. cujus decretum est in cap. *Sicut olim*, de accusat. & ex Carthag. III. cap. 2. & ex aliis multis Conciliis. Solebat itaque Concilium haberi tum ob alias causas, tum etiam, ut si essent aliqua controversiæ, a Patribus in Concilio tollerentur, ut constat ex eisdem fere omnibus decretis. Quod si causa erat hujusmodi, ut brevi temporis intervallo cognosci non possit, deligebantur iudices ab ipsa synodo, aut si causa postulabat ab Episcopo suo Primate, qui rem definirent, ut patet ex Concil. Chalced. cap. 9. ex Lateran. sub D. Gregorio, ex Afric. 6. 7. & 88. ex Milevit. cap. 24. & 28. Si autem hujusmodi iudices consensu partium erant electi, non erat ab his provocatio, ut est apud eandem synodum Milevitana cap. 24. Afric. cap. 63. & 89. Carthag. cap. 10. Hæc diu de iudicibus electis, quia olim erat magnus illorum usus, modo autem ita obsolevit, ut nulla fere ipsorum mentio sit.

In Partis III. Lib. I. Titulum IV.

Licet in hoc titulo, & in eo qui proxime sequitur, nonnulli sint canones, qui omnino videntur Episcopos, & alios Clericos, itemque Monachos ab omnibus litibus avocare, ut apparet ex Concil. Carthag. IV. cap. 29. & ex Aquigr. II. sub Ludov. parte prima cap. 4. Constat tamen non id ita intelligendum esse, ac si numquam quantumvis provocati litigare debeant. Perspicuum enim est, munus esse Episcopi, & Abbatis, & aliorum, qui rebus ecclesiasticis præsent, ea tueri, & conservare, & ab iis, qui sibi illas temere vindicare volunt, diligenter defendere, ut patet ex innumeris pene decretis, in quibus de hujusmodi litibus agitur, & forma, quæ in illis tenenda est præscribitur. Tantumque abest, ut hanc ob causam ab officio clerici, vel monachi discedant, ut plerumque non possint aliter suum munus præstare. Extantque non solum unus, aut alter canon, sed tituli integri tam jure veteri, quam recentiori de conservandis rebus Ecclesiæ, & de eisdem non alienandis, ut patet supra ex libro de rebus Ecclesiæ tit. 28. & apud Gregor. IX. tit. de rebus Ecclesiæ alienandis, vel non. Quare ea, quæ in scriptis proferuntur, ita intelligenda sunt, ut quoad fieri possit, controversiæ, quæ occurrunt, sine dissensione, & sine lite constituentur: si autem res, quæ in disceptationem cadit, hujusmodi est, ut necessario in iudicium sit deferenda, ne odio, aut iracundia, sed animo tranquillo, & sedato negotium ipsum disceptetur nulloque modo actor, aut reus dolo, aut fraude adversarium circumveniat, ne tergiversetur, moramque, & industriam interponat, sed, ut virum bonum, & vere Christianum decet, æquo animo sententiam ferat, quam Judex juste pronuntiat quantumvis ex suis rationibus adversetur. Vid. de hac re D. Greg. lib. 8. registr. ep. 58. ind. 3. in qua modum, quem tenere debent Episcopi, & alii juri ecclesiastici, optime explicat: Ait enim: *Sacerdotali proculdubio convenit gravitari, & si quas Ecclesiæ suæ causas habuerit aut pacifi-*

ea eas ordinatione, si fieri potest, aut certe Judice interveniente sine mora definiat: & paulo post: Hortamur, ut contentionem aut cessante iurgio finiat, aut certe iratione submota Ecclesiae vestrae actores ad electorum fieri iudicium faciatis, ut eorum definitione praecedente nec ille contra iustitiam gravari, nec vestra praesudicium videatur Ecclesia sustinere.

In Partis III. Lib. I. Titulum VI.

JAM dictum est in superiore observatione, dandam esse operam, ut controversiae, si fieri potest, antequam deferantur ad Judices, constituentur, afferuntur in hoc titulo nonnulli canones, ex quibus id aperte probatur.

In Partis III. Lib. I. Titulum VII.

QUAMVIS hic titulus proprie ad hunc librum pertinere videatur, tamen quia multa decreta in eo sunt, in quibus praecipue agitur de modo, quem Judex tenere debet in causis capitatis, nimirum cum aliquis accusatur, merito collocatus fuit in libro de accusationibus.

In Partis III. Lib. I. Titulum VIII.

IN hoc titulo, & in aliis, qui sequuntur, agitur de variis hominum generibus, qui iudicare non possunt.

In Partis III. Lib. I. Titulum X.

A Deo certum est laicos non posse de clericis iudicare, licet ipsi clerici velint, tamen consentire non valeant, ut patet ex Concil. Carth. III. cap. 9. & est apud Gratian. in c. *Placuit*, 2. q. 1. etiam ex Tolet. III. cap. 13. & est apud eund. Grat. in c. *Iustitia*, eodem, idem probatur ex multis aliis decretis, quae in hoc tit. & infra libro trigesimo tit. 4. continentur. Praeterea ex aliis, quae sunt in jure novo, ut ex cap. *Si diligenti*, de foro comp. in quo ratio hujus redditur, ut clerici huic privilegio renuntiare non possint, & ex cap. *Significasti*, eod. tit. Licet autem communiter res ita se habeat, tamen aliquando causae sunt hujusmodi, ut possit Judex laicus Ecclesiae causam cognoscere. Primum cum ipse clericus laicum in jus vocat, tunc enim cum actor forum rei sequi debeat, certe apud Judicem saecularem erit agenda, ut patet ex c. *Si clericus*, & ex c. *Cum sit generale*, de foro comp. nisi fortasse licet hoc non sit semper verum, ut apparet ex d. c. *Cum sit generale*. Et item quandoque crimen est Ecclesiasticum, ut haeresis, aut perjurium, quod nemini dubium est. Deinde potest Judex in negotio clerici cognoscere in causa reconventionis, dummodo civilis ea sit, cum par esse debeat actoris, & rei conditio, ratioque juris postulet, ut utraque causa simul cognoscatur cap. 1. & 2. de mutuis petit. Praeterea cum clericus feudum possidet, & dominus feudi est laicus, certe si est controversia de re, quae pertinet ad ipsum feudum, est cognitio ipsius Principis laici cap. *Ex transmissa*, de foro comp.

Item cum clericus ob crimen aliquod depositus, & degradatus traditur ab Ecclesia Judici saeculari, ut apparet ex cap. *Cum non ab homine*, de iudiciis, cap. *Excommunicamus*, de haereticis, cap. *Falsar*, de crimin. fals. & denique constat ex usu Ecclesiae. At vero sunt aliqui canones, qui

videntur significare in causis criminalibus posse Judices saeculares clericis manus afferre, ut patet ex Concil. Matiscon. l. c. 7. quod in hoc tit. continetur, & ex c. 2. de foro comp. Sed sine dubio hi canones, & si qui alii sunt similes, intelligendi videntur, aut cum Episcopus, ut modo dictum est, tradit Clericum criminis reum Judici saeculari, vel ipse Judex saecularis in aliquo crimine ipsum deprehendit, tunc enim potest ipsum capere, & ad Judicem ecclesiasticum deferre. Quae sententia est Panorm. & communis omnium DD. 21. c. *Cum non ab homine*, de iudiciis, & confirmatur perpetua Ecclesiae consuetudine. Neque incidit tunc ullo modo Judex in excommunicationem dummodo modum teneat, secus esset, si illum non adhiberet, ut patet ex cap. *Clericis*, juncta gloss. de sent. excommunic.

Hæc sunt, quae modo occurrunt de causis clericorum, de quibus, ut dictum est, possunt laici aliquando cognoscere. Sed videtur praeterea hic titulus praesertim cum in eo laici iudices non solum de clericis iudicare, verum etiam Ecclesiasticis causis omnino se admiscere prohibeantur, videtur, inquam, hic locus suo jure postulare, ut de hac jurisdictione ecclesiastica, & de ejus libertate breviter differamus. Videmus enim hac nostra ætate Judices saeculares si plurimae in rebus ecclesiasticis suam auctoritatem interponere, & de illis cognoscere, scio de hac re nullos viros eruditos, & graves copiose scripsisse. Quare ne eadem quae ipsi proferunt repetere videar, breviter aliqua de hac jurisdictione ecclesiastica attingam. Primum illud certum est, cum nullo modo laicorum jurisdictioni subjectam esse, extantque innumeri fere canones in jure, ex quibus id probatur, qui cum jam in hoc titulo collocentur, supervacaneum esset modo eosdem repetere, tum item alii multi in jure recentiori, quos, quia notissimi sunt, & ab aliis adferuntur, silentio modo praetermitto. Immo non solum potestas ecclesiastica libera omnino est a iudicio laicorum, sed etiam ut constat inter omnes, longe dignior est, & praestantior, ut Gelasius Pont. Max. in epist. ad Anastasium Imperatorem late commemorat, in qua his verbis utitur: *Duo quippe sunt Imperator Augustus, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas, in quibus tanto gravius est pondus Sacerdotum, quanto etiam ipsis Regibus hominum in divino reddituri cum examine rationem. Nosti etenim, quod licet praesideas humano generi dignitate rerum, tamen Praesulibus divinarum, devotus colla submittis, atque ab eis causas tuae salutis experis, in qua sumendis caelestibus sacramentis, eisque ut comperit disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine, potius quam praesse. Itaque inter hæc, & illos rem pendere iudicio, non illis ad tuam velle redigi voluntatem.* Haecenus Gelasius. Cujus sententia non solum probat, verum etiam eadem verba afferunt Gregor. VII. lib. 8. registr. epist. 21. & Conc. Paris. sub Ludov. & Loth. lib. 1. cap. 3. & Concil. Trosi. cap. 2. eandem sententiam repetit idem Gelasius epist. ad Episc. Orien-

Orien-

Orientis in medio, ubi, ut alia multa omittam, his verbis utitur. *Obsequi solere Principes Christianos decretis Ecclesie, non suam preponere potestatem, Episcopis caput subdere Principem solitum, non de eorum capitibus judicare.* Hæc Gelasius. His accedit etiam munus esse potestatis secularis non solum ecclesiasticam non lædere, verum etiam eandem cum res postulat munire, & fovere, ut apparet ex D. Isidoro, cujus sententiam probat, & sequitur Concil. Paris. sub Lud. & Loth. lib. 2. c. 2. *Principes, inquit, sæculi nonnumquam intra Ecclesiam potestatis adepti culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Ceterum intra Ecclesiam potestates necessarie non essent, nisi ut, quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sape per regnum terrenum caeleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi, contra fidem & disciplinam Ecclesie agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesie utilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum potestas principalis imponat, & ut venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat. Cognoscant Principes sæculi Deo debere se reddere rationem propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt.* Hæc sunt concilii verba, quæ item repetuntur in Concil. Aquisgr. II. sub Lud. parte 4. cap. 2.

Non solum autem extant canones, & decreta, verum etiam exempla perspicua, & aperta, ex quibus apparet quantum antiqui Imperatores, & Reges potentissimi ecclesiasticæ jurisdictioni, & Pontificiæ auctoritati tribuerint, quam libenterque tum ipsius dignitatem defenderint, tum etiam eisdem Pontificibus in rebus ad libertatem, & auctoritatem ecclesiasticam pertinentibus obtemperarint. Immo Pontifices ipsi Romani non solum Imperatorum auxilio, & ope usi sunt cum illa indigerent, verum etiam cum Imperatores Græci, qui Constantinopoli degebant, Apostolicam sedem nequaquam, ut par erat, venerarentur, immo magna ex parte essent hæretici, & ab Ecclesia Romana plurimum dissiderent, ipsimet Pontifices græcis relictis Imperatoribus constituerunt, qui sedem Apostolicam, resque ecclesiasticas tuerentur, atque defenderet, ut constat ex Leone III. Pont. Max. qui Carolum Magnum Galliarum, & Germaniarum, & aliarum Provinciarum Regem opulentissimum Imperatorem designarunt. Itaque tantum abest, ut Pontificia potestas aliqua ex parte minor sit seculari, quantumvis Regia, ut etiam Imperatoria majestas, qua nulla est apud sæculares major, ab ipso Pontifice manaverit, ipseque Imperatorem creaverit, & ad summam dignitatis gradum elexerit. Næc solum hoc extat exemplum, nam etiam multis post annis cum posterii Caroli Magni vix jam extarent, magnaque esset controversia inter Italos, & Germanos de Imperii dignitate, & nomine, tandem Pontificis auctoritate translatum fuit Imperium ipsum in Othonem Saxoniarum Ducem Germanum, deincepsque in ejus locum semper Germani Imperatores

succeperunt, cum enim natio illa illis temporibus fortissima esset, & late pateret, judicavit Pontifices facili negotio posse Imperatorem Germanum Ecclesie opem ferre, & injurias, quæ illi olim ab aliis tyrannis inferri solebant, suis viribus propulsare. Immo ne fortasse aliqua ex causa Imperii dignitas ad alias nationes perveniret, auctoritate Gregorii V. Pont. Max. cautum fuit, ut Imperator tum Germanus, tum a septem Principibus Germanis deligeretur, quem morem a sede Apostolica tunc acceptum tenuit hætenus, & tenuit ipsa Germania. Scio aliqui hunc deligendi modum non Gregorio V. sed Gregorio X. acceptum referre; sed revera, si negotium diligenter perpendatur, & varia Pontificum monumenta, quæ extant in epistolis Urbani IV. & Clementis IV. & etiam ipsius Gregorii X. aperte considerentur, aperte constat hunc morem eligendi Imperatorem antiquissimum esse, & a Gregorio V. sexcentos ab hinc annos promanasse.

Sed de hujus rei antiquitate supervacaneum esset modo disputare, cum illud nobis satis sit, quomocumque res se habeat, Pont. Max. Imperatorem constituisse, & leges designandi illum ipsis electoribus dedisse, illudque præterea addidisse quod hætenus semper fuit observatum ne quisquam Imperator omnino nominaretur, nisi a Pontifice Max. ejus electio confirmaretur, ipseque ab eodem coronam acciperet, quod adeo verum est, ut etiam hac nostra ætate, quia Pontifices Max. ab ipsius legis coronam non sumunt, nequaquam inter Imperatores propria numerentur, sed tantum Reges Romanorum dicantur. Et quod majus est cum modo Germania magna, ex parte a Pontificis auctoritate discesserit, tamque hæretici superbe contemnant, nihilominus Electores ipsi, etiam illi, qui hæretici sunt, his legibus, quæ a Romanis Pontificibus fuerunt præscriptæ, parent, totaque Germania Imperatorem ex eisdem legibus constitutum veneratur, & colit. Itaque homines illi quantumvis hæretici adhuc in hac Imperatoris electione sedi Apostolicæ obtemperant, & ejus nutum observant.

Neque vero in ipsis tantum Imperatoribus eligendis, & confirmandis ipsius Pontificis, & Ecclesie potestas summa dignitas elucet, verum etiam in eisdem, cum indigne existunt, efficiendis ex maximo illo auctoritatis gradu, ad quem fuerunt ab electoribus evecti, apparet id ex variis exemplis, ut ex Henrico IV. qui cum Gregorio VII. superbe obstitisset, atque rempublicam ipsam multis incommodis afficeret, ab eodem Gregorio Imperii dignitate privatus fuit, cujus sententiam Electores ita comprobarunt, ut in ejus locum Rodulfum Suaviæ Ducem, & postea Rodolfo mortuo ejusdem Henrici Imperatoris filium substituerint, qui revera pulso patre Imperium administravit, & pater ipse paulo post in summa fere inopia marore consumptus e vita migravit. Item Federicus III. cum graves injurias cum nonnullis Pontificibus gessisset, illique bellum in prius Gregorio IX. intulisset, tandem Innocentius IV. convocato Concilio Lugdunensi, illi nomen, & dignitatem Imperii eripuit,

In hac sententia Joannes Avellanus, cujus auctoritas, nullius est momenti cum inter hæreticos numeretur, sequitur quo illum Onuphrius Panvinius.

puit, summoque omnium Patrum consensu alium Imperatorem deligi iussit. Exant de hac re tex. in c. *Ad Apostolica*, de re jud. in 6. in quo ipsius Friderici crimina commemorantur, & contra ipsum sententia profertur.

His addere possumus Ludovicum Bavariz Ducem, qui cum sine Pontificis auctoritate Imperatoris nomen sibi vindicare ausus fuisset, quantumvis a nonnullis Pontificibus electus, semper ab omnibus fere fuit improbatus, & ejetus, & tandem sedis Apostolicæ jussu Carolus IV. ab Electoribus designatus, in ejus locum successit.

Jam igitur ex his perspicuum est, quam late pateat Pontificis potestas cum ejus sit, Imperatores tum constituere, tum dignitate privare, cumque certum sit Imperatoriam majestatem, quæ modo apud Christianos viget, omnino a Sede Apostolica fuisse profectam. Neque vero Imperatores tantum, sed etiam Reges potentissimos, & alios Principes ab eodem legimus constitutos, possumus id probare ex Pipini Regis Francorum electione, tum enim cum adhuc nonnulli extarent ex linea Merovei Francorum Regis, qui primus Galliam in suam redegit potestatem, & item posteri Clodovei, qui primus abjecta Idololatria Christianam Religionem professus est, hique licet essent ex nobilissima illa familia, tamen adeo essent ignari, ut vix in administranda republica diligentiam ullam adhiberent, sed omnia negotia etiam magni ponderis Magistratibus committerent, ipsique inertes in otio viverent, tandem Principes ipsi Franciæ, ut Reipublicæ consulere, ejecto Childerico ultimo illius familiæ Rege designare Pipinum virum strenuum, & rebus gestis, tum suis, tum majorum suorum clarissimorum in Regni fastigio collocare, sed numquam ausi sunt ab Childerico deficere, donec Pontificis Max. auctoritas accessit, quam sequuti Pipinum ipsum statim Regem designarent. Immo hac nostra ætate cum ditio Colmi Florentiæ Ducis late pateret, & Pius V. Pont. Max. illum magna benevolentia complecteretur Romam eundem accersivit, relictoque minore illo Florentiæ titulo, Etruriæ Ducem vocari iussit, & quamvis Maximiliani Imperatoris legatus aliqua ex parte obstiterit, tamen postea de potestate Pontificis summa, certior factus, illico cessit, neque amplius repugnavit.

Quoniam autem hæc exempla ex recentioribus temporibus videntur esse sumpta ne fortasse quispiam existimet Pontificiam potestatem, & jurisdictionem ecclesiasticam priscis illis temporibus minorem fuisse, operæpretium erit nonnulla ex illa ætate, qua primum Imperatores Romani Religionem Christianam, ipsamque Ecclesiam in honorem habere cœperunt, in medium afferre, immo rem altius repetamus, & quantum nonnulli Imperatoris adhuc a Christi fide alieni, ecclesiasticæ jurisdictioni tribuerint, breviter explicemus. Primum (ut est apud Eusebium Casarien. in lib. . . Ecclesiasticæ historiæ cap. . .) Cum Paulus Samosatenus Antiochenus Episcopus de hæresi damnatus, a synodo fuisset Ecclesia pullus

ipseque ad Imperatorē Aurelianum Idololatram provocasset, tantum abfuit, ut Imperator ipse Paulo hæretico faveret, ut totam causam ad Dionysium Pontificem Romanum deferret, & que servari juberet in causa Pauli quod ipse decerneret. Itaque Imperator ipse non solum a Religione Christiana alienus, sed Idolorum cultui maxime deditus noluit de negotio cognoscere, sed rem totam sedis Apostolicæ judicio reservavit. Deinde Constantinus Magnus ante quam Religionem Christianam susciperet, cum in Africam magna fuisset exorta de electione Cecilianii Carthaginiensis Episcopi controversia, ipsique Episcopi inter se diffiderent, multique licet immerito eidem Ceciliano adversarentur, tandem re ad Imperatorem delata, noluit suam auctoritatem interponere, sed ad Melchiam Pontificem Max. & ad alios Episcopos causam cognoscendam detulit. Extant apud Eusebium Epistolæ Imperatoris, in quibus Sicilia Præfectum jubet quibusdam Episcopis, qui de negotio simul cum Melchiade judicare debebant, ea quæ ad iter faciendum erant necessaria liberaliter præbere, eisdemque in Italiam mittere. Præterea cum iterum, & sæpe Africani Episcopi idem negotium Imperatori proponerent, ad ipsumque provocarent, semper ipse ab hoc judicio abstinuit, & ipsi Ecclesiæ cognitionem commisit, ut apparet ex eodem Eusebio lib. . . hist.

His addere possumus id quod in ore omnium est, reperiturque sæpe tum ab historicis, tum a Pontificibus & synodis facinus illud ejusdem Constantini præclarum. Cum enim jam Religioni nostræ deditissimus in Concilio Nicæno esset, nonnullique Episcopi alios Episcopos accularent, libellosque ei de variis eorum delictis offerrent, non solum de illis quidpiam statuere noluit, verum etiam libellos comburit, & neque a se, neque ab alio homine similem potestatem habente, judicandos esse affirmavit. Extant ipsius verba, quæ sane sunt memoriæ digna apud Eusebium lib. 10. c. 1. item apud Zaonem lib. . . Præterea apud Adrianum ad Episcopum Mediomatricum cap. 51. facit item mentionem de eisdem Nicolaus in epistola magna ad Michaëlem Imperatorem in principio, & in fine Gregorius VII. lib. 8. registr. epist. 21. & lib. 10. epist. 2. Concil. Paris. sub Lud. & Loth. lib. 3. cap. 8. & ex Aquigr. II. sub eod. Lud. part. ult. cap. 5.

Et quamvis nonnulla in ejusdem Constantini verbis apud hos auctores sit varietas, tamen eadem apud omnes est sententia. Omnesque consentiunt ipsum nullo modo hujusmodi judicium ad se pertinere ipsis Episcopis significasse, & ut alios omittamus ita Gregorius VII. dicta epist. 21. lib. 8. hoc factum commemorat: *Hæc, inquit, Constantinus Magnus Imperator omnium Regum, & Principum fere totius orbis Dominus evidenter intelligens in sancta Nicæna synodo post omnes Episcopos ultimus residens nullam judicii sententiam super eos dare præsumpsit, sed illos etiam Deos vocans non suo debere subesse judicio, verum se ad illorum pendere arbitrium judicavit.* Hactenus Gregorius VII. eadem-

dem-

demque verba ab aliis proferuntur, licet ut dixi paululum immutata. Sed jam omisso Constantino ad alios Imperatores accedamus. Certe mirum est quantum antiqui illi omnes rebus ecclesiasticis tribuerint, quamque liberam permiserint, quamvis potentissimi essent, de rebus ecclesiasticis Episcopos judicare, apparet hoc ex synodis, in quibus negotia ecclesiastica agebantur, tantumque aberat, ut Episcopi ad Imperatores causas deferrent, ut in Concilio Sardicensi, quod tantę auctoritatis est, ut inter cęcumenica numeretur, prohibeantur Episcopi ad Imperatorem se conferre, nisi fortasse gravissima aliqua causa occurrat, neque vero hoc, quod de causa dicimus, intelligendum est de lite, vel accusatione, nam hujusmodi negotia ut dictum est in synodis tractabantur, neque ullo pacto ad aures Imperatoris accedebant, ut patet ex Gelasio ad Episcopos Ardanix in medio, & ex aliis decretis, quę numerare longum esset. Itaque non est mentio in Concil. Sardicensi de hujusmodi causis judicialibus, sed necessitate aliqua magna Ecclesię, quę Imperatoris auxilium postulare videretur, vel si fortasse aliquis Episcopus Imperatoris literis fuisset invitatus, ut patet ex eod. Concil. cap. 7. alias 8. & cap. 21. alias 11. illud etiam necessarium erat, ut rem ad Episcopos Provincię, & pręcipue ad Metropolitanum deferret, & nequaquam sine illorum facultate, & literis discederet, ut apparet ex eod. cap. 21. Sardicensis Concil. & Antioch. cap. 10. & est apud Grat. 23. q. 8. cap. *Si quis Episcopus*, 27.

Tantum autem Imperatores illi antiqui Ecclesiasticę potestati tribuebant, ut etiam nonnulli, qui hęretici fuerunt, pręsertim Ariani, Episcopis, & Synodis ejusdem sectę omnia negotia ecclesiastica committerent, & ab iisdem definire vellent, ut patet ex Constantio, & Valente Imperatoribus, & ex aliis, quę postea in varias hęreses inciderunt. Scio nonnullos violentia usos fuisse, non solumque Episcopos ex suis Ecclesiis expulisse, verum etiam eosdem in exilium ejecisse variisque calamitatibus vexasse, ut patet ex Constante Imperatore hęretico Monothelita, qui Martinum Pont. Max. Chersonam in exilium pepulit, immo & ex Justiniano, qui Vigilium item Pontificem Max. multis affecit injuriis, & Anastasium Antiochenum Episcopum virum omni laude pręstantem Episcopatu spoliavit. Possum item alios commemorare, qui res ecclesiasticas, totamque Pontificum potestatem superbe contempserunt, & pro nihilo putarunt, sed hęc omnes certum est ab officio discessisse, & non jure, sed armis, & potentia in Pontifices inductos fuisse, qui tamen etiam in hac vita, ut aliis essent exemplo, dederunt magna ex parte pœnas temeritatis suę, nam ut omittam Constantem hęreticum etiam Justinianum in multas incurrit calamitates, & quod gravissimum est etiam in hęresim paulo antequam moreretur, quamvis multi illum, quia jam tunc confectus erat fere senectute, tamquam delirum, & mentis impotem ab hęresi excusare soleant. Sed jam hos, & alios hujusmodi, qui non jure, sed injuria, & vi, atque potentia contra po-

testatem ecclesiasticam jussi sunt, omittamus, certum est reliquos Imperatores magnam potestatem ecclesiasticam fecisse, tantumque illi tribuisse, ut nullo modo suam auctoritatem, ut supra dictum est, in negotiis ecclesiasticis interponerent, sed liberam facerent potestatem definiendi res omnes ecclesiasticas ipsis Pontificibus, & aliis, ad quos pertinerent. Itaque cum summa potestas resideat in Pontifice Max. qui in locum D. Petri succedit, a quo ut est apud D. Leonem (a) Epist. 87. ad Episcopos Viennenses, & apud Nicolaum III. in cap. *Fundamenta*, de elect. in 6. quasi quodam capite, bona sua voluit velat Dominus in corpus omne diffundere, ipse pręter ceteros de causis ecclesiasticis cognoscebat, & ad ipsum, qui se laicos esse existimabant, appellare solebant.

Itemque quia jurisdictio Sedis Apostolicę latissime patebat, nulloque modo poterant Pontifices de omnibus negotiis cognoscere, habebant ipsi Episcopos quosdam magnę auctoritatis, qui tamquam legati in negotiis ipsis versabantur, & ad exitum illa perducebant, ut Episcopum Thessalonicensem in Gręcia, ut apparet ex D. Leone in epist. . . . ad Thessalonicensem Episcopum, item Viennensem in Gallia, & alios multos, quos enumerare longum esset. Habebant itaque Apocrisarium Constantinopoli apud Imperatorem, qui erat fere tamquam Nuntius, ut modo vocamus, ad quem Pontifex omnia negotia referebat, quę erant cum Imperatore, vel cum Patriarcha Constantinopolitano, & cum aliis Episcopis gręcis communicandę; tantumque aberat, ut Imperatores hunc ordinem a Pontificibus pręscriptum impedirent, ut etiam nonnulli, qui aliquibus Pontificibus Maxim. non admodum dediti erant, immo ab illis abhorrebant, nihilominus libere res ecclesiasticas administrare permitterent, ut patet ex Mauritio Imperatore, qui cum D. Gregorium Pont. Max. vix ulla benevolentia complecteretur, nihilominus nunquam ipsi in negotiis ecclesiasticis obstitit. Immo Phoca Imperator, qui in locum ejusdem Mauriti substitutus est, conquestus fuit cum D. Gregorio, quia Apocrisarium Constantinopoli non invenit, itaque non solum Imperatores illi potestatem ecclesiasticam sibi non usurpabant, si Pontifex aliqua ex parte officio suo deesse videretur, neque vero id profecto, quod D. Gregorius ulla esset in culpa, ipse enim rationem reddit, cur eo tempore Apocrisarius Constantinopoli non esset.

Jam igitur ex his omnibus constat quam late pateat Pontificia potestas, apparetque nullo modo, etiam ipsis Principibus laicis consentientibus, & nulla ex parte repugnantibus non pendere ex ipsis laicis, sed liberam esse omnino immo potiorum, & pręstantiorem ipsa laica potestate, ut colligi facile potest ex his, quę dicta sunt, & item ex Pontificum, & Conciliorum decretis, quę in hoc titulo continentur, & ex exemplis Imperatorum, & Regum, & denique ex omnium antiquorum non solum sacerdotum, & aliorum ecclesiasticorum, verum etiam laicorum sententia.

tia, immo, ut constat ex Bonifacio VIII. in c. *Quamquam*, de censibus in 6. nequaquam hæc jurisdictione, & libertas ecclesiastica ex solo humano jure est, sed etiam divino, cujus verba hæc sunt: *Cum igitur Ecclesie, ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solum jure humano, quin immo & divino a secularium personarum exactionibus sint immunes, potestque confirmari variis argumentis, & in primis verbis Christi, Joannis . . . quibus Petro dixit: Pasce oves meas &c. tum enim tunc Ecclesie sue curam commiserit Petro, certe inde etiam sequitur illa omnia præstitisse, quæ necessaria erant ad illud munus exercendum. Cum igitur indigeret Petrus, & deinde reliqui Pontifices ministris, qui liberi, & immunes essent a laicis, ut possent suum officium, ut par est, præstare, etiam sub eisdem verbis hoc idem videtur Petro, & Ecclesie concessisse.*

His positis non est difficile (ut mea fert opinio) ostendere, laicos ipsos judices nullo modo posse de rebus ecclesiasticis judicare. Si enim personæ, & negotia ecclesiastica omnino aliena sunt ab ipsorum potestate, ut hactenus copiose probatum est, & ab illis jurisdictione ecclesiastica nulla ex parte pendet, certe quod attinet ad illam, si liber loqui licet, Judices omnino non sunt, sed homines privati.

Quare etsi daremus non extare leges, vel decreta Pontificia, quibus prohibentur laici Judices a judiciis ecclesiasticis abstinere, sane ex ipsa rei natura, si res diligenter perpenditur, nullo modo possent ipsis se admiscere; cum enim judices non possint ullo modo jurisdictionem exercere, nisi in eos qui ipsis subsunt, quoniam pacto cum homines, & res ecclesiasticæ ab illorum potestate, & judicio sint omnino exemptæ, poterunt illi ulla ex parte aut coercere, aut eisdem, aut rebus ejus leges præscribere? Quare si placet missas faciamus modo leges, & decreta Pontificum, atque Doctorum opiniones, agamusque rationibus tantum. Certe cum constat parem nequaquam in parem imperium habere, & non solum jurisdictione ecclesiastica, ut dictum est, sit par, sed etiam quodammodo superior, nescio quo pacto ipsi, ipsos ecclesiasticos, resque ipsorum habeant ad sua tribunaia deducere. Non ne enim ridiculum esset, vel potius indignissimum, si ipsi vellent Judicem Gallorum, aut Italorum sententias corrigere, si Galli ipsi non sunt nec ad ipsos quidquam de rebus Gallicis pertineat, si igitur inepti essent, si rebus Gallicis, & de eorum Præfectis, & consiliariis suum judicium interponerent, vellentque illis quid faciendum esset præscribere, idem modo profecto est in judiciis, & rebus Ecclesiasticis. Sunt enim omnino alienæ ab ipsis, & immunes ab eorum potestate. Quare mirari satis non quæro, eos tam libere spreto jure divino, & humano rebus, & personis ecclesiasticis manus afferre, præsertim cum tot existant leges Pontificiæ, in quibus prohibentur judices sæculares non solum de rebus ecclesiasticis agere, verum etiam excommunicantur, si agunt, & quidpiam de illis decernunt. Extant de hac re permulti **Canones**, qui in hoc titu-

lo continentur, & præter hos multi alii in jure recentiori, ut in cap. *Noverit*, de sent. exc. in 6. & in primis in Bulla in Cœna Domini in qua Pontifex Max. gravissime intertatur, & excommunicat eos, qui rerum ecclesiasticarum cognitionem sibi audent vindicare. Deinde hoc polito, quod sæpe dictum est, jurisdictionem ecclesiasticam nullo modo subesse jurisdictioni laicorum, sed esse præstantiorem, & digniorem. Ego quæro ex ipsis judicibus sæcularibus nū ipsi æquo animo ferrent, si velint Ecclesiastici in rebus ipsis, quæ proprie ad judices sæculares pertinent, suam interponere auctoritatem, & cognoscere de ipsis & perpendere, num ipsi omni ex parte suo officio satisfecerint, nec ne? Quis obsecro sæcularium judicum id æquo animo pateretur, licet revera olim, ut constat ex quodam Constantini Magni Edicto, & ex Concil. Aquisgr. cap. 9. in fine, & ex Concil. Magunt. sub Rabano cap. 7. solerent Episcopi de negotiis item sæcularibus cognoscere: sed omnia ea consuetudine, quæ modo non extat, certe judices sæculares nullo modo paterentur Ecclesiasticos suis judiciis se admiscere, & sententias, quas ipsi proferunt, examinare, ni mirum quia hac nostra ætate non est munus Episcoporum id facere: si ergo ipsi graviter ferrent hanc Episcoporum insolentiam, cur ipsi, qui inferiores sunt, audent non solum de ipsorum, verum etiam de Pontificis Max. judicio judicare? Sed sunt multæ rationes, quibus ipsi ad defendendum hunc morem, quæ tenent, uti soleant. Primum enim dicunt hoc illis licere ex privilegio ab ipso Pontifice Principibus concessio, sed certe licet concedamus, hoc privilegium, quod nusquam apparet a Sede Apostolica fuisse concessum, tamen aperte in ipsa Bulla Cœnæ Domini omnino tollatur; ut apparet ex clausula 15. in qua Pontifex Max. aperte his verbis id asseverat. Neque vero dicere possunt hoc privilegium ab ipsa Bulla non esse sublatum, cum post ejus editionem semper ipsi eodem privilegio non repugnante Pontifice fuerant usi, nam revera quot annis, ut apparet, Bulla renovatur, & quasi nova lex promulgatur. Deinde falsum est ipsum Pontificem assensum præbere, & æquo animo pati injuriam, quæ ipsi jurisdictioni ecclesiasticæ inferitur: nam perspicuum est ipsum Pontificem, quod non in dubium est, gravissime hanc judicum laicorum insolentiam ferre, sed ne det causam alicui magno Reipublicæ christianæ detrimento, utitur silentio, sed ita eo utitur, ut ipsi judices sæculares in pœnas ecclesiasticas in jure canonico, & in primis in Bulla Cœnæ Domini statutas, sine dubio incurrant.

Præterea solent judices sæculares se defendere consuetudine, sed de hac idem dicimus, quod de privilegio, ut patet enim ex variis Ecclesiasticis legibus, & præsertim ex Bulla Cœnæ Domini esse omnino sublatam, deinde facile esset probare esse a ratione alienam, & non posse jure judices ea uti.

Item solent judices sæculares asserere, ad Reipublicæ administrationem, & ad ipsius tranquillitatem maxime pertinere, ut ipsi de rebus ecclesiasticis cognoscant, nam persæpe multa aut inscitia, aut fortasse malitia judicum ecclesiasticorum

ab ipsis decernuntur, quæ videntur rationi repugnare, & aperte juri, quo utimur, obfistunt. Sed certe primum durum est hanc maculam inurere iudicibus ecclesiasticis, nam magna ex parte, aut ipsi Episcopi docti sunt, aut habent Vicarios, qui eam juris cognitionem habent, quam causæ ecclesiasticæ videretur postulare. Quare raro admodum est ipsos aut incitia, aut malitia peccare: sed demus hoc aliquando esse, cur, si Episcopi Vicarius errat, non potius ille, qui injuriam patitur, provocat ad iudicem superiorem, quam accedit ad sæcularem? Sed dicit quispiam, aliquando periculum esse in mora, at vero hoc rarum est, & præterea tanti momenti est Ecclesiæ dignitas, ut etiam si aliquando injuriam patiat, non sit propterea ordo ab Ecclesia præscriptus deferendus. Aliquando enim iudices sæculares, ut repellant injuriam levem ab homine aliquo privato, faciunt injuriam magnam iudicibus, & jurisdictioni ecclesiasticæ, quod sane absurdissimum est, & quodammodo contra jus naturæ: neque enim patitur ipsum jus, ut damna parvi momenti tollantur gravissimo Reipublicæ detrimento, & cum injuria potestatis Ecclesiasticæ, quam Pontifices Max. ut par est, tuentur, & totis viribus defendunt. Deinde si aliquando occurrit negotium gravissimum, & iudex Ecclesiasticus aperte injuriam faceret ut in causa Matrimonii, & in aliis negotiis, in quibus detrimentum magnum sequi potest, certe si ipsi iudices nihil de re decernerent, sed tantum Pontifici Max. vel ejus Nuntio, aut aliis ju-

dicibus ecclesiasticis rem deferrent, ostenderentque ex ea causa alterius partis detrimentum magnum sequi, rogarentque illos, ut negotio ipsi prospicerent, & injuriam propulsarent, nihilque amplius se intromitterent, aut de iudicium ecclesiasticorum sententia decernerent. Certe hoc fortasse aliquando absurdum non esset, neque Pontifex Max. graviter ferret, extatque Textus in cap. *Si quando*, de rescript. in quo jubet Pontifex Max. Episcopos, si aliquando ex Urbe Roma aliquid ad eos adfertur, quod nequaquam proprie aliquam causam rationi consentaneum est, vult Episcopos literarum executionem suspendere, & Pontifici Max. rationem reddere, & quamvis de Episcopis tantum illic mentio fit, tamen non videtur omnino absurdum, si alii iudices eundem modum tenerent, cum aliquando ut dictum est res aliqua gravissima occurreret, quamvis id omnino non affirmo, cum jurisdictio sæcularis sit potius semper coercenda, & restringenda, quam porrigenda, & amplianda, præsertim cum non sit verisimile, iudicem ullum Ecclesiasticum adeo esse juris ignarum, ut justitiam non observet, sed injuriam faciat. At vero quomodocumque res se habeat fortasse Pont. Max. si res hæc ad ipsum deferretur non egre ferret hujusmodi sæcularium iudicium curam, & si ipse non probaret non videtur absurdum quod hoc eis concederetur; alioquin Pontifice repugante, nullo modo consentaneum esset, ipsos sæculares iudices aliqua ex parte in causis ecclesiasticis se intromittere, ut sæpe dictum est.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

Prior numerus Paginam, posterior Columnam indicat.

- A** Aron primus Pontifex chrismate compositionis perunctus. 199. 1.
- Abbas ad iudicium Metropolitanum deducitur. 93. 1.
- injussu Episcopi res monasterii non alienet. 409. 2 : 410. 1. quæ juris ecclesiastici sunt, sine Episcopi licentia accipere non præsumat. 409. 1. diligentem habeat curam de Congregatione sibi commissâ. 406. 2. ipsius qualitas, & munus. 410. 2.
 - decimas, & primitias &c. quæ ad Episcopos pertinent sine auctoritate Rom. Pontif. seu consensu Episcopi non detineat. Ibid.
 - si mulierem in monasterio ingredi permiserit, tribus mensibus pane & aqua sit contentus. 377. 1.
 - sine consensu Episcopi ad secularia placita non veniat. 389. 2.
 - pretium non accipiat ab eis qui ad conversionem veniunt. 391. 1.
 - non retineat monachum licentiam sui Abbatis non habentem. 393. 1.
 - de eadem congregatione eligatur. 395. 2.
 - qui ab Episcopo suo noluerit corrigi, ad Metropolitanum iudicium deducatur. Ibid.
 - in doctrina apostolicam formam servet. 396. 2.
 - unus non nisi unicum monasterium habeat. 397. 1 : 398. 1.
 - de manu Regis vel Comitis Abbatiam non suscipiat. 399. 2.
- Abbatibus canonicorum attendant, ut quid Abbates vocentur. 401. 1. ab illicitis se abstineant. Ibid. si Episcopo obedire renuerint, synodali iudicio corrigantur, &c. Ibid. cæteris de se ipsis bonum exemplum præbeant; & quod uniuscujusque professioni inconueniens est, omnino caveant. Ibid. gregibus sibi commissis instanter invigilent. Ibid. Ecclesiastica jura intemperate custodiant. Ibid. semetipsos nomini quod accipiunt conforment. Ibid. ipsorum ministerio non convenit turpia, aut secularia &c. sectari. Pro se suisque omnibus rationem reddituri Episcopis propriis. 408. 2.
- pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant. 409. 1.
 - qui Episcoporum præcepta despiciunt, ad communionem penitus non admittantur. Ibid. 2.
 - seculari patrocinio penitus non utantur. Ibid. quod si fecerint, excommunicentur. Ibid.
- ipsis non liceat de rebus ecclesiasticis aliquid alienare absque permissu, & subscriptione Episcopi. 410. 1.
 - si quid Abbatibus, aut sacris monasteriis, aut parochiis oblatum fuerit in sua proprietate non revocabunt. Ibid. de agris, & vineis, decimas ad ecclesias faciant. Ibid. 2.
 - non persuadeant ut renuntiantes sæculo, res suas ecclesie conferant. 391. 1.
 - joca turpia ante se facere non permittant. 392. 1.
 - quales esse debeant. 395. 2.
 - monachorum regulam pleniter legant & implere studeant. Ibid. 2.
 - sint religiosæ personæ, quæ regularem noverint disciplinam. Ibid.
 - qui presbyteri non sunt, presbyteri fiant, aut prælationes amittant. Ibid.
 - provideant ut canonici habeant claustra, dormitoria, victum, & vestimentum &c. 397. 1.
 - congregationes sibi commissas spiritualiter & temporaliter gubernare non negligant. Ibid. 2.
 - duo in uno monasterio esse non possunt. 398. 1.
 - & Priores ad capitulum plus quam sex electiones & octo personas non adducant. Ibid.
- Abbati non licet filios de baptis. habere. 388. 2.
- non licet ad nuptias ambulare. 392. 1.
- Abbatiam nemo per pecuniam acquirat. 391. 2.
- Abbatibus sine commendatione Episcoporum propter tendis beneficiis ad Dominos venire non licet. 352. 1.
- Abbatis Joachimi libellus damnatus. 479. 1.
- Abbatissa cum viris Clericis &c. horis incomperentibus non loquatur. 378. 11 : 407. 1.
- duo monasteria habere non præsumat. 398. 1.
 - diligentem habeat curam de Congregatione sibi commissâ. 406. 2 : 411. 1.
 - quæ in civitate monasterium habet, non egrediatur nisi per licentiam Episcopi sui, aut qui eius vicem obtinet. Ibid. nisi ad Imperatorem. 410. 2 : 414. 1. & 2. nisi hostilitate cogente. 414. 1. nullo unquam tempore licentia sit Abbatissæ &c. Romam adire. Ibid.
 - in omnibus obediens sit Episcopo. 409. 2.
- Abbatissæ ne seorsum cum laicis & familiaribus suis sermocinentur & convivant, cavendum est. 396. 1.
- tales creari debent monasteriis puellaribus, & tales præferri feminae, quæ se, & sub-

- subditum gregem cum magna religione* &c. custodire norint. 410. 2.
in constituendis Abbatissis caveatur periculum. 411. 1.
Abbatum capitulum fiat de triennio in triennium salvo iure diacesanorum. 398. 1.
de Abstinencia, & de jejuniis. 564. 2. & seqq. duo jejuniorum genera. Ibid. *de sexta Feria, & Sabbato.* Ibid.
Acacii Episcopi CP. damnatio. 46. 1.
gesta, & suorum. LXVII. 1. & seqq.
Acacius & alii Episcopi Orientales Sedis Apostolicae commun. privati, & quare. 464. 1. & 2: 472. 1. non potuit post mortem absolvi a Rom. Pont. damnatus. 460. 2. de ipsius excommunicatione. 472. 1.
Accipitres, aut canes ad venandum clerici non nutriant. 304. 2.
Accusandi non sunt ab infamibus sacerdotes domini. 524. 1.
nec a libertis, neque suspectis. Ibid.
Accusationes in sacerdotes minime recipiantur ab his, qui in recta fide suspecti sunt. 466. 2.
Accusationes clericorum quo deferantur. 49. 2.
Accusatores, cujus conversationis, fidei, & suspicionis sint, quæri debent ad dicendam causam ex utraque parte. 465. 2: 466. 1: 525. 2.
& testes auctoritate Apostolica repulsi ii, qui suspecti, aut inimici, aut facile litigantes habeantur. 466. 2.
qui non docent rectam doctrinam, vel rectam non tenent fidem, neminem accusare possunt. Ibid.
Achajæ sacerdotalis conventus habita a Basyllæo Corinthiorum Episcopo de eadem re. xxx. 1.
Acolythi Græce, Latine ceroserarii dicuntur. 335. 1.
Acolythus cum ordinatur, ab archidiacono accipit ceroserarium cum cereo, & urceolum vacuum. 332. 1: 335. 1.
Acta Nicæni concilii quatuor evangeliorum voluminibus altiora. xiv. 1. & 2.
Ephesinæ posterioris synodi damnata fuerunt. xxiv. 2.
Adæ soli non ejus propagini prævaricationem nocuisse asserentes, contradicunt Apostolo. 491. 2.
Adam primum hominem mortalem factum, ita ut &c. Si quis dixerit, anathema sit. Ibid. 1. Dogma fuit Pelagii. Ibid. 2.
Adamo prævaricante omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidērunt. 486. 1: 490. 1.
de Adjutoribus Episcoporum. 182. 1. & 2.
Adjutorium Dei nobis non esse necessarium adserens, Catholicae fidei inimicus edicitur. 486. 1.
Adulter, aut fornicator evehi ad sacerdotium prohibetur. 268. 2: 269. 1.
Adulteri a sanctis ministeris prohibendi sunt. 379. 2.
Advocati coram iudice seculari clerici fieri interdiciuntur. 302. 2: 328. 1.
Æmilia quæ. 95. 2. *Ravennati metropoli ulterius non subiicitur.* Ibid.
de Æquitio, & Ecclesia Hipponensi. 203. 2.
Ætas quæ requiratur in Episcopo. 116. 1. quæ dicatur plena, & robusta. Ibid.
Africani diligentiam adhibuerunt in traducendis Donatistis a sua secta. 492. 2.
in Africano concilio sedium mutationes interdictæ. 182. 1. & 2.
de Agape. 467. 1. & 2.
Agapius, & Babo Episcopi degradati. 252. 1.
Agrippina civitas nunc Colonia in metropolim confirmatur. 97. 2.
Alea, vel ebrietati qui sunt dediti, deponantur. 320. 1.
D. Alexander de altera civitate Hierosolymam translatus. 184. 1.
Alexander Papa III. Romæ Concilium celebravit. 310. 1.
Episcopus Abyles episcopatu exurus fuit, & Byzantium se recepit, terremotu absorptus fuit, & defossus, errores Origenis & affectarum haud reiiciens. 474. 2.
Papa Alexandrino. LVII. 2. ipsius mors. Ibid.
Alexandrinus Episcopus ubi potestatem habet. 21. 2.
Alexandro II. mortuo, quando facta electio. 31. 2.
Alienatio rerum Ecclesiæ cum consensu facienda. 76. 1: 77. 1: 90. 1.
Alienationes de possessionibus Ravennatis Exarchatus damnantur. 60. 1: 509. 1.
seu invasiones per schismaticos, sive per laicos factæ de rebus Eccles. omni careant firmitate. 432. 2.
Aliare erigere & ungere aut sacrare, Ecclesias dedicare soli Episcopi possunt. 145. 1.
Altari qui inservit, de altari vivere debet. 317. 2.
Altaria data Congregat. Canonorum, vel Monachorum per personas, mortuis personis libera in manus Episcoporum redeant: nisi per eorum scripta, vel privilegia confirmata fuerint. 406. 1.
sunt duplicis generis. 547. 1. multa altaria uno, & eodem tempore possunt ab eodem Episc. consecrari ex Innoc. III. Ibid.
Altaris constitutio, ac benedictio, & unctio prohibita Presbyteris. 145. 1.
Alypii Episcopi sententia. 185. 2.
Ambrosius Hæreticum dicit, qui Rom. Ecclesiæ non concordat. 59. 2.
Imper. Theodosium communicavit. 99. 2.
ex catechumeno ad Episcopalem dignitatem divino præfagio per continuos gradus promotus. 112. 1.
Præfectus Mediolani seditionem sedaturus ab omnibus Episcopis conclamatur, & baptizatur, & ordinatus fuit. xli. 1.
Amor sanctus non habet sudariola, & fasciolas, nec crebra munuscula. 283. 1.
Anachoreti, sive solitarii. 542. 2. *Cassiani ver.*

- verba de iisdem. 543. 1. de iisdem Concilia, Agathense, Venericum, & Toleran. VIII. Ibid. duo Anachoretarum genera. Ibid. Decretum Bonifacii VIII. Ibid.
- Anastasi constitutio.** 237. 1.
- *impia gesta.* LXXIX. 1.
- Anastasius, Constantinus, & Niceta, necnon Theodosius Antonius, atque Joannes Præsules quondam novæ Romæ, anathematizati.** XXIX. 2: 229. 2.
- Rom. Pont. Africanos Episcopos contra Donatistas excitavit in suis litteris. 492. 2.
 - Imperator ira Dei commota fulmine occisus fuit, cui successit Justinus. LI. 2.
- Anathema in eum, qui non respuerit Ariminense Concilium.** 254. 1.
- Christo sint, qui sabbato vacant, ut Judæi. 436. 1: 517. 2.
 - dicatur Episcopo, qui hæreticos, etiam consanguineos, aut paganos ecclesiæ prætulit. 460. 2.
 - contra eos, qui parvulos recentes ab utero matris baptizandos negat. 491. 2.
 - XII. contra Nestorianos. 493. 1. & 2: 494. 1.
 - contra varios hæreticos, quorum hæreses ad certa capita redigi vix possunt. 504. 2. & seqq.
 - dicatur Episcopo si ab ipso relinquuntur heredes hæretici, vel gentiles licet sint propinqui. 522. 2.
- Anathema sit, si quis sine necessitate corporis in commune jejunia ab ecclesia custodita superbiendo dissolvit.** 482. 1.
- si quis abominatur conventus, qui ad confessiones martyrum celebrantur &c. Ibid. 2.
 - si quis animas humanas, vel angelos credit ex Dei substantia extitisse, sicut Manichæus, & Priscillianus. 484. 1: 485. 2.
 - qui dicit creationem universæ carnis non esse opificium Dei, sed malorum Angelorum, sicut &c. Ibid.
 - si quis clericorum, vel monachorum, præter matrem, aut germanam &c. aliquas alias quasi adoptivas fœminas secum retinet. Ibid.
 - si quis dixerit, vel crediderit corpora humana non resurgere post mortem. 485. 2.
 - si quis animas humanas prius in caelesti habitatione peccasse, & pro hoc &c. Ibid.
 - si quis animas, & corpora humana fatali signo credit adstringi, sicut pagani &c. Ibid.
 - si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit figmentum esse, & conceptiones &c. Ibid.
 - si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium &c. 504. 2.
 - qui dixerit propter humanitatem nos non habere peccatum. 492. 1.
 - qui dixerit dimitte nobis debita nostra, & hoc pro aliis potius, quam pro se. Ibid.
 - qui non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, &c. 493. 1.
- qui non confitetur carni secundum substantiam unum Dei Patris verbum &c. Ibid.
 - qui ajunt, quod Redemptor noster &c. passionem crucis secundum deitatem sustinuit. 496. 2.
 - si quis extra ecclesiam seorsum conventus celebrat, & despiciens ecclesiam ea que sunt ecclesiæ voluerit usurpare. 509. 2.
 - si presbyter contra episcopum suum inflatus schisma fecerit. Ibid.
 - si quis Christianus servum, aut ancillam Judæo venundare præsumpserit. 514. 1.
 - si quis filiam suam Judæo conjugio copulare præsumpserit. 516. 1.
 - quicumque voluerit in testimonio præferre Judæos Christianis. Ibid. 2.
 - qui Kal. Januar. & brumam colere præsumpserit &c. 522. 1.
 - iis, qui suos liberos derelinquunt, & non nutriunt. 438. 2.
 - qui scripta Priscilliani &c. sequitur, aut defendit. 462. 2.
 - si quis carnem edentem &c. cum religione, & fide contemnat. 478. 1.
 - qui nuptias vituperet &c. Ibid. 2.
 - si quis, ex iis, qui virginitatem propter Dominum servat, extollitur adversus conjugatos. Ibid.
 - si qua mulier virum proprium relinquens &c. nuptias execrans. Ibid.
 - si quis doceat servum proprium dominum contemnere prætextu divini cultus &c. 481. 2.
 - si quis docet domum Dei contemptibilem esse. 482. 1.
 - si quis despicit eos, qui fideliter agapas exhibent. Ibid.
 - si quis despicit eos, qui cum reverentia solitis vestibus utuntur. Ibid.
 - si qua mulier habitum mutat, & virilem sumit amictum. Ibid. crines attendeat. Ibid.
 - quicumque ex filiis a parentibus abscedunt. Ibid.
 - si quis propter continentiam &c. in die dominico jejunat. Ibid.
- Anatolius Archiepiscopus CP. rationem dixit, cur damnatus fuerit Dioscorus.** 46. 2.
- CP. in Chalced. synodo prætulit se episcopis Alexandr. & Antiochen. xxv. 1.
 - princeps quartæ synodi licet a Dioscoro impio creatus &c. 470. 1.
- Andreas Archidiaconi privatus officio &c. presbyter consecrari permissus.** 471. 1.
- Anicetus cum Polycarpo de paschate non egit; immo passus fuit ut suæ ecclesiæ traditiones servaret.** xxx. 2.
- Animæ libertate illæsa durante, corpus tantum corruptioni obnoxium credidit, docuitque Pelagius.** 491. 2.
- Animalia, seu volatilia, quæ licebat manducari, dominus evidenter ostendit.** 477. 2.
- Animarum regimen quid juxta S. Gregorium Pont.** 116. 1.

- curam nullus nisi annum XXV. attigerit consequatur. 148. 1: 308. 2.
- Anno primo Philippici habitum fuit insanum Concil. contra VI. Synod. xxviii. 2.
- Anthimus imaginem sacram ferens occisus fuit. LXXIX. 1.
- Antiochena Ecclesia a Petro illustrata. 16. 2.
- prima primi Apostoli sedes. Ibid. & 41. 1.
- utrum Romanæ cedat. Ibid.
- Antiochena Synodi damnatio. LXXII. 1.
- Antiocheno Episcopo quid vetitum. 70. 2.
- Antiqui alia hæreses nominarunt, alia schismata, alia parasynagogas, perversas nempe a congregatione diffusiones. 512. 2.
- Antistes qui idololatriæ nefas permiserit &c. qua pœna mulctandus. 520. 2.
- ad Antonium Carrasam Cardinalem, Francisci Aduartis Præfatio. 537.
- D. Antonius in Ægypto &c. Hilarion in Syria idem vivendi genus complexi sunt. 512. 1.
- Antonius monachorum Princeps in Asia, & Africa. Ibid. 2.
- Apocryphii Apostolicæ Sedis. 218. 2: 219. 1.
- Apocryphi multi, & diversorum hæreticorum libri damnati. 462. 1. & 2.
- Apollinarii impia sententia. xxvi. 2: xxvii. 1: xlii. 1. anathematizatur. xlii. 1: 221. 1.
- Apostaticus Papa non Apostolicus habeatur, qui canonica electione non probatur. 310. 2.
- de Apostatis, & de pœnitentia illis imponenda. 449. 1. & seqq.
- Apostolatus, & Episcopatus exordium unde cœpit. 16. 1. & 2.
- Apostoli cum Petro par consortium honoris, & potestatis acceperunt. 14. 1.
- cum Episcopis sententias. 60. (al. 70.) servandas præfixerunt. xxx. 1: 40. 2: 41. 1.
- & Apostolorum successores per omnes ecclesias diaconos septem ordinandos esse decreverunt. 314. 1.
- & eorum successores statuerunt eos ad accusationem non recipi, qui sunt suspecti &c. 466. 2.
- Apostolica Sedes quod rectum est defendit, & quod devium evitat. 19. 1.
- Sedes absque synodo quam potestatem habeat. 39. 2.
- Sedes quidquid firmavit in synodo robur obtineat, & quod refutavit, habere firmitatem non potest. 253. 2.
- in Apostolica Sede extra maculam semper est catholica servata religio. 19. 1. & seqq.
- Apostolicæ Sedis moderatio in quo consistat. 39. 2.
- Apostolici Canonis adsertio. 187. 2.
- præcepti verba circa Judæos. 518. 2.
- de Apostolorum Canonibus quid sentiendum. 10.
- inter Apostolos quædam fuit discretio. 15. 1: 68. 1: 84. 2.
- Apostolus Petrus feminas a pretiosarum vestium appetitu compescuit. 404. 2.
- Appellare ad Sedem Apostolicam maxime qui debeant. 28. 1.
- ab omnibus licet ad Sedem Apostolicam. 54. 1.
- Appellari prohibitum est ad iudicia ultramarina. 253. 1.
- Appellatio ab Episcopis ad Patriarchas, & Primates. 79. 1.
- Appellatione interposita ad Sedem Apostolicam nullus Episcopus damnetur, aut spoliatur. 54. 2.
- de Appellatione quis cognoscere debeat. 40. 1.
- Appellationibus interpositis ad Sedem Apostolicam, ab omnibus est deferendum. 27. 2.
- de Aqua, & vino prout est materia sacræ Euchar. 571. 2: 572. 1.
- Arbitrium voluntatis in Adamo infirmatum reparari non potest nisi per gratiam Baptismi. 491. 2.
- Arbores demonibus consecratas a vulgo cultas &c. radicitus excindi, atque comburi Episcopis commissum fuit. 520. 2.
- Archidiaconatum per pecuniam suscipiens depunatur. 332. 2.
- Archidiaconatus, & Decanatus ministeria, & alia, quæ curam animarum habent adjunctam, nullus suscipiat nisi XXV. annum attigerit. 331. 1.
- Archidiaconi, Archipresbyteri, Decani curam animarum nisi de consensu Episcopi nemini tribuant. 309. 1.
- cum visitant nulla exactiones in presbyteros seu clericos exercere præsumant. 331. 2.
- opera Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum agat. 332. 1.
- nullam dominationem super presbyteros parochianos exerceant, & ab eis census non exigant. Ibid. 2.
- Archidiaconus nullus fiat nisi Levita. 331. 2: 332. 2.
- animarum curam, vel præbendas ecclesiæ sine consensu Episcopi nemini tribuat. 331. 2.
- Archiepiscopi qui vocantur. 16. 1.
- Archiepiscopo defuncto, quomodo alter eligendus, & ordinandus. 85. 1.
- Archiepiscoporum institutio. 84. 1.
- Archiepiscopus ecclesiæ res curet in defectu Episcopi. 196. 1. ipsius est vocare Episcopos ad Concil. 240. 2. non convocet aliena concilia. Ibid.
- vel Episcopus bis, aut saltem semel in anno, propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, per se, vel per alium idoneum circumeat. 331. 2.
- Archipresbyteri de clericorum moribus solliciti sint, & ad episcopum referant. 308. 1.
- curam animarum non habeant, vel præbendas nisi consensu episcopi. Ibid.
- viduas, & pupillos gubernent. Ibid.
- non possunt ab episcopo e suo loco removeri nisi consilio abbatum, & reliquorum comprehensorum. Ibid.
- Decani, Archidiaconi ad terminandas ecclesiasticas causas annuo pretio conducti prohibentur. 331. 1.
- Archipresbyterum singulæ plebes habeant. 307. 2. pro Arelatensi, & Viennensi urbe decretum. 172. 2.

- Arelatensis Ecclesia Primatus privilegio decoratur.* 66. 2 : 75. 2.
 -- *urbis conventus.* 176. 1.
Ariana hæresis in Ægypto multis conciliis celebratis ita pullulabat, ut ad regalia usque perveniret. LVI. 2.
Ariani anathemate damnati. XIV. 1.
 -- *in Occidente per manus impositionem, per sacri chrismatis unctionem in Oriente, ad ingressum S. Ecclesiæ Catholicæ reformabantur.* 459. 2.
 -- *laici ad Dominum conversi per manus impositionem suscepti fuerunt, non autem ipsorum clerici* C. 468. 2.
ab Arianis baptizatos rebaptizare non licet. 254. 1.
Arianorum ecclesiæ divinis precibus, & operibus consecratae fuere. 472. 2.
Arii scripta comburi iussa, qui ea celasset, capite plectendus. 463. 1.
 -- *liber Thalia inscriptus damnatur.* XIII. 2 : XVI. 1.
 -- *dogma soli XVII. ceteris ὁμοόσιον tenentibus laudabant.* XIV. 1.
 -- *depositioni qui non subscripserunt.* Ibid.
Ariminensis synodus in æternū damnata. 254. 1.
Aristoteles a scribendo non deterritus Platonis amplitudine. 3.
Arius, Eunomius, Macedonius, Apollinaris, Euthyches, & Origenes anathematizati. 213. 1. & seqq. 473. 2. & seqq.
 -- *ipsorum sententiæ adherentes alii anathematizantur.* 216. 2.
 -- *sacrilegus cum sua impietate in urbe Nicæna damnatur.* 217. 1 : 218. 2.
 -- *quis; ejus gesta, & errores.* IX. 1. & seqq. qui consenserint. XI. 2 : XVI. 1.
 -- *presbyter Alexandr. Meletio adhaerens.* XVI. 1.
 -- *a Petro diaconus ordinatur; ab eodem ejectus.* Ibid.
 -- *ab Achilla veniam impetravit, & presbyteri gradum.* Ibid. & xv. 2.
 -- *cum ipso impia asserente de Christo consentiebant presbyteri Alexandriae.* Ibid.
 -- *deportari iussus ab Imperatore, ejusque socii: libri ejus igni traditi.* Ibid.
 -- *apud Paulinum Tyri episcopum, & alios petiit ut in aliqua ecclesia cum suis communicaret.* LVI. 2.
 -- *& Euzojus restituti.* LIX. 1. & seqq.
Arma ferrum, & lignamina galearum Sarracenis deferre, qui Christiano nomine gloriantur, non debent. 523. 2.
 -- *deferre clerici prohibentur.* 305. 1 : 364. 1.
Armenia magna pars terræ motu corruit, multique perempti. LXVI. 2.
Ars artium est regimen animarum. 268. 1.
Arsenius Episcopus societatis Meletianæ. LVIII. 1. ipsius manus quasi ab Athanasio abscissa ostendebatur. Ibid. & LIX. 1. ipsius historia. LVIII. 1. & seqq.
Asceta in balneo cum mulieribus non lavent. 351. 1 : 376. 2.
 -- *tabernam non ingrediantur.* 366. 1.
Asterius christianus fieri voluit, & libros scripsit C. LX. 1. ipsius impia sententia. Ibid.
Athanasius Liberio Papæ. 22. 2. commendatur. 70. 1.
 -- *Alexandriam reversus synodum convocavit, acta Nicææ confirmavit, Arianam impietatem anathemati subjecit, episcopos redeuntes pœnitentes ex hæresi Ariana recepit in sacerdotio.* XXXIX. 1.
 -- *actum est in ea de Spiritus sancti æqualitate, & de anima Christi.* Ibid.
 -- *calumniator apud Imperat. fecisse ordinationes in alienis parœciis.* Ibid. 2.
 -- *de fuga librum legit in concilio.* Ibid.
 -- *Felici Papæ litteras misit.* Ibid.
 -- *anathemati subjecit amentem Apollinarium.* XL. 1.
 -- *Alexandro Papæ sufficitur.* LVII. 2 : LVIII. 1. ipsius historia. LVII. 1. & seqq.
Atticus presbyter conscientiam suam si voluisset probare sinceram, Eutychetis perfidiam reprobare debuisset. 457. 1.
Avaritia idolorum est servitus. 302. 2.
 -- *in rebus ecclesiasticis prohibita.* 390. 2.
Avaritiæ, aut simoniæ suspicionem Episcopus non præbeat. 179. 2 : 180. 1.
Auctoritas divina concessit episcopali eminentiæ, quæ ceteris sacerdotibus exercenda prohibuit. 146. 1.
 -- *nulla valere potest nisi quam semper Apostolica Sedes intrumisit.* 57. 1.
Auguria, phylacteria, incantationes C. detestabile & perniciosum judicatum fuit observare. 522. 2.
Auguriis, vel incantationibus servientem a conventu ecclesiæ separandum. 436. 1.
D. Augustini encomium. 404. 2.
 -- *de decimis brevis variuncula.* 429. 2.
 -- *ipsius verba.* 447. 2 : 448. 1.
Augustinus, & alii Episcopi mentionem faciunt Concilii Milevitani. XLVIII. 1.
B *Aculus signum est dignitatis pastoralis.* 131. 2.
Balaam docuit Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari. 504. 2.
Baptisma ratum est hæreticis quod in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti perficitur. 460. 1.
 -- *non iterandum in baptizatis ab hæreticis.* Ibid.
 -- *sed per solam manus impositionem purgari debuit.* Ibid.
a Baptismo, atque gratia, nemo prohibetur. 491. 1.
de Baptismo, & ejus ministro. 568. 2. & seqq.
Baptismum non accipientes spem apud Deum habere non possunt. 489. 2.
 -- *per trinam immersionem non probatur.* 511. 2.
Baptisterium publicum in nulla parochia, nisi ubi episcopus constituerit. 204. 1.
Baptizantes pro collato baptismo nil recipere præsumant. 300. 1.
Baptizare sine iussione episcopi nullus presbyter præsumat. 295. 2.
 -- nisi

- nisi urgeat necessitas, in iussu episcopi diaconus vel presbyter non præsumat. 329. 1.
- Baptizari quis non debet statim post gentilitatis conversionem, sed ante baptismum docendus est.** 524. 1.
- Baptizati apud hereticos clerici esse non possunt.** 460. 1: 470. 2.
- Baptizatorum frontem chrismate signare presbyteris non datur.** 306. 1.
- Baptizatos a Latinis Græci rebaptizare non præsument.** 27. 1.
- rebaptizare non licet. 258. 1.
- Baptizatus in infirmitate presbyter non fiat.** 268. 2.
- Barbam radendi mos apud clerum occidentalis ecclesie.** 86. 1.
- Basilicæ consecrata a chorepiscopis, ab episcopis consecrentur.** 145. 1.
- hereticorum exosæ habitæ sanctis usibus non addictæ fuerunt. 472. 2.
- de Basilicis hereticorum.** 472. 2.
- Basilii Magni statutum.** 411. 2. scriptura, & verba. 433. 2.
- Magni, & Pachomii institutiones, quibus monachi olim utebantur. 542. 1.
- Bassus accusator Xysti III.** 63. 1. in synodo condemnatur. Ibid. a Valentiniano proscribitur. Ibid. ab eodem Xysto sepelitur. Ibid.
- condemnatus a synodo non defraudatur vitico. 251. 1.
- de Benedictione nuptiarum.** 597. 2.
- Benedictionem super plebem in ecclesia fundere, aut pœnitentem in ecclesia benedicere presbytero omnino non licebit.** 305. 2.
- Benedictiones hereticorum, quæ potius maledictiones sunt, accipere non oportet.** 464. 2.
- D. Benedictus monasticam disciplinam in sua virtute, suisque legibus, & institutis aluit &c.** 542. 2. Italiam, & Galliam complevit. Ibid. in Europa monachorum princeps. Ibid.
- Beneficia a laicis conferri non possunt.** 552. 2.
- magna ob id inter Imperat. & Rom. Pont. contentio. Ibid.
- pax inter ipsos conciliata tempore Callixti II. Ibid.
- a Beneficiis conferendis quando quis suspendatur.** 62. 1.
- Beneventanam civitatem invadentes interdicti.** 59. 2.
- Berengarii confessio.** 499. 2.
- anathematizat omnem heresim, præcipue eam de qua infamatus fuerat. Ibid.
- Beryllus Bostrenæ urbis in Arabia Episcopus peregrina docuit ab Origene convictus; ad pœnitentiam rediit.** xxxii. 2.
- Bigami ad sacerdotiæ admitti non debent.** 268. 1.
- qui fuerunt ordinati diaconi, vel presbyteri nomen tantum diaconi vel presbyteri obtineant; officii ordinis non exerceant. 306. 2.
- multis Decretis, & canonibus prohibentur ordinari. 591. 2: 592. 2.
- Bigamus, seu Digamus qui.** 113. 1. esse nequit episcopus. Ibid.
- non solum ad sacros, sed & ad minores ordines promoveri prohibetur. 603. 1.
- Bona ecclesie per presbyteros, & diaconos de voluntate episcopi distribuuntur.** 313. 1.
- Bonifacii episcopi iuramentum Gregorio II. præstitum.** 60. 2: 61. 1.
- Bonifacio episcopo quid mandatum.** 192. 1: 471. 1.
- Bonifacius II. congregata synodo in Basilica B. Petri quid constituit.** 31. 2. Dioscorum damnavit anathem. vinculo. 235. 1.
- Papa Tertius Concilium habuit. Ibid.
- Presbyter cum Paschasino, & Lucentio Episcop. legatus &c. 540. 2.
- de Bonorum ecclesiasticorum parte ad episcopum pertinente.** 191. 2. & seqq.
- Bonosus damnatus fuit; ab ipso ordinati ante damnationem recipendi.** 468. 2: 459. 1.
- de Bulgaria subdita Rom. Ecclesie.** 63. 2.
- Cælestinus constituit, ut Psalmi David &c. antiphonatum psallerentur.** 237. 1.
- commisit Cyrillo vices suas. xxii. 1.
- Papa Augustini doctrinam defendit. xlvi. 1.
- Cælestio assentientes excommunicati.** 485. 1.
- Cælestius, & Pelagius liberum extollentes arbitrium nullum relinquunt gratiæ Dei locum.** 487. 2.
- Cellarium non vinolentum &c. sed moribus honestum constituat prælatum canonicorum.** 405. 2: 406. 1.
- ipsi committendum Pistrinum fratrum. Ibid.
- inutiles, atque inobedientes Cellarii &c. iudicentur. Ibid.
- de Ceremoniis veteris legis.** 566. 2: 567. 1.
- Cæsarii Arelatensis ecclesie episcopi sententia.** 517. 1.
- Calandionis acta. lxxvi. 1. & 2.
- Canon promulgatus, ut Constantinopolit. episcopus haberet honoris privilegia post Rom. Pontif. cum sit nova Roma.** xvii. 2.
- Canones de appellationibus, & de iudiciis Concilii Nicæni apud Zosimum.** 219. 1.
- quidam alii præter viginti notos. Ibid.
- apud Julium in epistola secunda contra Orientales. Ibid. 2.
- inter se pugnantibus circa pœnitentiam. 582. 1. & seqq.
- qui in partibus Orientis constituti sunt, primo græce conscripti sunt. 258. 2.
- xxvii. statuti fuerunt in quarta universali Synod. Chalced. xxiv. 2.
- Apostolorum scripsisse ferunt Clementem martyrem D. Petri socium &c. habiti tanquam suspecti. xxx. 1.
- lxxxv. probantur. Ibid.
- Canonica institutio ceteris institutionibus præstare liquet.** 401. 2.
- Canonici summopere studeant horas vigilantissimæ cura custodire, & divinum officium humiliter &c. persolvere.** 401. 2.
- totis viribus elaborare debent, ut indumenta virtutum habeant interius. 404. 2.
- nihil sine licentia episcopi sui, vel magistri agere præsumant. 409. 2.
- D. Augustini non habeant aliquid proprium. 405. 1.

- sunt sub potestate Episcopi. 408. 2: 409. 1. & 2.
 -- regulares & monachi leges temporales, & medicinam non addiscant. 389. 1.
 -- regulares a suis monasteriis ad alia non transeant, absque consensu episcopi & abbatis. 392. 2.
 Canonici quamvis liceat linum induere &c. in cavendis vitiis, & amplectendis virtutibus a monachis distare non debet vita. 401. 2.
 -- licitum est proprias habere mansiones. 406. 1.
 Canonico vestem monachorum induere indecorum est, nisi cum veste, etiam propositum assumere voluerit. 405. 1.
 Canonorum, & monachorum qualis vita. 158. 1.
 -- nosocomia. 406. 1.
 Canonicus quisque legem, vitamque suam minime ignoret. Ibid.
 Canonum voluntarii violatores graviter judicantur. 58. 1: 210. 1.
 -- statutis veterum in clero est studium emendii vilius, vel vendendicarius. 363. 1.
 -- antiquorum renovatio. 191. 1: 192. 2. quid jubeant. 194. 2. ipsorum statuta intemerata servantur. 211. 1.
 -- statuta servantur ab episcopis in conferendis ordinibus, &c. 148. 1. & seqq.
 Cantare, & saltare inter epulas presbytero non licet. 303. 2.
 Cantor absque scientia episcopi, sola jussione presbyteri potest suscipere officium cantandi. 337. 2.
 Cantores & qui de codice canunt pulpitem conscendant, & in ecclesia psallant. Ibid. 1.
 -- donum divinitus sibi traditum vitiis ne fcedent, sed castitate & sobrietate exornent. Ibid. 2.
 Cantoribus & lectoribus uxores ducere permittitur. 338. 1.
 de Cantu ecclesiastico. 561. 2.
 de Capitulis canonicorum tertio quoque anno. 405. 1.
 Cardinalibus primus locus datus in concil. Lugdun. sub Innocentio IV. 541. 1. & 2.
 Cardinalis vel diaconi, vel presbyteri, aut episcopi professio. 212. 2.
 -- presbyter non damnatur, nisi XLIV. testibus. 45. 2. Diaconus Romae constitutus, nisi XXVI. Ibid.
 Carnis vera resurrectio in omnibus mortuis contra hereticos stabilita fuit. 485. 2.
 Carolus Imp. quid annuatim colligebat ad servitium Apost. Sedis. 30. 1: 64. 2.
 -- Rex fecit congregari archiepiscopos, episcopos, abbates, & omnes nobilitates Francorum. 236. 1.
 a Cassiano duo cœnobia edificata. 542. 2.
 Castitas custodienda est ab episcopis, presbyteris, diaconibus. 282. 2: 320. 2.
 Castitatis desertoribus per pœnitentiam consulendum. 376. 1.
 -- voto adstricti uxores ducere prohibentur. 599. 1. & 2.
 -- neque qui uxorem habet ad sacros ordines potest ascendere. Ibid.
- Græcorum & Latinorum presbyterorum discrimen. 599. 2: 600. 1. & 2.
 Castratus a barbaris vel dominis ordinetur. 343. 1.
 Catechumeni lapsi, tribus annis auditores sint. 449. 2.
 Cathari ad catholicam & apostolicam Ecclesiam revertentes, &c. maneat in clero. 456. 1: 459. 1: 467. 2: 470. 2.
 -- resipiscences suscipiant dogmata catholica & apostolica Ecclesie &c. 478. 2.
 Cathedralis ecclesie archipresbyterum, archidiaconum, primitierium habeant. 308. 2.
 Cathedralis ecclesia, vel regularis prelato non vacet ultra tres menses. 406. 1.
 Catholici qui ab idolorum cultu se non custodiunt, ab ecclesie cœtibus arceantur. 452. 1.
 -- non communicent cum hereticis, neve illorum dona accipiant. 463. 1. & seqq.
 -- non contrahant matrimon. cum hereticis. 465. 1. & 2.
 Catholicorum dogma circa peccatū Adami. 492. 1.
 Catholicus non habeatur, qui a Romana Ecclesia dissentit. 21. 2.
 Causæ majores ad Sedem Apostolicam referendæ. 15. 2: 33. 2: 34. 2: 40. 1. & seqq. 48. 1: 50. 2.
 -- difficiliore Apostolico iudicio terminentur. 27. 2: 29. 2.
 Causas hominum per homines terminare Deus voluit. 46. 2.
 -- qui habent adversus episcopos aliosque potentes, ad concilium concurrant. 249. 2.
 Censura ecclesiastica in advocatos, paronos, vicedominos &c. monasteria offendere presumptentes in personis, ac rebus. 444. 1.
 Chalcedonense Concilium Eutychen damnavit. 463. 2. & alios hereticos. 464. 1. & 2.
 de Chalcedonensi quarta generali synodo. 222. 1. & seqq. a Leone Pont. Max. confirmata. 222. 2. a Marciano Imperatore collecta est. 223. 1.
 Chalcedonensis concilii sanctiones. 47. 2. ipsius constitutum. 194. 1.
 -- civitas metropolis privilegio donatur. 87. 2.
 Chalcedonensium Patrum decreta. 435. 1: 446. 1.
 de Characterē. 587. 2.
 Childeberti Regis Francorum in Judæos prohibitio. 517. 2.
 Chirurgiæ partem, quæ ad adustionem, vel incisionem inducit, subdiaconus, diaconus, sacerdos non exercent. 328. 1.
 Chorepiscopi reprobantur. 259. 1. & seqq.
 -- ex permissione episcopi poterant ordinare lectores, subdiaconos, & exorcistas tantum. 145. 2: 262. 2: 314. 1: 342. 1.
 -- non licet eis presbyteros, aut diaconos ordinare. 145. 2. nec chrisma conficere, &c. 143. 2.
 -- interdicitur ordinare, consecrare altaria, basilicas, virgines, &c. 261. 2. & seqq.
 Chorepiscoporū ordo unde processerit profusus ignoratur. 259. 2.
 Chrisma collatam, & altaris honor nequeunt evelli nec sacrum decus honorum. 143. 2: 145. 1.

- novum omni anno a proprio episcopo non ab alieno presbyteri petant. 296. 1.
- Christi duæ naturæ, & actiones, & voluntates negatæ; & a quibus hæreticis.** 230. 2.
- de Christi corporis, & sanguinis vera existentia contra sacramentarios.** 499. 2. & seqq.
- Christiani quales debeant esse.** 419. 1. & seqq.
- dissimiles inventi eis, qui apostolorum temporibus floruerunt. 445. 2.
- qui ludicram artem exercuerunt non cogantur ad eam redire. 444. 2.
- prohibiti servire Judæis. 515. 1.
- in nonnullis provinciis per diversos habitus a Judæis, seu Sarracenis distinguntur. 516. 1.
- quod pactum facere debeant cum paganis. 521. 2.
- per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, a Judæorum commerciis compellantur abstinere propter usuras, quibus ab ipsis gravantur. 518. 1.
- Christianitate apud Bulgaros dilatata, episcopi per singulas ecclesias ordinantur.** 156. 2.
- Christianos omnes decet ut eum imitentur, cujus nomen sortiti sunt.** 447. 1.
- ad apostasiam transeuntes &c. jubentur abscindi. 430. 1.
- Idolothyras baptizandos in Carthag. pseudosynodo statutum. 151. 1.
- Christianus qui apud feræ, vel pecudis exta juraverit &c. a consortio fidelium pellatur.** 452. 1. & 522. 2.
- nullus Judæam in matrimonio uxorem ducat; nec e contra. 521. 2.
- offerens in templo Gentilium, vel synagoga **Idolothyræ, excommunicetur.** 517. 2.
- Christum, ejusque fidem abnegantes, qua pœna plectuntur.** 453. 1. & 2.
- Cisterciensis ordin. abbates provide statuerunt, ut fratres ipsius ordin. non emant possessiones &c.** 410. 2.
- Cisterna dissipata quævis hæreticorum oratio est.** 499. 1.
- Cives qui solemnitatibus Paschæ, & Natali Domini &c. cum episcopis interesse neglexerint &c. triennio a communione ecclesiæ priventur.** 437. 1. & 2.
- Claudus utrum episcopus fieri possit.** 116. 1.
- Clemens martyrum Apostolorum canones scripsit.** xxx. 1. **DD. Petri & Pauli socius fuit.** Ibid. **passus est sub Trajano.** Ibid. **Tertius Petri successor, idest post D. Linum.** Ibid. **ipsius fit mentio in fine canonum, & a D. Luca in actibus apostolorum.** Ibid. **scripsit Græce epistolam ad hebræos.** Ibid. **in ipsius constitutionibus quædam ab hæreticis mixta.** Ibid. **ipsius constituta licet dicantur recipienda, non tamen palam edenda.** Ibid.
- B. Clementis dictum contra se scriptum.** 202. 1.
- statutum. 449. 2.
- Clericatum si quis desiderat debet per omnem gradum ecclesiasticum, & per definita tempora transire.** 266. 2. & 315. 1. & seqq.
- Clerici spectaculis in cœnis aut nuptiis non intersint.** 137. 1.
- contumaces corrigantur ab episcopis. 170. 1.
- ordinentur secundum facultatem rerum. 148. 1.
- in accipiendis ecclesiasticis sumptibus suum periculum vitare studeant. 403. 2.
- non dovent, aut relinquunt bona sua hæreticis. 467. 2.
- cum Judæis cibum sumentes a communione abstineant, ut emendentur. 516. 2.
- generaliter nominantur qui in ecclesiastici ministerii gradibus sunt ordinati. 339. 1.
- & diaconi partem oblationum ab episcopo accipiant. 345. 1.
- qui ad operandum validi sunt, & artificiola, & litteras discant. 346. 2.
- saltem in quadragesima pauperum pedes lavent. 347. 1.
- concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare. 354. 2.
- a laicis ecclesias non accipiant, neque laici illas conferant. 355. 2.
- jurisdictionem non extendant in præjudicium justitiæ secularis. 356. 2.
- usuras non exigant. 361. 1. & seqq.
- usurarii excommunicentur. 362. 1.
- negotiis secularibus non dent operam. Ibid. 2. & seqq.
- quomodo & quando coram iudice seculari possunt esse advocati. Ibid.
- non vagentur, aut otiosi in foro sedeant. 364. 1.
- venationi aut aucupio operam non dent, & armis non utantur. Ibid. 2.
- gulæ aut ebrietati dediti non sint. 365. 1. & seqq.
- ne ingrediantur tabernas. Ibid. 2. & seqq.
- ab officio suo declinantes, aut in eo negligentes, removeantur. 366. 1.
- qui ad sæcularem militiam, & ad laicos se contulerint, removeantur. Ibid. 2.
- contra proprium episcopum causam habentes ad metropolitanum accedant. 367. 2.
- ad viduas vel virgines non ingrediantur sine voluntate episcopi, & tunc non soli sed cum aliis clericis ingrediantur. 373. 1.
- possunt fieri monachi. 386. 2.
- non præsumant fieri advocati coram iudice seculari; neque procuraciones villarum aut jurisdictiones sæculares accipiant. 389. 1.
- sine litteris commendatitiis sui episcopi non vagentur. 306. 2. 307. 1. 319. 2. 393. 1.
- vagi episcopis suis obedire renuentes excommunicentur. 252. 1.
- a synodo depositi si audeant ministrare spem restitutionis amittant. 253. 2.
- non exhibeant hæreticis ecclesiastica sacramenta. 416. 1.
- qui ad ecclesiam ad sacrificium quotidianum non venerint, clerici non habeantur. 277. 1.
- in oratoriis missas facientes in majoribus festivitatis sine licentia episcopi, a communione pellantur. Ibid. & 319. 1.
- exceptis gravioribus, & mortalibus culpis nullis debent verberibus subiacere. 279. 1.
- per-

- *personis secularibus iuramentum prestare prohibiti.* 433. 1. & 2.
- *si inconsulto episcopo Imperatorem adeant, eiciantur non solum a communione, sed etiam a dignitate.* 295. 2.
- Clericis tributa non imponantur ab episcopo.** 177. 2 : 178. 1. & 2.
- *vetitum est a suis ecclesiis abesse.* 303. 1. *tabernariam officinam habere.* 366. 1. *leges temporales & medicinam addiscere gratia luci temporalis.* 389. 1.
- de Clericis tonsuratis sine eorum voluntate.** 406. 2.
- Clericorum nomine etiam lectores, psalmistæ, & ostiarii continentur.** 146. 2 : 337. 2.
- *inferiorum diaconis causas solus episcopus potest definire.* 252. 2.
- Clericos ab aliis episcopis ordinatos &c. sine permisso eorum a quibus fuerant ordinandi ad superiorem aliquem ordinem promoveri vetitum est.** 147. 1.
- *discordantes episcopus trahat ad concordiam.* 252. 1 : 253. 1.
- *in una ecclesia ordinatos non liceat in alia ordinare.* 342. 1.
- Clericum alienum non licet ab aliquo suscipi sine litteris episcopi sui.** 146. 2.
- *alienum nemo audeat ordinare vel retinere, vel promovere in ecclesia sibi credita.* Ibid. & 147. 1.
- *inter epulas cantantem objurgandum, & si perstiterit, excommunicandum.* 348. 1.
- *negotiatorem, ex inope divitem, ex ignobili gloriosum tamquam pestem fugere debemus.* 363. 2.
- *de monachis ordinare non potest episcopus sine abbatis consensu.* 385. 2.
- Clericus transfuga a quo compellendus ad suam ecclesiam redire.** 66. 1 : 89. 2.
- *vel laicus non communicet in aliena plebe sine litteris episcopi sui.* 146. 2.
- *qui sacris non est initiatus, uxorem ducere prohibeatur; tamen si eam ducit, conjugium est firmum.* 601. 1.
- *secularia iudicia adire non presumat.* 249. 1.
- *qui episcopi circa se distractionem injustam putat, recurrat ad synodum.* 250. 1 : 252. 2.
- *a suo episcopo dejectus finitimos episcopos interpellare potest.* Ibid.
- *apud Judæos azima non comedat.* 436. 1.
- *nullo modo per laicos ecclesiam obtineat, & si obtineat communione privetur.* 273. 2 : 274. 2.
- *volens monachus fieri ecclesiam suam monachis non relinquat.* 295. 1.
- *vel monachus conjurans, vel conspirans adversus episcopos cadat a gradu suo.* 409. 1.
- *ingrediens synagogam Judæorum ad orandum, deponitur.* 435. 2 : 463. 2 : 517. 2.
- *qui ad comitatum ire voluerit, formatam ab episcopo suo accipiat.* 353. 1.
- *vagus etiam si diaconus vel presbyter si suo episcopo non obedierit, communione & honore privetur.* 354. 2.
- *non censeatur in duabus ecclesiis, aut in una*
- duo beneficia obtineat.* 355. 1.
- *ad curam animarum non admittatur, nisi juraverit simoniam non commisisse.* 361. 1.
- *detectus usuras accipere degradetur.* Ibid. 2.
- *sententiam sanguinis neque dicat, neque proferat.* 362. 2.
- *cum indecenti veste, aut cum armis inventus, a seniore coerceatur.* 364. 2.
- *nec ad militiam, nec ad secularem dignitatem transeat.* 388. 2.
- *ob metum Judæi, Græci, vel heretici nomen Christi negans abiiciatur.* 449. 2.
- *vel laicus munera a Judæis non accipiat, ne perfidiam eorum suo patrocinio foveant.* 517. 2 : 518. 1.
- *azima apud ipsos non comedat, nec cum eis habitet, &c. in morbis non vocet, nec medicinam ab eis accipiat, nec in balneis cum eis se lavet.* Ibid.
- Clerus ex præcepto D. Petri XXV. presbyteros in urbe ordinavit.** 311. 2.
- Cluniacenses, Cistercienses, Carthusiani, a quo profuant.** 542. 2.
- Cæmeteria.** 548. 2 : 549. 1 : 605. 1. & 2.
- in Cæmeteria hereticorum, vel martyria, clericos orationis, aut salutis causa abire non licet.** 464. 2.
- Cæterus hereticorum non ecclesia, sed conciliabulum dicitur.** 472. 2.
- Collectio Antonii Augustini quid amplectatur.** 4.
- Collectores Decretalium antiquissimi e Latinis, & Græcis.** 3.
- *ex sæculis posterioribus inter Græcos, & Latinos.* Ibid.
- *postremi felicius in argumento versati.* Ibid.
- Collectorum Canonum munus.** Ibid.
- Colonia Civitas, olim Agrippina in metropolim confirmatur.** 97. 2.
- Comitibus, aut episcoporum vassallis plebes ecclesiæ in beneficia non tribuantur.** 434. 2.
- Communia de Episcopis.** 203. 1. & seqq. **de Canonicis regularibus.** 406. 1. & 2. **de Sanctimonialibus.** 415. 2. **de Monachis.** 417. 1. & seqq. **de Regibus.** 427. 1. & 2. **de Servis, & liberis ecclesiæ, & aliorum.** 443. 1. & seqq. **de Laicis.** Ibid. **de Fide.** 448. 2 : 449. 1. **de Hereticis, & Schismaticis.** 510. 2. & seqq. **de Paganis.** 524. 1. & 2.
- Communicantes voluntarie cum Arianis ecclesias habentibus puniantur.** 465. 1.
- Communicare nullus presumat excommunicato pro hæresi, aut aliquo crimine.** 472. 2.
- Communio danda permittitur his, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ, & voluptatibus dediti, in extremo vitæ sine penitentibus eam exposcunt.** 473. 2.
- *miscenda non est cum his qui non credunt, & adorant idola.* 521. 2.
- *non danda est ne in fine quidem filias suas sacerdotibus idolorum jungentibus.* 522. 1.
- Communione dans nihil exigat, & si exigat deponatur.** 328. 1.
- Communis vita inter bonos Christianos viguit, & viget inter clericos.** 343. 2.

- Concilia nec celebrantur, nec episcopi damnantur absque sententia Rom. Pontificis.* 15. 2 : 33. 2 : 51. 1.
- celebrari non debebantur absque Rom. Pontificis sententia ex Nicæna syn. 463. 1.
- Et in primis majora, quibus de causis congregari oporteat. 205. 2. & seqq. 207. 1.
- Concilii Toletani instituta.* 163. 1.
- Hipponensis constitutum. 172. 2.
- Sardicensis monitum. 185. 1.
- Tridentini auctoritate cautum fuit, ne monasteria edificarentur injussu episcopi. 544. 2 : 545. 1.
- Lateranensis prohibitio. 430. 1.
- de *Conciliis falsis, aut veris corruptis.* 237. 1. & seqq.
- in *Conciliis decretum Rom. episcopi ante omnia decet expectare.* 33. 2 : 37. 1.
- Laodicensi, Et Africano quid interdictum Monachis, Et Canonicis. 401. 2.
- Concilio Alexandrino III. qui subscripserunt.* 310. 1. & 2.
- Concilio auctoritas, Et singularis in ecclesiis potestas Apost. Sedi tradita est.* 33. 2 : 34. 1 : 204. 1. & seqq.
- Concilium non dicitur, quod Apostolica auctoritate nec coactum, nec peractum est.* 33. 1 : 34. 2 : 35. 1.
- universale non dicitur, in quo omnes cum Summo Pontifice non consenserunt. 33. 1 : 35. 1.
- provinciale quo pacto publicari debeat extra locum. 243. 2 : 244. 1.
- generale non judicat de Pontifice Maximo. 208. 1.
- generale ipse confirmat. Ibid. 2.
- Lateranense sub Innoc. III. a magno religionum numero videtur abhorrevit. Ipsius Concilii verba. 544. 1. confirmatur hæc sententia a synodo generali Lugdun. Ibid.
- Toletanum XII. potestatem tribuit Regi Hispan. deligendi episc. 552. 2.
- Concordius, Et Callistus diaconi accusatores Damasi damnantur.* 63. 1.
- Concubinam habens sacrum non faciat, neque evangelium, neque epistolam in missa legat, neque in presbyterio ad divina officia cum aliis maneat.* 306. 1 : 324. 2.
- Concubinarum filii ad ordines non promoveantur, nisi monachaliter vixerint in ecclesia.* 406. 1.
- de *Confirmationis Sacramento.* 570. 1. & 2. ipsius forma per Concil. Trident. Ibid. de materia hujus sacramenti. Ibid. de ministro. Ibid. repeti nequit, quia imprimis characterem. 571. 1. ex hoc Sacramento sicut ex Baptismo, Et Ordine oritur cognatio spiritalis. Ibid.
- Congregationes Canonorum a propriis episcopis strenue visitentur.* 405. 2 : 408. 2.
- Conjugati juvenes si consenserint ordinari requiratur voluntas uxorum.* 351. 1.
- si vir cum muliere consenserint possunt monasteria ingredi. 371. 2.
- Conjugio sibi copulare si quis præsumat presbyteram, diaconam, nonnam, spiritualem commatrem, excommunicetur.* 334. 2.
- de *Consanguinitatis gradibus, matrim. contrahendum impediens.* 599. 1.
- Consecrare altaria, ecclesias, virgines, diaconos, sacerdotes, chrisma conficere nullus clericus potest, sed solus episcopus.* 306. 1.
- ad presbyterum pertinet, ministrare ad diaconum. 314. 1.
- Consecratio episcopi quomodo, Et quando facienda.* 125. 1.
- altarium Et ecclesiarum per pecunias infamiam importat. 145. 1.
- presbyterorum, Et diaconorum, aut virginum prohibetur chorepiscopis, vel presbyteris. Ibid.
- Consistoria in locum veterum synodorum successe-re.* 541. 1. & 2.
- Constans Imperat. synodum Sardicæ congregari curavit, ut de Paulo, Et Athanasio ageretur.* xxxvi. 1. & seqq.
- Constantini Constantiæ, quæ in Cypro est, episcopi sententia.* 165. 1. Verba. 455. 2.
- Imperatoris gesta. LVII. 1. & seqq.
- IV. elogium. 205. 1.
- Constantinopolitana Synodus Apostol. auctoritate facta, Et cur præcipue.* 33. 2 : 34. 1. quid ipsa legatur. 220. 1.
- de *Constantinopolitana secunda Synodo generali.* 220. 2 : 221. 1. de tertia, Et quarta. 226. 1. & seqq.
- Constantinus Imp. Ecclesiam Rom. exaltavit.* 30. 1.
- Aug. baptizatur a Silvestro Papa. 63. 2. in Nicæna Synodo ultimus resedit. 218. 1. & 2.
- Imper. ultimum inter episcopos elegit locum. 99. 2.
- episcopis quid dixit. 100. 1 : 238. 2.
- Constantinus Imperator una cum Ursacio, Et Valente, Et aliis ex fece Ariana infectis conciliabulum convocaverunt.* 257. 2.
- Imperator Antiochiam Syriæ pervenit, ubi templi a patre inchoati perfici curavit.* xxxiv. 1.
- baptizatus ab Euzojo in Mopsi fontibus apoplexia mortuus est Et c. lxx. 2.
- Constitutiones majoris, Et senioris partis capituli suum consequantur effectum.* 309. 1. & 2.
- Consubstantialitatem qui respuerint in Nicæna Synodo. Qua pœna hi mulctati.* xii. 1. qui ex his ad pœnitentiam venerint. Ibid.
- Consuetudo nil contra fidem usurpans immota permanenda.* 43. 2.
- deprædandi patriarchium, obeunte pontifice, interdicitur. 59. 2.
- Patriarchæ Alexandria quæ. 70. 2.
- Consules Et rectores civitatum sub anathematis districtione prohibentur collectis Et exactio-nibus ecclesias aggravare.* 356. 2.
- de *Contractibus.* 554. 1. de Præscriptionibus. Ibid.
- de *Contritione, Et de peccatorum confessione.* 575. 1. & 2.
- Convivia Judæorum clericis, Et laicis prohibita fuerunt.* 516. 2.

- ex Gentili errore ducta prohibenda, & ex ur-
bibus expellenda. 521. 2.
- Convivio Hæretici cujuscumque si quis superioris
loci clericus interfuerit, anni spatio ecclesiæ
non habebit pacem; clerici minores vapula-
bunt. 465. 1.**
- Cornelius antequam passus est omnia bona ecclesiæ
Stephano Archidiacono tradidit. LVI. 1:
333. 1.**
- & ceteri omnes per Italiam statuerunt circa
baptizatos ab hæreticis, ut post abiectionem
pravi, & confessionem recti dogmatis sola
manus impositione purgarentur. 460. 2.
- Credentes, receptores, defensores, & fautores
hæreticorum excommunicationi subjecti.
466. 1.**
- Cresconius Regiensis agri episcopus ad Tubice-
nam ecclesiam venit. 185. 1. ejus verba.
434. 1.**
- Crucis vexillum ante se deferri facere ubi, &
quando valeant antistites. 27. 2.**
- Curiales, & Causidici si ordinati fuerint sacer-
dotes cum suis ordinatoribus deponantur.
268. 1.**
- Curiam adire clericis sine licentia episcopi, episco-
pi sine licentia metropolitani prohibentur.
306. 2: 307. 1.**
- Custodes ecclesiæ horarum distinctiones bene no-
rint, &c. Luminaria cum omni diligentia
concinuanda provideant, &c. 402. 1.**
- Cypriani Magni sententia. LVI. 1.**
- opinio de hæreticis rebaptizandis. 257. 1.
- Cyrillus ab Arianis expulsus, revocatus tempore
Gratiani in secunda synodo CP. XVIII. 1.**
- cum Memnone Ephesiorum Episcopo damnati
fuerunt. XXII. 1.
- cum quatuor aliis Provinc. Synodum congre-
gavit Alexandria, acceptis litteris Nestorii.
XLVIII. 1.
- expulsus Hierosolymis, &c. Seleuciam venit,
&c. LXVIII. 1: LXIX. 1. accusatur ab Acacio
apud Imperatorem. Ibid.
- Cyrinus Chalcedon. Episc. &c. divina vindicta
percussus est, & quomodo. LXXIII. 1. & 2.**
- D**amasus Papa de adulterio accusatus, in syno-
do purgatus est a XLIV. Episcopis. 63. 1.
- constituit in urbe Basilicam. 312. 1.
- David justissimus Regum in Saul. 199. 2. ipsius
deiloquium. 208. 2.**
- se epilepticum fingeat. 452. 2.
- Decanus non fiat nisi presbyter, vel diaconus.
309. 1: 331. 2.**
- Decimæ solvi debent ecclesiasticis. 228. 1. & seqq.
275. 2.**
- de Decimis ad clericorum sustentationem. 553. 1.
& seqq. in lege veteri erant jure divino præ-
scriptæ; patet ex Levit. cap. 27. Ibid.**
- Decretales quæ. 3.**
- & Epistolæ Hilarii quid contineant. 18. 1.
- Epistolæ Pontificum recipiuntur. 56. 2.
- Decretalia, & omnium Summ. Pontificum con-
stituta circa ecclesiasticam disciplinam ab
omnibus custodiantur. 57. 2: 58. 1.**
- de Decretis Pontificum falsis, aut corruptis. 237.
1. & seqq.**
- Demetrius Phaleræus Theophrasti discipulus. 3.**
- Diaconus armamentarius sanctæ Ecclesiæ, &c.
ejus verba. 455. 2.
- Diaconatus, vel presbyterii honos non conferatur
nisi post annuam conversionem. 315. 2.**
- Diaconi custodiant episcopum prædicantē. 162. 1.**
- ministrare Eucharistiam presbyteris non præ-
sumant. 278. 2.
- in medio presbyterorum sedere non audeant.
Ibid.
- excepto evangelio, in ecclesia cantare prohi-
bentur. 313. 1.
- sunt tanquam oculi episcopi. Ibid.
- ad eos spectat perscrutari diligenter actus to-
rius ecclesiæ, & si quid animadvertent
contra bonos mores committi ad episcopos re-
ferant. Ibid.
- eos qui egrotant sollicitè perquirant, & ple-
bi indicent, ut visitentur, & subveniantur.
Ibid.
- de peregrinis curam habeant. Ibid.
- septem debent esse in unaquaque civitate.
Ibid. & 2.
- ad rerum gubernationem, & pauperum neces-
sarios usus sunt ordinati. Ibid.
- clara voce debent cunctos admonere, sive in
orando, sive in psallendo, sive in lectio-
nibus audiendis. 314. 1.
- irreprehensibiles sint. Ibid.
- pudici, honesti, sobrii sint, & unius uxoris
viri. 316. 1. & 2.
- baptismum absque episcopo vel presbytero non
conferant. 318. 1.
- obsequium superioribus clericis deferant. Ibid.
- qui immolant, cessent ab omni sacro mini-
sterio. 450. 2.
- Cardinales urbis Romæ septem. 330. 1. & 2:
333. 1.
- Diaconissa ante XL. annos non ordinetur. 316. 2:
334. 1. & postquam ordinata fuerit, si nu-
pserit cum suo conjuge, excommunicetur.
334. 1.**
- Diaconissæ corpus utpote consecratum usui carna-
li non permittendum. Ibid. 2.**
- Diacono Cardinali urbis Romæ a subdiacono usque
ad lectorem omnes subditi sint. 330. 1.**
- quinque, vel tres, totidemque subdiaconos in
solemnioribus diebus episcopus secum ha-
beat. 333. 1.
- Diaconus quo casu ante presbyterum sedere va-
leat. 69. 2.**
- crimine fornicationis suspicatus canonice ju-
dicetur. 142. 1.
- non deponatur nisi a tribus episcopis. 252. 2.
- nemo fiat ante annos quatuordecim, vel quin-
decim. 316. 1.
- alba induatur. 317. 1. ipsius in divina oblatio-
ne ante salutationem ad hæreticos adlocutio.
465. 1.
- Dictum tractatus prohiberi, licet auctor respue-
rit. 462. 2.**
- de Diebus ad consecrationem ecclesiarum desti-**

- natis. 547. 1. quid per Concil. Casaraug. statutum. Ibid.
- ad ordin. sacr. suscipiend. destinati. 589. 1. & 2.
- de Diei dominici dignitate, & de reverentia, quæ illi debetur. 564. 2.
- Dies sancti Paschalis tempore Synodi divulgatur. 245. 2.
- Dignitas ecclesiæ diversa a potestate seculari. 69. 1.
- sacerdotalis honoranda. 425. 1.
- Dignitates plures, sive parochiales, sive personatus etiam sine cura in eadem ecclesiâ habere prohibentur. 62. 1.
- Diodorus, & Theodorus, illorumque affectu divinitatem personarum in Christo constituentes propulsi. 222. 1.
- Dioscorus cur episcopali dignitate nudatus a Leone Papa. 13. 1: 45. 1.
- a sola Sede Apostolica damnatus. 35. 1. & cur. 46. 2.
- vi compulsit sacerdotem ad subscribendum in Ephesina Synodo. 254. 1.
- Gangra relegatus fuit. xxiii. 1: xxiv. 1. prohibitus confedere in Concil. xxiii. 2. contumax declaratus fuit. xxiv. 1.
- & Flavianus successerunt Alexandriae Cyrillo, & Proclo. xlix. 1. primus, vexatus ab Eusebio Episcopo Dorilai Synodum coegit adversus Eutycheten, &c. Ibid. & 2.
- Diptycha quid sint. 573. 2: 574. 1.
- de Disjunctione viri, & uxoris quoad torum tantum, & quoad vinculum conjugale. 601. 2: 602. 1. de causis ob quas possunt disjungi. Ibid.
- Diversitas habitus Judæos, seu Sarracenos distinguit a Christianis in nonnullis provinciis. 522. 1: 524. 2.
- Divinitas est Deus, & Deus divinitas. 501. 2.
- Divisio juris quæ melior. 4.
- Doctrina episcopis necessaria. 115. 2.
- sacerdotalis, quæ. 164. 2.
- sine vita arrogantiæ reddit, vita sine doctrina inutilem facit. 271. 2.
- sacerdotalis debet esse modesta, prudens, honesta. 273. 1.
- in Domibus propriis non licet compensas, nec vigiliis in festivitatibus sanctorum facere, &c. nec vota exsolvere. 523. 1.
- Dominicis singulis diebus sacrificium Deo offerre procuret in propria ecclesiâ quilibet sacerdos. 296. 2.
- Dominus temporalis quid si terram suam purgare neglexerit ab hæretica fœditate. 56. 1. & 2: 98. 2.
- Dona Regum, & Imperatorum B. Petro. 64. 1.
- Donatianus Episcopus Telensis. xlviii. 1.
- de Donatione Constantini. 64. 1.
- Alpium Cotiarum. Ibid. & 2.
- Donatus Saliciniensis ex Novatiano cum sua plebe conversus dominico Gregi præsidere permittitur. 457. 1. & 2: 473. 1.
- in Dormitorio canonicorum & monachorum noctis tempore lucerna ardeat. 402. 2. nihil Tom. V.
- inhonestum, aut indecens geratur. Ibid.
- Duces, & Comites tales provideantur, ut plebem Christi clementer salvent, & iuste regant. 426. 1.
- E**Bbon Archiepiscopus Rhemensis damnatus 252. 2.
- episcopale officium illicite repetiit. 470. 1.
- Ebrietati & aleæ dediti deponantur. 320. 1.
- Ecclesiâ Romana catholica & apostolica ceteris prælatâ. 13. 2: 69. 2.
- unde primatum obtinuit. 13. 2: 15. 1.
- est prima Petri Sedes non habens maculam, neque rugam. Ibid.
- a solo Deo fundata. 18. 1: 19. 1: 44. 1.
- fundamentum, & forma aliarum. 29. 1. & 2.
- restituit ab aliis depositos. 39. 1.
- cathedralis, seu regularis ultra tres menses suo præbato non vacet. 309. 2.
- quæ habet episcopum œconomum habeat. 338. 2.
- Constantinopolitana post Romanam primum locum obtinet. 27. 1: 68. 2: 69. 2: 72. 1.
- Alexandrina secundum. 27. 1: 70. 2.
- Antiochena tertium. Ibid. & 71. 1. Duas Phœnicias, & Arabiam sub potestate habet. 74. 2.
- Hierosolymitana quartum. Ibid. tres Palestinas sub potestate habet. Ibid.
- Ecclesiæ catholicæ universæ unus thalamus Christi. 13. 2.
- Romanæ quoad sacros ritus exempla sequantur. 24. 1: 28. 1.
- vel oratoria absque præcepto Sedis Apostol. non consecrantur. 43. 2.
- metropolitana vel primates quæ sint. Ibid.
- non committantur presbyteris conducticiis. 277. 1.
- quæ fuerunt in hæresi Ariana, postea Catholicæ ad suos episcopos cum suis rebus pertinere permittunt. 472. 2: 481. 1. catholicæ divinis præcibus consecrari iussæ. 480. 2.
- in diocesi constitutæ ante leges de Donatistis latus catholicæ factæ ad eos cathedras pertineant, per quarum episcopos catholicæ unitati communicaverunt. 492. 2.
- matrices quæ dicantur. 547. 2.
- Ecclesiæ res quomodo vendenda. 76. 1: 77. 1: 90. 1.
- viduata proventus a quo servandus. 88. 1: 90. 2.
- corpus in duas eximias personas dividitur. 100. 1.
- militiam qui desiderat sit prius ostiarius, lector, exorcista, deinde acolythus, subdiaconus, custos martyrum, diaconus. 337. 1. & 2.
- & earum personæ exemplis paternarum traditionum tutæ sint. 357. 1.
- stipem qui in suos convertit usus Scriba est, & Pharisæus, similisque Judæa perditio. 275. 2.
- lex circa venientes ab hæreticis. 459. 2.
- Ecclesiarum privilegia non confundenda. 156. 1.
- de Ecclesiarum consecratione. 546. 2: 547. 1. consecratio duplex distinguitur. 547. 1. de ipsa-

- ipsarum, & altarium veneratione. Ibid. 2. de ipsarum rebus. 552. 1.*
Ecclesias Italiae, Galliarum, Hispaniarum, Africae, Siciliae, insularumque interiacentium quis instituit. 16. 1. & 2 : 19. 1.
 -- altaria, virgines, diaconos consecrare presbyteris non licebit. 296. 1 : 305. 1. & seqq.
 -- plures obtinere presbyteris est veritum, & si obtinuerint amittant. 296. 1. & seqq.
 -- presbyteris divisit Dionysius. 312. 1.
 de *Ecclesiasticarum rerum cura, deque illarum, juxta canonum statuta, dispensatione. 187. 1. & seqq. de iis, qui custodire eas debent. 554. 1. de non alienandis, &c. Ibid.*
Egicani Regis decretum, ut omnes episcopi extirpare studerent cultores idolorum, &c. 520. 2.
Electio Pastoris a quo facienda. 42. 2.
 -- episcopi, presbyteri, diaconi, si fiat a magistratibus, irrita est. 277. 2.
Electiones iustae nullis dilationibus fatigantur. 65. 2.
Eleemosynarum quaestores a quibus admittendi. 42. 2.
Eleusius Cyzici depositus, & quare. LXIX. 2 : LXX. 1.
Eleutherius constituit, ut nulla esca usualis, &c. a christianis repudiaretur. 478. 1.
Eligendus in episcopum debet per omnem gradum ecclesiasticum, & per definita tempora transire. 266. 1. & seqq. 315. 1. & 2.
Energumeni pavimenta domorum Dei verrant. 438. 1.
 -- baptizati si de purgatione sua curent, &c. omnimode communicent. Ibid. 2.
 -- non solum assumendi non sunt ad ullum ordinem, sed ordinati ab officio repellendi sunt. Ibid.
Eonomianorum, vel potius Anomæorum, & Ariannorum, sive Eudoxianorum, &c. haeresis damnata. 479. 2. & seqq.
Ephesina Synodus in Nestorium specialiter statuit. 37. 2.
 de *Ephesina tertia Synodo generali. 221. 1. & seqq. in ipsa damnatus est Pelagius. 221. 1.*
Epiphania diacona, quia nupsit, excommunicatur. 334. 2.
Episcopales sedes a Papa confirmantur. 44. 1. tres statuuntur in Germania, id est, in castello Nirtzburg in oppido Buraburg, & in loco Erphesfurt. Ibid. & 2.
Episcopatum divitem dividere, & inopes univere soli Romano Pontifici licet. 44. 2.
 -- qui recusare non valeat. 120. 2.
Episcopatus, & apostolatus a Petro sumpsit initium. 44. 2. an episcopatus sit ordo. 587. 1 : 589. 1.
 -- investituram Imperatores, vel Reges dantes, gratia S. Petri, & introitu ecclesiae prohibentur. 355. 2.
Episcopi Orientis Sardicam Philippopoli venientes noluerunt ingredi ecclesiam, &c. xxxvii. 2.
 -- confirmarunt depositiones Athanasii, Pauli, Marcelli, &c. Ibid.
 -- formulam fidei adscripserunt, in qua de consubstantiali fidebatur. Ibid.
- ecclesiam sustinere, & propriis humeris portare debent. 14. 1. non sint superbi. 176. 2. non licet eis vendere praedia ecclesiae sine voluntate synodi &c. sine necessitate. 245. 2.
 -- aliena iura non pervadant. 43. 2.
 -- jussu Theodorici Regis congregati quid egerint. 46. 2.
 -- ne praesumant excommunicato Regi communicare. 59. 2.
 -- electi a quo confirmantur, & quando administrare valeant. 60. 1.
 -- mare non exeant sine licentia. 76. 1 : 86. 1 : 196. 2.
 -- a quibus judicentur. 77. 2 : 78. 1. & 2. veniant ad Synod. Provinc. 244. 1.
 -- intra tres menses ordinentur. 88. 1. veniant ad Synodum. 174. 1. & seqq.
 -- provinciales ordinem metropolitani teneant in divinis celebrandis. 89. 2 : 90. 1. prius ordinati, priorem locum in conciliis obtineant. 175. 2 : 176. 1 : 208. 1.
 -- sunt ecclesiae claves. 99. 1.
 -- per manus impositionem cur ordinentur. 102. 1.
 -- de laicis non ordinentur ex concilio Sardicen. 112. 1. throni Dei vocantur. 197. 2. olim ex laicis fuerunt electi. 588. 2.
 -- ordinentur ubi multitudo fidelium excrevit. 126. 1. Dioceses visitent. 172. 2 : 173. 1.
 -- ubi non instituantur. 126. 1. non constituent sibi successores. 180. 2 : 181. 1.
 -- duo ejusdem loci esse nequeunt. 127. 1.
 -- signa sui ordinis retineant. 131. 2. Cardinalibus antepositi. 540. 1.
 -- presbyteri, diaconi, &c. qui uxores acceperint separentur & agant poenitentiam. 138. 1.
 -- presbyteri, diaconi, &c. abstineant se a conjugibus suis. 138. 2. si se non abstineant, removeantur ab officio ecclesiastico. 139. 1.
 -- habeant honorem presbyteris. 176. 1. & 2. non sint superbi. Ibid. non sint iracundi. 177. 2. non imponant tributa clericis, neve ipsorum, aut ecclesiae res injuste eripiant. Ibid. & seqq. in nullare avaritiae, aut simoniae suspicionem praebent. Ibid. negotiis saecularibus non dent operam. Ibid. & seqq. non utantur armis. Ibid. neque dimittant episcopatum. 186. 2 : 187. 1.
 -- non sunt, qui minus quam a tribus episcopis sunt ordinati. 259. 2.
 -- duo in una civitate non debent consistere. 260. 1.
 -- apostolorum vicem gerunt. 262. 2.
 -- & presbyteri ignoti ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admittantur. 277. 2.
 -- debent eligere prudentes, probosque sacerdotes, qui ordinandorum vitam solerter investigent. 300. 2.
 -- non per se, sed per diaconum suum in comitatu Caesaris eant. 313. 2.
 -- non abutantur potestate sibi concessa in monachos. 409. 2.
 -- petant defensores ab Imperatoribus. 339. 1.
 -- splendidis vestibus utentes puniendi. 347. 1.
 -- non possunt fieri monachi. 386. 2.

- non persuadeant renuntiantibus seculo res suas ecclesie conferre. 391. 1.
- ante se joca turpia facere non permittant. 392. 1.
- monasteria sibi subiecta studeant reformare. 398. 1.
- vel clerici nihil largiantur ex bonis suis christianis non orthodoxis, &c. 467. 2.
- Tarracon. Charthagin. Lusitan. &c. fecerunt regulas fidei contra hereses, & maxime contra Priscillianistas ex precepto Leonis Papae. XLIX. 1.
- Episcopi sententia, licet injusta, valde timenda.** 99. 1.
- electio facta a magistratibus secularibus irrita. 116. 2.
- consecratio quomodo, & quando facienda. 125. 1.
- est chrisma conficere. 143. 2.
- munus docere clericos, & populum. 161. 2. & seqq. Gregorio Papa beatissimo docente. Ibid. & 162. 1: 163. 1.
- defuncti bona nullus subripere audeat. 194. 1. & seqq.
- condemnatio irrita nisi per legitimum episcoporum numerum fiat. 251. 1.
- aliorum episcoporum iudicio depositi cathedram alter non occupet, nisi causa fuerit in iudicio Romani episcopi determinata. 251. 2.
- accusatio apud primates provinciae deferatur. Ibid.
- sui sententiae non acquiescens recurat ad synodum. 253. 1.
- Episcopis spoliatis quae habenda convenientia & respectus.** 248. 2.
- ab aliis clericis obsequium praestandum est. 294. 2: 295. 1.
- liceat de thesauro ecclesiae stipem pauperibus eiusdem ecclesiae erogare. 330. 1.
- de Ariana heresi venientibus, ecclesias sub nomine catholicae fidei a catholico sacerdote nondum benedictas consecrare permixsum. 473. 1: 481. 1.
- Episcopo semper competit appellatio ad Pontificem.** 53. 1. & 2.
- dum consecratur, cur datur baculus, & annulus. 131. 2.
- testis assistat castitatis, & vitae, & fidei, & doctrinae illius. 143. 1.
- Gaudentio aufertur ordinandi potestas. 148. 2.
- sedente presbyteri stare non patiat. 279. 1.
- vivente illius ecclesiam, aut res ad eam pertinentes nemo invadere praesumat. 435. 2.
- etiam mortuo dicatur anathema, &c. si reliquerit heredes hereticos etiam propinquos, &c. 467. 2.
- Episcoporum unum in catholica ecclesia esse debere.** 23. 2: 24. 1.
- iudicia a Sede Apostolica terminanda. 50. 1. & seqq.
- Africae petitio. 64. 1.
- ordo quoruplex. 67. 2. ipsorum injusta damnatio irrita &c. & a synodo retractanda. 247. 1.
- iudicia, & majora ecclesiarum negotia ad quos referenda. 77. 1.
- institutio. 84. 1.
- convivae sint pauperes, & peregrini. 134. 2.
- reprehensibilis, damnabilis consuetudo. 172. 1.
- querela contra graves abbatum quorundam excessus. 416. 2.
- uxores ante episcopatum monasterium ingre-diantur, & possint fieri diaconissae. 373. 1.
- Episcopos transmutare Rom. Pontifici quando liceat.** 45. 1.
- deponere, vel reconciliare potest solus Rom. Pontifex. 52. 2.
- dissidentes synodus reconciliet. 253. 1.
- accusare non possunt, qui non sunt bonae conversationis &c. 467. 1.
- Episcopum ordinare in vico, vel parva urbe non licet.** 276. 2.
- Episcopus condemnari nequit absque Apostol. Sedis auctoritate.** 15. 2. sportulas contradictas non accipiat. 168. 1.
- a quo audiatur, vel iudicetur. 33. 2: 34. 2.
- quomodo, & quando dimittere valeat ecclesiam. 44. 2.
- si a fide deviauerit, quomodo corrigendus. 50. 1: 78. 1.
- ad Sedem Apostolicam evocatus, rediens ad parochiam quomodo suscipiendus. 63. 1. corrigat suos subditos. 169. 2. & seqq.
- Pisanus delegatur in Insula Corsica. 66. 2.
- Cyzicenor. subiicitur Justinianopolitano. 74. 2.
- Ephesus cur in Synodis honorabiliorem obtineat Sedem. 75. 1.
- ordinetur a tribus Episcopis cum voluntate Primatis. 76. 1: 88. 1: 121. 2: 122. 2: 123. 2.
- non ex laicis, sed ex veteranis presbyteris constituendus. 81. 1. legitime accusatus &c. ad Concil. ire debet, si non potuerit pro se legatum mittere. 247. 2.
- indoctus a metropolitano docendus. 90. 1.
- quid si interstus obierit. 90. 2: 194. 2: 195. 1.
- Ephesus cur in synodis honorabiliorem obtineat sedem. 75. 1.
- qui eligendus. 102. 2: 106. 2.
- a clericis, & populo postulandus. 105. 1.
- nullus detur invitis. Ibid. & 106. 1. reverentur ab omnibus, nullusque illi injuriam facere audeat. 196. 2. & seqq. otium ipsi concessum non in suas voluptates. 172. 1. non utatur armis. 181. 2.
- a quo numero eligendus. 119. 2. & intra quod templis. Ibid.
- pro consecratione ecclesiae aliquid exigere non praesumat. 145. 1. sicut nec pro sacris ordinibus, & quibuscumque benedictionibus. Ibid. 2.
- in aliena dioecesi circa altaria ecclesias, & clericos, nihil praesumat. 145. 2: 154. 1: 155. 1. in aliena dioecesi episcopalia munera haud exequatur. 154. 1.

- amittat jus conferendi ea, quæ curam animarum habent annexa, si ea conferunt iis qui XXV. ætatis annum non attigerunt. 148. 1. ordinans aliquem non habentem unde vivat, ipse suppleat. Ibid.
- presbyter, diaconus, qui iterum ordinatur, deponatur. Ibid.
- qui se faciat eligi in locis ubi episcopus nunquam fuit, anathema sit. 149. 2.
- nullus, ubi Pontifex obierit, aut in civitate, aut per parochias audeat altaria consecrare Cc. 145. 2: 155. 2. si fecerit, anno integro missas facere non præsumat. 145. 2. ad concilium conveniens fidem suam chirographo confirmet. 224. 2.
- qui ordinaverit clericum, seu lectorem alienum, sex mensibus missas facere non præsumat. 147. 1.
- qui sciens ordinaverit clericum eum, qui viduam, aut repudiatam uxorem habuerit, aut secundam, ordinandi potestate privetur. 149. 1.
- nihil faciat sine consensu archiepiscopi, præter ea quæ pertinent ad suam diocesim. 156. 2: 157. 1.
- relicta sua ecclesia, ad aliam non se transferat nisi magna ex causa. 182. 2. & seqq. episcopatum non dimittat. 186. 2: 187. 1. neque ob labores corrigendi cleri. Ibid.
- ordinatus, qui negligit ire ad ecclesiam suam, excommunicatus sit. 245. 2. de consensu concilii sui unam de parochianis ecclesiis suis monasterium dicare potest. 246. 1. ipsius donatio remuneratoria ad concil. provinc. deferatur. Ibid. ipsius morientis episcopi propinqui nihil de rebus suis usurpare præsumant. Ibid. non debet audiri, aut judicari nisi in præsentia omnium comprovincialium. 248. 1. nequit quis episcopus designari qui diaconus saltem non fuerit. 588. 2.
- si habet intentionem faciendi quod facit ecclesia, licet excommunicatus, simoniacus, aut hereticus, confert sacramentum. 593. 2: 594. 1.
- cum non potest, curet archiepiscopus res ecclesiæ. 196. 1.
- si clerico, vel laico crimen imposuerit, deducatur ad probationem in synodo. 250. 1. gentiliū libros non legat, hereticorum autem pro necessitate, & tempore. 462. 2.
- non potest deicere presbyterum, vel diaconum sine concilii examine. 250. 1. nec abbatem, nec archipresbyterum sine omnium suorum abbatum, & compresbyterorum consilio. 409. 2.
- accusatus, vel iudicatus a comprovincialibus suis ad apostolicam sedem appellare potest. 250. 2.
- accusatus a fide dignis vocetur ab episcopis, & si contemnat, synodus desinat in eum. Ibid.
- accusatus, si necesse fuerit duodecim iudices eligat. Ibid.
- non occulte iudicetur, vel damnetur. 251. 1.
- ordinandus antea examinetur Cc. 511. 2.
- suscipiens presbyterum, diaconum, clericum a suo episcopo depositos a synodo communi puniatur. 251. 2. nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire Verbum Dei. 511. 2.
- qui hereticorum baptisma, vel sacrificium susceperit deponatur. 460. 1.
- a synodo depositus si audeat aures Imperatoris molestare venia indignus sit, & sine spe restitutionis remaneat. 253. 2. gentiliū libros non legat, Cc. 521. 2.
- ordinans presbyterum manum super caput eius teneat, sicuti presbyteri qui sunt præsentis. 265. 2.
- qui plebem suam instruere neglexerit excommunicetur. 271. 1.
- vel presbyter si clerico indigenti non præbeat necessaria excommunicetur. 275. 2.
- in ecclesia sublimior sedeat, intra domum collegam presbyterorum se esse cognoscat. 279. 1.
- presbyter, diaconus ab una urbe in aliam non transeat. 297. 1. & si id faciat excommunicetur, & deponatur. 319. 2.
- neque conductor, neque procurator, neque villicus fiat. 303. 1. & 2.
- si ultra sex menses præbendas vacantes conferre distulerit ad capitulum facultas conferendi tribuitur. 309. 1.
- benedictionem diaconatus minoribus XXV. annis non committat. 316. 1. & 2.
- presbyter, diaconus sine commendatitiis non suscipiatur. 319. 2.
- ab episcopatu exturberetur qui male dissipat, quæ non congregavit. 410. 1. habeat Homilias continentes necessarias admonitiones. 447. 2. cum hereticis orans excommunicetur. Si permittat eis ut clericis agere deponatur. 463. 2.
- constituat œconomum ex proprio clero. 339. 1.
- sine consilio clericorum clericos non ordinet. 342. 1.
- sororem, aut filiam virginem Deo dicatam secum habeat, extraneam nequaquam. 348. 2: 383. 2.
- sine litteris episcoporum provinciæ ad Imperatorem non eat. 352. 2.
- investituram a metropolitano accipiat. 356. 1.
- habere debet prudentes viros qui ordinandorum vitam, genus, Cc. diligenter investigent. 359. 2.
- aliena prædia non conducatur neque tractet administrationem rerum secularium nisi ad tutelam impuberum. 362. 2.
- aleæ vel ebrietati deditus, cesset, vel deponatur. 365. 2.
- nullius causam audiat sine præsentia suorum clericorum, alioquin irrita erit sententia episcopi. 367. 1.
- qui capitale crimen commiserit aut chartam falsaverit in monasterium retrudatur, ab officii honore depositus. 372. 2. Item Magus, Cc. 373. 1.
- nisi probata vitæ, & præter utilitatem, in monasteria puellarum non ingrediatur. 377. 1.

- mulierem consecratam Deo violans deponatur. 381. 2.
- gravamen contra ecclesiasticam normam non imponat. 391. 1.
- presbyter, diaconus iterum ordinatus, deponatur cum ordinatore, &c. 468. 2. Item occultans libros contra imagines. 471. 2. Item nuptiis, carne, & vino abominationis causa abstinens, 477. 2 : 478. 2. Item qui Pascha ante æquinoctium vernum cum Judæis celebraverit. 517. 2. Item jejunans cum Judæis, vel festa celebrans. Ibid.
- si fuerit ex Donati parte conversus per triennium habeat potestatem repetendi loca, quæ ad ipsius cathedram pertinebant. Ibid.
- nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentilem, siue Hereticum, &c. usque ad missam catechumenorum. 518. 2 : 519. 2.
- presbyter, diaconus fideles peccantes, vel infideles delinquentes verberans deponatur. 524. 2.
- Epistola Innocentii Papæ Victorio Rothomag. Episcopo directæ.** 220. 1.
- quæ dicebat Ibæ ad Marin Persam anathematizata. 462. 2 : 473. 2.
- Beatæ Mem. Flaviano data falsata. 463. 1.
- Leonis Papæ ad Sanctum Flavianum. xxii. 2.
- Epistola synodice Rom. Præsulum in suo vigore permaneant.** 57. 1.
- synodales quando, & a quibus mittantur. 75. 1.
- Epistolas canonicas presbyteri non dent.** 305. 2.
- legere subdiaconorum ministerium. 333. 2.
- Epistolia facere non præsumat clericus, vel laicus.** 102. 2.
- Eremitæ, qui nolunt fieri monachi, extra urbem eiiciantur, & eremum habitent.** 395. 1.
- Evagrius refert fidem quartæ universalis synodi.** xxiv. 1.
- anathematizatur. 473. 2. & seqq. ipsius dicta de præexistentia. Ibid.
- Evaristus titulos in urbe Roma divisit, & VII. diaconos ordinavit.** 63. 2 : 165. 2.
- septem diaconos ordinavit. 314. 2 : 331. 1.
- de Eucharistiæ Sacramento.** 572. 1. & 2. **de Ministro.** Ibid.
- Eudoxius damnatus.** 220. 2.
- Episcopus, moriente Leontio arripuit sedem Antiochenam. lxxvi. 2.
- Eulalius Episcopus Syracus.** 434. 2.
- deponitur a CCLII. Episcopis, quia non fuerat iuste ordinatus. xlviii. 1.
- Eunomius, ac Macedonius verbis in Ario dissentiebant, errores amplectebantur.** ix. 1.
- Eunuchus utrum episcopus fieri possit.** 116. 1.
- Evodius Episcopus Nemensis.** 235. 1.
- Euphemia martyr super fidei definitione propugnât.** 223. 1. & 2.
- Euphemius damnatus per subscriptionem episcoporum, presbyterorum, & diaconorum.** 330. 1.
- Euphratas improbus accusator Sanctæ Mem. Flaviani Presbyter consecrari permissus.** 471. 1.
- ipsius hæresis. 475. 1.
- Euphronius successit Eusebio.** lvii. 1. **ipsi successit Placitus.** Ibid.
- Eusebii impia scriptura allata, & rejecta.** xiv. 1.
- historia. lvii. 1. & seqq. lx. 2. & seqq.
- eunuchi verba. lx. 1 : lxxvi. 2.
- Eusebius de parva civitate Alexandriam mutatus Apostol. auctoritate.** 15. 1 : 70. 1.
- Romæ invenit hæreticos, quos sola manuum impositione reconciliavit. 460. 1.
- Dorilæi Episcopus supplices libellos porrexit conquestus de sua, & Flaviani depositione. xxiii. 2. **primus Nestorium reprehendit.** xlix. 2.
- disputavit cum Eutychete Archimandrita, &c. Ibid.
- Eustathius Avianus sapius lapsus, sæpe restitutus ad episcopatum.** 455. 1. **multa fecit indecenter.** 481. 1.
- Gangris iterum a Synodo deponitur. Ibid.
- damnatur. lvii. 1 : lxxv. 1. **per Thracias in Illyricum deducitur.** Ibid. **ei successit Eulalius.** Ibid.
- Eutyches cum Dioscuro, & Nestorio damnatus in quarta synodo Chalcedon. temporibus Marciani Principis, Leonis Papæ, Juvenalis Hierosolymitani, Anatolii.** lxxiv. 1. & 2 : 223. 1. **cum Acephala turba, cum Severo, & impio Juliano Halycarnassense.** Ibid. 2.
- condemnatus plena satisfactione correctus, relaxatus. Ibid. **ipsius chartæ, ac libri incendio concremari iussi fuerunt.** 462. 1.
- & Dioscorus corpus Dominicum phantasticum esse impie asserabant. 496. 2. **contra ipsos.** 494. 2. & seqq.
- & Dioscorus in erroribus Nestorio contrarii. xxiii. 1 : xxv. 1. **damnati.** l. 1.
- dixit carnem Christi de cælo venisse. xxiv. 1. **ipsius querimonia.** xxv. 1.
- Exactiones in clericos decani, vel archidiaconi exercere non præsumant.** 308. 2.
- Exarchus non appellatur episc. primæ sedis.** 75. 2.
- Excommunicati receptor qua pœna mulctetur.** 249. 1.
- Excommunicatione plectantur clerici, vel laici, qui ad ecclesias suas per tres hebdomadas non convenerint.** 277. 1 : 319. 1.
- Excommunicationis iniustitia judicanda synodo reservatur.** 249. 1.
- aut suspensionis nemo sententiam ferat nisi præmissa monitione. 331. 2.
- Excommunicatis pro aliquo crimine nullus communicare præsumat.** 465. 1.
- Excommunicatus a suo episcopo, ab aliis non recipiatur, nisi prius a proprio episcopo receptus sit.** 250. 1 : 306. 2.
- Exorcistæ non possunt nisi ab episcopo promoveri.** 335. 2.
- cum ordinantur accipiant de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi. Ibid. & 438. 2.
- energumenis manus imponant. 335. 2 : 438. 1.
- energumenis in domo Dei assidentibus quoridianum victum ministrent. Ibid.
- quos

-- quos Esdras actores templi memorat, nunc esse exorcistas invenimus in ecclesia Dei. Ibid. de Expositis. 552. 1.
de Extrema unctione. 585. 2 : 586. 1. ipsius materia, & subjectum. Ibid.

FAbianus Papa. 43. 1. septem subdiaconos fecit, qui imminerent septem notariis gesta martyrum colligentibus. 331. 1 : 333. 2.

de Falsis subscriptionibus conciliorum. 237. 1. & seqq.

Faustini episcopi legati dictum. 218. 1.

Fautoribus hæreticorum quæ pænæ propositæ. 471. 2. & seqq.

Feliciens Parochia invasa. 156. 1.

Felix papa constituit supra sepulchra, aut memorias martyrum missas celebrari. xxxiv. 2.

-- II. Pont. Max. Ursaciam, & Valentem Constantio Aug. Ariano consentientes damnavit. xl. 2.

-- III. natione Romanus sedit annos octo. 312. 1.

Felicis Papæ quarti epistola circa festum annivers. consecrationis Ecclesiæ. 547. 1.

-- episcopi in concilio Carthaginensi sententia. 168. 2. de civitate, qua ordinatus erat, &c. translatus est Ephesum. 183. 1.

Femine sacris altaribus ministrantes. 157. 2.

-- cum viris habitantes germinant spinas. 283. 2.

-- Subdiaconorum, si carnali commercio vacare voluerint, servituti mancipentur. 322. 1.

-- non habitent in monasteriis monachorum. 376. 2. & seqq.

-- suo potius, quam maritorum nomine scribere non audeant laicis, qui fideles sunt. 444. 2.

a Feria Sancti Martini usque ad Natalem Domini Canones legendi. 211. 1.

de Feriis in quibus a Pont. Max. nuptiæ prohibentur. 597. 2.

Fide tantum multi sunt Christiani, opere vero a christiana doctrina dissentiunt. 448. 2.

Fidei rectæ regulam custodire prima salus est. 447. 1.

Fideles per manus impositionem episcoporum Spiritum Sanctum accipere debent. 144. 1.

-- erudiantur a Sacerdotibus. 437. 2.

Fidelis, qui habens uxorem, cum Judæa, vel Gentili mæchatus fuisset, a communione arcebat. 516. 1.

Fidem aliam, quam præscriptam a SS. Patribus Nicæn. proferre, conscribere, vel componere nemini liceat. 445. 1. & seqq.

Fides indiget opere. 447. 2. & seqq. fundamentum Christianæ religionis. 265. 1. non accommodanda his qui &c. turpiter vivunt. 447. 2. qualiter primum expetenda sit. Ibid. omnes actus hominis præcedere debet. 449. 1. catholica veraciter prædicat animas hominum, priusquam suis inspirentur corporibus, non fuisse. 490. 2.

Filia episcopi, sive presbyteri, sive diaconi devota si peccaverit, & matrimonium inierit, & pater, vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni. 252. 1 : 380. 1.

Filii canonicorum non possunt esse canonici in eadem ecclesia, in qua sunt parentes. 307. 2 : 371. 1. & seqq.

-- presbyterorum, & diaconorum spectacula non exhibeant, neque spectent. 327. 1 : 436. 1 : 437. 2.

-- concubinarum ad ordines & honores ecclesiasticos non promoveantur. 384. 2.

-- presbyterorum, diaconorum &c. non promoveantur ad sacros Ordines, & alios honores ecclesiasticos nisi monachi fuerint. Ibid. & 385. 2.

-- clericorum, & episcoporum gentilibus, vel hæreticis, vel schismaticis matrimonio non copulentur. 465. 2 : 522. 1.

Filius Dei solus ad redemptionem humani generis propter culparum debita humanitatem sine peccato assumpsit de sancta semper Virgine Maria. 491. 2.

Filius, qui sermonem receperit veritatis, salutis causa ab incredulis parentibus separetur. 463. 2 : 521. 1.

Flamines si fuerint catechumeni, & se a sacrificiis abstinerint post triennium ad baptismum admittantur. 524. 1.

Flaviano data epistola falsata dicta. 237. 2.

Forma reconciliationis episcopi, presbyteri, &c. 80. 2.

Formosi Papæ corpus in Tiberim iactum. 59. 2. ipsius tumuli violatores ab ecclesia separantur. Ibid. Ipsius causa acta synodus servetur. 233. 2.

Formosus de Portuensi ecclesia ad Apostol. Sedem proventus. 31. 1 : 182. 2.

Fornicatio episcopi, presb. diaconi, subdiaconi cum muliere Deo dicata depositione punitur. 326. 2.

Fructus ecclesiarum ad œconomiam qui dederit, vel acceperit, præter episcopum, vel œconomum, anathema sit. 338. 2.

Fruges novas, & rerum primitias offerre etiam veteribus moris erat. 428. 2.

Fugitivi domos suas, aut familias deserentes, ab episcopo distrahantur. 443. 1.

Fundatores ecclesiarum in quibusdam locis Germaniæ sizoniæ censuræ ferro castigati. 154. 1.

GAlli pro unaquaque domo unum saltem denarium annuatim solvebant B. Petro. 30. 1. in Gallia extitisse consuetudinem nominandi episcopos colligitur ex Concil. Valentino sub Lothario cap. 7. 551. 1. & 2.

Gaudentius Ausiniensis ecclesiæ sacerdos contra statuta canonum ordinationes illicitas perpetravit. 149. 1.

de Gazophylacio. 548. 2.

Gelasius Papa iterum damnavit Acacium, & Petrum. 52. 2. revocavit Mesenum episcopum ad communionem. 235. 1. non solum prohibuit de laicis episcopos fieri, sed etiam presbyteros. 267. 2. fecit quinque libros adversus Nestorium, & Eutychen. 494. 1 : 496. 2.

Genedii episcopi sententia. 210. 2.

Gen-

Gentilibus puellæ christianæ dandæ non sunt ob ipsarum copiam. 522. 1.
Gentilis ad accusandum clericos non admittatur, nisi suam causam prosequatur. 524. 1.
Gentiles si infirmitate desiderant sibi manus imponi, placuit eis manus imponi, & fieri christianos. Ibid.
Gerontocomium. 416. 2.
Gothi Romam invaserunt, & proxima oppida. LII. 1.
Gothofredus excommunicatur. 30. 2.
Græci solebant tempore quadragesimæ missæ sacrificium celebrare sabbato, & dominico die. 574. 1.
de Gratia, & libero arbitrio contra Pelagianos, & alios hæreticos. 486. 1. & seqq.
Gratiani emendatio a quibus suscepta. 4. sub Gr. XIII. perfecta, & divulgata. Ibid.
 -- *Ipsius commendatio.* 3. de ipsius volumine. Ibid. & 4.
Gregorii Papæ in lib. IV. Dialogorum verba. 500. 1.
Gregorius Papa II. monasteria quæ circa basilicam D. Pauli Ap. erant innovavit. 416. 2.
 -- *III. fuit temporibus Leonis Imperat. & Constantini filii ejus.* 235. 2. construxit monasterium circa tit. SS. Mart. Steph. Laurentii, atque Chrysologi. 417. 1. ipsius decretum in synodo Romana. 499. 1.
 -- *VII. in synodo Romana excommunicavit Sigifredum Maguntinum Archiepiscop.* 508. 1.
 -- *XIII. circa monachorum monasteria.* 545. 1.
 B. *Gregorius in fluxum, atque studium vestium invenit.* 404. 2.
 -- *domum suam constituit monasterium.* 416. 2. ipsius verba. 447. 2.
 -- *Nazianzenus in parva oratorio sacra celebravit.* XVII. 2.
Guilbertus hæresiarcha omni sacerdotali officio, & honore privatus. 508. 2.
de Gymnastiis. 551. 1. & 2.
H *Adriani Secundi temporibus celebrata est apud CP. Synodus pro expulsionem Photii, & restitutionem Ignatii Patriarchæ.* 230. 2.
Hadrianus filius Exhilarati eo quod diaconam duxerit excommunicatur. 334. 2.
Hæreses unde obortæ, aut nata schismata. 23. 1. subversa in Nicæna secunda synodo a Magno Methodio. 230. 1.
Hæresiarchæ omnes suorum errorum occasiones e divina scriptura collegerunt. 512. 1.
Hæretici respicientes qua plebantur pœna. 453. 2. conversi, qui in sanctæ Trinitatis fide baptizati sunt, per manus impositionem suscipiebantur. 459. 1. in mortis discrimine positi si catholici esse desiderent si desit episcopus a presbyteris cum chrismate, & benedictione configuentur. 460. 1. post mortem possunt anathematizati. Ibid. 2. nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium admittendi. 466. 1. & 467. 1. nisi suas causas prosequantur. 467. 2. Quid eis non præstandum, quidve ab eis non accipiendum. 62. 1. ab ipsis

ordinati recipiendi sunt. 470. 2. Eorum nomina & errores per diversas sectas. 457. 2. & seqq. Eorum defensores & receptores anathematizati, & cum ipsis negotiationes exercere præsumentes. 471. 2.
Hebdomadas septem plenas ante sanctum Pascha omnes clerici, &c. a carne jejunent. 231. 2.
Hebræi ad fidem christianam translati non communicent cum his qui adhuc in veteri ritu consistunt. 517. 1.
Heli sacerdos filiorum suorum delicta tolerando, divinæ justitiæ vindictam meruit experiri. 161. 1. & 2. 171. 1.
Henricus Rex Henrici Imperat. filius excommunicatur. 55. 2. in communionis gratiam accipitur. Ibid. in Synodo Romana ann. 1081. iterum anathematizatur. 56. 1.
Heraclius morti proximus adversus Pyrrhum irascitur; & quare. LIII. 2.
Hermes frater Pii librum scripsit. xxx. 2.
 B. *Hieronimi documentum.* 191. 1. ipsius in Sophoniam prophetam expositio. Ibid. de monachis, cum D. Gregorio, sensus. 546. 1. sententia in epistola ad Eustochium. 404. 2. de arbitrii libertate a Rufino notatus fuit. 462. 2. Hierosolymis confixit Pelagium. 487. 2.
Hierosolymitarum primus Archiepiscopus qui. 71. 2. a quo ordinatus. Ibid.
Hilarius Papa tres synodos confirmavit. 38. 2. damnavit Eutychen, & Nestorium, omnesque eorum sequaces, & hæreses. 494. 1. fecit decretalem; &c. confirmans tres synodos Nicæn. Ephes. Chalcedon. & romam Sancti Archiep. Leonis, & damnavit, &c. 496. 2.
 -- *Ecclesiæ Arelatensis Episcopus omnia sua, aut vendita pauperibus erogavit.* 190. 2.
Hilibrandi Archidiaconi electio in Papam sub nomine Gregorii. 32. 2. 311. 2.
Hispaniarum Reges solent episcopos ex privil. nominare. 552. 2.
Historia Sozomeni a Sede Apostolica rejecta. 224. 2. multa mentitur, & Theodorum Mopsuestiæ nimium laudat. Ibid.
Histrionum insolentias Sacerdotes effugere. 304. 1.
Homicida ad sacerdotium promoveri interdicitur. 268. 2.
Homicidium duplex. 592. 2. 593. 1.
Hominem duas habere animas impudenter dogmatizatum fuit. 485. 1. formari atque animari intra materna viscera catholica fides confiteretur. 490. 2.
Homines omnes resurrecturi sunt cum suis propriis corporibus. 485. 1.
Homini animam esse divinæ substantiæ portionem, error fuit philosophorum, Manich. Priscillian. 485. 2. In cælesti habitatione peccasse, error Priscillianistarum. 485. 1.
Honorii Papæ constitutum. LIII. 1.
Honorio Papæ ab Orientalibus post mortem anathema dictum. 46. 2. 497. 2. immaculatam fidem subvertere conatus est, &c. 497. 2.
Hormisda diaconus. 433. 2. 434. 1. Codices Manicheorum ante fores Basil. Constant. incendio concremavit. 463. 1.

- Hofius Cordubæ in Hispania Episcopus mittitur ab Imperatore Alexandriam.** XIV. 2 : XV. 2. ab Imperatore valde diligitur. XIII. 2. cum reliquis absolvit Athanasium a criminibus Tyri objectis. XXXVII. 2. Cordubæ habuit synodum catholicam confirmans quæ Sardicæ statuta fuerant, &c. XXXVIII. 2.
- de Hospitalibus. 550. 1. & 2.
- Hospitalitas inter præcipuas Episcopi virtutes.** 135. 1. quomodo intelligenda. Ibid.
- Hugo Lugdunens. Archiep. & Richardus Massiliensis Abbas a Rom. Ecclesiæ communionem privati.** 508. 2.
- Humanorum corporum plasmationem figmentum esse diaboli; error Manicheorum,** &c. 485. 1.
- de Hymno Trisagio. 561. 2 : 562. 1. huic hymno quædam verba addidit Petrus Fullo Episc. Antioch. Ibid. hæresis perniciosissima latet sub illis verbis. Ibid.
- Hypodiaton ordinari non potest, qui in adolescentia sua fuerit mæcharus.** 329. 2.
- Jacob patriarchæ sensus, & exemplum.** 162. 2.
- B. Jacobus Justus primus Archiepiscopus Hierosolymit.** 71. 2 : 72. 1 : 121. 2. a quibus ordinatus. Ibid.
- Iconoclastarum conciliabulum damnatum.** 454. 2 : 455. 1. pænæ in eorum sequaces constituta. 471. 2.
- Idola in domibus suis non habeant fideles.** 435. 2 : 519. 2. non adoranda, neque carnes immolanda. 450. 1. qui fregerit, & ibidem fuerit occisus in martyrum numerum recipi non placuit. 519. 2.
- Idolatriæ scelus quomodo incuratur.** 59. 2.
- Idolorum cultores veneratores lapidum &c. spontanea morti se subiicere admoniti.** 452. 1 : 520. 1.
- Reliquiæ per totam Africam delenda. Ibid.
- de Jejunio quatuor Temporum. 566. 1.
- Jesus Christum perfectum in humanitate, in deitate, Deum vere, & eundem hominem, ex anima rationali consona voce proclamantur Patres in Concil. Chalc. contra Eutychem, & affectas ejus.** 494. 2.
- Imaginibus Sanctorum adhibenda est veneratio ex Nicæna Synodo.** 555. 2. & seqq. nulli imagini, aut signo crucis adoratio latræ tribuenda. 557. 2. Theologorum ratio fortissima in oppositum. Ibid. & seqq.
- de Immunitate Episcoporum. 169. 1. & 2.
- Immunitas ecclesiastica libertatis a laicis impugnata.** 433. 2.
- de Impedimentis, quæ prohibent quominus quis sacris ordin. initiari valeat. 590. 2. & seqq. de iisdem quoad matrimon. 598. 2. & seqq. de impedimento criminis, quoad matrimon. contrahendum. 601. 1. justitiæ publicæ honestatis, & cognationis legalis. 603. 2.
- Imperator non ideo vas misericordiæ quia apicem terreni principatus accepit, sed si recta fide vivat, &c.** 422. 2. ipsum adire nequeunt episcopi sine gravi causa. 185. 1. & 2 : 193. 2. congregabat Synodos. 258. 2. sæpe soliti Imperatores episcopos deicere; ut patet ex Constantio, & Justiniano. 553. 1. Eorum veneratio erga Rom. Pontifices. 63. 2. Ad eorum pertinet potestatem, ut perturbatores pacis ecclesiæ, & Reipublicæ Christianæ inimici sollicitius comprimantur. 461. 2.
- Impuberes aut adolescentes qui in clero existunt, in uno conclavi atrii commorentur.** 373. 1.
- Incendia quæ ante domos vel opificinas in Neomennis ponebantur cessare iussa.** 436. 2 : 523. 1.
- Incestus cum Deo sacrata, aut cum matre sua, aut cum matrina sua spiritali de fonte quomodo puniendus.** 381. 2.
- Indocti a sacris exercendis muneribus arceantur.** 269. 2 : 270. 1. & 2 : 316. 2.
- de Indulgentiis. 577. 2.
- Infames eæ personæ dictæ, quæ pro aliqua culpa notantur infamia.** 467. 1. Infames ab episcoporum accusatione submoti. Ibid.
- Infideles jura ecclesiastica dissolvere nequeunt.** 101. 1. cum eis nulla participatio est habenda. 521. 1. non possunt accusare Christianum. 523. 2.
- Infidelitas, dum non credit futurum Dei iudicium, peccandi licentiam præbet.** 449. 1.
- Infirmi quomodo a sacerdotibus visitari debeant.** 276. 2.
- Infirmorum, & senum mansio a Prælato canonicorum instituenda.** 406. 1.
- Innocentii Papæ litteræ recitatae.** 186. 1.
- Innocentius dedicavit Basilicam SS. Gervasii, & Protasii.** 312. 1. ejus verba in epistola ad Carthaginens. Concil. 486. 1. Pelagium, & Cælestium hæreticos damnavit. 492. 1. ipsius constitutum. 519. 2 : 524. 2.
- de Intercessione, & invocatione Sanctorum. 555. 1.
- Investituram Episcopatus, &c. Imperatores, Reges dantes excommunicantur.** 356. 1 : 366. 1.
- Joachim Abb. doctrinam defendens tamquam hæreticus confutetur.** 27. 1.
- institutor Florentini Monasterii. Ibid.
- Joannes Apostolus apud Ephesum commoratus.** 75. 1.
- Joannes Antiochenus Episcopus damnatus in Synodo Ephesina, & quare.** 247. 1.
- CP. Episcopus, qui se Episcopum dicebat universalem, damnatus. 257. 2. ejus conventicula vana, & cassata. Ibid.
- Papa missus est a Theodorico Rege ad Justin. Aug. ut in Oriente Ecclesiæ restituerentur Arianis. 481. 1.
- Chrysostomus eiectus, seditio orta. Restitutus. XLVI. 1. & 2. noluit ingredi; coactus fuit a populo; eique benedixit, &c. Ibid.
- Jocundi Episcopi dictum.** 218. 2.
- Jovianus Imperat. Episcopos de exilio revocavit, & Ecclesias eis restituit.** XL. 1. libellum pietatis plenum fuit ipsi oblatum. Ibid.
- Jovinianus, Auxentius extra ecclesiam eiecti.** 232. 1.
- Imperat. revocavit episcopos exules; ipsique libellum obtulerunt Mæcedoniani. LXX. 1.
- Irenæus Episcopus ab ecclesia Barcinonensi remotus.** 183. 2 : 184. 1.

Ischyra Mareotis Episcopus a damnatoribus Athanasii consecratus fuit. xxxviii. 1. & seq. se dicebat presbyterum, multorum capitalium scelerum patror, &c. lxx. 2.

Judei si ad legem catholicam venire voluerint, octo menses inter catechumenos ecclesie limen introeant. 512. 1. possessionibus suis nullatenus excluderentur. Ibid. 2. ab omni functione sacratiss. Fisco persolvenda sint immunes. 513. 1.

-- *Christiana mancipia in domibus suis non permittantur habere. 514. 1. & 2. officii publicis non preferantur. 515. 1. & 2. ancillas sibi sociandas putantes illarum amissione multentur. 516. 1. non habeant christianas uxores vel concubinas. Ibid. qui habent admonentur ab episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis vivere velint, efficiantur christiani. Ibid.*

-- *in diebus lamentationum, & dominica Passionis in publicum non prodeant. 517. 1. a die Coenae Domini usque in secundam sabbati in Pascha inter christianos procedere prohibiti. Ibid. corpus deducentes non psallant, sed deponant, ut eorum habuit mos. 518. 2. Ipsi ut credant vis non inferenda. 512. 1.*

Judeorum filios, vel filias baptizadas, ab eorum consortio separari statutum fuit. 513. 2. ut a septimo anno nullam cum parentibus suis habitationem, aut societatem haberent. Ibid. conspiratio patefacta. Ibid.

Judeos Christianis dominari, vel supra eos potestatem exercere, vetitum fuit. 515. 1.

Judex secularis neminem de clero distringere, aut condemnare praesumat, & si id faciat, excommunicatus existat. 280. 1: 329. 2: 332. 2.

-- *in coemeterio, vel ecclesia nullam potestatem exercent. 434. 1.*

Judices quos habere debet unaquaque Provincia. 40. 2. quales esse debeant. 47. 1. clericos judicare praesumentes, pacem ecclesie non habeant. 357. 1. quales a Rege constitui oporteat. 425. 2: 426. 1.

Judicia episcoporum a Sede Apostol. terminanda. 50. 1.

de Judiciis quoad crimina, poenas & supplicia, quibus ipsa crimina in jure Pontific. olim vindicari solebant. 605. 2. & seqq.

de Judicio Episcopi. 165. 1. & seqq. de ipsius immunitate. 169. 2.

Julianus Episcopus, Renatus Presbyter, & Hilarius Diaconus missi ad Concil. Episcopale. 207. 1.

-- *Imperator apostata Episcopos exules a Constantio factos restituit. xxxix. 1. apud Persas occubuit. xl. 1.*

Julii Papae epistola vera. 219. 1. querela de convocato concilio sine Sedis Apostolica auctoritate, & de ejusdem concilii reprobatione. 257. 2.

Jura civilia discentes non debent Paganorum moribus uti, neque in theatrum ascendere &c. 524. 2.

Tom. V.

Jurantes ut Gentiles a canone poenitentia multati, & excommunicati. 523. 1.

Jurare ex levi causa Sacerdotes non debent. 306. 1.

Jus eligendi Pontificem solis Cardinalibus mandatum fuit ab Innocentio II. 541. 1.

Justinianus Imperat. quintam synodum oecumenicam congregari iussit. xxv. 1. & seqq. naso fuit mutilus. xxx. 1.

K *Alenda vota, & brumalia, & Kalendarum Maii conventus e christianorum republica tolluntur. 436. 1: 523. 1.*

-- *Januarii non licet vitulo, aut cervulo facere, vel sternas diabolicas observare. 522. 2: 523. 1.*

L *de Laica communione. 572. 2.*

Laici, qui habentes uxorem baptizati sunt, non prohibentur ad clericatus sortem assumi. 266. 2.

-- *absque judicio proprii episcopi presbyteros de ecclesiis non eiiciant, nec alios immittere praesumant. 273. 2. & seqq.*

-- *a presbyteris munera exigere non audeant propter commendationem Ecclesie. 301. 2.*

-- *qui presbyteros turpi villicationi, vel inhonesta negotiationi implicare praesumpserint, excommunicantur. 303. 2. decimas, & oblationes clericis persolvant. 427. 2. & seqq.*

-- *ecclesias, & earum homines talibus & actionibus gravantes excommunicantur. 356. 1. & seqq.*

-- *non judicent clericos, nec de ecclesiis eiiciant. Ibid. 2.*

-- *clericis, aut monasteriis juncti, possunt ad clericatum assumi. 385. 1.*

-- *monachis non praesint, nec abbatiam conferant. 398. 2. & seqq.*

-- *non nisi probatae vitae monasteria puellarum ad earum necessitates intrare permittantur. 377. 1.*

-- *injussu episcopi beneficia tribuere, neque clerici ab ipsis accipere audeant. 429. 2. & seqq.*

-- *rebus ecclesiasticis non se immisceant, eas sibi non vindicent, neque tributa clericis imponant. 432. 2. & seqq.*

-- *Gentilium, aut Judaeorum, aut Hereticorum dies festos non colant, neque illorum superstitionibus faveant. 435. 2. & seqq.*

-- *dominicus, & festis diebus non absint ab ecclesia sua. Ibid.*

-- *non se separent a communione proprii patriarchae ante diligentem examinationem, & synodicam sententiam. 409. 1.*

-- *non usurpent quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus. 427. 2.*

-- *decimas in alios laicos aliquo modo transferre prohibentur. Ibid.*

-- *ingredientes synagogam Judaeorum ad orandum excommunicantur. 435. 2. Item cum eis jejunia aut festa celebrantes. Ibid.*

Laicis quando subsidia per ecclesiasticos praestanda. 62. 1. quid eis vetitum. 76. 2: 244. 2: 245.

L III

I. &

1. *¶* si in dignitate imperiali, aut regali constitutis. 356. 1.
- Laiticus** statim nec presbyter, neque diaconus ordinetur. 266. 2. & seqq. 436. 1. & 2. ante præmissam anni conversionem episcopatus, aut presbyteratus honorem non accipiat. 267. 2; 268. 1. azima apud Judæos non comedat. 436. 1. sine necessitate a propria ecclesia per tres hebdomadas absens a communione arceatur. 319. 1. non ingrediatur synagogam Judæorum ad orandum. 435. 2.
- Lambertus** Episcopus cur excommunicatus fuerit. 249. 1.
- Lateranense concilium** quod statuit circa pluralitatem dignitatum, *¶* parochiarum in eadem persona. 62. 1. quid circa subsidium Terræ Sanctæ. Ibid. 2.
- Lector nullus**, vel ostiarius sacra vasa audeat contingere. 335. 1; 336. 1.
- si cum sua sponsa ante matrimonium commercium habuerit non ultra promovendus. 336. 2.
- Lectores sine orario** legant. Ibid. 1.
- pubertatis tempus cum attigerint, vel uxorem ducant, vel castitatem profiteantur. Ibid. & 338. 1. populum non saluent. 336. 1. inter clericos habeantur. Ibid. cum ordinatur ab episcopo codicem recipiat. Ibid. si viduam alterius duxerit, semper lector remaneat. Ibid.
- tabernam ingredi prohibentur. 366. 1.
- *¶* cantores non ducant alterius Sectæ uxorem. 465. 1; 515. 2; 522. 1. in ecclesia in habitu sæculari ornato non psallant. 524. 2.
- Lectoris ordo** formam, *¶* initium a prophetis accepit. 336. 2.
- Legati Apostolici** semper in synodis prius loqui, *¶* confirmare soliti sunt. 35. 2. in concilio præesse debent. 207. 1.
- Sedis Apostol. qua ratione mittantur. 65. 2.
- Bulgarorum coram Basilio disceptationem habuere, *¶* c. 230. 2.
- Legatorum Papæ in concilio** subscriptiones. 35. 1. & 2.
- Legatus Apostol.** Sedis concilio celebrato revertatur ad annuntiandum quæ acta sunt. 36. 2; 66. 2. in concilio quibus præsit, *¶* adversus quos sententiam depositionis dare possit. 37. 1.
- Legere in Ambone** nullus sine facultate episcopi præsumat. 336. 1.
- aut psallere in publico nemo audeat, nisi lector ordinatus ab episcopo. Ibid. 2.
- Leges**, *¶* medicinam addiscere clericis, monachis, *¶* canonicis regularibus prohibetur. 389. 1.
- Leo** Papa natione Thuscus invenit duas hereses Eutychianam, *¶* Nestorianam. 223. 2; 494. 1; 496. 2. misit ad Marcianum Aug. Cathol. Principem fidelem. 223. 2. ad preces concilii Chalced. IV. direxit tomum fidei catholice. xxv. 1.
- II. a quibus Episcopis ordinatus. 32. 2.
- IX. epist. ad Petrum Antioch. in fine; quatuor concilia omnimode recipit. 225. 1.
- Magnus Papa a Dioscoro patrata cognoscens contra eum synodum coegit, eumque cum Eutychete anathemati subiecit. xxvii. 1.
- Leonis** Papæ epistola ad Flavianum CP. Episcopum confirmatur. 56. 2.
- dicta amplectuntur. 57. 1.
- Leontii**, *¶* aliorum verba in Joannem. xxxiv. 1.
- Lerorius** Episcopus Ecclesiæ Melitinæ Messalianis adversarius fuit. lxxv. 1.
- Lex Christi** non specialiter clericis, sed generaliter cunctis fidelibus est a Deo attributa. 445. 1. & 2.
- Liberii** verba. lx. 1; lxxvi. 2. Ipsius ad Athanasium, *¶* omnes Ægyptiorum Episcopos epistola. 20. 2.
- Liberti** ecclesiæ si qui presbyteri, vel diaconi facti sunt ab episcopis liberi fiant. 441. 1. a patrocinio ecclesiæ numquam discedant. Ibid. actus ecclesiæ prosequi jubentur. Ibid.
- Libri** contra imagines ponantur in episcopio, ut cum libris aliorum hæreticorum conserventur. 498. 2.
- prophani utpote noxii, *¶* blasphemii igni tradendi sunt. 521. 2.
- Cassiani, *¶* Lactantii Firmioni licet apocryphi, non omnino prohibiti. 563. 1.
- de Libris** sacris. 562. 1. de his quos comprobata ecclesia. Ibid. 2. alii neque probantur, neque improbantur ab ecclesia. Ibid. circa hos mentio quædam apud Gelasium. Ibid.
- apocryphis. 563. 1. ipsorum duæ species ex Gelasio. Ibid.
- Libros** hæreticorum contra imagines occultantes, excommunicantur. 461. 2.
- Petri Abalardi, *¶* Arnaldi de Brixia igne comburi mandatum fuit. 462. 2.
- Licentia** testificandi vel accusandi denegetur his, qui christianæ religionis dignitatem neglexerunt. 466. 1; 467. 1.
- Litteras** commendatitias deferat episcopus longius ex diocesi discedens. 196. 1. & 2.
- Litteratæ** personæ majoribus beneficiis sunt honorandæ. 296. 2.
- Lucifer** Calarensis, Eusebius Vercellensis ab exilio revocantur, ultra Thebaidos terminos relegati, ab Imp. Juliano. xl. 1.
- Lucina** vidua domum suam titulo B. Marcelli dedicavit. 312. 1.
- Lucius** omnem potestatem ecclesiæ dedit archidiacono suo Stephano dum ad passionem pergeret. 333. 1.
- Lucretii** Episcopi verba. 484. 1.
- de Luctu**, *¶* dolore circa mortuos. 603. 2; 604. 1.
- Ludi** a sacerdotibus vitandi, *¶* spectacula, quæ in nuptiis aut conviviis exhibentur, fugienda. 303. 2; 304. 1; 320. 1.
- Lupicinus** Episcopus immerito suspensus pendente negotio apud S. Sedem. 55. 1.
- M**acarius cum suis amatoribus in exilio in Romanam civitatem directus. 228. 1. hæreticus a VI. Synodo designatus. 512. 1. illi concessit spatium per XXX. dies Benedictus ad liberandum. Ibid. Bonifacium consiliarium ad eum misit, noluit tamen respicere. Ibid.
- Ma-

- Macedoniani plures synodos coegerunt* C. LXVIII.
1. anathemate damnarunt Acacianos, C.
Ibid.
- Macedonius, ejusque heresis, & assecla damnati.*
220. 2: 221. 1: 481. 1. & 2.
-- qui fuerit, ipsiusque errores. XVI. 2: 220. 2.
- Magister idoneus a pralato cum capitulo, seu majori, ac saniori parte capituli eligendus.*
309. 2.
- Mancipia monachis donata, ab abbate non liceat manumitti.* 410. 1: 443. 1.
-- habere non permittantur Sarraceni pro quocumque titulo. 523. 2.
-- pagana a mercatoribus Christianis sive Judaeis perducta, intra christianorum fines vendantur. 514. 2: 524. 2.
- Manichæi correcti.* 456. 1. *Evangel. secundum Thomam invexerunt ab ecclesia improbatum.* 462. 2. ipsorum errores. 476. 2. & seqq. inventi in urbe Roma Miltiadis, & Anastasii tempore. Ibid. de pennis quibus olim afficiebantur. Ibid. carniū esum execrabantur. Ibid. vetus testamentum suscipere refutarunt. 483. 2. ipsorum alii errores. 484. 2. & seqq.
- Manumissi jure legitimo a nemine inquietentur.* 443. 1.
- de Manumissionibus in ecclesia celebrandis, & dicendis.* 442. 2.
- Manus impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est.* 144. 1.
-- utrum sit majus sacramentum quam baptismus. Ibid.
- Marcellus Papa Episcopis Antiochenæ provinciae.* 24. 2: 70. 2. in urbe Roma XXV. titulos constituit. 312. 1.
-- Episcopus Ancyrae Galatiae in Pauli Samosateni heresim lapsus. LX. 1: LXI. 1. promittit librum combusturum. Ibid. 2. ipsi sufficitur Basilius. Ibid.
- Marcianus, & Pulcheria scripserunt Leoni Papæ Rom. xxiii. 2. transferri curat Syn. Chalced. ad templum Euphemiae martyris. Ibid. apud ipsum conquesti sunt Leonis Papæ legati. Ibid. laudavit Patrum concordiam. xxiv. 1. ipsius gesta in IV. univ. synodo Chalced. xxii. 1. & seqq.*
- Marcus Petri discipulus primus Alexandrinam ecclesiam gubernavit.* 16. 2: 70. 1. quid constituit. 237. 1.
-- Papa Athanasio, & omnibus Ægyptiorum Episcopis. 20. 1.
- Mareotes Alexandriae regio, C.* LIX. 2: LX. 1.
- Mares diaconus a proprio archidiacono excommunicatus.* 333. 1.
- Maria, quæ dicitur in Evangelio peccatrix, quamquam rite conversa inter diaconissas non fuit relata.* 335. 2.
- Mariæ sororis Moysis exemplum.* 199. 2.
- Marinianus postulat a Xysto III. fundum ecclesiæ; Xysti responsio.* 187. 2.
- Martinus Papa Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, & Paulum, C.* damnavit. 233. 2.
- D. Martinus Papa ab Imperatore Heraclio cognomine Barbaro arreptus & male multatus in Chersonesum relegatus.* LIV. 1.
- Masculorum, & animalium initores, & homicidæ, C.* & idololatræ eadem condemnatione digni habentur. 453. 1.
- Mathematicæ disciplinæ præstantissimæ semper habitæ.* 5.
- Matres solummodo, sorores, amita, matertera permittuntur habitare cum clericis.* 287. 2: 288. 2: 324. 1. & 2.
- de Matrimonio.* 594. 2. & seqq. ipsius materia & forma. Ibid. a variis hæreticorum generibus oppugnatum. 597. 1. de reddendo debito. Ibid. 2. de consensu, & cæremoniis quæ spectant ad matrim. 598. 1. de Matrim. clandestino. 603. 2.
- Matrimonium clericis interdictum.* 283. 2. & seqq. inter servos etiam invitis dominis contrahi potest. 601. 2.
- Matronæ, vel earum mariti vestimenta sua non dent ad ornandam seculariter pompâ.* 522. 2.
- Maximi Bleran. Ecclesiæ Episcopi verba.* 434. 1.
- Maximianistæ cum essent ex Donatistis, schisma fecerunt ab eis.* 492. 2.
- Maximianus CP. Episcopus cui successit Proclus.* XLIX. 2.
- Mediator simoniæ si clericus sit deponatur, si monachus, vel laicus anathematizetur.* 299. 1.
- Meletius a Petro martyre se separaverat in fuga persecutionis. xv. 2. hæresiarcha nudum episcopi nomen habere decernitur. xvi. 1. a synodo Nicæna abdicatur. LVIII. 1.*
- B. Meletius creatus fuit ab Arianis episcopus.* 455. 2.
- Mendicantes, quid de his Bonifacius VIII.* 543. 1. ipsorum opera perutilis est ecclesiæ. Ibid. variæ ipsorum familiæ. Ibid. quatuor ipsorum ordines confirmat Synod. Lugdun. 544. 1.
- D. Menne Archiep. CP. ad Vigilium Papam sermo.* 238. 2: 239. 1: 240. 1.
- Messalianorum heresis: Ipsorum gesta: Sectarii: Ipsorumque adversarii a quibus damnati fuere in Synodo Sideni.* XLIV. 2. Ipsorum Princeps; quid egerint. XLV. 1.
- Metropoles Ecclesiæ quæ vocentur.* 67. 1: 84. 1. & 2.
- Metropolitani qui vocentur.* 67. 2: 84. 1. & 2. a quibus judicentur. 77. 1. & 2. singulis annis synodum congregare debent. 92. 1: 258. 2. cum comprovincialibus suis de coepiscopis judicium ferant. 249. 2. Quid inconsulto Rom. Pontifice eis vetatur. 15. 2. quomodo successores eligendi. 85. 2. quomodo ordinandi. Ibid. incorrigibiles, & inobedientes cui deferendi. 49. 1. & 2.
- Michael cum Theodora matre successit Theophilo Imperat. impio. Zelo Dei correpti exilia patrum revocarunt, sac. synodum in Canidiis habuere; Joanne dejecto Methodium Patriarcham consecrarunt; VII. Ecumen. Synodos confirmarunt, C.* LV. 2.
- Milites si ordinati fuerint sacerdotes cum suis ordinatoribus deponantur.* 268. 1.
- Militiam exercentes clerici deponantur.* 302. 2: 328. 2.

Ministri altaris, vel monachi a negotiis secularibus omnino abstineant. 292. 2: 293. 2. qui scelerantur, communione priventur. 361. 2.

Missæ catechumenorum. 574. 2.

Missæ eodem ordine ab omnibus celebrentur. 23. 1. non nisi in civitatibus, aut parochiis in Pascha, Natali Domini, &c. 437. 1. celebrari non possunt in oratoriis diebus anni solemnioribus. 319. 1. sine facultate Episcopi a nullo sacerdote celebrentur. 295. 2.

de Missæ sacrificio. 573. 1. de ipsius Ministro, & de variis ritibus. Ibid. & 2. nullus sacerdos post cibum, aut potum Missam celebrare potest. Ibid.

Missi per quæque loca directi simul cum episcopis perspiciant loca monasteriorum canonicorum, & monachorum, & puellarum. 408. 1.

de Modestia, quæ servari debet in concilio, & quo pacto ipsum habeatur. 207. 1. & seqq.

Monachi si uxores ducant separentur, & agant pœnitentiam. 138. 1. a suo Episcopo judicentur. 169. 1. qui nihil mandati ab episcopis habent & CP. veniunt, eiiciantur, & ad sua loca redeant. 353. 2. propositum deserere nequeunt. 368. 2. prius probentur in habitu laico. 369. 2. etiam verberibus possunt coerceri. Ibid. servent regulam, quam profiterentur. 370. 1. & seqq. quo pacto fieri possunt servi. 372. 1. nullum servum religionis causa recipiant sine episcopi conscientia. Ibid. non pretio recipiantur in monasterio, & peculium non habeant. 373. 2. abbatibus omni obedientia, & devotione subiaceant. 374. 1. non migrent de monasterio ad monasterium nisi per missionem proprii abbatis. Ibid. merito de facultatibus ecclesiæ subsidium accipiunt. Ibid. 2. instituta jejunia servent. Quæ & qualia sint. Ibid. non sint in balneis cum feminis. 376. 2. ascendere possunt ad sacros ordines. 384. 2. ad clericatus ordinem promoti a priori proposito non recedant. 385. 1. vagantes in parochiis non ordinentur. Ibid. 2. facti episcopi uti debent vestitu monachali. Ibid. commatres non habeant. 388. 2. neque ad militiam, neque ad secularem dignitatem transeant. Ibid. non introeant in tabernas aut ebrietati sint dediti. 391. 2. non singuli per villas & oppida ponantur, sed ad parochiales ecclesias, & in majori conventu. 394. 1: 395. 1. sine episcopi permissione cellulas sibi ne construant. 394. 2. a laicis abbatiam non accipiant. 398. 2. & seqq. decimas prædiorum dent ecclesiis. 410. 1. & 2. in singulis urbibus, & regionibus episcopo subiaceant. 408. 2. non eis permittitur, a congregatione ad solitarias cellas discedere. 394. 2. nec peculium habere. 395. 1. ne detur occasio vagandi, abbates provideant necessaria. 397. 2. non eis liceat separatim conversari cum sanctimoniali. 377. 2. neque orarium aut zonas habere. 388. 2. non promoveantur sine testimonio, & consensu abbatis. 373. 2. nihil proprietatis habeant. 374. 2. eorum cura ad episcopum perinet. 407. 2. & seqq. sunt in potestate episco-

pi. Ibid. Eorum origo. 541. 2. & seqq. duæ familiae monachorum exorta. Ibid. in magnam Asiæ partem, &c. in Italiam, Galliam, aliasque Europæ Provincias permanarunt. Ibid. habentes ecclesiam parochialem debent ad concilium accedere. 259. 1. aliena prædia non conducant, neque tractent administrationem rerum secularium nisi ad tutelam impuberum. 362. 2: 388. 2. contra proprium episcopum causam habentes ad metropolitanum accedant. 367. 2. ante legitimam ætatem non fiant. 368. 2. nec cum spe ascendendi ad altioris dignitatis gradum. 369. 1. qui in monasterio adulterium vel alia commiserint, ad pœnitentiam in alio monasterio retrudantur. 372. 2: 374. 1. non audeant prædicare, & docere. Ibid. 2. officium presbyterale, id est parochiale, non præsumant facere. 392. 2. sine consensu episcopi, abbatis, & fratrum ad alium monasterium non transeant. Ibid. & 393. 1. & 2: 414. 1. non eiiciantur de monasterio sine consultu, vel præsentia episcopi. 408. 2.

Monachorum congregatiunculas absque notitia Episcopi non instituantur. 368. 1.

Monachum facit aut paterna devotio, aut propria professio. 370. 1.

Monasteria tam virorum, quam puellarum secundum ordinem regulariter vivant, & si hoc facere contempserint episcopus emendet. 253. 2: 408. 1: 414. 1. & 2. non expectantur ad declinanda episcoporum & presbyterorum iudicia. 392. 2. sine voluntate episcopi non ædificentur. 368. 1: 393. 1. regalia ad Regem, & episcopalia ad Episcopum rationes faciant. 395. 2. diversoria secularia ne fiant. 399. 1. secularibus non debent dari. Ibid. 2. Deo consecrata nulli episcopo licet in aliquo inquietare. 409. 2. si quæ eorum ordinem propter paupertatem adimplere non possunt, hoc episcopus prævideat, Domino regi innotescat, &c. 408. 1. eorum præfecti a monasterio exturbentur, si male dissipant. 410. 1. eas tantum personas suscipiant, quæ ali possint. 369. 1. & 2. per decanos ordinentur. 389. 2. ita debent constitui, ut omnia necessaria infra monasterium exerceantur. 393. 2.

-- puellarum adire clericis non liceat nisi permissione facta ab Episcopo. 290. 1: 326. 1.

-- longius a monasteriis monachorum collocentur. 377. 2.

-- eis indicta rigorosa clausura. 350. 2.

-- Imperatoris misericordia imploranda ut victum, & necessaria consequi possint. 397. 1.

-- multa in eis sunt, quæ emendatione indigent. Ibid.

Monophysitæ ex sola vera confessione ab ecclesia recepti. 459. 2.

Monothelitæ unam tantum in Christo voluntatem esse dixerunt. 497. 1.

Montanus se dicebat Spiritum Sanctum. xxxi. 1.

Moses in tabernaculo Dei erexit altare. 145. 1.

-- elegit sibi successorem Josue. 182. 1.

Mulieres intra septa monasterii nullatenus introire permittantur, abbas si fuerit negligens

excommunicetur. 377. 1. & seqq. si mutaverint vestem muliebrem consuetam, & virilem sumpserint anathema sit. 392. 1. nunquam, vel raro clericorum domum ingrediantur. 283. 1. quæ cum suspitione infamæ cum clericis habitant, ab episcopo veniuntur, & pretium pauperibus erogetur. 287. 1. nullam regulam profitentes & sanctimoniales se dicentes prohibentur. 388. 1. quæ canonicæ nominantur, & irregulariter vivunt, vitam suam in melius corrigant. 406. 2: 415. 1. in ipsarum collegiis, nisi quæ regulariter vitæ sit, nulla recipiatur. 406. 2. eis dedit Deus crines ad subiectionis materiam, quos si attondeant propter divinum cultum anathema sit. 444. 2. nisi quæ a synodo Nicæna prescribuntur, non possunt cum clericis habitare. 288. 1. & 2: 324. 2: 326. 1.

Munera haud accipiat episcopus causa administrandi sacramenta. 149. 2. & seqq.

-- laici non exigant a presbyteris propter commendationem ecclesiæ. 301. 1.

Munus episcopi est docere clericos, & reliquum populum. 161. 2. & seqq.

de Museo, & Eutychno, & ab eis ordinatis. 203. 2.

Natalem Domini, aut Pascha nisi ad ecclesiam suam episcopus celebrare non presumat. 186. 1.

Naturæ duæ, duæ naturales voluntates, & duæ naturales operationes in Christo. propugnantur. 497. 2: 498. 1.

Nectarius axiomaticus a Patribus CL. baptizatus, & ordinatus episcopus. XVIII. 1. ex laicorum ordine electus. 112. 1. quia expugnator hæreticorum, & ecclesiarum defensor erat. 511. 2.

Neolaurita a catholica communione separati ab Eutychno patriarcha aggressi a Neolaura expulsi. 474. 1.

Neophytus nequit ordinari. 112. 1. & 2: 268. 2: 315. 2: 436. 2.

Nestoriani Judaicæ perfidiæ similes incarnationem Unigeniti non credebant, de veræ fidei confessione & firmitate docebantur. 459. 2. eorum errores. XIX. 2. & seq. XLVIII. 2: 221. 2: 222. 1. damnatio approbatur ab omnibus. Ibid.

Nestorius genere Germaniciensis, bonæ vocis, eloquens, & castitate præcipuus dictus. XX. 1: XXI. 2. ipsius verba ad Imperatorem satis arrogantiæ. XX. 1. Anastasii sui consilarii, & contubernalis opinionem defendendam arripuit. Ibid. 2. Ephesum venit post Paschale festum cum maxima multitudine. Ibid. ipsius retractatio. Ibid. sed ut fectus pœnitens non receptus fuit. Ibid. defuncto Sisinnio sit Episcopus. Ibid. ipsius de fide Homeliam protulit. Ibid. a Celestino Papa iubetur, ut ab hæresi prolata discedat, eamque detestetur. Ibid. non interfuit synodo Chalced. XCIII. 2. immo in ipsa damnatus fuit. Ibid. a Cyrillo Alexandrinæ Ecclesiæ præfule anathemate condemna-

tur. 222. 1. a tertia Synodo Ephesina sub minore Theodosio Augusto. Ibid. temporibus Celestini Papæ Romani, Juvenalis Hierosolymitani, Cyrilli Alexandrini. Ibid. Christiparam vocavit. Ibid. in quarta Synodo Chalced. cum Dioscuro Alexandrino Episcopo damnatus. 223. 1. Deponitur. XIX. 2. & seqq. Ab Imperatore in Oasin relegatur. XIX. 2: XX. 2. obiit. 494. 2. cum suis erroribus a Nestorianis respicientibus anathematizatur. 459. 2. multa fecit contra Arianos &c. 494. 1.

Nicæna Synodus, prima universalis. IX. 1. quo anno congregata; quibus præsidibus; in quos. Ibid. quot canones ediderit. X. 1. quam consuetudinem iussit servari. 33. 1. quid in ea statutum, ac roboratum. 50. 2: 51. 1: 73. 1. cunctis celebrior, & venerabilior. 74. 1. ipsius pars quædam contemnitur. 183. 2: 217. 1. & seqq. Arium Photinum Sabelium, & eorum sequaces damnavit. 459. 1.

de Nicæna synodo secunda, sive septimo generali concilio; & de octavo, CP. quarto. 229. 2. & seqq.

Nicolaus Pontifex concilium congregavit in domo, quæ dicitur Leoniana. 236. 1. Joannem Ravenat. cum imperialibus nuntiis audivit. Ibid. in Galliam transiens apud civit. Treccas concilium permaximum celebravit. Ibid.

Nitigis Ecclesiæ Lucensis Episcopus. 98. 1.

Nofocomium quid sit. 550. 1.

Notarius, seu minister nihil accipiat pro epistola confirmationis Episcopi. 117. 2.

Novatianorum hæresis. 578. 1. & seqq.

Novatianus non recipiendus in communionem, nisi suscepta pœnitentia damnet incredulitatis errorem. 457. 2.

Novatus fuit Rom. Ecclesiæ presbyter, supervenit ex Africa tempore Fabiani Papæ. XXXII. 1. & 2. separavit de ecclesia Christi Novatianum, & quosdam alios Christi confessores, &c. 473. 1. ordinavit extra ecclesiam Novatianum, & in Africa Nicostatum. Ibid. & 2. anathematizatus cum impiis suis affectis. Ibid. 2.

Nuptiarum secundarum convivii presbyter non interfuit. 305. 2.

-- legitimarum fœdera damnantes tanquam hæretici ab ecclesia Dei repulsi. 478. 2.

-- cohabitatio casta honorata. Ibid.

Obedientia Episcopis præstanda. 295. 1.

-- filiorum in parentes, & servorum in dominos. 439. 1. & 2.

Oblationes & decimæ quatuor in partes distribuuntur. 274. 2: 275. 1. ad quem spectant. 189. 1. & 2.

-- de sacratissimo altari B. Petri, & Salvatoris, & Sanctæ Mariæ Rotundæ a laicis auferri interdicitur. 428. 2.

Observationes iniquas diebus Calendarum agere non liceat. 523. 1.

Octaviani, & aliorum Schismaticorum ordinationes irritæ habitæ. 467. 2.

- de Ocho Conciliis Generalibus varia. 230. 2 : 231. 1.
- Oculo privatus utrū Episcopus fieri possit. 116. 1.
- Œconomi sint de clero. 339. 1. in ecclesia a quo constituendi. 72. 2 : 90. 1. ecclesiæ viduata fructus ecclesiæ conservent. 338. 2.
- Offerre sacrificium in locis non consecratis, vel in solariis prohibitum. 306. 1.
- de Officio Romano. 561. 2. Gregor. VII. vehementer pro ipso contendit. Ibid. Innocent. I. pariter, &c. ipsius verba. Ibid.
- Oleum, & Chrisma ab Episcopis petatur. 295. 2.
- Orare non oportet cum hæreticis, vel schismaticis. 464. 2 : 509. 2.
- Oraria duo nec Episcopo induere licet. 317. 1.
- Ordinandi non sunt seditiosi & usurarii. 362. 1.
- Ordinans per simoniam eiiciatur a communione. 299. 1. & seqq. 327. 2. & seq.
- Ordinari ab episcopis litteras ab ordinantibus accipiant continentes consulem & diem. 348. 1.
- a simoniis, in acceptis ordinibus manere permittuntur. 357. 2 : 359. 1.
- per ignorantiam ex lapsis, &c. non præjudicant regulæ ecclesiasticæ. 470. 2.
- per premium post prælationem, ut hæresimiaci ab ecclesia separandi sunt. 510. 1.
- de Ordinatione episcopi quid legatur in canone Nicæno. 88. 2. & seqq.
- Ordinationes pretio, vel precibus, vel obsequio, & non communi consensu populi factæ, falsæ judicantur. 358. 1. & seqq.
- a Guiberto hæresiarcha a Rom. ecclesia damnato factæ, irritæ judicatæ fuere. 468. 1.
- quæ a Burdino hæresiarcha factæ sunt, non item. Ibid. & 509. 1.
- ab Orhone, Guidone, Hieremia, seu forte Philippo sine communi clericorum ecclesiæ consensu factæ, &c. irritæ. 468. 1.
- ab Octaviano, & aliis schismaticis & hæreticis factæ, &c. irritæ. Ibid. & 508. 1.
- a Petro Leonis, & schismaticis, &c. evacuata, & irritæ judicatæ. Ibid. & 509. 2.
- sacrae statuta temporibus, &c. publice celebrantur. 590. 1. & 2. possunt esse illicitæ duobus modis. Ibid.
- Ordines Sacri. De ætate, virtute, & scientia ordinandorum. 586. 2 : 590. 1. de ipsorum numero. 587. 1. & 2. de materia, & forma ordinum. 589. 2. a solis Episcopis conferuntur. 588. 1.
- Ordo diaconorum a tribu Levi accepit exordium. 314. 1.
- lectoratus dari potest a præposito monasterii, si ipse ordinatus est presbyter ab episcopo. 145. 2.
- Ordo, & connexio in rebus omnibus multi faciendæ. 4.
- in celebrandis divinis officiis qualis tenendus a provincialibus episcopis. 89. 2 : 90. 1 : 561. 1.
- Origenes, qui & Adamantius. 223. 2. jam mortuus, cum Theodoro pariter mortuo anathemate percussus a V. Synodo. 225. 1. & 2 : 474.
1. & 2. ipsorum errores & dogmata. Ibid. & seqq. ejus dogmata a quibusdam monachis Palæstini renovata fuere. LII. 2. nonnulla opuscula a D. Hieronymo non repudiata ad legendum suscepta fuere. 474. 1.
- Originali peccato transeunte per posteros, nullus poenam damnationis evasisset, nisi Verbum caro factum esset. 489. 2.
- Orphanos, & viduas in foro potest clericus defendere. 328. 2.
- de Orphanotrophiis. 550. 1.
- Orthodoxus non ducat hæreticam; neque hæreticus Orthodoxam. 465. 2.
- Osius Hispanus ab exilio rediit. LXIII. 2. & seqq. ipsius sententia. 184. 2 : 185. 2.
- Ostarii janitores templi vocantur, & eos tantum in ecclesia recipiunt, qui fideles sunt. Habeant tonsuram ecclesiasticam. 337. 1. ipsis cura sit de velis januarum. 336. 2. non debeant januam relinquere, & orationi vacare. Ibid. clericorum nomen etiam ostarii retinent. Ibid. cum ordinantur ab episcopo accipiant claves ecclesiæ. 332. 1. qui servitium S. Ecclesiæ facere contempserint flagris coercendi. 337. 1.
- P**Agani. 519. 2. ne cogantur suscipere fidem Christi. 521. 1. non gerant magistratus, neque habeant mancipia christiana. 523. 2.
- & Hæretici non possunt Christianos accusare. 467. 1. aut vocem eis infamationis inferre. 524. 1.
- Paganæ prohibitæ fieri a populo Dei. 158. 1 : 520. 2.
- Pallarum sacratarum contactus prohibitus mulieribus, & monialibus per SS. PP. Soterum & Bonifacium. 415. 2.
- Pallium quid. 27. 1 : 86. 2. a quo largiatur. 27. 1 : 68. 2. stola appellatur. 70. 2. eo quando utendum. 86. 2 : 87. 1 : 559. 1. intra tres menses post consecrationem petendum. 87. 1. sine eo archiepiscopus utrū missas dicere possit. Ibid. pro ipsius usu quidquam persolvendum. Ibid.
- Papa caput universæ Ecclesiæ. 13. 1. hæresum, & impetitorum, atque infestantium deponitor. 14. 1. princeps, & doctor, caputque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei. Ibid. quos ad se convocandi jus habeat. 26. 2. a quo episcopo consecratur. 31. 2. potest deponere absentes. 40. 1. etiam absque synodali conventu. Ibid. accusatus utrum, & quomodo purgari se debeat. 63. 1. ad ipsum a provinciali episcoporum judicio appellatur. 40. 1. ejus nomen in ecclesiis recitandum. 60. 1. ipsius sententia haud retractanda. Ibid. quid ipsi liceat pro temporis necessitate. 62. 1.
- Parasynagoga sunt congregationes, quæ fiunt ab insolentibus presbyteris, vel episcopis. 509. 2.
- Parochiæ terminos nullus presbyter excedat. 278. 1.
- Parochiales ecclesias, aut alia beneficia conferens episcopus, simoniæ suspicionem omnino devitet. 153. 1. & seqq.

- Parochianus** si dictis vel factis contumeliam suo presbytero intulerit, extra ecclesiam expellatur. 278. 2.
- alterius, si quis diebus festis in ecclesia inveniat, quæ sua parœcia non sit, ad suã parochiam redire compellatur. Ibid. 1. a nullo presbytero recipiatur, nisi propter necessitatem. Ibid. nisi in itinere fuerit, & nisi consentiente eius paroco. Ibid.
- de Parte**, quæ ex bonis ecclesiasticis ad episcopum pertinet. 192. 1. & 2.
- Parvuli** baptizati apud Donatistas, &c. per manus impositionem recepti fuerunt. 471. 1. si sine baptismo de sæculo exierint, non posse eos damnari Pelagiani blasphemabant. 490. 1. baptizandi etiam propter salutem, quæ datur per Salvatorem Christum. 491. 1. nisi ex sponcione fidelium accipiant baptismum nullo sensu id possunt appetere. Ibid. 2.
- Pascha** non cum Judæis celebrandum. XII. 1. post æquinoctium celebratum ab occidentalibus. Ibid. 2. eodem die ubique celebrandum. XIII. 1: 23. 1. & 2: 90. 1. celebrari statutum fuit in 14. luna, Judæorum more, in synodo Ephesina sub Polycrate Episcopo, qui a Victore Papa communione privatus fuit. LVI. 1. de ipsius celebratione magna inter homines præstantes dissensio. 563. 1. & 2.
- Paschalis II.** Papa in Tuscia apud Florentiam concilium celebravit. 236. 1. eiusdem in Synodo Lateran. protestatio. 210. 1.
- Patriarchæ** qui veraciter habendi. 17. 2: 69. 1. ipsorum est convocare metropolitanos omnes sibi subiectos ad synodum. 240. 1. eorumdem & Primatum potestas in Episcopos. 79. 1. & 2. ipsorum origo, & institutio. 84. 1.
- Patriarchium** depradari solitum. 194. 1.
- Patripassianorum** hæresis. 475. 1. & 2.
- Patrophilus** scythopoleos insimulatur, ut magnæ seditionis causa in populo. LVII. 1. & 2.
- Paulianistæ** conversi rebaptizentur. 335. 1. & Cataphrigæ, qui ad ecclesiam catholicam confugerunt. 457. 2: 470. 2. ipsorum. 475. 1. clerici rebaptizati possunt a catholico episcopo ordinari. 335. 1.
- D. Paulinus** ingentia prædia vendita pauperibus erogavit. 190. 2. ecclesiæ facultates non contempsit, sed fidelissime dispensavit. Ibid.
- Paulus** Samosatensis Episcopus Theopolitanus. XXXIII. 1. & 2. ipsius errores & Photini. Ibid. & 475. 1. & seqq. excommunicatur in synodo Antiochena cum suis sectatoribus. Ibid.
- Paulus** Thebæus primus in desertum locum se recepit. 542. 1.
- Pauperes**, & senes ecclesiæ plus ceteris honorandi sunt. 438. 1. de ipsis, & eorum alimentis. 551. 2: 552. 1. eorum oppressores ab episcopis redarguantur. 252. 1.
- Peccatum** ariolandi quid. 59. 2. idololatriæ quid. Ibid. paganitatis quid. Ibid.
- Pecunia** oblata episcopo fideliter presentetur, & tres partes fiat. 345. 1.
- Pelagius** & Celestius. Eis ab Ecclesiâ non negatur receptaculum. 454. 2. ipsorum errores circa baptismum. 490. 1. & 2.
- Pelagius** in Ephesina Synodo damnatur. 221. 1. & 2. Dei adiutorium negant. 454. 1. ipsorum ars ad fallendum. 487. 1.
- Pelagius II.** cur ordinatur absque iussione Principis. 31. 2.
- investivit corpus B. Petri tabulis argenteis deauratis. 32. 2.
- nullus suscipiatur sine pacificis epistolis. 352. 2: 444. 2.
- Persona**, fides, vita &c. in accusantibus inquirenda est. 467. 1. accusantium qualis esse debeat. 219. 2. est rerum, actionumque quasi fundamentum. 4. ipsi res quasi adjacent. Ibid.
- Petrus** Apostolus quomodo nuncupatur. 13. 1. de Antiochia translatus est Romam. 183. 1: 184. 1. & successores peccandi licentiam haud susceperunt a Domino cum Sedis privilegiis. 14. 1. quam dotem misit ad posteros. Ibid. ipsius instructio. 198. 2. ligandi, solvendique potestatem primus accepit. 14. 1: 15. 1. fundamentum esse ecclesiæ definitus est. 14. 2. cui primo Deus Pater Filium revelavit, & Christus competenter beatitudinem contulit. Ibid. de Antiochia cur Romam translatus. 15. 1. non dedignatus est in causa suæ reprehensionis rationem humiliter reddere. 17. 2. quomodo adiutores sibi adscivit Linum, & Cletum. 31. 2: 32. 1. quamdiu sedit in cathedra Antiochiæ. 31. 2. quamdiu Romæ. Ibid. quid scripsit. Ibid. quos Episcopos ordinavit. Ibid. Apostolus admonerat sacerdotes suos, ut plebem commissam Verbo divino instruerent, ac dirigerent. 318. 2. ipsi data est societas Pauli. 13. 2: 15. 1. eorum mors in urbe Roma sub Nerone. 13. 2. ipsius allocutio cum Clemente. 180. 2.
- Petrus** Mart. Alexand. Episcopus Arium diacorum communione privavit, qui postea fuit hæresiarcha. XXXVI. 1.
- Petrus** Fullo in Antiochia impie gerebat. Damnatus fuit anathemate, & in exilium missus. L. 2: LI. 1.
- Petrus** Metropolitæ Nicomediæ dixit. 228. 2.
- Petrus** Episcopus Ravennat. Ecclesiæ. 434. 2.
- Philippicus** hæreticus in Imperiali arce promotus. 231. 1: 235. 2.
- Philippus** presbyter, cum Areadio, & Projecto Episcopis legatus &c. 540. 2.
- Photinus** anathematizatus Hebionis hæresim instaurans. 475. 1.
- Photius**. Ejus acta in quodam conciliabulo damnantur. 46. 1: 236. 2. accusationes & crimina commovit contra Nicol. Pontif. 237. 1. definitio Episcoporum Orientis super ipsius depositione. 247. 1. anathematizatur, & quare. 21. 2: 82. 1. & seqq. Apost. Sedis adversarius. 13. 2: 14. 1. damnatus a Nicolao Papa. 45. 1. & ab Hadriano II. 52. 2: 59. 1: 82. 1. excessuum suorum morbus. 206. 2. ipse, ejusque sectatores anathemate, aliisque pœnis damnati. 255. 1. & seqq. 467. 2: 508. 1.
- Positrens** dicendus est, qui pro patris criminibus publicam pœnitentiam gerit. 258. 1: 436. 2.

436. 2. non debet ad sacros ordines promoveri. 268. 2.
- de Pœnitentia. 578. 1. & seqq. alia publica, alia privata. 580. 1. & seqq. magna Patrum varietas, & consuetudo. 581. 1. & 2.
- de Pœnitentiæ Sacramento. 575. 1. de ipsius Sacram. forma. 576. 1. & 2. Sacerdotis duplex est potestas absolvendi. 583. 2. & seqq.
- Pœnitentium varia genera. 581. 1. qui egerant solemnem pœnitentiam non poterant ad sacros ordines ascendere, neque uxores ducere. 582. 1. : 584. 1. & 2. : 592. 1. & 2.
- Polychronius Episcopus Hierosolymitanus. 71. 2. non nisi accepta remuneratione ordinabat presbyteros, diaconos, &c. 149. 2. damnatus. 117. 2.
- Pontifex Rom. jure solus dicitur universalis. 26. 2. a duabus partibus eligitur. 30. 2. quomodo eligendus, & consecrandus. 31. 1. de omnium ecclesiarum presulibus judicat. 46. 2. canonicè ordinatus efficitur sanctus. 60. 2. solus uti potest imperialibus insigniis. 61. 2. ipso moriente facultates integræ successoribus reserventur. 63. 2. ipsum nemo judicavit. 45. 2. ipsum sepeliendi modus. 63. 2. ipsi licitum est omnino refutare Episcopos a Regibus, & a Principibus nominatos. 553. 1. ejusdem electio utrum in potestate Cardinalium Episcoporum. 31. 2. quando irrita, & inanis. Ibid. cur in ejus electione aliquid specialiter constitutum. Ibid. 1.
- Portaria monialium non eligatur, nisi quæ ætate matura sit. 407. 2. : 414. 2.
- Portarius canonicorum debet advenientes suscipere. Priori eorum adventum nuntiare. 405. 2. inobediens, atque protervus punitur. Ibid.
- Possessores non pariantur fructus suos a Deo perceptos cum gratiarum actione a Judæis benedicere; si quis fecerit ab ecclesia abiciatur. 517. 2. -- cum rationes suas accipiunt, quidquid ad idolum datum fuerit, acceptum non inferant. 522. 2.
- Postumianus Episcopus. 203. 2.
- Potestatis discretio fuit inter Apostolos. 50. 2.
- Prædicatio, munus præcipuum Episcoporum. 560. 1. & 2.
- de Prædicatione Verbi Dei. 559. 1. & seqq. circa regulares. 560. 1. & 2.
- Prædicationis officium exercens absque auctoritate excommunicatur. 62. 1.
- Præfeti sive Abbates. 542. 2. ipsorum est monachorum, & cœnobii dignitatem conservare. Ibid.
- Prælatæ prævideant ne in monasteriis sint anguli, aut loca tenebrosa. 382. 1. victualia necessaria subditis subtrahere ad proprios usus non præsumant. 397. 2.
- Prælati inexcusabiles si carnalia solum, & non spiritalia fideliter ministraverint. 160. 1. honestos elemosynarios habeant: sint hospitales: confessionibus audiendis intersint; per confessores discretos civitates proprias obeant. Ibid. 2.
- canonicorum caveant ne id quod dare tenentur subditis subtrahant. 397. 1. eos, quibus præsumunt, verbis & exemplis ad bene vivendum informant. 400. 1. eligant boni testimonii fratres, in quibus onera regimini possint partiri. Ibid. 2. præparent receptaculum, ubi pauperes colligantur. Ibid. quidpiam intra claustra inhoneste agentem, &c. si repererint, secreta admonitione eum corripiant. 401. 1.
- Præpositi ecclesiarum non plures admittant clericos quam facultas ecclesiæ suppetit. 346. 2. debent erudire, quos voluntas parentum a primis infantie annis in officio clericatus, vel monachali posuit. 407. 2.
- Præpositus monasterii ordinatus presbyter potest ordinare lectorem in suo monasterio. 384. 2. -- est ille qui prioratus curam sub aliis prælatis gerit. 400. 2.
- Præsul non damnatur, nisi in LXXII. testibus. 45. 2.
- Prandia deferre ad defunctorum sepulchra inibitum christianis. 523. 1.
- Presbyter non deponatur nisi a sex Episcopis. 252. 2. ab uno Episcopo ordinetur. 265. 2. episcopus, diaconus nullus ordinetur, nisi omnes, qui in domo eorum sunt, orthodoxi fiant. 268. 2. nullus ordinetur si nesciat literas, vel baptizandi ordinem. Ibid. & seqq. si sit digamus, vel pœnitens, vel senex, vel ante legitimam ætatem. 269. 1.
- debet prius examinari. Ibid. ætatem XXX. annorum debet attingere, vel saltem annorum XXV. si urgeat necessitas. Ibid. & 2. 316. 1. & si ordinetur, deponatur. Ibid. neque ordinetur nisi post annualem conversionem. Ibid. si susceperit filios de presbytero ad episcopatum non admittatur. 286. 1. relabens ad conjugium, moresque sæculi, omni dignitate privetur, ut apostata habeatur, & a societate fidelium habeatur exclusus. 287. 2. a suo episcopo excommunicatus, vel correptus debet apud vicinos episcopos conqueri. 294. 2. inconsulto episcopo nihil agat. 295. 2. mysteria sancta tractare præsentem episcopo nisi facta ab episcopo facultate non præsumat. 305. 2. inventus cum sua presbytero, per annum integrum excommunicatus habeatur. 307. 1. & seqq. a suo episcopo excommunicatus ab alio episcopo non suscipiatur. 329. 2. sine litteris episcoporum provincia ad Imperatorem non eat. 352. 2. in plateis residere & fabulis commisceri prohibetur. 364. 1. mulierem consecratam Deo violans deponatur, uti sponsam Dei corrumpens laicus excommunicatur. 381. 2. ad sacros ordines per præmium non accedat. Quod si fecerit, honore privetur. 391. 1. sine summo Pontifice non habet jus subdiaconum aut acolythum faciendi. 145. 2. quæstuosas nundinas non sectetur. Procurator non fiat. 181. 1. proprium episcopum recognoscat. 165. 2. honorem obtineat ab episcopis. 176. 1. & 2. episcoporum munera non attingat. 202. 2. non potest reconciliare pœnitentem sine jussu episcopi. Ibid. & 203. 1. ad concilium

- cilium diocesatum convenire tenetur. 258.
2 : 259. 1. accedens ad synodum vestimenta,
libros, vasa sancta debet secum deferre,
Ibid. 2. interpretatur senior. 264. 1. dubi-
tans de ordinationis validitate ab episcopo
rursus consecratur. 265. 2. duplici honore di-
gnus habetur. 218. 2. non praferatur iis, qui
ante ipsum fuerunt ordinati. 280. 2. non eve-
hatur ad parochias gubernandas nisi de ca-
stitate coram episcopis testimonium afferat.
283. 1. si ab ecclesia sua recesserit, nullo mo-
do in alia ecclesia suscipiatur, & si ad suam
parociam redire renuat, excommunicetur.
297. 2. a solo episcopo ordinetur. 314. 2. sine
voluntate episcopi nihil agat. 318. 2. qui-
cumque non jejunos consecraverit a proprio
episcopo deponatur. 484. 2. juniores lectores
secum in domo recipiat, & eos quasi bonus pa-
ter spiritualis nutriat. 344. 1. degradatus in
monasterio poenitentiam agat. 373. 1. non-
nisi probatae vitae, & etatis provecta, &
propter utilitatem monasteria puellarum in-
grediatur. 377. 1. qui facit sacra apud san-
ctimoniales statim discedat. Ibid. 2. non in-
tret monasteria nisi tempore quo missarum
solemnia celebranda sunt, quibus peractis
statim discedat. Ibid. non fiat villicus. 389.
2. ipsi commissa est dispensatio ministerio-
rum Dei sicut Episcopis. 264. 1. non licet ei
coram episcopo populum benedicere. 275. 2 :
276. 1. potest tamen ubique benedicere pri-
vatim. Ibid. sine commendatione episcopo-
rum ad Dominos pro petendis beneficiis veni-
re ipsi non licet. 352. 1. concubinas & uxores
habere prohibetur. 375. 2. ipso defuncto, ni-
hil ab episcopo auferatur. 179. 1.
- Presbyterium quid sit. 540. 1. & 2. per Synod.
Rom. sub Eugenio II. & Leone IV. nomina-
tur &c. 548. 1. & 2.
- Presbyterorum ordo exordium sumpsit a filiis Aa-
ron. 263. 1 : 264. 1.
- Presbyteros ad gubernandas plebes provectos nul-
lus episcopus repellat, nisi in alicujus crimi-
nis reatum inciderint. 278. 1.
- Primates metropolitani, vel episcopi alterius ci-
vitatem non adeant, neque ad possessionem
accedant. 156. 1. consulendi, si cogat necessi-
tas vendendi rem eccles. 245. 2. non omnes
metropolitani esse possunt. 44. 1. qui sint.
Ibid. ab ecclesia, & diocesis quando ex-
pelli possint. 83. 2. sua restituant episcopo
spoliato. 248. 1.
- Princeps solius Papae pedes osculatur. 61. 2. laicus
nequit se inferere electioni patriarchae, me-
ropolitae, aut episcopi. 67. 1 : 83. 2 : 85. 1 :
429. 2. qui dominationem rerum seu posses-
sionum ecclesiasticarum sibi vindicaverit,
ut sacrilegus judicetur. 399. 1. subditi esse
ei debent fideles ex apostolorum testibus, &
conciliorum canonibus. 426. 2. ipsius est o-
pem ferre ecclesiae contra hereticos. 461. 1.
& 2. & Judaeos. 518. 1. & 2. ejusdem est
constitutionibus adjuvare ecclesiasticam di-
sciplinam. 425. 1. & 2.
- Tom. V.
- Principes Sacerdotum qui. 101. 2.
Principibus Sacerdotum tantum iustum est eri-
gere altaria. 145. 1.
- Priscillianista nuptias damnant, & procreatio-
nem nascentium perhorrescunt. 478. 2. in
Trinitate distinctionem Personarum nega-
bant, ut Sabelliani. 483. 2. Incarnationis
& Mortis resurrectionis auferebant verita-
tem. 484. 1. Carnium esum execrabantur.
Ibid. eorum errores damnati. 475. 2. & seq.
ipsorum sectam sequentes anathematizati.
484. 1.
- Privilegia soli S. Sedi concessa. xxx. 1. speciali-
ter concessa S. Sedi. 39. 2. Romanae Ecclesiae
cunctarum ecclesiarum privilegiis praferun-
tur. 61. 1. unde promanant. Ibid. 2.
- Privilegium meretur amittere, qui permissa abu-
tatur potestate. 62. 2.
- Everardo Comiti concessum infringitur. 399-
1 : 431. 2.
- D. Proclus de Cyzico translatus. 184. 1.
- Procuraciones ratione visitationis utrum exigen-
da. 64. 2 : 65. 1 : 331. 2.
- Professa vel vidua absente episcopo vel presbytero
in domo sua antiphonas cum confessore non
faciat. 378. 1.
- Professionis formula Summorum Pontificum ex li-
bro diurno. 230. 2.
- Prosper, & Hilarius indisciplinatas quaestiones in
medium vocantes redarguti. 161. 1.
- Prosperi effatum. 191. 1. ipsius documentum.
Ibid. 2.
- Proterius pro Dioscuro suspectus est Alexandriae
Episcopus. xxiii. 2 : xxiv. 1.
- Protoparentes cum in Paradiso deliquissent, im-
mortalitatem, quam acceperant, perdiderunt.
491. 1.
- Proventus ecclesiae viduatae ab oeconomo servandi.
88. 1 : 90. 2.
- Provincia in duas divisio prohibetur. 87. 2. duae
sub uno metropolitano non sint. 219. 2.
- Galliciae quarimonia. 179. 1.
- Provinciarum divisio quando facta, & renovata.
67. 1 : 98. 2.
- Psalmi David CL. ut ante sacrificium antiphona-
tim psallerentur constitutum fuit. XLVIII. 2.
- Pseudosyllogum, quod ab haeticis factum est sub
Constantino Imp. haetico anathematizatum.
230. 1.
- Pseudosynodi. LVI. & seqq.
- Pseudosynodi Ephesinae iudicium detestandum.
222. 2.
- Pseudosynodus (septima) contra imagines, cui
praesuit Theodosius Episc. Ephes. &c. 498. 2.
- Prochium, sive Prochotrophium, quid sit; ex
Theodoro. 550. 1.
- Pudicitia custodiatur ab omnibus, qui altari ser-
viunt. 286. 1. & 2.
- Puella, quae propria voluntate monasterium expe-
tunt, annum in ipsa veste qua intraverint
permaneant. 369. 2 : 370. 1 : 386. 2. quae se
Deo voverunt si ad terrenas nuptias trans-
ierint poenitentes non statim ad poeniten-
tiam recipiantur. 380. 1.

- non dentur uxores Hæreticis, neque Judæis. 516. 1.
- fideles, quæ Gentilibus junguntur aliquanto tempore a communione separentur. 522. 1.
- de **Q**uadragesima. 565. 1. & seqq.
- Quæstiones inter provinciæ episcopos ad majorem sedem referantur. 294. 1.
- Quodvult deus Episcopus. 251. 2.
- R**adualdus, & Zacharias Episcopi. 238. 1.
- Rebaptizandi non sunt qui se baptizatos sciunt, sed nesciunt cuius fidei fuerint, qui eos baptizarunt. 459. 2.
- Reccaredus Visigothorum Rex ab Ariana heresi se convertit. 481. 1. constitutionem fecit contra Judæos. 518. 2.
- Reconciliare pœnitentem, vel benedicere presbytero non licet. 296. 1.
- de Reconciliatione Joannis Episcopi, qui se cum Ecclesia Rom. conjunxit. 509. 1.
- Eulatii Episcopi, & Ecclesiæ Carthagin. quæ cum diu a Rom. Ecclesia discessisset, tandem ad ipsam rediit. Ibid.
- Redargutiones eorum qui in recta fide suspecti sunt oportet reprobari. 466. 2.
- Redditus Ecclesiæ viduatae ab œconomu conservandi. 88. 1:90. 2.
- Ecclesiæ quatuor in partes dividi debent. 274. 2:317. 1.
- Regale ministerium est populum Dei gubernare, &c. 423. 2.
- Reges sancti paucissimi a mundi principio. 60. 2. erunt catholice fidei assertores. 421. 2. peccant quando iudicibus ministrisque iniquis ministerium suum implendum committunt. 425. 2. superbi, & inter flagitia potestatem in populis exercentes anathematis sententia condemnantur. 426. 2. ipsorum est ecclesias contritas restaurare, &c. 421. 1. quanto magis honoris celsitudine clarent, tanto se mente humiliant. 426. 2.
- Regia civitas an episcopo dignitatem augeat. 73. 2:74. 1.
- Regiæ dignitatis, & potestatis contumaces anathematizati. 427. 1.
- Regnum stabiliunt pietas, justitia, & misericordia; illud evertunt læsiones viduarum, &c. 423. 1.
- Teutonicum per multos annos ab Apostol. Sedis unitate se divisit. 468. 1.
- Religiosorum familiæ non solum contumeliis ab hæreticis affectæ, sed a multis catholicis fere contemptæ. 541. 2.
- in Trident. Synodo de ipsorum moribus confirmandis patres elaborarunt. Ibid.
- tria genera. 543. 2. ipsorum proferuntur encomia. Ibid. & 544. 1. multiplicitas arguitur. 544. 2. etiam cœnobiorum. Ibid.
- Reliquiæ de novo inventæ, nisi a Rom. Pontifice approbatæ, non sunt colendæ. 42. 2.
- in quibuscumque locis de Ariana heresi inventæ, &c. Pontificibus presentatæ igne probabantur. 472. 2:481. 1.
- de Reliquiis, & Imaginibus. 554. 2.
- de Residentia Episcoporum. 185. 1. & seqq.
- Rex sedens in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo. 420. 2. justus erigit terram. Ibid. vocatur a recte regendo. 422. 1. non solum in se, sed in sibi subiectis Regis nomen adimpleat. Ibid. 2. qualis debeat esse ex divinis litteris. 423. 1. & 2. non sit superbus, aut crudelis. 426. 1. & 2.
- Anglorum laudatus. 428. 2.
- Ritus hæreticorum clericorum in Hispaniis. 511. 2.
- Rodolphus a Pontifice Regno donatur. 56. 1.
- Romana Sedes firmamentum a Deo fixum, & immobile percepit. 14. 1. Sacer vertex; in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, relevantur. Ibid.
- S**abas Monachus. 228. 2:455. 2.
- Sabbatiani a quo orti fuerint. LXXII. 2.
- Sabbatius sacramentum præstitit non petiturum episcopatum. LXXIII. 1.
- Sabellius Afer ejusque affectæ damnati. 475. 2. & seqq. ipsius errores. Ibid.
- Sabini Heracleensis in Nicanam Synodum convicia. XI. 2.
- Sacerdos, aut diaconus ab episcopo depositus potestatem habet ad metropolitam concurrere. 250. 1. commonitus ad humanda membra decedentis episcopi si distulerit accedere, tempore unius anni nec sacri faciendi, nec percipiendæ communionis habeat potestatem. 252. 1. die dominica consecrabitur. 258. 2. si ante ordinationem peccavit, & post ordinationem peccatum confessus fuerit, non offerat. 306. 2. ad placita, & ad juxtam reverentiam recurrat. 409. 1. in lecto alium colligere non præsumat. 388. 2. ipsius ministerio quid scire conveniat. 116. 1. non oportet eum peregrinari sine litteris canonicis, & sine iussione episcopi. 352. 2.
- Sacerdotes sunt Apostolorum vicarii, & lumina mundi. 100. 1. mali causa sunt ruinæ populi. 291. 1. illecebras aurium & oculorum, histrionumque turpium insolentias debent animo effugere. Nec expedit secularibus & turpibus jocis interesse. 137. 1. & Levitæ cum uxoribus suis non coeant. 138. 1:322. 1:324. 1. & 2. cum sanctimonialibus feminis habitare nefarium est dicere. 139. 2. confinitimi hostium quodcumque mandatum ad gentem extraneam accipere, vel dirigere non præsumant. 249. 2. & diaconi, qui se læsos existimant, adsint conciliis. Ibid. soli conficere possunt Eucharistiæ sacramentum. 264. 1. caste, & prudenter se habeant. Ibid. in confectione dominici corporis, & sanguinis consortes sunt cum episcopis. 265. 1. ipsis commissæ sollicitudo curandarum animarum. Ibid. ipsis datæ claves Regni Cælorum. Ibid. doctrina præesse debent populis. Ibid. 2. non possunt constitui nisi deputentur in ecclesiis. Ibid. si per saltum intuentur, degradari debent. 267. 2. debent docere verbo, & exem-

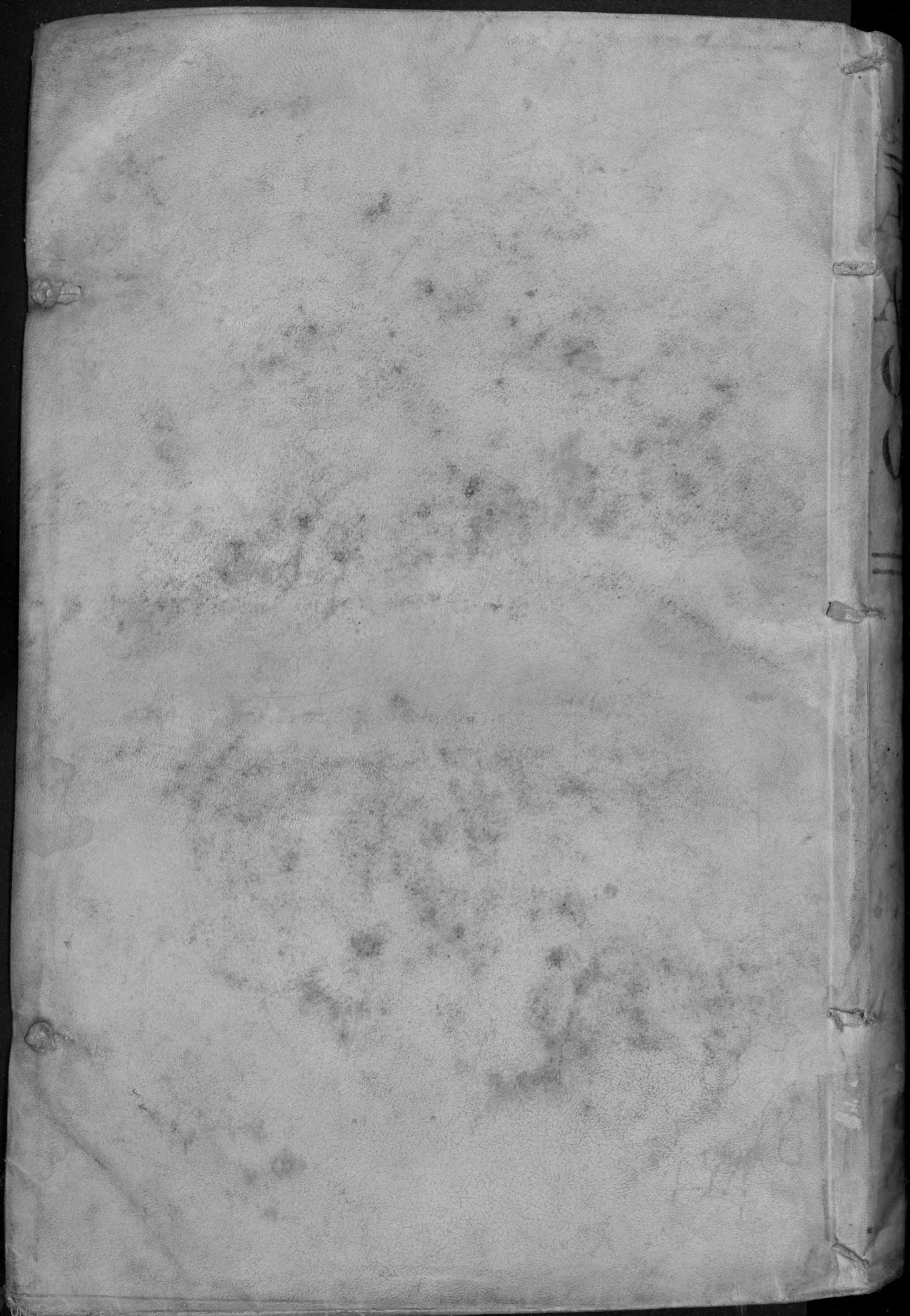
- exemplo.* 271. 1. & 2. 281. 1. & seqq. si negligant plebem suam docere excommunicentur. 271. 1. & 2. pro populorum iniquitate damnantur si eos ignorantes non erudiant, peccantes non arguant. 272. 1. & seqq. populorum facta perscrutari debent, ut emendatos lucrifaciant. Ibid. debent vitæ solatium præbere indigentibus. 275. 1. & 2. debent fruges, aliosque ecclesiæ redditus conservare, ut pauperibus subveniant. Ibid. res Deo dicatas sibi, que commissas sacerdotibus nefas erit in proprium usum retorquere. Ibid. honorandi. 278. 2. & seqq. ab aliis sacerdotibus si peccaverint arguendi, a Summis Pontificibus constringendi, non a laicis. Ibid. moderate cibum, & potum sumant. 293. 1. concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transire. 298. 1. rustico ministerio non occupentur. 302. 2. indiscrete per diversa non mittantur, ne propter eorum absentiam ecclesiarum, in quibus constituti sunt, negligantur officia. 304. 2. qui confessi sunt corporaliter se peccasse, sacrificium non offerant. 306. 2. per oratoria missas non celebrent nisi caute. 415. 1. post lapsum si condignam egerint penitentiam Domino ministrare possunt. 454. 1. qui proprio ore Corpus Domini conficiunt ab omnibus sunt audiendi, &c. 500. 1. qui coronam sacrificantium portabant, &c. post biennium communionem accipiebant. 522. 2. qui sunt in exercitu orationi, & exhortationi insistant. 346. 2. episcopo inobedientes, aut insidias ei parantes curiæ tradantur. 352. 1. non accipiant pro impensis beneficiis munera nisi in ecclesiis oblata. 362. 1. ipsis ægrotantibus sola germana, aut mater, aut quælibet probata fidei anus assistat. 283. 2. eis solummodo comperit docere & prædicare. 388. 2. in illis ordinandis sinceritas vigeat, sitque simplex sine venalitate consensus. 509. 2. ipsorum est scire legem, & ad interrogationem respondere de lege. 115. 2. eorum iurisdiclio circa absolutionem peccatorum. 546. 2. : 577. 1. promoveri non possunt qui servili conditioni obnoxii sunt. 437. 1. aut in hæresim lapsi sunt, aut rebaptizati. 471. 1.
- Sacerdotium quid sit.* 102. 2. Quanta eius dignitas. 100. 1. initium. Ibid. 2. : 101. 2. ipsius divisio. 100. 2.
- per rectores, & consules civitatis deterioris conditionis factum quam sub Pharaone. 433. 1.
- de Sacramentis.* 568. 1. de materia, & forma Sacramentorum. Ibid. 2. quibus commissa sint. 276. 1.
- Sacrarium quid significet; apud S. Clementem in epist. II.* 548. 1.
- de Sacrificiis, & precibus pro defunctis.* 604. 2. : 605. 1.
- Sæcularia negotia ultra modum mensuræ nulli liceat exercere.* 363. 2.
- Sæcularium nullus ad clericatus officium præsumat accedere nisi cum Regis iussione.* 437. 1.
- Salus prima in quo consistit.* 19. 1. : 20. 1.
- Saluatorium, aut oratorium sanctimonialium ingredi non permittantur præcipue Iudæi.* 518. 2.
- Sancta Sanctorum; per Synod. Turonen.* 548. 2.
- Sanctimoniales, quæ secundum Regulas S. Benedicti, aut S. Basilii, aut S. Augustini non vivunt, aboleri decernuntur.* 373. 2. & monachi simul non degant. 378. 1. lapsæ quomodo corrigendæ, & puniendæ. 379. 1. & seqq. horas canonicas cantent. 384. 1. in monasterio habeant studium in legendo & cantando. Ibid. 2. : 407. 1. sæcularibus curis, & negotiis non occupentur. 390. 1. non relinquunt suam habitationem, & discedant ad aliam. 393. 1. non exeant e monasterio nisi urgente necessitate. Ibid. 2. : 414. 2. : 415. 2. non debent in propriis mansionibus cum viris bibere, neque comedere, neque habere colloquium. 407. 1. in cæna Domini permittitur ipsis, sicut & aliis diebus ablutio pedum. 415. 2. prohibetur ipsis ne simul cum canonicis sive monachis in uno choro ad psallendum conveniant. 377. 2. quando, & quomodo eis liceat bibere, & comedere cum extraneis & clericis consanguineis. 378. 2. non habitent eum episcopo, aut presbytero, aut quocumque alio viro. 383. 2. in cubiculo episcopi nullo modo admittantur. 384. 1. conventus generales non adeant, nisi a principe evocata. 414. 2.
- Sanctiones canonice de puniendis per prælatum subditorum excessibus confirmantur.* 56. 2.
- Sanctius Aragonensis Episcopus deserendi episcopatum licentiam postulavit.* 187. 1.
- Sanctorum studia & opera omnia, ac merita ad Dei gloriam, & laudem referenda sunt.* 486. 2.
- nullus hac nostra ætate potest coli nisi auctoritate Romanæ Ecclesiæ. 555. 2. Alexand. III. decretum, & verba. Ibid.
- Sanctuarium, quid significet.* 548. 1.
- Sarraceni in eremo lapidi inanimato sacrificia faciunt & acclamant.* 524. 2.
- de Satisfactione. Ipsius definitio.* 576. 1. debet eam sacerdos imponere pro criminum qualitate. Ibid. & 579. 1. & seqq.
- Schisma est dissensio propter ecclesiasticas causas.* 509. 2.
- Schismaticus resipiscens in communionem catholica habitus.* 456. 1.
- Scholas constituent episcopi, ut præcepit Carolus Imperator.* 511. 2.
- Scriptura quando invalida reputanda.* 61. 1.
- Scripturarum scientia necessaria est Episcopo, &c.* 163. 2.
- de Secretario, sive Diaconico.* 548. 1. per concil. Arelatense prohibitum diaconis in ipso sedere inter presbyteros. Ibid. solebant in ipso se voto obstringere viduæ, quæ profitebantur castitatem apud episcop. ex concil. Arausicen. Ibid.
- Sedes prima a nemine iudicatur.* 45. 2. & seqq.
- Semiariani Deo odibiles.* 221. 1.
- Sententia Sedis Apostol. utrum mutari possit.* 48. 1. : 62. 2.

- Sergii temporibus Justinianus Imperat. concilium fieri iussit.* 229. 2.
- Serras, Stephanus, & alii communione privati fuere, & qua de causa.* LXIX. 2.
- Servitutis pœna divinitus humano generi illata ob originale peccatum.* 444. 1.
- Servorum conjugia non dirimantur etiamsi diversos dominos habeant.* 442. 2.
- Servos ordinare prohibitum est.* 268. 1. & seqq. 439. 2. quo pacto possint effici monachi. 440. 1.
- Sexus feminilis reprehensibiles exhibet clericos.* 283. 2.
- Signum Dei in columna visum in celo.* LXIII. 2.
- Silvanus Episc. Tarsi.* LXI. 2.
- Silverius quo pacto in exilium missus.* 64. 1.
- Silvester Papa Nicænum Concilium confirmat.* 37. 1. ipsius constitutum. 236. 2. baptizavit Constantinum Augustum. 63. 2. ipsius sententia. 209. 1. in prædio Equitii juxta Thermas Domitianas Ecclesiam constituit. 312. 1. fecit septem regiones, & divisit diaconibus. 330. 1.
- Simon Magus, & Cerintus a principibus Apostolorum aversati, atque damnati fuerunt.* XXX. 2.
- Simonia in sacris ordinationibus prohibita.* 351. 2. & seqq. 510. 1. & 2.
- Simoniaci quomodo ab ecclesia separandi.* 118. 2. plura in eos statuuntur, & exponuntur statuta. 150. 1. & seqq. in eisdem statutum Nicolai Papæ. Ibid. Gregorii in Homilia Evangeliorum XVI. in eisdem lamentatio. 152. 1.
- Simplicius Papa cur damnavit Petrum Alexandrinum.* 52. 2.
- Sirmii Phorini hæresis.* LXIII. 2. & seqq.
- Sisenandus Rex.* 513. 1. 515. 2.
- Sodomix crimen ab episcopo, presbytero, diacono patratum, degradatione, & perpetuo exilio puniendum.* 326. 2.
- Solus cum sola secreto, & sine teste nunquam sedere debet.* 283. 2. 290. 1. & 2.
- Sophronius cum aliis depositus.* LXX. 1.
- Spes in Deum firmiter a cunctis Christianis tenenda est.* 447. 2.
- Spiritum Sanctum tradere fidelibus baptizandis, vel conversis ex hæresi episcopis tantum licet.* 460. 1. a Patre & a Filio procedere contra Græcos demonstratur. 502. 1. & seqq. sola ipsius invocatione per manuum impositionem confirmabantur baptizati ab hæreticis. 460. 2.
- de Sponsalibus.* 597. 1. & 2.
- Statuta Sedis Apostolicæ, vel canonum definita nulli sacerdotum ignorare sit liberum.* 58. 1.
- Stephani Martyris scripta.* 434. 2. Sanctio. 435. 1.
- Stephanus Antioch, impius Episcopus Synodum hæreticorum coegit.* LXXIII. 1. subornat adolescentem. Ibid. deponitur. Ibid.
- Stephanus Archiepiscopus Mauritaniæ Damaso Papæ.* 49. 1.
- Stephanus Papa cum Episcopis partium Franciæ, atque Italiæ &c. adorare, atque venerari sacras imagines statuerunt.* 233. 1. congregavit diversos Episcopos. Thuscix, atque Campaniæ. 235. 2. in illo Concilio damnatus est Constantinus invasor Apost. Sedis. Ibid.
- Subdiaconatu nemo initietur ante annos quatuordecim, vel quindecim.* 316. 1.
- Subdiaconi apud Esdram vocantur Nathinnæi.* 333. 2. suscipiunt a populis oblationes. Ibid. levitis obedire debent. Ibid. continentibus debent esse, quia sacra vasa contrectant. Ibid. ipsius uxor, mortuo illo, secundo se non audeat sociare matrimonio. 372. 2. soli possunt sacra vasa ad altare portare. 333. 2. 335. 1. minores viginti annis non ordinentur, & si ordinentur, deponantur. 333. 2. locum habere in diaconico, uti oratio, panem dare, calicem benedicere prohibentur. 334. 1.
- Subditi Regibus obediant, & opem ferant.* 426. 2. 427. 1.
- de Subditorum correctione per Episcopum.* 169. 2. & seqq.
- Subsidia quomodo, & quando laici ab ecclesiasticis recipiant.* 62. 1.
- Summa sedes a nemine judicatur.* 311. 2.
- de Sumptibus, qui decernuntur Episcopis cum visitant Dioceses.* 173. 1. & seqq.
- Superstitionibus judaicis, vel feriis inherens a conventu ecclesiæ separandus.* 517. 2.
- Surdus utrum episcopus fieri possit.* 116. 1.
- de Symbolo Nicæno, & CP.* 220. 1. utrumque refert Isidor. Mercator. Ibid. de utroque videatur apud VIII. Synod. CP. sub Hadriano II. Ibid. & in Concil. Tolet. VII. Ibid.
- Symmachus Papa immunis declaratur ab accusationibus.* 46. 1. ejus dicta. 197. 2.
- in urbe Roma Manichæorum simulacra vel codices, ante fores, &c. incendio concremavit, eos ipsos exilio relegavit.* 463. 1.
- Synagogam Judæorum, vel hæreticorum ingrediens clericus ad orandum, deponatur, laicus excommunicetur.* 472. 1.
- Synodales epistolæ, quando, & a quibus mittantur.* 75. 1.
- Synodi Universales Priores octo a pag. ix. ad xxix. Nicæna. ix. & seqq. Constantinopolitana. xvi. 2. & seqq. Ephesina. xix. 1. & seqq. Chalcedonensis. xxii. 1. & seqq. Constantinopolitana secunda. xxv. 1. & seqq. Constantinopolitana tertia. xxvii. 1. & seqq. Nicæna secunda. xxviii. 2. & seqq. Constantinopolitana quarta. xxix. 1.*
- Synodi Provinciales, seu Minores. a pag. xxix. ad lvi.*
- Synodi Sardicensis damnatio.* LXII. 2.
- Capuana statutum.* 184. 2.
- Rhegiensis constituta.* 195. 1.
- Ephesina impietates.* 445. 1.
- Charthaginensis decreta.* 487. 1.
- de Synodo sexta repetita CP. in Trullo.* 228. 1. & seqq.
- ad Synodum deferantur res omnes magnæ, & arduæ.* 245. 1. & seqq. & judicia de rebus gravioribus. 246. 2. & seqq.
- Synodus nulla fiat præter Sedis Apostol. auctori-*

- tatem. 33. 2: 34. 2: 51. 1. quomodo, & quando fieri debeat. 76. 1: 91. 1. & 2.
- provincialis singulis annis saltem semel cogatur. 240. 2. & seqq. definitum fuit in synodo Hipponensi. 242. 1. juxta Nicæn. Canones. 241. 2. iudicet de causis adversus episcopos. 249. 1.
- Syricii constitutio. XLIII. 2: 237. 1. circa Manichæos ad ecclesiam redeuntes. 454. 1. sub manus impositione recipi eos, & reconciliari præsentem cuncta ecclesia constituit. 460. 1. ipsius epistola ad ecclesiam Mediolan. XLV. 2: 540. 2.
- T**Abernas ingredi clericis prohibetur. 292. 2. & seqq. 320. 1.
- Tedaldus Archiep. Mediolanensis, & Ravennatis Guibertus, ab episcopali, & sacerdotali officio suspensi. 508. 2.
- Templarii, sive hospitalarii si ad ecclesiasticum interdictum venerint non nisi semel in anno admittantur ad ecclesiasticum officium. 416. 1.
- Templi Hierosolym. consecratio statuta. LIX. 1: LX. 2.
- Templum Sophiæ dedicatur Eudoxio consecrato. LXIX. 2.
- Testes suæ vitæ clerici semper habeant. 292. 1: 327. 1.
- Testimonio sacerdotum in consiciendis instrumentis, aut negotiis secularibus non utendum. 302. 1.
- Testimonium Christianorum adversus Judæos admittendum in omnibus causis. 516. 2.
- Tituli Legum contra Judæos. 519. 1.
- Titulos in urbe divisit Evaristus. 312. 1.
- Tharastii sententiæ. 455. 2: 470. 1: 511. 2.
- Tharastius ex laicali cœtu ad patriarchatum promotus. 81. 1: 112. 1: 239. 2.
- Theodorici Rex Sedis Apost. visitatorem dedit Petrum Altinæ civit. Episcopum. 63. 1. ipsius responsum. 244. 2.
- Theodorici historiographi verba. 52. 1.
- Theodorus Pharanitanus episcopus anathematizatus. 497. 2. temporibus Constantini Pii Imperat. 498. 1.
- Mopsuestiæ Nestorii præceptor cum eius libris damnatus fuit in V. Œcumen. Synodo. xxv. 1. & seqq. damnati alii multi cum ipso. Ibid.
- Theodosiani, & Jacobitæ, & Severiani cum Eutryche erraverunt. xxii. 2.
- Theodosius concilium Episcoporum convocavit, & qua de causa. xviii. 2: xxi. 1. Nestorii damnationem confirmat, & commotam seditionem sedat. xxi. 2.
- Imperat. a B. Ambrosio excommunicatur. 99. 2. Episcopale concilium voluit congregari. 207. 1. prohibetur ab ipso, ne cum clericis in presbyterio sederet. 548. 2.
- & Valentinianus Aug. neminem Judæorum ad honores, & dignitates accedere sanciverunt. 515. 2.
- & Sabas monachi synodum cogunt in veritate, & fidei testimonium. lxxvii. 2.
- Theodosius Coriarius a communione ecclesiæ repulsus. xxx. 2. ipsius error. Ibid.
- Theophrastus Aristotelis discipulus. 3.
- Tonsura capitis clericorum quid significet. 293. 1. Sacerdotibus quomodo debeat fieri. 339. 2. eam habeant Archidiaconi, Abbates, Præpositi, & omnes qui ministerium intra S. Ecclesiam tractant. 340. 1.
- in Trisagio post verba illa, Sanctus Deus, Sanctus Fortis &c. non dicatur Qui crucifixus es, intelligendo de Trinitate. 496. 2: 497. 1.
- V**agantibus presbyteris in aliena parochia inhibitur ministrare. 304. 2.
- Valentinianus cum matre Placidia cur Bassum condemnavit, & ipsius prædia ecclesiæ sociavit. 63. 1. Synodum congregari iussit. XLVIII. 2: 232. 1.
- Valentinus, Secundus, Marcion, & alii cum eis a Lugdunensi Synodo sub Irenæo martyre Episcopo Lugdun. damnati fuere. xxx. 2.
- Basilides, Marcion cum ceteris hæreticis post mortem anathematizati fuerunt. 461. 1.
- Manes Apollinaris, & Eutyches divinitatem D. N. J. C. passibilem prædicare dicuntur. 233. 2.
- Valerianus Episcopus. XLVIII. 2.
- Vasa sacra non liceat lectori, vel ostiario contingere. 231. 1: 336. 2. non feminis, nec monachis. 415. 1. & 2.
- Vassus nullus abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur nisi necessitas incumbat. 407. 2.
- Venalitas rerum ecclesiasticarum prohibita. 390. 2.
- Venationi, vel alicui aucupationi operam dare sacerdotibus non licet. 304. 2: 329. 1.
- Venditiones ab abbatibus, vel abbatissis factæ sine episcoporum notitia, ad potestatem episcoporum ipsorum revocentur. 410. 1.
- Vestibus sacris licet uti in ecclesia tantum. 317. 1. de Vestibus, & vasis sacris. 558. 2: 559. 1.
- Vicarius perpetuus in ecclesia poni debet, & potest. Habeat unde congruenter vivere, & unde possit iura episcopi, & archidiaconi persolvere. 333. 1.
- Vicennalia Imperii Constantini facta. xv. 1.
- Victor Papa Asianos pertinaces communionem privavit. xxxi. 1. & 2. sancivit, & litteris edidit quædam circa observantiam Paschatis. Ibid. increpatus fuit ab Irenæo Lugdunensi Episcopo. Ibid. fecit concilium ad statuatam Paschatis celebrationem. Ibid.
- Victus per diaconum ministratur ei, qui pro catholica fide tribulationes patitur. 313. 2.
- Vidua, aut virgo si propter clericatus officium visitetur, clericus solus nunquam eam visitet. 283. 1. si ordinetur diaconissa XL. annos habeat, virgo XVII. 334. 1. quæ religionis propositum obtinere vult scriptis professionem faciat subscriptione propria notatam. 370. 1.
- Vidua episcopi, presbyteri, diaconi, si maritum acceperint, usque ad mortem excommunicationi subiacent. 334. 2. professæ si in incontinentia perseveraverint cum raptoribus damnantur. 380. 1. quæ se Deo consecrant vi-

- rent corporis nimium ornatum. 407. 2. Sacerdoti professionem faciat. 415. 1. Viduarum duo genera. 381. 2. de earum consecratione. 412. 2; 413. 1. eas velare non presument presbyteri, inconsultis episcopis suis. 412. 1. ad officium baptizandarum instructæ sint. 415. 2. viduitatis professio est servanda. 380. 2; 382. 2.
- de *Vigilantia Episcopi in pascendo grege.* 157. 1. & seqq.
- Vigilii Papæ epist. ad Mennam patriarch. & ejusdem Mennæ libellus.* 226. 1; 228. 1.
- Vigilius damnatus fuit.* XLIX. 2. ipsius damnatio in Theodorum Episcopum Cæsareæ Cappadociæ. L. 1. non interfuit V. Synod. Ecumen. ob Gothorum persecutionem. XXVI. 1. Patrum fidem libello confirmavit. Ibid.
- Vinolentia scurrarum est.* 293. 1.
- Vinolentos sacerdotes Apostolus damnat.* 293. 1. & 2; 320. 1.
- Violatores, seu corruptores tumuli ab ecclesia separantur.* 59. 2.
- Violentia inferenda non est Pagano.* 521. 1.
- Virgines, & puellæ Christo dicatæ aut æqualiter ignorentur, aut æqualiter diligantur.* 283. 1. qua ætate, & qua die oporteat eas consecrari. 411. 1. & seqq. quæ prohibeantur nubere. 413. 1. & 2. nuptias non execrentur. Ibid. quæ annis plurimis in monasterio fuerunt, nubere prohibentur. 379. 2. Deo dicatæ si pactum perdiderint virginitatis nec in fine danda est eis communio nisi pœnituerint. Ibid. qui uti sorores cum aliquibus vivunt, prohibentur. 383. 2. quæ se Deo consecrant, vitent corporis nimium ornatum. 415. 1. cum a parentibus segregantur ab Episcopo, aut eo absente, a presbytero honestioribus mulieribus commendentur. 407. 2. non velandæ sunt nisi XL. annorum probata ætate. 411. 2. sacrum velamen a Patribus interdictum ante annos XXV. Ibid.
- Virginitatis laudes.* 375. 1.
- Virginum, & viduarum raptores a communione suspendantur.* 379. 1; 380. 2; 382. 1.
- Virgo nominatur, quæ se Domino obrulit, & matrimonio renuntiavit.* 369. 2. quæ propria voluntate sacrum velamen sibi imposuit, & per annum sic velata permanserit, non potest recedere. 372. 1; 388. 1.
- Virorum professiones quæ.* 370. 1.
- Visitantibus evectionis numerus præscribitur.* 94. 2.
- Visitare prohibitum est, avaritiæ, seu lucri causa.* Ibid. & 95. 1.
- de *Visitatione diœcesuum per Episcopos.* 172. 2; 173. 1.
- Visitatorem dare Sedi Apostol. canones prohibent.* 63. 1.
- Vitus, & Vincentius presbyteri Rom. legati.* 540. 2.
- Vota Domino reddere debemus.* 368. 1. & seqq.
- Urbanus II. sex concilia celebravit, &c.* apud Guardastallum, apud Clarum Montem, apud Melfiam; & alterum Romæ, aliud apud Trojam in Apulia; & aliud apud Placentiam. 236. 1.
- Ursacius, & socii Nicæam Thraciæ venerunt, & concilium habuerunt.* LXVI. 2; LXVII. 1.
- Usurarii non ordinentur.* 362. 1.
- Usurarum turpia lucra canonica severitate prohibentur.* Ibid.
- Usuras a debitoribus exigens clericus excommunicetur, & deponatur.* 327. 2; 362. 1.
- Usus celebrandi in locis profanis per Concil. Trid. sublatus.* 547. 1.
- Uxor Episcopi ab eo separetur, & monasterium ingrediatur.* 335. 2; 373. 1.
- Uxoribus uti clericis prohibetur.* 285. 2. & seqq. 322. 1. & seqq. 600. 2.
- X**enodochia sunt pauperum peregrinantium hospitia. 550. 1.
- Xysti constitutio circa Episcopos Romam evocatos.* 63. 1.
- Xystus III. incriminatur a Basso.* 63. 1. in Synodo purgatur a LVI. Episcopis. Ibid. corpus Bassi suis manibus tractans sepelivit. Ibid.
- Z**acharias Papa Regem Francorum deposuit, & subditos a juramento absolvit. 55. 2. & Pipinum Caroli Magni Imp. patrem substituit. 56. 1.
- Zephyrinus quid constituerit.* XLVI. 2; 236. 2.

ANTINI

Augustini

Opera

Omnia

.5.

F.A.
061